

ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา

ฉบับตรแปง

959.303
ต 642 ป

กรมศิลปากรจัดพิมพ์

พ.ศ. ๒๕๒๒

ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา

ฉบับตุรแปง

นางสมศรี เอี่ยมธรรม ศ.บ. (โบราณคดี) แปล

กรมศิลปากรจัดพิมพ์

พ.ศ. ๒๕๒๒

ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา

ฉบับตุรแปง

กรมศิลปากรพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๒

จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

เลขหมู่ 959.303
ท642ป

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

016141

คำนำ

เรื่องประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ฉบับตุรแปงนี้ แปลมาจากเรื่อง History of the Kingdom of Siam and of the Revolutions that have caused the Overthrow of the Empire up to A.D. 1770 นายฟรังซัวส์ อังรี ตุรแปง ชาวฝรั่งเศส เป็นผู้รวบรวมเรื่องนี้ขึ้น โดยได้รวบรวมเรื่องราวจากบันทึก ซึ่งได้รับจากสังฆราชแห่งทาบราคาประมุขมิชชัง (M. The Bishop of Tabraca Vicar Apostolic) รวมทั้งพระในคริสต-ศาสนาซึ่งมาประจำอยู่ในประเทศสยาม และจากพวกสอนศาสนาคนอื่น ๆ อีก ซึ่งได้รู้เห็นเรื่องราวต่าง ๆ ในสมัยนั้นและบางก็ได้ร่วมในชะตากรรมของบ้านเมืองด้วย หนังสือนี้ได้พิมพ์ขึ้นครั้งแรกเป็นภาษาฝรั่งเศสที่ปารีสใน ค.ศ. ๑๗๗๑ (พ.ศ. ๒๓๑๔) อันเป็นต้นสมัยกรุงธนบุรีนั่นเอง ต่อมานาย บี.โอ. คาร์ทไร้ท์ (B.O. Cartwright) B.A. อาจารย์ฝ่ายนิทรรศการของวิทยาลัย King's College ได้แปลเป็นภาษาอังกฤษและหอพระสมุดวชิรญาณได้จัดพิมพ์เผยแพร่ขึ้นที่กรุงเทพ ฯ ในปี ค.ศ. ๑๙๐๘ (พ.ศ. ๒๔๕๑)

เนื้อเรื่องตอนต้น กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของราชอาณาจักรสยามอย่างย่อ ๆ และเรื่องต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ต่อจากนั้นเป็นเหตุการณ์สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและผู้สืบราชสมบัติต่อจากพระองค์ ตอนหลังกล่าวถึงเหตุการณ์ที่นำไปสู่การเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๓๑๐ รายละเอียดการเข้า

โจมตีของพม่าและเหตุการณ์ตอนต้นสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี ตอนสุดท้ายเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับราชอาณาจักรใกล้เคียงกับสยามได้แก่ อัสสัม ทิเบต ยะไข่ พะโค อังวะ ลาว กัมพูชา และโคชินจีน โดยกล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ของประชากร การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิประเทศ การติดต่อและความสัมพันธ์กับอาณาจักรอื่น ๆ

จากเนื้อเรื่องคร่าวๆ ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่า หนังสือเรื่องประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ฉบับตุรแปง (History of the Kingdom of Siam and of the Revolutions that have caused the Overthrow of the Empire up to A.D. 1770) เป็นหนังสือที่น่าสนใจ มีประโยชน์ในการค้นคว้าและศึกษาประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราชจนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๓๑๐ และเหตุการณ์ในตอนต้นแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี ประกอบกับหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ที่จะใช้ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวในสมัยนี้มีอยู่น้อย กรมศิลปากรจึงได้มอบให้ *นางสมศรี เอี่ยมธรรม ศ.บ.* (โบราณคดี) นักอักษรศาสตร์ ๕ งานแปลและลิขสิทธิ์ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ แปลเป็นภาษาไทยให้ชื่อเรื่องว่า *"ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ฉบับตุรแปง"* และจัดพิมพ์เผยแพร่แก่นักศึกษา ประชาชนทั่วไป ในการนี้นายประพัฒน์ ตรีณรงค์ ผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กับ นางนันทา วรเนติวงศ์ หัวหน้างานแปลและลิขสิทธิ์ได้ตรวจแก้ไขคำแปลและผู้แปลได้ทำเชิงอรรถเพิ่มเติม

อย่างไรก็ดี การศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ไทยจากเอกสารซึ่งชาวต่างประเทศเขียนขึ้นไว้นั้น ผู้อ่านควรใช้วิจารณญาณประกอบในการอ่านด้วย เช่นในเรื่องนี้กล่าวถึงพระเพทราชาว่าทรงปฏิบัติการรุนแรงต่อพวกยุโรปมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกฝรั่งเศส เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์นั้นได้ทรงพยายามกำจัดและลิดรอนอำนาจของพวกฝรั่งเศสโดยตลอด ไม่ทรงโปรดหรืออุปถัมภ์เหมือนในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งในสมัยนั้นมีการติดต่อกับพวกยุโรปอย่างกว้างขวาง ทั้งทางการทูตและการค้าขาย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดปรานและอุปถัมภ์พวกฝรั่งเศส จึงทำให้พวกฝรั่งเศสมีอำนาจมากขึ้น ทั้งทางด้านการทหารซึ่งทรงโปรดให้มีกองทหารฝรั่งเศสอยู่ประจำที่ป้อมบางกอกและมะริด ด้านศาสนาประชาชนก็ได้รับการอบรมสั่งสอน และชักชวนให้เข้ารีตนับถือศาสนาคริสต์จากพวกคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงส่งเข้ามาเพื่อเผยแพร่ศาสนา ส่วนทางด้านการคลังและการบริหารประเทศนั้นทรงไว้วางพระทัยเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอน) ซึ่งเป็นฝรั่งชาติกรีกเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นเมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จสวรรคต พระเพทราชาอาจจะทรงเห็นว่าไม่อาจปล่อยให้บ้านเมืองอยู่ในลักษณะดังกล่าวนี้ต่อไปได้ จึงทรงกำจัดอำนาจของพวกฝรั่งเศสเสียดังเหตุการณ์ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้

เนื่องด้วยผู้เรียบเรียงเรื่องนี้เป็นชาวต่างประเทศ ย่อมจะมีแนวความคิดและทัศนคติตลอดจนขนบประเพณีผิดแผกไปจากคนไทย และเรียบเรียงเรื่องนี้ขึ้นตามคำบอกเล่าและจากบันทึกต่าง ๆ ที่คนสมัยนั้นเขียนไว้ แต่ไม่ได้

ประสบเหตุการณ์ด้วยตนเอง ดังนั้น จึงอาจเสนอข้อคิดหรือข้อวินิจฉัยที่ขัดแย้งหรือผิดพลาดบกพร่องได้ ฉะนั้นท่านผู้อ่านและผู้ศึกษาจึงควรศึกษาข้อเท็จจริงและหลักฐานอื่นประกอบการวินิจฉัยตามความเหมาะสม

กรมศิลปากรหวังว่าหนังสือเรื่องประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาฉบับตุรแปงนี้ จะให้ประโยชน์แก่บรรดานักศึกษาค้นคว้าและประชาชนทั่วไปตามสมควร.

(นายเดโช สวนานนท์)

อธิบดีกรมศิลปากร

กรมศิลปากร

๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๒

สารบาญ

		หน้า
บทที่ ๑		
	พระเจ้าแผ่นดินสยามสมัยแรก	๑
บทที่ ๒		
	รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช	๓๕
บทที่ ๓		
	กบฏมักกะสัน	๖๑
บทที่ ๔		
	การกบฏอันนำมาซึ่งความหายนะของฟอลคอน และพวกฝรั่งเศส	๗๕
บทที่ ๕		
	ความบาดหมางระหว่างพวกฝรั่งเศสกับผู้ชิงอำนาจ	๑๐๕
บทที่ ๖		
	การประหัตประหารพวกคริสตัง(๑)หลังจากการจากไปของเดฟาร์ช	๑๑๗

๑) คำนี้ต้นฉบับเขียนว่า Christians แปลว่าผู้นับถือศาสนาคริสต์ แต่ในบทนำนาย บี. โอ. คาร์ทไร้ท์ ได้ระบุไว้ว่า เรื่องราวส่วนใหญ่ของเรื่องนี้ได้มาจากพวกมิชชันนารีคาทอลิก ดังนั้นในเรื่องนี้จึงแปลคำ Christian เป็นคริสตัง ซึ่งมีความหมายว่าผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

หน้า

บทที่ ๗

เหตุการณ์ซึ่งนำไปสู่การกบฏปี ค.ศ. ๑๗๖๐ (พ.ศ. ๒๓๐๓) ๑๒๙

บทที่ ๘

กบฏ ค.ศ. ๑๗๖๐ (พ.ศ. ๒๓๐๓) ๑๓๗

บทที่ ๙

การจลาจลในปี ค.ศ. ๑๗๖๗ (พ.ศ. ๒๓๑๐) ๑๖๓

บทที่ ๑๐

ชะตากรรมของพวกยุโรปหลังสงคราม ๑๙๘

บทที่ ๑๑

หลังการเสียกรุง ค.ศ. ๑๗๖๗ (พ.ศ. ๒๓๑๐) ๒๐๖

บทที่ ๑๒

ผลประโยชน์ที่ได้รับจากความสัมพันธ์ทางด้านการค้า
กับประเทศสยามและราชอาณาจักรใกล้เคียง ๒๒๔

บทที่ ๑๓

ตังเกี๋ย ๒๕๔

ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา

ฉบับตุรแปง

นางสมศรี เอี่ยมธรรม นักอักษรศาสตร์ ๕
งานแปลและลิขสิทธิ์ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์

แปลและเรียบเรียง

จากเรื่อง History of the Kingdom of Siam

and

of the Revolutions that have Caused the

Overthrow of the Empire, up to A.D. ๑๗๗๐

เรียบเรียงโดย François Henri Turpin จาก

ต้นฉบับที่ได้รับจาก M. the Bishop of Tabraca,

Vicar Apostolic แห่งประเทศสยาม และจาก

พวกมิชชันนารีคนอื่น ๆ ในอาณาจักร

พิมพ์ที่ปารีส ใน ค.ศ. ๑๗๗๑

บี.โอ. คาร์ทไร้ท์ B.A. (B.O. Cartwright, B.A.)

แปลจากฉบับเดิมภาษาฝรั่งเศส เป็นภาษาอังกฤษ

หอวชิรญาณ กรุงเทพฯ จัดพิมพ์ใน ค.ศ. ๑๙๐๘

บทนำ

ประวัติศาสตร์สยามของตุรแปง พิมพ์ขึ้นที่ปารีสในปี ค.ศ. ๑๗๗๑ ประกอบด้วย ๒ เล่ม เล่มแรกกล่าวถึงประวัติศาสตร์สยามแต่เพียงอย่างเดียว

หนังสือเล่มนี้ได้แปลจากเล่มที่ ๒ เล่มเดียว และเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นหลักฐานซึ่งเป็นผลงานของพวกยุโรปเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและความหายนะของกรุงศรีอยุธยาราชธานีเท่าที่มีอยู่

เราไม่มีโอกาสได้ทราบเรื่องราวของนายตุรแปงผู้รวบรวมเลย ดังนั้นจึงไม่สามารถกล่าวถึงชีวประวัติหรือตำแหน่งหน้าที่ของเขาได้

เนื้อเรื่องภายในเล่มมีดังต่อไปนี้

ก. บทที่ ๑ เป็นเรื่องย่อประวัติศาสตร์สยามตอนต้นๆ อ้างถึงพระเจ้าแผ่นดินบ้าง และเรื่องราวต่างๆ ที่แปลกออกไป

ข. ระหว่างบทที่ ๒–๖ เป็นเรื่องราวสมัยสมเด็จพระนารายณ์และผู้สืบสันตติวงศ์ต่อจากพระองค์ ตอนนี้รวบรวมจากบันทึกของ ฟอร์แบง และลาลูแบร์ แต่คำกล่าวของตาชารด์ไม่ถือเป็นประวัติศาสตร์จริงจัง

ค. บทที่ ๗ เป็นบทสั้นๆ เกี่ยวกับเรื่องราวแปลกออกไป เข้ามาแทรกระหว่างบทก่อนกับบทต่อไป

ง. เหตุการณ์ซึ่งนำไปสู่ความหายนะของอยุธยา

รายละเอียดการเข้าโจมตีกรุงศรีอยุธยาของพวกพม่า และตอนต้นรัชสมัยของพระยาตาก (บทที่ ๘–๑๑) ตอนนี้เป็นตอนที่น่าสนใจที่สุด

จ. รายละเอียดเกี่ยวกับราชอาณาจักรใกล้เคียงของสยาม (บทที่ ๑๒ –๑๓)

ตลอดเล่มนี้ได้รายละเอียดอย่างตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม แต่เนื่องจากส่วนใหญ่ของเรื่องได้มาจากพวกมิชชันนารีคาทอลิก ความคิดเห็นอคติในบางสิ่งบางอย่างต่อความเชื่อถือของประเทศต่าง ๆ เหล่านั้นจึงมีบ้าง

การแปลได้พยายามแปลให้ตรงตามต้นฉบับเดิม บางตอนอาจจะหายไป ๒–๓ ประโยค เนื่องจากเป็นเหตุผลส่วนตัวของตุรแปง และไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์แต่อย่างใด

บี. โอ. คาร์ทไร้ท์

บทที่ ๑

พระเจ้าแผ่นดินสยามสมัยแรก

การปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของประเทศทางตะวันออกซึ่งปกครองโดยวิธีเข้มงวดเด็ดขาดเป็นต้นเหตุของการจลาจลที่เกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งในแถบนี้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ประชาชนพยายามก่อการจลาจลเพื่อเสรีภาพของตนเอง

บ้านเมืองใดก็ตามที่เกิดการแย่งราชสมบัติขึ้น มักจะทำให้บ้านเมืองนั้นอยู่ในสภาพไม่มั่นคง ซึ่งเป็นการทำลายตนเอง และให้โอกาสแก่ชนต่างชาติที่จะรุกราน แต่จะเป็นผลดีต่อประชาชนผู้หวังความเป็นธรรม

ในที่สุดราชบัลลังก์ที่ไม่มั่นคงและไม่เป็นระเบียบก็ถึงแก่กาลอวสาน ความมักใหญ่ใฝ่สูง การแข่งขันแย่งชิงอำนาจและตำแหน่งสูงๆ ต้องสิ้นสูญไปพร้อมกับราชบัลลังก์

ผู้ที่จะคงอำนาจอยู่ได้แก่พวกโจรปล้นคนเดินทางผู้ปราศจากอาวุธและนอนใจว่าปลอดภัยแต่กลับต้องตายด้วยคมขวานของคนร้าย ผู้ปกครองซึ่งได้รับประโยชน์ส่วนใหญ่จากกฎหมาย ไม่เคยคำนึงการได้เปรียบของเขา ดังนั้นความไม่พอใจจึงเกิดขึ้นทุกหนทุกแห่ง แต่เขาก็ยังพอใจที่จะเสวยอำนาจอยู่ท่ามกลางเสียงสาปแช่งของข้าทาสบริพาร และประชาชนผู้รอคอยผู้นำที่จะก่อ

การกบฏขึ้นอีก การออกกฎหมายอย่างไม่มีระเบียบแบบแผนเป็นสาเหตุแห่งความเดือดร้อนของประชาชน เป็นที่ทราบกันว่ากฎหมายไม่มีขอบเขตการบังคับหรือกำหนดกฎเกณฑ์ให้แน่นอน ในการพิจารณาเลือกผู้ปกครองประเทศก็เช่นกัน ชนชาตินี้ได้รับวิธีการปกครองสืบต่อมาจากบุคคลที่ทะเยอทะยานผู้ซึ่งปกครองบ้านเมืองโดยขาดการเอาใจใส่ดูแล ประชาชนที่หวังความปลอดภัยหลังจากการกบฏนั้นมักจะโชคร้ายเสมอ เขาเหล่านั้นจะต้องอยู่ใต้อำนาจของผู้ปกครองที่เข้มงวดเด็ดขาดซึ่งได้สมญาว่า “ผู้เผด็จการ” คนใหม่ต่อไปอีก

เนื่องจากหลักฐานการจดบันทึกไม่แน่นอน เราจึงได้ทราบแต่เพียงว่าพระเจ้าแผ่นดินสมัยแรก ๆ ของสยามเริ่มขึ้นครองราชย์ก่อนคริสตศักราช ๑๔๔๔ ปี (๑) และมีผู้สืบราชสมบัติต่อมาอีกประมาณ ๔๐ คน จนถึงพระเจ้าแผ่นดินซึ่งกำลังครองราชย์ในคริสตศักราช ๑๕๔๖ พระเจ้าแผ่นดินทั้งหมดนี้อยู่ในราชวงศ์ต่าง ๆ กัน ส่วนมากถูกขับจากราชบัลลังก์ซึ่งพระองค์ทรงครองอยู่ เพราะปกครองประเทศโดยวิธีเข้มงวด เด็ดขาด พระองค์จึงต้องรับกรรมเนื่องจากการกระทำที่รุนแรงโดยใช้อำนาจของพระองค์

บรรดาเมืองขึ้นต่าง ๆ ที่มีจิตใจหยิ่งและริษยา ได้รับความอับอายที่ต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยามควรจะปลอบใจด้วยความหวังว่า การเป็นเมืองขึ้นของพวกเขานั้นเป็นแต่เพียงชั่วคราว ต่อไปลูกหลานของเขาจะเป็นอิสระ จะพ้นจากความเป็นทาสจากสายโซ่ซึ่งถ่วงเขาเหล่านั้นให้ต่ำลง ไม่มีผู้ปกครองคนใดจะสืบทอดผลของความชั่วให้ผ่านไปถึงลูกหลานของตนได้

---

(๑) ต้นฉบับว่า B.C. ๑๔๔๔ ตรงกับ ก่อน พ.ศ. ๙๐๑ ปี

ประวัติศาสตร์ไม่ได้กล่าวถึงพระนามของพระเจ้าแผ่นดินที่ครองราชย์ในคริสตศักราช ๑๕๕๐ แม้ว่าเหตุการณ์สำคัญในสมัยของพระองค์จะได้ถูกบันทึกไว้อย่างละเอียดก็ตาม ในรัชสมัยนี้อาณาจักรสยามถูกทำลายโดยการบุกรุกจากชนชาติใกล้เคียงหลายชาติ บ้านเมืองถูกเผาและถูกทำลายยับเยิน รวมทั้งเมืองขึ้นใกล้เคียงด้วย ผู้เคราะห์ร้ายที่น่าสงสารประมาณ ๓๐,๐๐๐ คน ต้องสังเวยชีวิตแก่ความพยาบาทที่รุนแรงของศัตรู ผู้บุกรุกเหล่านี้ดูเหมือนจะพอใจในการทำลายบ้านเมืองและพืชผลมากกว่าชัยชนะและการเข้าปกครอง

พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงตกพระทัยในความสามารถของพวกศัตรู ทรงสำนึกรู้สึกองค์ ท่ามกลางเสียงสาปแช่งของประชาชน พระองค์ทรงรวบรวมกองทัพใหญ่ ชายที่สามารถถืออาวุธได้ จะถูกเรียกเข้าประจำกองทัพ ส่วนพวกขลาดกลัวและปฏิเสธที่จะต่อสู้ป้องกันประเทศ จะถูกลงโทษด้วยการถูกเผาทั้งเป็น ชาวต่างชาติถูกบังคับโดยกฎหมายนี้ด้วย ในระยะนั้นมีชาวโปรตุเกส ๑๓๐ คนในราชอาณาจักร ๑๒๐ คนในจำนวนนี้ถูกบังคับให้ร่วมรบ พระเจ้าแผ่นดินทรงเชื่อมั่นว่า ไม่มีใครสามารถชนะพระองค์ได้ในขณะที่พระองค์ได้รับความร่วมมือจากชาวยุโรปซึ่งเปรียบเสมือนวีรบุรุษของพระองค์

กองทัพที่ยิ่งใหญ่ด้วยจำนวนคนประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ คน รวมทั้งที่ไม่ใช่พวกสยามอีก ๗๐,๐๐๐ คน ร่วมรบในสมรภูมิกับพระเจ้าแผ่นดินในทัพหน้า กองทัพได้กำลังเพิ่มขึ้นอีกเรื่อย ๆ ระหว่างทางเป็นจำนวนถึง ๑๐๐,๐๐๐ คน และช้าง ๔,๐๐๐ เชือก เราจะเห็นว่าคนจำนวนมากเหล่านี้เป็นจำนวนที่พูดเกินความจริง เป็นความจริงที่ว่าชนชาติทางตะวันออกมีอุปนิสัยรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องเสบียงให้เป็นเรื่องเล็กน้อยสำหรับกองทัพ

ที่ใหญ่ที่สุดได้ แต่จะสามารถรวบรวมกองทัพให้ยิ่งใหญ่ตามที่อวดอ้างไว้ได้อย่างไร ในเมื่อมีพลเมืองเพียงเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม เราจะเชื่อตามความเป็นจริงเท่าที่เขาลงบันทึกไว้ให้เรา และเราอาจจะสอบสวนเอาตามแนวความคิดที่น่าจะเป็นไปได้เท่านั้น

กองทัพภายใต้การนำของแม่ทัพ ๔ คน (๒ คนเป็นชาวตุรกีและอีก ๒ คนเป็นชาวโปรตุเกส) ได้เคลื่อนพลเพื่อจะบุกทำลายประเทศข้างเคียง ทันทีที่กองทัพปะทะกัน ข้าศึกเริ่มต้นบุกทัพหลังของสยาม ซึ่งแตกพ่ายไปเนื่องจากไม่มีพระเจ้าแผ่นดินควบคุมกองทัพ พระราชโองการใหม่ซึ่งกำหนดขึ้นโดยอำนาจของพระองค์ ให้ประโยชน์แก่พระองค์มาก เพราะได้รับการช่วยเหลือจากพวกโปรตุเกสผู้ซึ่งสู้รบอย่างแข็งขัน พระองค์ทรงรวบรวมทหารได้อีก เหตุการณ์โดยทั่ว ๆ ไปในสนามรบเริ่มต้นด้วยช้างและเหล่าทหารบีนใหญ่ล้มตายเกลื่อนกลาดต่างฝ่ายพยายามจะทำลายล้างฝ่ายตรงข้ามซึ่งถอยหนีไปในความมืดทิ้งผู้เสียชีวิตประมาณ ๑๓๐,๐๐๐ คนไว้ในสนามรบ สงครามครั้งนี้สยามต้องเสียกำลังไปประมาณ ๔๐,๐๐๐ คน และด้วยความยินดีในชัยชนะกองทัพสยามจำนวน ๔๐๐,๐๐๐ คน จึงเข้าบุกราชอาณาจักร Quibem ซึ่งปกครองโดยนางพญาผู้ผูกใฝ่ในศัตรูของพระองค์ เมืองต่าง ๆ ซึ่งพวกสยามยึดได้ ถูกปล้น และประชาชนมักตกเป็นเหยื่อของการสู้รบของผู้เป็นประมุขโดยถูกสังหารไป สภาพเมืองหลวงตกอยู่ในความว่นวายเช่นกัน ไม่เพียงแต่นางพญาจะยอมสละความยิ่งใหญ่ของพระนางและยอมจำนนต่อผู้ชนะตามเงื่อนไขการยุติสงครามเท่านั้น และด้วยพระนางเข้าใจถึงความอ่อนแอของพระนางดี จึงทรงยินยอมที่จะถวายบรรณาการเป็นจำนวน ๖๐,๐๐๐ เหรียญดูกัส (ducats) ของโปรตุเกสทุก ๆ ปี พร้อมทั้งถวายราชโอรสซึ่งมีพระชนม์ ๙

พรรษาเป็นข้าด้วยความจงรักภักดีต่อผู้ชนะ ซึ่งได้นำเจ้าชายกลับประเทศสยาม เพื่อเป็นเกียรติในชัยชนะด้วย

พระมหากษัตริย์ผู้มีชัย[๑] ไม่ได้ครองราชสมบัตินานนัก วันเวลาแห่งความรุ่งเรืองของพระองค์เปลี่ยนเป็นวันเวลาแห่งความเศร้าซบเซาลง ในขณะที่พระองค์ไม่ได้ประทับที่วัง พระราชินีได้ติดต่อกับชายชู้อย่างเปิดเผย ด้วยความกลัวที่จะถูกลงโทษในการผิดประเวณี ทำให้พระนางกระทำความผิดอื่นเพิ่มขึ้นอีก เพื่อรักษาตำแหน่งไว้พระนางทรงวางยาพิษพระสวามีในน้ำนม พระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระชนม์อยู่ต่อมาได้เพียง ๙ วันเท่านั้น ซึ่งระยะนั้นพระองค์ทรงฝักใฝ่อยู่กับงานของประเทศเป็นอันมาก

พระองค์ได้พระราชทานผลประโยชน์ให้กับสัมพันธมิตรชาวโปรตุเกส ทรงประกาศให้โปรตเกสได้รับการยกเว้นภาษีอากรทกประเภทเป็นระยะเวลา ๓ ปี บาทหลวงโปรตุเกสได้รับอนุญาตให้เผยแพร่ศาสนาได้ทุกแห่งในราชอาณาจักร พระราชโอรสของพระองค์ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน[๒] และความยินดีที่ได้เห็นผู้สืบสันตติวงศ์ของพระองค์มีอำนาจทำให้พระองค์ไม่ทรงสนพระทัยกับความตายเลย ทันทีที่พระเจ้าแผ่นดินสวรรคตข้าราชสำนักชั้นผู้ใหญ่ของประเทศได้ยื่นมือเข้ามาควบคุมการปกครองประเทศของพระราชินีผู้กระทำแต่ความชั่วซึ่งคณะผู้บริหารประเทศไม่เคยทราบเรื่องนี้เลย การติดต่อฉันชู้สาวของพระนางไม่สามารถเป็นความลับได้ต่อไป ความชั่วของพระนางได้ถูกเปิดเผยขึ้น แต่ด้วยจิตใจที่เต็มไปด้วยความชั่วและไม่เคยมีความรู้สึกผิดเลย พระนางจึงวางพระองค์อย่างสงบและกระทำความชั่วเพิ่ม

---

(๑) สมเด็จพระไชยราชาธิราช ทรงเป็นรัชกาลที่ ๑๒ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา อยู่ในราชสมบัติระหว่าง พ.ศ. ๒๐๕๗–๒๐๗๐, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา

(๒) พระเอกาทศรถ รัชกาลที่ ๑๓ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระราชโอรสองค์โตในสมเด็จพระไชยราชาธิราช–ผู้แปล

มากขึ้น ทรงอยู่กับชู้อย่างเปิดเผย การกระทำเช่นนี้ทำให้ทุกคนไม่พอใจเป็นอย่างมาก แต่ยังไม่ก่อให้เกิดการกบฏขึ้นในขณะนั้นทีเดียว พระนางตัดสินพระทัยจะแต่งตั้งชู้ของพระนางขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน และกำจัดพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่โดยวิธีเดียวกับพระราชบิดา ด้วยความเกลียดชังของพวกขุนนางและประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป จึงคอยจับผิดพระนางในการที่จะทำความชั่ว เสียงร้องเรียนของประชาชนเป็นเครื่องแสดงถึงความชั่วร้ายของพระนาง พระนางแกล้งทำเป็นกลัวว่าจะมีการพยายามทำอันตรายพระราชโอรสซึ่งความจริงแล้วมีแต่เพียงพระนางเท่านั้นที่เป็นศัตรูของพระราชโอรส ดังนั้นเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจมีมาถึงพระราชโอรสได้ พระนางมีพระราชประสงค์จะให้มีทหารรักษาองค์พระราชโอรสให้พ้นจากแผนการชั่วร้ายซึ่งพระนางกล่าวว่าพระนางได้ข่าวมา

พระนางได้รับการยินยอมให้มีทหารราบได้ ๑๒,๐๐๐ คน และทหารม้า ๕๐๐ คน เพื่อรักษาความปลอดภัยของพระราชโอรส

จึงมีการปฏิรูปกฎหมายใหม่ ที่จะให้มีทหารรักษาพระองค์ประจำในประเทศนี้ ซึ่งก่อนหน้านี้จะเกณฑ์ทหารเพียงระยะที่บ้านเมืองมีภัยจากนอกประเทศ ด้วยการว่าจ้างบุคคลทุกวัย โดยการขู่เอาชีวิตและอิสรภาพของประชาชนผู้สนับสนุนผักดีให้แก่เจ้าเหนือหัว ในไม่ช้าพระนางก็มีอำนาจ แต่พระนางใช้อำนาจนี้เพื่อแก้แค้นบุคคลทุกคนที่ขัดขวางพระนาง หรือแสดงความไม่พอใจในความชั่วของพระนาง ขุนนางที่ซื่อสัตย์หลายท่านต้องเป็นผู้รับเคราะห์เป็นรายแรก ขุนนางชั้นนำสองคนถูกฆ่าอย่างทรมานโดยคำสั่งที่ปราศจากความยั้งคิด ด้วยพระทัยที่จริงจังในความรักและโหดร้ายมาก พระ-

ราชินีทรงคิดว่าจะสามารถรักษาตำแหน่งไว้ได้โดยใช้อำนาจ แต่การเสียเลือดเนื้อเป็นผลทำให้เกิดศัตรูใหม่ขึ้นต่อต้านการปกครองที่กดขี่ของพระนางเพิ่มมากขึ้น การริบทรัพย์สมบัติของผู้รับเคราะห์ที่ไม่มีความผิด ทำให้พระนางมีพรรคพวกเพิ่มมากขึ้น แต่บุคคลเหล่านั้นเป็นมิตรกับพระนางเพราะเป็นการสะดวกที่จะได้ทุกสิ่งทุกอย่างตามความต้องการของเขา เพียงแต่ถวายความจงรักภักดีและยอมอ่อนน้อมให้กับพระนางเท่านั้น ในไม่ช้าพระนางทรงพบว่าแทนที่จะเป็นมิตร พระนางกลับมีแต่ผู้ทรยศที่ยอมรับใช้เพื่อผลประโยชน์ของเขา เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ พระนางจึงทรงแต่งตั้งชู้ขึ้นครองราชบังลังก์และประกาศยกย่องเขาเป็นพระสวามี (๑) จะเห็นว่าชายผู้นั้นมีอำนาจเหนือหญิงผู้ลุ่มหลงในเรื่องเพศ

พระเจ้าแผ่นดินผู้เยาว์เป็นแต่เพียงหุ่นบนราชบัลลังก์เท่านั้น ในที่สุดถูกขับจากราชสมบัติโดยพระมารดาที่โหดร้าย ซึ่งจัดการวางยาพระราชโอรสอย่างลับ และแล้วผลของความชั่วก็ตามทันพระนาง พระนางไม่ได้ชื่นชมกับผลสำเร็จของการกระทำชั่วนานนัก ในระยะที่กำลังรื่นรมย์อยู่กับการเสด็จขึ้นเสวยราชย์และใช้อำนาจปกครองประชาชนอยู่นั้น ด้วยความฉลาดพระนางพบว่า ความชั่วไม่ได้ก่อให้เกิดอะไรขึ้นเลยนอกจากศัตรู

ด้วยความเกลียดชังเป็นอันมาก ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากกษัตริย์เขมร (Cambaye) พวกขุนนางทั้งหลายเกิดความกล้าร่วมกันคิดกบฏที่จะยึดราชบัลลังก์จากบุคคลผู้ซึ่งไม่สามารถแม้แต่จะสร้างตัวเองให้มีอำนาจด้วยชีวิตของผู้เคราะห์ร้าย พวกขุนนางทูลเชิญพระนางและพระสวามีไปในงาน

---

(๑) ขุนวรวงศาธิราช นามเดิมว่า พันบุตรศรีเทพ พนักงานเผ้าหอพระ ได้เลื่อนชั้นเป็นขุนชินราช และขุนวรวงศาธิราช ภายหลังได้ว่าราชการแผ่นดิน ต่อจากพระยอดฟ้า–ผู้แปล

เลี้ยง แล้วทั้งสองก็ถูกฆ่าที่นั่น(๑) ราชบัลลังก์ซึ่งทั้งสองทำให้เสื่อมลงได้ตกเป็นของอนุชาของพระราชบิดาของพระเจ้าแผ่นดินองค์ก่อน ผู้ซึ่งระหว่างที่เกิดการจลาจลได้แยกตัวไปใช้ชีวิตสันโดษอยู่ในวัด ในระยะที่สละเพศบรรพชิตนั้น พระองค์มีพระอารมณ์ไม่ค่อยปกติ ทรงโหดร้าย รุนแรง พระองค์ไม่ทรงเห็นความสำคัญในการที่จะปฏิบัติพระองค์ให้เป็นที่รักใคร่ นโยบายอันโหดร้ายทารุณของพระองค์ ทำให้พระองค์เชื่อว่า การอ่อนน้อมเกิดจากความกลัว และเชื่อว่าการลงโทษเป็นเครื่องมือที่ดีของการปกครองมากกว่าความเมตตากรุณา การหลงเชื่อเช่นนี้ทำให้พระองค์ไม่สามารถผ่อนคลายพระ-อารมณ์ที่รุนแรงและแข็งกระด้างตามวิสัยของพระองค์ลงได้ พระองค์ทรงออกคำสั่งอย่างเข้มงวด ซึ่งทำให้เกิดความยุ่งยากและความไม่พอใจโดยทั่วไป(๒) ความผิดปกติของพระองค์ทำให้มหาอำนาจประเทศใกล้เคียงเกิดความมักใหญ่ใฝ่สูงขึ้น พระเจ้าแผ่นดินพม่าทรงเห็นว่าไม่เป็นการยากที่จะโจมตีราชอาณาจักรนี้ให้ได้ ชนชาตินี้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อประเทศสยาม ดังนั้นจึงไม่ควรจะผ่านเลยไปโดยปราศจากการกล่าวถึงสักเล็กน้อย

เรามักจะสับสนเรื่องราชอาณาจักรมอญ อังวะ และพม่า เพราะว่าอาณาจักรเหล่านี้ในปัจจุบันอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์องค์เดียวกัน ประเทศนี้รวมกันและติดต่อกันโดยมีเทือกเขาเป็นเส้นกั้นพรมแดนเท่านั้น อา-

---

(๑) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่า ทั้งสองถูกฆ่าขณะเสด็จไปคล้องช้างบนเรือพระที่นั่งตรงคลองสระบัวพร้อมทั้งบุตรที่เกิดด้วยกัน – ผู้แปล

(๒) สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระนามเดิม พระเทียรราชา พระอนุชาสมเด็จพระไชยราชาธิราช รัชกาลที่ ๑๕ แห่งกรุงศรีอยุธยา ตามพระราชพงศาวดารกล่าวว่า เสด็จออกทรงผนวชถึง ๒ ครั้ง และทรงเป็นที่รักใคร่ของพสกนิกร ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมาก ทรงปฏิสังขรณ์วัดวาอารามมากมาย – ผู้แปล

กาศดี พื้นดินอุดมสมบูรณ์ สามารถปลูกข้าวและพืชผลได้ทุกชนิด ที่ราบและป่าไม้อุดมไปด้วยสัตว์ป่า เช่น ช้าง ควาย แพะ กวาง และพวกเป็ดไก่ซึ่งมีมาก มีเหมืองแร่ เหล็กและตะกั่ว โลหะเหล่านี้ใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน นอกจากนี้ยังผลิตเครื่องเพชรพลอยและพวกนิล มรกต บุษราคัม ที่สวยและดีที่สุดด้วย พบว่าเพชรเม็ดเล็ก ๆ ใช้ประดับพวกรูปปั้นสัตว์มีปีกโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกไก่ฟ้า สิทธิในการขายเพชร เป็นเอกสิทธิของครอบครัวเดียว และถือเป็นการล่วงล้ำสิทธิอย่างมากที่จะขุดหาเพชรโดยไม่ได้รับอนุญาต

ชาวพื้นเมืองแตกต่างไปจากชาวพม่าผู้ปกครองเขา ทั้งในด้านการแต่งกายและลักษณะท่าทาง แม้ว่าพวกมอญค่อนข้างจะแข็งแรงบึกบึน แต่ท่าทางดีและมีสีหน้าเคร่งเครียด ผิวหน้าเป็นสีมะกอก ไม่มีเคราและคอยโกนทิ้งทันทีเมื่อมันขึ้นยาว พื้นขาวตามธรรมชาติ แต่เขาทำให้เป็นสีดำเพื่อว่ามันจะได้ไม่มีลักษณะเหมือนพื้นสุนัข พวกผู้หญิงผิวคล้ำน้อยกว่าชาย ตัวเล็กแก้มเป็นพวง และมีแขนขาเรียวงาม กล่าวโดยทั่ว ๆ ไป อุปนิสัยสุภาพเรียบร้อย แต่มัวเมาในกามมาก เที่ยวเตร่และไร้ศีลธรรม ไม่เคยเกิดความรู้สึกละอายใด ๆ เลยเมื่อไปปรากฏตัวในที่สาธารณะ พวกเขาจะใช้ผ้าจีบผืนหนึ่งพันรอบศีรษะซึ่งปราศจากเครื่องประดับใด ๆ นอกจากทรงผมที่เหยียดตรง ไม่สวมรองเท้า คาดผ้าชั้นบาง ๆ ที่เอวอย่างเปิดเผย และอวดส่วนสัดมากกว่าที่จะซ่อนเร้นปิดบัง การแต่งกายแบบนี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากความรู้สึกทางกามารมณ์เป็นส่วนตัวแต่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นความคิดของราชินีผู้เฉลียวฉลาดที่จะดึงดูดพวกผู้ชายผู้ลุ่มหลงในกามารมณ์

การแต่งตัวของพวกพม่าแตกต่างออกไป ชาวพม่าสวมเสื้อคลุมยาวทำด้วยผ้ามัสลินโปร่งตามองทะลุถึงผิวซึ่งเป็นรอยสักด้วยผงถ่าน รอยสักนี้เป็นของแปลกสำหรับเขา ทำให้พวกเขาดูผิดแผกไปจากพวกมอญ อาหารของพวกนี้ไม่น่ารับประทานและน่าคลื่นไส้ ทันทีที่อาหารถูกปรุงขึ้น ผู้ที่หิวโหยจะยินดีเป็นอย่างยิ่ง เขารับประทานทุกสิ่งทุกอย่าง พวกนี้กินปลาเน่าซึ่งเขาใช้แทนน้ำมันหรือเนย มีลักษณะเช่นเดียวกับพวกยุโรปใช้กระเทียมพืชผักซึ่งกลืนไม่ชวนรับประทาน

ในยามขาดแคลนข้าว เขาจะกินก้อนข้าวเพื่อบรรเทาความหิว เครื่องดื่มตามปกติของเขาคือน้ำเปล่า หรือพวกน้ำหวานซึ่งเขาคั้นจากต้นไม้ชนิดต่าง ๆ

ผู้ใดที่จะมีภรรยาจะต้องซื้อเธอเหมือนวัวควายเช่นกัน และถ้าเกิดความเบื่อหน่ายในภายหลัง สามีก็มีทางขายนางไปได้ หญิงมีสิทธิพิเศษเช่นกันโดยการเรียกร้องค่าตัวของเธอ ปกติตามมารยาทในการรับรองแขก ผู้เป็นพ่อยอมให้ลูกสาวขายตัวกับแขกผู้มาเยือน ซึ่งสามารถจะจ้างหญิงในแบบนี้ในขณะที่เขาพักอยู่ที่บ้านได้ คนส่วนมากผู้ซึ่งมีกิจต้องเดินทางไปเมืองพะโคเพื่อติดต่อการงานตามปกติ จึงไม่มีการประณามพวกผู้หญิงในการยอมเป็นนางบำเรอ กฎหมายให้โอกาสสำหรับเรื่องยุ่งยากซึ่งอาจจะเกิดขึ้น พระเจ้าแผ่นดินจะเป็นผู้รับมรดกทั้งหมดของข้าแผ่นดินแต่ละบุคคล แต่ถ้าผู้ตายมีลูก พระองค์จะได้รับเพียง $\frac{1}{2}$ เท่านั้น

อากาศบริสุทธิ์เป็นเครื่องช่วยทดแทนการขาดความชำนาญทางการแพทย์ เมื่อมีผู้ล้มป่วย เขาจะจัดโต๊ะซึ่งมีอาหารวางไว้เต็ม เพื่อที่จะอ้อนวอนลุแก่โทษต่อผีปีศาจ ซึ่งพวกเขาเข้าใจว่าเป็นผู้ทำให้เกิดความเจ็บป่วยอันเป็นเหตุทำให้มนุษย์ล้มเจ็บ

ผู้หลอกลวงที่น่าเกรงขาม ซึ่งพวกเขาให้สมญานามว่า “เจ้าพ่อแห่งบีศาจ” เป็นผู้กระทำพิธี และทั้งๆที่อยู่ในระหว่างทุกข์โศก บ้านทั้งบ้านก็ยังก็กก้องไปด้วยเสียงดนตรีและเสียงเพลง เพื่อจะให้เป็นที่พอใจของผีบีศาจตามที่ได้อ้อนวอน

สินค้าออกที่สำคัญได้แก่ทอง เงิน เพชร พลอย และเครื่องหอมต่างๆ ตามปกติคำว่า “ทับทิม” นี้รวมถึงบุษราคัม นิล มรกต หินเขียวหนุมาน และหินมีค่าชนิดอื่นอีก ชาวยุโรปแลกเปลี่ยนสิ่งเหล่านี้กับหมวกบีเวอร์ แถบเหรียญตราที่ทอเป็นทองกับเงิน ซึ่งพวกขุนนางใช้ประดับบนศีรษะ ข้าราชสำนักผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการจ่ายเงินเป็นผู้ดำเนินการค้าทั้งหมด และถ้าข้าราชสำนักคนใดถูกตัดสินว่ากระทำผิดกฎหมายในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต กฎหมายจะอนุญาตให้โจทก์จับภรรยา บุตร และข้าทาสของจำเลย นำไปตากแดดไว้หน้าบ้าน

พวกมอญเหมือนกับชาวอินเดีย คือมีชีวิตเพื่อพระผู้สร้างผู้ซึ่งตนจะได้รับประโยชน์มากขึ้นเมื่อบูชาพระองค์ มีเทพเจ้าผู้ซึ่งประชาชนสวดอ้อนวอนเมื่อเวลาต้องการความช่วยเหลือ ผีบีศาจเป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการบูชาบวงสรวง ในตอนเช้าตรู่ประชาชนต่างพากันนำข้าวไปถวายพระ เพื่อพระจะได้ทรงพระกรุณาต่อเขาเหล่านั้นตลอดทั้งวัน บางคนจะแบกอาหารไปบนบ่าเพื่อนำไปถวายพระตอนเพล ศาสนาที่ไร้สาระนี้เป็นรากฐานของการบูชาผีบีศาจ เขาทั้งหลายยอมรับสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ละพวกก็มีพระเจ้าเฉพาะของพวกตนเช่นเดียวกับผู้ปกครองตน ศาสนาของพวกย้ายถิ่นฐานมีผู้นับถือมากมาย พวกนี้เชื่อว่าวิญญาณสามารถเข้าสิงในตัวของนก สัตว์ป่า และ

ปลาได้ ถ้าวิญญาณถูกกำหนดให้อยู่ในสถานที่ลงโทษ สัตว์ทั้งหลายจะละทิ้งวิญญาณนั้น เพื่อจะไปสู่สวรรค์ อันเป็นสถานที่ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างน่าตื่นเต้นและสนุกสนาน ในที่สุดหลังจากการเวียนว่ายตายเกิดหลายๆ ครั้ง สัตว์ทั้งหลายจะถูกรวมเข้ากับผู้มีบุญญาธิการบุคคลหนึ่ง ซึ่งสัตว์เหล่านั้นจะมีส่วนร่วมในความสุขของพระองค์ด้วย พวกเขานับถือลิงเป็นอย่างมากและจะอิจฉาบุคคลโชคดีซึ่งถูกจระเข้กิน

ในพิธีต่างๆ ประชาชนจะจ้างหญิงสาวและกระเทยมาแสดงการร่ายรำเพื่อถวายเทพเจ้าแห่งธรณี นางระบำจะร่ายรำอย่างคล่องแคล่วและรวดเร็วมากจนทำให้เธอสลบลง หลังจากนั้นเธอจะสามารถทำนายอนาคตได้ ซึ่งพวกเธอเห็นอนาคตได้เนื่องจากพระเจ้าเข้ามาประทับในร่างของเธอ

พระสงฆ์ทั้งหลายได้รับศีลที่จะรักษาพรหมจรรย์ ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ราษฎรโดยการงดของมึนเมา พระจะฉันอาหารเพียงวันละมื้อ ตั้งจิตใจให้สงบอยู่ในคุณงามความดี เมื่อบริเวณถิ่นใดซึ่งท่านมีหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายชาดพระภิกษุสงฆ์ ท่านจะสนองความต้องการของเขาเหล่านั้น โดยการส่งเณรเพื่อไปแสวงหาทานและฝูงชนผู้งมงายเหล่านั้นก็จะสนับสนุนความเกียจคร้านนี้ โดยการบริจาคเงินอย่างไม่เสียดาย ประชาชนที่น่าสงสารที่สุดโดยทั่วไปคือ บุคคลผู้ซึ่งสูญเสียทรัพย์สินเนื่องจากศรัทธาแก่กล้าในการบริจาคทาน ความเป็นอยู่ของสงฆ์ทั้งหลายเป็นแบบง่ายๆ และโดยการบำเพ็ญทุกขกิริยาซึ่งเขาทั้งหลายกำหนดขึ้นสำหรับบุคคลที่จะตามรอยพระพุทธองค์ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐที่สุด

พระสงฆ์อยู่ห่างไกลจากที่อยู่อาศัยของประชาชน ที่อยู่สร้างเป็นเพิงอยู่บนต้นไม้ในป่าลึก เพื่อที่จะหนีอันตรายจากสัตว์ป่า ชีวิตที่ลึกลับของสงฆ์ทั้งหลายยิ่งเพิ่มการเคารพเชื่อถือเรื่องผีเรื่องเจ้าตามที่พวกคนในสมัยต้น ๆ เชื่อว่า เทพเจ้าชอบความสงบของป่าและความแข็งแกร่งมั่นคงของยอดเขา มีวันที่กำหนดไว้หลายวัน ที่พระทั้งหลายจะอบรมสั่งสอนให้ประชาชนฝึกทำความดี ตัวอย่างง่าย ๆ ที่เป็นคำสั่งสอนของพระทั้งหลายคือ บุคคลทั้งหลายต้องไม่โต้เถียงเกี่ยวกับเรื่องศาสนา พวกเขาเชื่อว่าทุก ๆ ศาสนาต้องยอมรับนับถือพระเจ้า และเชื่อว่าการปฏิบัติตามหลักแห่งธรรมชาติโดยทั่ว ๆ ไป ย่อมจะได้รับการตอบแทนจากสวรรค์

พวกชนชั้นสูงมีข้อน่าสังเกตหลายอย่างด้วยกัน ทั้ง ๆ ที่มีเกียรติยิ่งใหญ่แต่กระนั้นก็ตามยังแสดงตัวอย่างที่ต่ำช้าน่าสังเวชที่สุด และตัวสั่นงันงกเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ปกครอง ผู้ซึ่งสามารถที่จะยกให้เขาสูงส่งหรือถอดยศเขาเสียได้ทุก ๆ คนยอมรับเกี่ยวกับเรื่องการประจบประแจงกันในลักษณะยอมเป็นทาส แต่บ่อยครั้งก็มีการตื่นตัวจากความงมงาย และรวมกันตัดทอนอำนาจซึ่งบีบบังคับอยู่ พวกที่หยิ่งในเชื้อชาติก็พร้อมเสมอที่จะจับอาวุธเพื่ออิสรภาพและเพื่อสิทธิของตนเอง ทั้งนี้รวมทั้งขุนนางและข้าทาสขององค์พระมหากษัตริย์ด้วย ซึ่งพระมหากษัตริย์ผู้เฉลียวฉลาดควรจะทรงศึกษาว่าพระองค์ควรจะแผ่ขยายหรือกำหนดพระราชอำนาจไว้เพียงใดเสียก่อน

พระมหากษัตริย์ไม่เคยปรากฏพระองค์ในที่สาธารณะโดยปราศจากพระราชพิธีเอิกเริกหรูหรา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดความยิ่งใหญ่น่าเกรงขามแต่ดูเหมือนปราศจากการจงรักภักดี พระองค์ประทับบนรถพระที่นั่งซึ่ง

เทียมม้า ๑๖ ตัว พระองค์ไม่เคยเสด็จโดยปราศจากกองทหารหรือพวกขุนนางติดตามเสด็จเลย คนสนิททั้งสี่ของพระองค์ในชุดเต็มยศนั่งไปกับพระองค์ในรถพระที่นั่ง ความเป็นอยู่อย่างหรูหราในชีวิตประจำวันของพระองค์มีมากกว่าความหรูหราของพวกโรมัน ถึงแม้ว่ากฎหมายหรือประเพณีจะยอมให้พระองค์มีพระมเหสีได้เพียงพระองค์เดียว พระองค์ก็ทรงมีสิทธิที่จะมีพระสนมได้ถึง ๓๐๐ คน

อาวุธที่พวกมอญใช้ในสนามรบ ได้แก่พวกทวน หลาว มีดและโล่ อาวุธบีนของเขาดีกว่าของยุโรป ไม่มีสิ่งใดด้อยไปสำหรับพวกเขาในเรื่องความสามารถ คลังสรรพาวุธบรรจุอาวุธบีนไว้มากมาย อย่างไรก็ดีอาวุธเหล่านี้ไม่ค่อยได้ใช้ผึกหัดมากนัก เนื่องจากขาดผู้ผึกยิงที่ชำนาญ ถึงแม้จะมีท่าเรือหลายแห่งและมีซุงดี ๆ มากมายก็ตาม เขาก็ไม่สร้างกองทัพเรือ เนื่องจากเขาไม่มีช่างไม้และไม่มีทหารเรือที่มีความสามารถ แสนยานุภาพของราชอาณาจักรเข้มแข็ง กองทัพยิ่งใหญ่มากกว่ากองทัพของพระเจ้าดาริอุส ยามสงบมีทหารประจำการประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ – ๑,๕๐๐,๐๐๐ คน ทหารเหล่านี้ได้รับค่าจ้างจากพระเจ้าแผ่นดิน

ในยามสงคราม พระเจ้าแผ่นดินจะแจกจ่ายอาวุธและเครื่องแบบแก่พวกทหาร ส่วนในยามสงบพระองค์จะพระราชทานที่ดินพร้อมทั้งบ้านเมืองแก่พวกขุนนางเป็นบำเหน็จความชอบที่รับใช้พระองค์ จำนวนทหารที่กล่าวมานี้ ไม่ต้องสงสัยว่าจะพูดเกินความเป็นจริง แต่จะทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นถึงนิสัยอันถี่ถ้วนของพวกมอญที่ได้รวบรวมรายชื่อทหารขึ้นบัญชีไว้ เขาต้องการเกลือและน้ำเพียงเล็กน้อยเพื่อนำมาปรุงรสกับหน่อไม้ต่าง ๆ และพวกไม้เครื่อง

แกงซึ่งเขาหาได้ในอาณาเขต พวกสัตว์ที่น่าเกลียดที่สุดคือแมว หนู และสัตว์เลื้อยคลานได้ถูกนำมาปรุงเป็นอาหารอย่างเอร็ดอร่อย ทำให้เขาเกิดการเจริญอาหาร บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์มีทุกสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างล้นเหลือ

อาณาจักรนี้ก่อตั้งขึ้นโดยชาวประมงผู้หนึ่งเมื่อประมาณ ๑,๑๐๐ ปีมาแล้วมีกษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมาหลายพระองค์ จนกระทั่ง ค.ศ. ๑๕๙๓ จึงถูกพวกพม่ายึดครอง พวกพม่านี้เมื่อก่อนหน้านี้ได้ถูกจำกัดขอบเขตอยู่ในอาณาเขตแคบ ๆ แต่ได้ก่อตั้งอาณาจักรและขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางประมาณ ๘๐๐ ไมล์จากเหนือถึงใต้ และ ๒๕๐ ไมล์จากตะวันออกถึงตะวันตก

ทั้ง ๆ ที่มีนิสัยเป็นนักรบ พวกนี้ก็ยังจำเป็นต้องยอมแพ้พวกมอญซึ่งมีจำนวนมากมาย พวกมอญผู้ชนะบังคับให้พวกพม่าจำนวน ๓๐,๐๐๐ คน ทำงานให้หลวงซึ่งเป็นงานหนักอย่างทาส ทำให้พวกพม่าเกิดความหยิ่งทะนงในใจไม่ต้องการเห็นสภาพตนเองทำงานหนักอยู่ในเหมืองจึงรวมกันวางแผนเพื่อรอดพ้นจากความเป็นทาส

เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จไปเยี่ยมโรงงานต่าง ๆ กับข้าราชบริพารของพระองค์เป็นกิจวัตร และพระราชทานรางวัลแก่ผู้ที่ขยันในการงาน พร้อมทั้งทรงลงโทษผู้ที่เกียจคร้าน พวกเชลยพม่าจึงถือโอกาสนี้ลอบปลงพระชนม์และลักพาพระราชินี พระสนมกำนัล พร้อมทั้งทรัพย์สมบัติอันมีค่าต่าง ๆ กลับบ้านเมืองของตน รัชทายาทของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งถูกปลงพระชนม์ ไม่ทรงสามารถจะแก้แค้นแทนพระองค์ได้ ด้วยความประสงค์จะสร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่ตนเอง พวกขุนนางต่างพากันยุแหย่ให้เกิดแตกสามัคคีขึ้นภายในประเทศ พร้อมทั้งปลดปล่อยพวกทาสให้เป็นอิสระ พวกเขาประกาศเป็นศัตรูต่อพระเจ้าแผ่นดินซึ่งพวกเขาตกอยู่ในภาวะจำยอมมาแล้ว

พระเจ้ามัณฑระ (Mandara) [๑] แห่งพม่าทรงฉวยโอกาสเนื่องจากการจลาจลภายในประเทศนี้โดยทรงพยายามเข้ายึดเมืองพะโค พระองค์เข้ารุกรานราชอาณาจักรนี้ด้วยกองทัพ ๑,๐๐๐,๐๐๐ คน และช้าง ๕,๐๐๐ เชือก กองทัพเรือของพระองค์อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของไคย์โร (Cayero) นักผจญภัยชาวโปรตุเกสที่กล้าหาญซึ่งมีเพื่อนร่วมชาติ ๑,๐๐๐ คนอยู่ในบังคับบัญชา พวกมอญจึงไม่สามารถที่จะต่อต้านผู้รุกรานจำนวนมากมายได้

พระเจ้ามัณฑระผู้พิชิตพวกมอญทรงเริ่มปราบปรามบรรดาเมืองขึ้นต่าง ๆ ของราชอาณาจักรซึ่งพระองค์เพิ่งจะมีชัย เมืองเมาะตะมะเมืองหลวงของราชอาณาจักรชื่อเดียวกันนี้ได้ถูกยึดครอง แต่การแสดงอำนาจยิ่งใหญ่กลายเป็นเรื่องเศร้าเนื่องจากการกระทำที่โหดร้าย เพราะเจ้ามัณฑระทรงให้สัญญาที่จะปล่อยพระเจ้าแผ่นดิน พระราชินี และพระราชโอรสให้ออกจากประเทศไปตลอดชีวิต แต่พระเจ้ามัณฑระผู้โหดร้ายไม่ทรงมีสัจจะ พระราชินีถูกจับ และนำไปที่พลับพลาพร้อมด้วยพระราชโอรสทั้งสองของพระนางพร้อมกับพระสนมทั้ง ๔๐ คนผู้เป็นที่สนใจของคนโดยทั่วไป เนื่องจากความงามซึ่งเป็นภัยต่อเธอเอง บรรดาพระสงฆ์ทั้งหลายได้พากันสวดอ้อนวอนเพื่อให้เรื่องร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสูญสิ้นไป ในที่สุดพระเจ้าแผ่นดินพระราชสวามีของพระนางได้ถูกนำตัวมา พระองค์ประทับบนหลังช้าง และมีผ้ากำมะหยี่อย่างบนหลัง มีเชือกพันรอบพระศอ ดูพระองค์จะทรงเป็นห่วงพระมเหสีและพระราชโอรสมากกว่าพระองค์เอง

---

(๑) มังตาราชโอรส หรือพระเจ้าตะเบงชเวตี้ ที่ไทยเรียกว่าหงสาลิ้นคำ จากพระราชพงศาวดารพม่า เล่ม ๑ พระนิพนธ์กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ – ผู้แปล

วันต่อมาพระราชินีและพระราชโอรสพร้อมด้วยพระสนมทั้งหลายถูกนำไปยังเนินดิน ท่ามกลางเหล่าทหารผู้หลงระเริง อยู่กับความทารุณ โหดร้าย ตามนิสัยของตน

พระราชินีและพระราชโอรสถูกแขวนพระบาทโยงขึ้นข้างบนที่ตะแลงแกง ซึ่งเป็นที่กำหนดชะตากรรม ด้วยการประหารในลักษณะที่น่าสังเวช พระเจ้าแผ่นดินผู้โชคร้ายถูกปล่อยให้มีพระชนม์อยู่ต่อมาอีก ๒–๓ วัน หลังจากการประหารพระราชินีและพระราชโอรส พระองค์ทรงเป็นทุกข์และเศร้าโศกในเคราะห์กรรมของพระมเหสีและพระราชโอรส หลังจากนั้นพระองค์ก็ถูกประหารในลักษณะที่น่าสังเวชเช่นเดียวกับพระราชินี โดยรอบพระศอถูกผูกด้วยก้อนหิน พระองค์ถูกนำไปโยนทะเลพร้อมด้วยขุนนางที่สำคัญอีก ๕๐ คนผู้มิได้กระทำความผิดใด ๆ นอกจากยอมถวายชีวิตแด่พระเจ้าแผ่นดินและบ้านเมืองของตน การกระทำที่โหดร้ายของพวกป่าเถื่อนนี้ทำให้พวกพม่ามีศัตรูเพิ่มมากขึ้น การจลาจลเกือบจะเกิดขึ้นเนื่องจากการปกครองที่กดขี่ของผู้พิชิต ซึ่งฉวยโอกาสปล้นโกงทรัพย์สินของราษฎรอย่างไม่หยุดยั้ง เมืองหลวงถูกปล้นอยู่เสมอ ทองเป็นจำนวนล้านถูกนำไปจากพระคลังมหาสมบัติ เพื่อบำรุงกองทัพทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนาของพวกพม่าก็ถูกโยนเข้ากองไฟ วัดประมาณ ๑,๗๐๐ แห่ง พร้อมทั้งบ้านเรือนจำนวน ๑๔๐,๐๐๐ หลังถูกทำลายสิ้น ประชาชน ๖๐,๐๐๐ คน ต้องสิ้นชีวิตลงด้วยไฟไหม้และคมดาบ ผู้รอดชีวิตจากความพินาศ ของประเทศก็ต้องถูกลงโทษ ให้เป็นทาสตลอดชีวิต พระเจ้าแผ่นดินประเทศใกล้เคียงหลายพระองค์ มีความริษยาในผลสำเร็จอันรวดเร็วของพระเจ้ามัณฑระ ได้รวมกันเพื่อจะโค่นอำนาจ และความยิ่งใหญ่ของพระองค์ พระเจ้ามัณฑระทรงตกพระทัยเป็นอย่างยิ่ง จึงทรงเพิ่ม

กำลังที่เมืองหน้าด่านของพระองค์ และทรงเป็นแม่ทัพคุมกองทหารจำนวน ๙๐๐,๐๐๐ คน เนื่องจากทรงตระหนักถึงความมุ่งร้ายของศัตรู พระองค์ทรงตัดสินพระทัยอย่างรวดเร็วที่จะไม่ปล่อยให้ศัตรูรวบรวมกำลังที่กระจัดกระจายไปนั้น พระองค์เข้าล้อมเมืองแปรซึ่งเป็นเมืองหลวงของราชอาณาจักรที่มีชื่อเดียวกันนั้น เมืองแปรขณะนั้นปกครองโดยพระราชินีซึ่งอยู่ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระราชโอรสผู้มีพระชนม์ ๑๓ พรรษา พวกทหารของพระราชินีทำการต่อต้านอย่างเข้มแข็ง พระนางได้พยายามให้กำลังใจแก่เหล่าทหารเสมอ กองทัพที่ล้อมอยู่นั้นอาจจะยอมแพ้ไปได้โดยปราศจากเหตุผล ถ้าไม่มีคนทรยศเปิดประตูเมืองให้ศัตรูเสียก่อน ทันทีที่พวกพม่าเป็นฝ่ายชนะ พระเจ้ามัณฑระมีพระบรมราชโองการให้นำเด็กจำนวน ๒,๐๐๐ คน ซึ่งตายในสงคราม ตัดออกเป็นท่อน ๆ แล้วโยนให้ช้าง พระราชินีในสภาพเปลือยพระองค์ถูกนำมาเป็นเหยื่อราคะแก่พวกทหารทั้งหมดที่ทารุณโหดร้าย หลังจากนั้นเพชฌฆาตซึ่งยืนถือแส้คุมเชิงก็เตรียมพร้อมที่จะเฆี่ยนพระนางให้แหลก ก่อนที่พระนางจะหมดความรู้สึกท่ามกลางความสยดสยองนั้น พวกทหารได้จับพระนางผูกติดกับพระราชโอรส แล้วนำทั้งสองพระองค์ไปถ่วงน้ำ กล่าวกันว่าพระเจ้ามัณฑระยอมให้ทำการโหดร้ายทารุณเช่นนี้ ด้วยพระองค์มีความเกลียดชัง และโกรธแค้นพระเจ้าอังวะ พระราชบิดาของพระนาง ซึ่งไม่ยอมยกพระนางให้อภิเษกกับพระองค์ ข้าราชสำนักคนสำคัญ ๓๐๐ คน ถูกตัดศีรษะและเสียบประจาน ส่วนร่างกายไม่ให้ฝังให้นำไปทิ้งน้ำ

เมื่อทรงทราบเรื่องอันน่าเศร้าของพระราชธิดา พระเจ้าอังวะได้กรีธากองทัพใหญ่ และทรงมอบหมายให้พระราชโอรสผู้ไม่ทรงคิดถึงอะไรทั้งสิ้นนอกจากการแก้แค้นแทนพระขนิษฐาผู้เป็นที่รัก เป็นแม่ทัพคุมกองทัพของอังวะ พระเจ้ามณฑระได้ส่งทหารจำนวน ๒๐๐,๐๐๐ คนไปต่อต้าน ภายใต้การควบคุมของพระเชษฐาบุญธรรม ซึ่งเป็นผู้นำที่กล้าหาญและมีความสามารถพวกพม่าฆ่าฟันกองหลังของข้าศึกอย่างบ้าเลือด เหตุการณ์ในสงครามรุนแรงขึ้น แต่ในที่สุดชัยชนะก็เป็นของพวกพม่าซึ่งเสียรี้พลไป ๑๑๕,๐๐๐ คน ทั้งๆที่กองทัพของพระเจ้าอังวะมีจำนวนถึง ๓๐,๐๐๐ คน แต่ถูกจับเป็นเชลยเสียอย่างน้อยที่สุด ๘๐๐ คน

พระเจ้ามณฑระผู้ทรงทราบดีว่า จะชนะได้อย่างไร และจะได้ผลประโยชน์จากชัยชนะอย่างไรบ้าง ได้พยายามค้นหาศัตรูทุกหนทุกแห่งเพื่อที่จะได้ข้าขอบขัณฑสีมาเพิ่มมากขึ้น ในไม่ช้าพระองค์ก็ได้ทราบข่าวการจลาจลในประเทศสยาม ซึ่งพระองค์เตรียมการจะเข้ายึดครองประเทศที่มั่งคั่งนี้อยู่แล้ว แต่ก่อนที่จะเริ่มลงมือ พระองค์มีพระประสงค์ที่จะปรึกษากับพวกขุนนางทั้งหลายเสียก่อน ไม่มีอะไรมากไปกว่าต้องการคำแนะนำของเขาเหล่านั้น เพื่อทำให้แน่พระทัยว่าได้รับการสนับสนุนจากพวกขุนนางทั้งหมด แผนการซึ่งถ้าสำเร็จก็จะเปิดทางไปสู่จีนนั้น ได้รับการเห็นพ้องด้วย เมาะตะมะจะเป็นที่ชุมนุมกองทัพของพระองค์ซึ่งประกอบด้วยทหารบก ๘๐๐,๐๐๐ คน ทหารม้า ๔๐,๐๐๐ คน และช้าง ๕,๐๐๐ เชือก บีนใหญ่จำนวน ๑,๐๐๐ กระบอก ซึ่งขนลากด้วยควายและแรด กองเสบียงและสัมภาระขนย้ายด้วยวัว แต่เนื่องจากขบวนกองทัพที่ไม่เป็นระเบียบจึงมีลักษณะเป็นกองโจรมากกว่าที่จะเป็น

กองทัพที่จะไปทำสงครามใหญ่ กำลังสำคัญจากชาวยุโรปผู้มีความชำนาญทางด้านยุทธวิธีประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน สามารถที่จะควบคุมกองทหารที่ไม่เป็นระเบียบเหล่านี้ได้โดยง่ายเนื่องจากความไม่เป็นระเบียบ และพวกนี้มีความกล้าหาญน้อยกว่าพวกยุโรป

กำลังที่สำคัญของพวกพม่าประกอบด้วยชาวโปรตุเกสที่กล้าหาญ ๒,๐๐๐ คน ซึ่งควบคุมโดยนายดีเอโก สอเรซ (Diego Suarez)(๑) ซึ่งอยู่ในตำแหน่งข้าราชสำนักที่สำคัญคนหนึ่ง ของประเทศ เนื่องจากเป็นที่โปรดปรานขององค์พระมหากษัตริย์ เราควรสังเกตว่าในศตวรรษนี้ชาวโปรตุเกสกระจัดกระจายอยู่โดยทั่วไปทางแถบอินเดียตะวันออก เพื่อจะถวายชีวิตแด่พระเจ้าแผ่นดินผู้ยอมจ่ายให้เขาตามความต้องการ วีรบุรุษผู้ผจญภัยเหล่านี้ตั้งใจทำสงครามด้วยความกล้าหาญ และพระมหากษัตริย์ผู้ยอมจ่ายเงินเป็นจำนวนมากแก่เขา ก็ทรงมีความมั่นใจในชัยชนะ เมื่อมีเขาเหล่านี้ร่วมทำสงคราม

การรบเริ่มด้วยการโจมตีป้อมท่าพะราน (Taparan) กองทหารสยามประจำป้อมประมาณ ๖,๐๐๐ คนถูกฆ่าตายหมด การฆ่าฟันนี้ยังไม่สมใจในความบ้าเลือดของผู้พิชิตใจทมิฬซึ่งทารุณโหดร้ายมาก พวกเขาทำพิธีสังเวยด้วยพวกผู้หญิงและเด็กเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่พวกทหารที่เสียชีวิตในสงคราม

หลังจากเหตุการณ์อันสยดสยองนี้แล้ว พระเจ้ามังฆระทรงตัดสินพระทัยที่จะยึดเมืองหลวง และโดยไม่หยุดพักตามสถานที่ซึ่งไม่สำคัญต่าง ๆ ที่อาจทำให้สิ้นเปลืองกำลังพล พระองค์ทรงเดินทัพตรงไปยังเมืองหลวงทันที

---

(๑) เยมส์ สอเรซ ฝรั่งชาติโปรตุเกส เป็นผู้บังคับการกองทหารปืนใหญ่ ปืนเล็ก รักษาพระองค์พระเจ้าตะเบงชเวตี้ ภายหลังได้เป็นขุนนางผู้ใหญ่ในหงสาวดี–พระราชพงศาวดารพม่าเล่ม ๑ พระนิพนธ์กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

นำโดยกองทัพหน้าจำนวน ๖๐,๐๐๐ คน ผู้ชำนาญทางกันดารในชนบทที่เต็มไปด้วยป่าทึบ

เนื่องจากขาดความชำนาญในการเข้าโจมตีและวิธีป้องกันตัว ชาวสยามจึงยังคงนิ่งเฉยในขณะที่กองทัพใหญ่เข้ามาล้อมป้อมปราการต่าง ๆ ของเขาด้วยการถูกข่มขู่มากและไม่ชำนาญในการรบด้วย พวกสยามจึงเชื่อมั่นว่า ถ้าอยู่ภายในกำแพงที่ล้อมอยู่อย่างแข็งแรงพวกเขาจะปลอดภัย ซึ่งเขาคิดว่าข้าศึกจะไม่สามารถทำลาย และเข้าโจมตีพวกเขาได้ ในที่สุดพวกสยามก็ถูกปลุกให้ตื่นจากความเชื่องซึมเฉื่อยชาด้วยเสียงอึกทึกของข้าศึกที่เข้าโจมตี ด้วยความรักชีวิตมากกว่าด้วยความรักอิสรภาพทำให้พวกสยามเกิดความกล้า พวกเขาทำการต่อสู้อย่างแข็งขันและขับไล่ศัตรูให้พ่ายแพ้ไปอย่างยับเยิน กองทัพที่ล้อมอยู่ได้นำยุทธวิธีใหม่ ๆ มาใช้ แต่ก็ยังไม่เป็นผลสำเร็จ สอเรซเห็นว่ากองทัพแตกพ่ายอย่างยับเยิน และช้างพากันแตกตื่นแสงไฟ จึงคิดว่าทางที่ดีที่สุดคือการล่าถอย แต่พระเจ้ามัณฑระผู้มีพระทัยเด็ดเดี่ยวที่จะยึดประเทศนี้ให้ได้ ทรงมีพระบรมราชโองการให้เข้าโจมตีใหม่ ด้วยวิธีซึ่งแสดงถึงความสามารถเป็นอย่างยิ่งของพระองค์ แต่พระองค์ทรงถูกลูกธนูบาดเจ็บ ทำให้ต้องทรงนอนอยู่ ๑ สัปดาห์ การเจ็บป่วยของพระองค์ทำให้การล้อมเมืองอย่างเข้มแข็งอ่อนแอลง ระหว่างช่วงเวลาที่พักฟื้นนั้นพระองค์ทรงคิดให้สร้างหอไม้สูง ๖๕ ฟุตหลายอันต่อด้วยล้อเหล็ก ๒๕ อัน และประกอบด้วยวัตถุทนไฟอันแสดงถึงความสามารถในงานช่างของเขา หอไม้ (wooden towers) นี้สร้างขึ้นด้วยจุดประสงค์จะทำลายกำแพง และแล้วในคืนเดือนมืดซึ่งมีพายุจัด การเข้าโจมตีก็ได้เริ่มขึ้น แสงสว่างจากสายฟ้าและเสียงฟ้าร้องประกอบ

กับความน่ากลัวช่วยให้การเข้าโจมตีสะดวกยิ่งขึ้น ท่ามกลางพายุและความมืดนั้น หอไม้ที่สร้างขึ้นก็ถูกพาดขึ้นกำแพงทุก ๆ ด้าน

พวกสยามซึ่งมีอุปนิสัยค่อนข้างเฉื่อยชาได้ต่อต้านการโจมตีด้วยความกล้าหาญ เขาจุดไฟเผาหอไม้ซึ่งกลับกลายเป็นอันตรายต่อผู้ที่สร้างขึ้นเอง การต่อต้านอย่างแข็งขันของฝ่ายสยามทำให้พวกพม่ามีความพยายามที่จะเอาชนะให้ได้ แต่ขณะที่พระเจ้ามังฆระกำลังปรึกษากับสอเรซถึงยุทธวิธีที่ดีที่สุดที่จะนำมาใช้ ก็มีข่าวแจ้งมาว่า พวกมอญได้รวมพลคิดกบฏเพื่อเรียกร้องสิทธิและอิสรภาพกลับคืน พระองค์จึงทรงถอนทัพจากการล้อมประเทศสยาม แทนที่จะพยายามเอาชนะอาณาจักรใหม่นี้ พระองค์ทรงตัดสินพระทัยว่า จะเป็นการรอบคอบมากกว่าในการที่จะกลับไปปกครองราชอาณาจักรของตนเพื่อให้พ้นอันตราย

เมื่อปราบพวกกบฏเรียบร้อยแล้ว พระองค์ก็ทรงตระเตรียมพลที่จะเข้าโจมตีประเทศสยามอีก แต่ถูกพวกกบฏลอบปลงพระชนม์เนื่องจากความพยาบาทเสียก่อน

พระเจ้าโชมากริน (Chaumagrin)(๑) พระเชษฐาบุญธรรมของพระเจ้ามังฆระซึ่งเป็นผู้นำชัยชนะมาสู่พม่าโดยตลอด ได้ขึ้นครองราชย์ต่อมา พระองค์ได้นำนโยบายเกี่ยวกับการทำสงครามของกษัตริย์องค์ก่อนมาใช้ในทันที ชาวพม่าผู้นี้ควรจะได้รับยกย่องให้เป็นหนึ่งในบรรดาวีรบุรุษทั้งหลาย ถ้าพระองค์จะบันทึกเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ ที่น่าจดจำเกี่ยวกับชัยชนะของพระองค์ไว้ ซึ่งเรื่องราวนี้เหลือมาถึงเราในลักษณะนิยายพื้นเมืองที่ปราศจากหลักฐาน

---

(๑) กะยอดินนรธา พระเจ้าชนะสิบทิศ บุเรงนอง หรือกฤษฎานุรุธมหาราช โบราณนามเรียกพระงีนาโค หรือพระเจ้าช้างเผือกหงสาวดี–พระราชพงศาวดาร พม่าเล่ม ๑ พระนิพนธ์กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

กล่าวกันว่า กองทัพที่ทรงพลังด้วยจำนวนคน ๑,๖๐๐,๐๐๐ คนของพระองค์สามารถเข้ายึดครองประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงไว้ได้ จนพระองค์ขยายอาณาเขตไปถึงจีน และอาณาจักรของพวกตาด รวมทั้งหมดแล้วพระองค์เป็นพระเจ้าแผ่นดินปกครอง ๒๔ อาณาจักรด้วยกัน

พระราชประสงค์ที่จะครอบครองช้างเผือก ๑ เชือก ซึ่งเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าแผ่นดินสยาม เป็นข้ออ้างเพื่อจะได้ทำสงครามนองเลือดกับพระเจ้าแผ่นดินคู่ปรับเก่า พระเจ้าโชมากริน ทรงเสนอเงินจำนวนมากเพื่อขอแลกเปลี่ยนกับช้างเผือกอย่างเฉลียวฉลาด แต่ถ้าถูกปฏิเสธก็จะต้องเกิดสงคราม ตามความคิดของชนชาติทั้งสองที่จะก่อสงครามเพียงจุดประสงค์เพื่อจะเป็นเจ้าของช้างเผือกนั้น มีลักษณะเช่นเดียวกับบรรดากษัตริย์ทั้งหลายในยุโรป ที่ก่อสงครามฆ่าฟันคนนับจำนวนหมื่นเพียงเพื่อจะเข้ายึดป้อมปราการที่หาประโยชน์มิได้

พวกพม่าเข้าโจมตีประเทศสยามด้วยกองทัพที่ยิ่งใหญ่ และเข้าล้อมเมืองหลวง ซึ่งพวกเขาคาดว่าจะต้องได้รับการต่อต้านอย่างแข็งแรง ดังนั้นเพื่อไม่ให้สิ้นเปลืองกำลังพล พระเจ้าโชมากริน ทรงติดสินบนผู้ทรยศซึ่งได้แก่บรรดาเจ้าเมืองต่าง ๆ ที่ยอมอ่อนน้อมต่อพระองค์ด้วยอำนาจเงินมากกว่าความสามารถ พระเจ้าแผ่นดินสยามตกเป็นข้าของพม่า พระราชินีและพระราชโอรสถูกเนรเทศไปอยู่เมืองพะโค และด้วยเหตุนี้ผู้ปกครองเมืองพะโคคนต่อ ๆ มาจึงได้สมญาว่า “เจ้าช้างเผือก” เพราะว่าช้างเผือกเป็นต้นเหตุแห่งสงคราม ซึ่งเป็นที่เลื่องลือกันโดยทั่วไป

หลังจากพระเจ้าโชมากรินสวรรคตแล้ว พระราชโอรสทรงพระนามว่าพระเจ้าพรุนกินิโก (Prunginiko)(๑) ได้ขึ้นครองราชย์สืบต่อมา สิ่งแรกที่พระองค์ทรงกระทำคือ ทรงเรียกร้องบรรณาการซึ่งพระเจ้าแผ่นดินสยามได้ตกลงยินยอมที่จะส่งไปถวาย แต่พระเจ้าแผ่นดินสยามไม่ทรงปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้พวกพม่าจึงส่งกองทัพภายใต้การนำของแม่ทัพ ๒ ท่าน เพื่อปราบปรามเมืองขึ้นที่ไม่จงรักภักดีต่อพระองค์

ด้วยความหวาดกลัวเนื่องจากการโจมตีของกองทัพพม่า พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงเสนอว่า ถ้าพระเจ้าพรุนกินิโก จะทรงส่งคนเข้ามาเจรจา พระองค์จะทรงยินยอมส่งบรรณาการตามเดิม ในสถานการณ์เช่นนั้น พระเจ้าแผ่นดินไม่ทรงสามารถที่จะทำการใดๆ โดยไม่ให้เสื่อมเสียพระเกียรติในการที่จะยอมตามคำเรียกร้องของพม่า พระเจ้าพรนกินิโกทรงตอบกลับมาว่าเจ้าเมืองประเทศราชซึ่งมีลักษณะไม่ดีไปกว่าทาสจะต้องอยู่ในอำนาจและปฏิบัติตามพระบรมราชโองการของพระองค์

กองทัพสยามภายใต้การนำของพระราชโอรส (ซึ่งเรียกกันอย่างสามัญว่า "พระองค์ดำ" เพื่อให้แปลกไปจากพระอนุชา)(๒) ได้เข้ายึดที่มั่นของข้าศึกและได้ชัยชนะอย่างงดงาม พระเจ้าพรุนกินิโก กริ้วมากกว่าที่จะทรงท้อพระทัย ได้ทรงรวบรวมกองทัพ ๑,๗๐๐,๐๐๐ คน ซึ่งมีพระราชโอรสองค์โตเป็นแม่ทัพ ผู้มีความมั่นพระทัยว่าทรงมีบุญญาธิการเป็นอย่างยิ่งที่จะขึ้นเป็น

---

(๑) พระเจ้านันทบุเรง พระราชโอรสพระเจ้ากะยอดินนรธา ทรงมีพระฉายาว่า พระเจ้าตองอูยอกมินทร์–พระราชพงศาวดารพม่าเล่ม ๑

(๒) สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระราชโอรสองค์โตในสมเด็จพระมหาธรรมราชาและพระวิสุทธิกษัตริย์–ผู้แปล

กษัตริย์ของสยาม ข่าวเกี่ยวกับกองทัพใหญ่ของพม่าทำให้บรรดาแม่ทัพนายกองของสยามพากันอกสั่นขวัญหนี แต่พระองค์ดำทรงสงบอยู่ท่ามกลางความฉุกละหุก ไม่ทรงท้อถอยในการที่จะตีข้าศึกให้แตกพ่ายไป บรรดาทหารเข้าต่อสู้อย่างแข่งขันตามอย่างพระองค์ ทุกคนพร้อมเสมอที่จะเข้าต่อสู้ ดังนั้นสงครามซึ่งเป็นเครื่องกำหนดชะตาของแผ่นดินยังคงสู้รบกันต่อไป ด้วยความโหดร้ายพอ ๆ กัน แม่ทัพทั้งสองซึ่งประทับอยู่บนหลังช้างได้ประจันหน้ากันอย่างกล้าหาญ ทั้งสองต่อสู้กันตัวต่อตัว ความกลัวตายมีน้อยกว่าความกลัวว่าจะเสียพระเกียรติที่จะยอมแพ้แก่ศัตรูคู่แข่ง ในที่สุดเจ้าชายแห่งพม่าก็เสียทีตกจากช้างสิ้นพระชนม์ด้วยความบ้าเลือดและหมดหวัง(๑) พวกพม่าพากันล่าถอยและหลบหนีแตกกระจัดกระจาย พวกทหารสยามได้ทีจึงไล่ตีกองหลังของพม่าอยู่เป็นเวลา ๑ เดือน ทหารสยามไล่ตามพวกพม่าเหมือนสัตว์ป่ากระหายเลือดและฆ่าฟันพวกพม่าโดยปราศจากความสงสาร หลังจากรัชสมัยอันรุ่งเรืองแล้ว พระองค์ดำผู้สืบราชสมบัติต่อจากพระราชบิดาได้สวรรคต ทิ้งอาณาจักรซึ่งสงบราบคาบไว้แก่พระอนุชา คือพระองค์ขาว(๒) ผู้ไม่มีความสามารถทางด้านการปกครอง พระองค์ขาวผู้เป็นเหยื่ออันโอชายอมอยู่ในความดูแลของขุนนางสำคัญคนหนึ่งในพระราชวัง ผู้ซึ่งควรจะนอบน้อมต่อองค์พระมหากษัตริย์มากกว่าที่จะแสดงความแข็งกระด้าง บุคคลนี้ทูลแนะนำความชั่วและความโง่เขลาแก่พระองค์ขาว คนโปรดที่ไม่จงรักภักดีนี้พร้อมด้วยข้าทาสบริพารจำนวนมาก รวมทั้งพวกญี่ปุ่น ๒๘๐ คนด้วย มีแผนที่จะยึดราชบัลลังก์

---

(๑) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาว่า สมเด็จพระนเรศวร ทรงทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา และทรงฟันพระมหาอุปราชาด้วยพระแสงพลพ่ายต้องพระอังสาเบื้องขวา สิ้นพระชนม์ซบกับคอช้าง–ผู้แปล

(๒) สมเด็จพระเอกาทศรถ พระอนุชาสมเด็จพระนเรศวรมหาราช–ผู้แปล

พระองค์ขาวถูกตัดกำลังโดยให้เสพย์ของมึนเมาซึ่งอาจมีอันตรายถึงชีวิตได้ แต่พระราชโอรสของพระองค์ ซึ่งเป็นรัชทายาทเป็นอุปสรรคในความมักใหญ่ใฝ่สูงของคนโปรดผู้นี้ พระองค์ขาวทรงทราบเรื่องร้ายจากคนสนิทของคนโปรดเกี่ยวกับการสิ้นพระชนม์ของพระราชโอรสผู้บริสุทธิ์ แต่ผู้สืบราชบัลลังก์ต่อมาได้แก้แค้นการปลงพระชนม์พระอุปราชได้ โดยฆ่าคนโปรดนั้นเสียซึ่งก็เป็นการสมควรแล้ว การนองเลือดได้สร้างความวุ่นวายขึ้นอีก พวกข้าทาสของคนโปรดผู้มีความมักใหญ่ใฝ่สูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกญี่ปุ่นที่รับจ้างทำงานให้กับคนโปรดผู้นี้รู้สึกโกรธแค้นในการตายของเจ้านายมาก พวกคิดร้ายเหล่านี้ซ่องสุมผู้คนเพื่อก่อเรื่องวุ่นวายและเป็นกบฏ บังคับให้พระเจ้าแผ่นดินทรงส่งขุนนางคนสำคัญ ๔ คนให้พวกเขา และพวกเขาได้ประหารเสียอย่างปราศจากความสงสาร ความรุนแรงยิ่งเพิ่มมากขึ้นแม้แต่องค์พระมหากษัตริย์ซึ่งถูกบังคับให้ลงพระนามด้วยพระโลหิตของพระองค์ ในเงื่อนไขทั้งหลายซึ่งพวกเขากล้าเรียกร้องต่อพระองค์ ยิ่งไปกว่านั้นพวกเขายังต้องการให้ส่งตัวพระเถระผู้ใหญ่หลายองค์ไปให้ในฐานะตัวประกันตามข้อตกลงซึ่งเขาเป็นฝ่ายกำหนดขึ้น

การดำเนินการขั้นแรกเป็นการกระทำของพวกปล้นซึ่งก่อเรื่องขึ้นในเมืองก่อน หลังจากนั้นก็ฆ่าฟันและทำร้ายประชาชน พวกเขาถือโอกาสในขณะที่บรรดาเจ้าของทรัพย์สินต่างพากันหนีเอาตัวรอดนั้นเข้ายึดทรัพย์สมบัติอันมหาศาล ขุนนางผู้โหดเหี้ยมของพระองค์ขาวได้เตรียมการทำลายอันร้ายแรงทั้งหมดนี้ไว้แล้ว บุคคลใดก็ตามที่ขอความช่วยเหลือจากชาวต่างชาติเพื่อป้องกันตัวเองนั้นมีลักษณะไม่ดีไปกว่าผู้ปกครองที่กดขี่และเชื่อมั่นในอำนาจเงินที่เขาจ่าย แต่ในที่สุดเขาต้องได้รับความเสียใจ เมื่อผู้คุมครองซึ่งเขาจ้างไว้กลับเป็นแต่เพียงคนทรยศต่อเขา ทุก ๆ ประเทศที่มีกองทัพของพวกต่าง

ชาติมีอำนาจอยู่นั้น จะมีความเจริญรุ่งเรืองเพียงระยะหนึ่งเท่านั้นด้วยเหตุผลที่ว่าพวกต่างชาติเหล่านี้ผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นสาเหตุของความล่มจม

บรรดาประเทศใกล้เคียงปรารถนาที่จะฉวยโอกาสในขณะที่เกิดการจลาจลในราชอาณาจักรเข้ารุกราน กองทัพของเขายกเข้าประชิดเมืองหลวงภายในระยะเวลาเพียง ๓ วัน แต่แล้วความสงบก็กลับคืนมาเนื่องจากพวกญี่ปุ่นได้จากไป พระเจ้าแผ่นดินได้รวบรวมกองทัพและต่อสู้ศัตรูอย่างแข่งขันทำให้ศัตรูล่าถอยอย่างรวดเร็วจนไม่เป็นขบวน

ด้วยความช่วยเหลือจากพวกโปรตุเกส เจ้าชายองค์นี้(๑) ได้เข้ายึดมณฑลต่าง ๆ ได้หลายมณฑล ซึ่งแต่เดิมถูกกษัตริย์แห่งอังวะและพะโคยึดเอาไป ด้วยความซาบซึ้งในบุญคุณเนื่องจากความกล้าหาญเป็นพิเศษ พระองค์ได้พระราชทานเมืองท่าเมาะตะมะแด่กษัตริย์โปรตุเกสเพื่อให้เป็นฐานทัพเรือของพระองค์ ราชทูตผู้นำข้อเสนอนี้ไปยังท่านข้าหลวงแห่งเมืองกัวได้กลับมาพร้อมด้วยบรรณาการมากมาย พระโดมินิกันรูปหนึ่งได้ติดตามมาด้วย เพื่อทำการเจรจา เขาได้รับเกียรติเป็นอย่างยิ่งในการตกลงทำสัญญา ซึ่งเป็นผลประโยชน์ต่อพวกโปรตุเกสเป็นอย่างมาก ความสำเร็จครั้งแรกนี้ก่อให้เกิดคณะทูตใหม่ขึ้นในปี ๑๖๒๑ ซึ่งช่วยในการเผยแพร่ศาสนา พระเจ้าแผ่นดินทรงขอให้พระในนิกายฟรานซิสกันทำการสั่งสอนหลักธรรมของคริสตศาสนาในราชอาณาจักรของพระองค์ พระองค์ทรงสร้างโบสถ์หลังหนึ่งให้เขาด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และทรงมีพระประสงค์จะให้พวกเขาอยู่อย่างสุขสบายมั่งคั่ง ซึ่งข้อเสนออันหลังพวกบาทหลวงไม่ยอมฟัง เหตุผลที่พวกเขา

---

(๑) สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พระนามเดิมว่าพระศรีศิลป์ ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๔๕–๒๑๗๐ รัชกาลที่ ๒๑ แห่งกรุงศรีอยุธยา–ผู้แปล

ไม่สนใจกับข้อเสนอข้อหลัง เนื่องจากความเป็นอยู่อย่างสุขสบายจะยิ่งทำให้มีความโลภและก่อให้เกิดความชั่วมากยิ่งขึ้น

เจ้าชายองค์นี้ทรงเป็นผู้ที่มีทั้งความเข้มแข็งและอ่อนแอ ทรงมุทะลุโหดร้ายและบ่าเถื่อน และด้วยพระลักษณะดังกล่าวนี้ พระองค์จึงทรงประกอบทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว พระองค์ทรงปกครองอย่างกดขี่และใช้อำนาจ ใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือย พระองค์ทรงกดขี่แต่ไม่โลภ ทรงเคร่งครัดในความยุติธรรม พระองค์ทรงจับพวกโจรและพวกปล้นทรัพย์โยนให้จระเข้และเสือ เรื่องทำนองนี้แสดงถึงพระอารมณ์ที่บ่าเถื่อนเสมอ ๆ ของพระองค์ ด้วยวิธีการลงโทษที่เฉลียวฉลาดของพระองค์ พระองค์จับเจ้าเมืองขึ้นผู้ก่อการกบฏขังกรง และไม่ให้อาหารอย่างอื่น นอกจากเนื้อสดซึ่งพระองค์สั่งให้เขาเชือดออกจากตัวของเขานั้นเอง พระองค์พอพระทัยเป็นอย่างยิ่งในการกระทำที่ทารุณนี้ พระองค์ทรงตัดขาพระสนม ๗ คนเพื่อลงโทษที่เดินเร็วไป และลงโทษอีก ๓ คนในลักษณะเดียวกันด้วยเหตุที่ปฏิบัติตามพระบรมราชโองการช้าเกินไป ดังนั้นจึงเป็นโทษร้ายแรงพอ ๆ กันในเรื่องการเดินเร็วไป หรือช้าไป ความโหดร้ายของพระองค์ลุกลามไปจนกระทั่งนกและสัตว์อื่น ๆ พระองค์ทรงตัดคอม้าเนื่องจากมันพยศ และฆ่าเสือในลักษณะเดียวกันด้วยเหตุที่เสือตัวนั้นได้ไว้ชีวิตนักโทษผู้หนึ่ง ซึ่งมันควรจะกินเขาเสีย

พระเจ้าแผ่นดินใจโหดสวรรคตบนพระที่บรรทมด้วยความโล่งพระทัยของพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงคุณธรรมทั้งหลาย บางทีความน่ากลัวสยดสยองในการกระทำของพระองค์อาจแปรเปลี่ยนมาจากพระปรีชาสามารถของพระองค์และความชั่วอื่น ๆ ซึ่งครอบงำพระองค์อยู่ พระองค์ทรงมีสัจจะและพระราช-

ทานรางวัลต่อผู้ที่อ่อนน้อมอย่างล้นเหลือโดยไม่เสียดาย ทำให้พระองค์มีผู้สนับสนุนเป็นฝ่ายพระองค์และคอยถวายความคุ้มครองพระองค์ ให้พ้นภัยจากการแก้แค้นเนื่องจากการกระทำอันโหดร้ายของพระองค์อยู่เสมอ

พระองค์ทรงมอบเงินจำนวนมากแก่ชาวโปรตุเกสผู้หนึ่งเพื่อซื้อสินค้าที่จำเป็นจากมะลักกา ชายผู้นี้เล่นการพนันเสียจนหมดตัว และด้วยความกล้าหาญเขาได้หวนกลับมาประเทศสยาม ซึ่งเขาคิดว่าจะได้รับโทษอย่างหนัก พระเจ้าแผ่นดินสยาม ทรงต้อนรับเขาอย่างมีเกียรติพร้อมกับตรัสว่า "ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ท่านคงมีความมั่นใจในความเมตตากรุณาของข้าพเจ้าที่มีต่อท่านมากกว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ท่านควรจะซื้อมาให้ข้าพเจ้า" เช่นเดียวกับผู้ปกครองที่กดขี่โดยทั่ว ๆ ไป พระองค์ทรงมีคนโปรดผู้หนึ่ง ซึ่งได้ชักนำชาวญี่ปุ่น ๕–๖ ร้อยคนให้ปลอมตัวเข้ามาในราชอาณาจักรในลักษณะพ่อค้า เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่ตัวเขา ในทันทีที่พระเจ้าแผ่นดินสวรรคตเขาได้ใช้บุคคลเหล่านี้ยึดราชสมบัติ แต่พระราชโอรสของพระเจ้า-แผ่นดินผู้สวรรคต ได้รวบรวมกำลังและฉวยอำนาจมาจากโจรชิงราชบัลลังก์ได้ พระองค์ทรงโชคดีในการที่กู้ราชบัลลังก์ไว้ได้ แต่ไม่สามารถจะรักษาราชบัลลังก์ไว้ได้นาน เพราะต่อมาพระองค์ก็ถูกลอบปลงพระชนม์(๑)

พระองค์ทรงทิ้งราชบัลลังก์ไว้ให้แก่พระอนชา(๒) ผู้มีพระทัยเกลียดชังชาวญี่ปุ่นเป็นอันมาก เนื่องจากพระองค์ทรงคิดว่าพวกเขาเป็นอันตรายต่อราชบัลลังก์และคอยหาโอกาสที่จะปลงพระชนม์พระองค์ ดังนั้นพวกญี่ปุ่นส่วน

---

(๑) พระเชษฐาธิราช พระราชโอรสองค์ใหญ่ในสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม–ผู้แปล

(๒) พระอาทิตยวงศ์ พระราชโอรสองค์ที่ ๓ ในสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม–ผู้แปล

มากจึงถูกฆ่า พวกที่เหลือถูกบังคับให้ออกจากประเทศ สันติภาพของบ้านเมืองที่กลับคืนมานั้นคลอนแคลนอีก เนื่องจากการปลงพระชนม์พระเชษฐาของพระเจ้าแผ่นดินผู้ถูกสงสัยว่าจะยึดอำนาจ เจ้าชายเชื้อพระวงศ์องค์หนึ่งทรงฉวยโอกาสในขณะที่บ้านเมืองกำลังว่นวายนั้น ประกาศแต่งตั้งพระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์ ในสมัยของผู้ชิงราชบัลลังก์คนใหม่นี้ ผลประโยชน์ของประเทศคงอยู่ในมือของทหารภายใต้การรักษาความปลอดภัยอย่างแข็งขัน อำนาจนี้เป็นผลร้ายต่อประชาชนมากกว่าที่จะเป็นอันตรายต่อศัตรูต่างชาติ อย่างไรก็ตามด้วยการบำรุงรักษากองทัพให้เข้มแข็งไว้เสมอ พระองค์ทรงสามารถที่จะกำจัดพรรคพวกของรัชทายาทของราชบัลลังก์ได้ พวกฮอลันดาซึ่งพระองค์ให้ความสะดวกในการค้าเป็นพวกที่สนับสนุนพระองค์มากที่สุด

เป็นที่เชื่อกันว่าผู้ชิงราชบัลลังก์ผู้นี้คือ สมเด็จพระเจ้าประสาททอง (Chao Pasa Thong) ผู้เป็นราชนิกูลโดยกำเนิด แต่บุคคลทั่วไปกล่าวกันว่าพระองค์มาจากตระกูลที่ต่ำศักดิ์ พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งเจ้าพระจักรีหรืออัครมหาเสนาบดี (Chacrior Chancellor) เป็นระยะเวลานาน ระหว่างที่เป็นอัครมหาเสนาบดีอยู่นั้น พระองค์ทรงหลอกลวงพระเจ้าแผ่นดิน กดขี่ราษฎร และทำทุกสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ในการดำรงตำแหน่งของพระองค์ ความมั่งคั่งของพระองค์กอบโกยมาจากเพื่อนผู้ร่วมคิดอบาย ทันทีที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ทรงมีพระราชประสงค์จะอภิเษกกับพระราชธิดาของพระเจ้าแผ่นดินองค์ก่อนนั้น แต่เจ้าหญิงทรงละอายพระทัยในการที่พระนางจะขึ้นดำรงตำแหน่งพระราชินีเนื่องจากความตายของพระอนุชาทั้งสองผู้เป็นรัชทายาทที่ถูกต้อง พระนางจึงทรงเหยียดหยาม และไม่ทรงยินยอมร่วมปลงพระชนม์พระอนุชา

พระเจ้าปราสาททองทรงพิโรธเป็นอย่างยิ่งในความรักระหว่างพี่กับน้อง จึงมีพระบรมราชโองการให้ประหารชีวิตเสีย

เมื่อกำหนดชะตากรรมผู้ที่เป็นอุปสรรคเรียบร้อยแล้ว พระองค์ทรงแสดงความโหดร้ายตามพระนิสัยของพระองค์ การสิ้นพระชนม์ของพระราชธิดาทำให้พระองค์ยกเป็นข้อแก้ตัวในการกระทำที่รุนแรงของพระองค์ เพื่อจะให้หลุดพ้นจากเรื่องทั้งหมด ซึ่งอาจเป็นหลักฐานยืนยันว่าพระองค์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำความชั่วได้ เมื่อพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพพระราชธิดาซึ่งจัดอย่างเอิกเกริกเสร็จสิ้นลงแล้ว พระองค์ทรงเก็บอัฐิของพระราชธิดา และได้ทรงเห็นมังสาก้อนหนึ่งของพระราชธิดาไม่ไหม้ไฟ พระองค์จึงทรงแน่พระทัยว่า พระราชธิดาถูกลอบวางยาพิษ ด้วยความสงสัยเป็นอย่างยิ่ง พระองค์ทรงคอยจับตาดูพวกสนมทุกคน ผู้เคยรับใช้พระราชธิดาซึ่งถูกวางยาไม่ให้คลาดสายตา และทรงพยายามเคี่ยวเข็ญข่มขู่ด้วยการให้พวกเขาสบถสาบานเรื่องน่ากลัวต่าง ๆ ตามวิธีการอันชั่วร้ายของพระองค์ ทุกหนทุกแห่งในพระราชวังเต็มไปด้วยภาพการลงโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน ถึงกระนั้นผู้เคราะห์ร้ายส่วนใหญ่ก็ยังไม่ตระหนักถึงความโหดร้ายของผู้ปกครองที่กดขี่นี้ ขุนนางทั้งหมดถูกเรียกตัวให้มาเฝ้า แล้วพระองค์ทรงมีพระบรมราชโองการให้ขุดหลุมและใส่ถ่านหินลงเพื่อที่จะจับพวกขุนนางเหล่านั้นพิสูจน์ความจงรักภักดีโดยใช้ไฟ พวกขนนางเหล่านั้นถูกบังคับให้ย่ำไปบนเศษเหล็กด้วยเท้าเปล่า และเหยียบไปบนวัตถุที่เผาจนร้อน ขุนนางผู้ใดเท้าพองไหม้เนื่องจากถูกไฟลวกจะถูกจับในฐานะไม่จงรักภักดีต่อพระองค์

ผู้ปกครองที่กดขี่ผู้นี้เฉลียวฉลาดในการคิดวิธีการลงโทษแบบต่างๆ ได้พยายามหาวิธีใหม่ ๆ แปลก ๆ เสมอ ผู้เคราะห์ร้ายบางคนถูกนำไปให้ช้าง

เหยียบ และอื่น ๆ บางคนถูกฝังแค่บ่า บุคคลเหล่านี้จะร้องขอความตาย เพื่อจะได้ไม่ต้องทรมานต่อไป การช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้เพียงเล็กน้อยหรือช่วยให้เขาตายเร็วขึ้น เป็นความผิดอย่างมหันต์ พระองค์ทรงใช้เวลาอยู่กับความน่ากลัวสยดสยองเหล่านี้มาก ร่างของผู้เคราะห์ร้ายบางคนจะถูกเอาผ้ารัดจนแน่น และจะรัดแน่นขึ้นจนบีบเนื้อของผู้ที่ถูกทรมานขาดออกจากกัน บางคนจะถูกแทงด้วยเข็มซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ กัน แล้วถูกตัดครึ่งตัว ส่วนบนจะถูกนำไปใส่บนถาดทองแดงเพื่อจะให้เลือดหยุดและทำการทรมานต่อไปอีก

คนจำนวน ๓,๐๐๐ คน ถูกสังเวยความบ้าเถื่อนของผู้ปกครองที่กดขี่ผู้อ้างว่าเนื่องจากความแค้นในการสูญเสียพระราชธิดา แต่แท้จริงแล้วพระองค์ทำทุกสิ่งเพื่อพยายามขจัดศัตรูของราชบัลลังก์

ผู้เคราะห์ร้ายที่สำคัญคนอื่น ๆ ที่ควรกล่าวถึงได้แก่พระราชโอรสทั้ง ๒ พระองค์ และพระราชธิดาของพระเจ้าแผ่นดินองค์ก่อน เพราะพระองค์ทรงซ้ำเติมความโชคร้ายและถอดยศเจ้านายเหล่านั้น พระองค์ทรงใส่ร้ายพระราช-ธิดาองค์โตโดยกล่าวหาว่า ไม่แสดงความเคารพอย่างจริงใจในงานพระราชทานเพลิงพระศพของเจ้าหญิง พระนางถูกลงโทษให้ลุยไฟพร้อมกับพวกสนมและข้าราชบริพารทั้งหมดของพระนาง ความเจ็บปวดทำให้พระนางได้รับทุกข์ทรมานมากทั้งที่เป็นผู้บริสุทธิ์ แล้วในทันใดนั้น เพชฌฆาตได้รับคำสั่งให้แล่เนื้อพระนางออกเป็นชิ้น ๆ และบังคับให้เสวยเนื้อนั้น เมื่อพระนางถูกบังคับให้ทำเช่นนั้น ทรงเปล่งสุรเสียงว่า “ไอ้ทรราช แกสามารถที่จะตัดเนื้อฉันได้ แต่จงจำไว้ว่า วิญญาณฉันจะไม่มีวันอยู่ใต้อำนาจแก แกจะเห็นว่าความเด็ดเดี่ยวของฉันมีอำนาจเหนือการทรมานต่าง ๆ ของแก จงจำไว้

เถิดว่าแกจะต้องได้รับผลจากการกระทำชั่วนี้ และจงรู้ไว้ด้วยว่า เลือดเนื้อของฉันจะเป็นเมล็ดซึ่งจะเจริญงอกงาม และคอยปลุกปั่นทุกคนในครอบครัวและประเทศของฉันให้แก้แค้นแทนฉัน”

การพูดเช่นนี้ทำให้ผู้ปกครองที่กดขี่ทรงเพิ่มความโกรธแค้นมากยิ่งขึ้น จึงทรงออกคำสั่งให้ตัดพระนางออกเป็นชิ้น ๆ และโยนลงแม่น้ำ พระอนุชาของเจ้าหญิงซึ่งขณะนั้นมีพระชนม์ได้ ๒๐ พรรษา ทรงได้รับชะตากรรมเช่นเดียวกับพระนาง พระองค์เสียพระสติก่อนที่จะถูกประหาร แต่ทันทีที่ขึ้นไปอยู่บนที่ประหาร พระองค์ก็แสดงให้ทุกคนทราบว่า ด้วยความรักชีวิตเป็นเหตุทำให้พระองค์มีลักษณะเหมือนเสียพระสติ พระพักตร์ที่สดชื่นซึ่งในขณะนั้นดูเศร้าหมองเป็นอย่างมากเนื่องจากน้ำพระเนตรที่ไหลเอ่อออยู่ที่พระเนตรอันแข็งกร้าวทั้งสองข้าง เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นเพชฌฆาตกำลังใกล้เข้ามา พระองค์ทรงสาปแช่งเคราะห์กรรมของพระองค์ พระองค์ตรัสรำพันว่า “ทั้ง ๆ ที่ไม่มีความผิดข้าก็ต้องตายอย่างทรมาน เมื่อไอ้ทรราชมีความประสงค์จะให้ข้าตาย ข้าก็จะไม่ขอชีวิต มันโง่มากที่ก่อกรรมชั่วนี้ ข้าดีใจที่จะให้เหตุการณ์เหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจแก่ประชาชน ให้มีความกล้าพอที่จะแก้แค้น” ผู้ชิงราช-บัลลังก์ซึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังในเรื่องความโหดร้าย สวรรคตหลังจากขึ้นครองราชย์อยู่ได้ ๓๐ ปี พระองค์ทรงมีพระราชโอรสผู้ซึ่งเป็นที่จงรักภักดีของประชาชนและต้องการให้ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระองค์ แต่พระราชโอรสถูกพระ-บิตุลาแย่งตำแหน่ง พระบิตุลา[๑]ผู้นี้ทรงอ้างสิทธิในราชบัลลังก์ตามประเพณีดั้งเดิมซึ่งปฏิบัติกันมาแต่โบราณเพื่อกีดกันราชโอรสจากบัลลังก์

---

(๑) พระศรีสุธรรมราชา พระอนุชาพระเจ้าอยู่หัวประสาททอง—ผู้แปล

เจ้าชายหนุ่ม(๑) ได้ทรงพยายามเก็บความไม่พอพระทัยไว้อย่างฉลาด และคอยโอกาสเหมาะ พระบีตุลาผู้ถูกตัณหาครอบงำทรงมีพระประสงค์ที่จะได้พระชนิษฐาของพระองค์เป็นพระสนม เจ้าชายทรงขัดขวางทำให้พระบีตุลาทรงผิดหวังเป็นอันมากและคิดที่จะสำเร็จโทษพระองค์ ซึ่งพระองค์ได้แต่หลบหนี พวกโปรตุเกสให้ความเห็นอกเห็นใจพระองค์ และหวังอำนาจคุ้มครองจากพระองค์ได้เสนอจะช่วยยึดราชบัลลังก์คืนให้ เจ้าชายได้รับการช่วยเหลือจากพวกยุโรปที่กล้าหาญจำนวน ๑,๐๐๐ คน ทรงเข้ายึดพระราชวังแล้วทรงขึ้นดำรงตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดินด้วยพระองค์เอง ก่อนที่จะมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดสงสัยในพระประสงค์ของพระองค์ ผู้ชิงราชบัลลังก์ (พระบีตุลา) หวังที่จะหลบหนีด้วยการปลอมพระองค์ปนไปกับกลุ่มทาส แต่ชาวโปรตุเกสผู้หนึ่งเห็นพระองค์หนีได้จับกุมและใช้กฤชแทงพระองค์ เจ้าชายได้ลงโทษเฉพาะบุคคลผู้ซึ่งเกี่ยวข้องในการทำความชั่วและกดขี่ราษฎรเท่านั้น และด้วยนโยบายการปกครองที่โอบอ้อมอารีของพระองค์ ทำให้มีผู้จงรักภักดีมากมาย.

---

(๑) หมายถึงสมเด็จพระนารายณ์มหาราช–ผู้แปล

บทที่ ๒

รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

การสิ้นพระชนม์ของผู้ชิงราชบัลลังก์ เปิดโอกาสให้ราชนัดดาได้ครอบครองราชบัลลังก์ ในสมัยนี้อุปสรรคต่าง ๆ ที่เคยกีดกั้นชาวยุโรปไม่ให้ติดต่อกับราชอาณาจักรสยามได้ถูกทำลายโดยสิ้นเชิง สมเด็จพระนารายณ์ทรงส่งเสริมและยินดีต้อนรับพวกต่างชาติ การกระทำเช่นนี้ได้ชักชวนชาวต่างชาติจากทุกหนทุกแห่งให้เดินทางมาด้วยความหวังที่จะมั่งคั่งร่ำรวย ซึ่งตามความจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้นหรืออย่างน้อยก็เป็นการพูดอวดอ้างตามบันทึกของนักท่องเที่ยวผู้เต็มไปด้วยความใฝ่ฝัน ทรงมีพระจริยาวัตรที่เหมาะสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้ทรงเป็นผู้กู้ชาตินี้ขึ้นมาและเป็นผู้สร้างชนชาตินี้ด้วย ไม่มีประชาชนคนใดที่ขัดขืนและต่อต้านความดีทั้งหมดซึ่งพระองค์ทรงกระทำขึ้นเพื่อเขาทั้งหลาย อย่างไรก็ตาม พวกเขายังคงพอใจกับขนบธรรมเนียมและประเพณีโบราณที่ไม่เปลี่ยนแปลง การยึดถือประเพณีในทางที่ผิดนับเป็นผลร้าย และควรจะได้ดัดแปลงแก้ไขประเพณีเหล่านั้นให้ดีขึ้น สมเด็จพระนารายณ์ทรงปรารถนาความรุ่งเรือง และพระราชประสงค์นี้ไม่ลดน้อยลงเนื่องจากพระนิสัยที่แข็งขันจริงจัง พระองค์ทรงดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับพระเจ้าแผ่นดินทางแถบอินดีสทั้งหลายที่หลงใหลอยู่กับพวกสนมและนางบำเรอ ซึ่งในสถานที่แห่งนั้นจะสร้างความอ่อนแอด้วยการเสพย์ของมึนเมา และทำให้ลืมหน้าที่ในที่สุด ราชบัลลังก์ของพระองค์

สั่นสะเทือนด้วยการจลาจลจากพวกขุนนางผู้ปรารถนาที่จะยึดและรักษาไว้เพื่อความมั่นคงของประเทศ ชัยชนะในครั้งแรกของพระองค์เป็นชัยชนะต่อประชาชน ในที่สุดความวุ่นวายที่เกิดขึ้นภายในก็ถูกปราบปรามราบคาบ พวกกบฏถูกฆ่าตายหมด ถึงแม้ว่าพระองค์จะมีพระประสงค์ที่จะปกครองบ้านเมืองโดยสุจริตและยุติธรรม พระองค์ก็ยังทรงคิดอย่างเฉลียวฉลาดว่า เป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องเตรียมพร้อมสำหรับภาวะฉุกเฉินเมื่อพระองค์ทรงติดต่อเกี่ยวข้องกับประชาชนที่พร้อมจะเป็นกบฏ ถ้าพวกเขาเหล่านั้นไม่เกรงบารมีของพระองค์ พระเถระผู้ใหญ่มีความภูมิใจในตำแหน่งของตนที่มีหน้าที่คอยอ่านคำสอนถวายพระเจ้าแผ่นดิน ท่านได้ทูลแนะนำสมเด็จพระนารายณ์ว่า ประชาชนต่างพากันซุบซิบในเรื่องความเข้มงวดอย่างมากของพระองค์ สมเด็จพระนารายณ์ทรงรับฟังและไม่ทรงบอกให้ผู้หนึ่งผู้ใดทราบว่าทรงไม่พอพระทัยในคำทูลแนะนำ หลังจากวันนั้น พระองค์ทรงส่งลิง (สัตว์ซึ่งพวกคนไทยเกลียดชังมาก) ไปถวายพระเถระผู้นั้น เพื่อแสดงให้ท่านเข้าใจถึงความโง่เขลาของตน พร้อมกับตรัสสั่งให้เลี้ยงดูลิงให้ดี และปล่อยให้มันเล่นได้ทุกอย่างห้ามขัดขวาง

พระเถระต้องได้รับความเดือนร้อนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากลิงได้ทำลายสิ่งของเครื่องใช้หมด ทำลายพวกเครื่องถ้วยชาม และไล่กัดพวกคนใช้ ในที่สุดท่านโกรธมากเพราะมันล่อหลอกท่าน ท่านจึงทูลอ้อนวอนให้สมเด็จพระนารายณ์ทรงรับลิงคืนไป พระองค์จึงตรัสว่า “ท่านไม่สามารถจะจัดการกับความยุ่งยากเพียงเล็กน้อย อันเกิดจากเจ้าสัตว์นี้ภายในระยะเวลาวันสองวันได้แล้วไฉนท่านจึงต้องการให้ฉันอดทนไปตลอดชีวิตของฉันกับการดูถูกดูแคลนของประชาชนเป็นพันๆ ครั้ง ซึ่งเลวร้ายยิ่งกว่าการกระทำของลิง

หมดทั้งบ่า จงจำไว้เถิดว่าถึงอย่างไรฉันก็จะลงโทษความชั่วให้มากขึ้น และจะพระราชทานรางวัลตอบแทนแก่คุณงามความดีด้วย” หลังจากที่ปราบกบฏเรียบร้อยแล้ว พระองค์ทรงเป็นจอมทัพยกไปทำการรบนอกประเทศและมีชัยอย่างงดงาม พวกมอญได้เข้าโจมตีชายเขตแดนของราชอาณาจักรและสร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากเคยเป็นฝ่ายชนะสยามอยู่เสมอคนพวกนี้จึงเข้าใจว่า เขาจะไม่มีวันแพ้เพราะมีความชำนาญในการรบเป็นอันมาก หลังจากพ่ายแพ้อย่างยับเยินพวกเขาจึงล่าถอยอย่างรวดเร็วไม่เป็นขบวนสู่ราช-อาณาจักร

ในขณะที่ทำการรบกับศัตรูต่างชาติที่น่ากลัวนี้ ความยุ่งยากได้เริ่มก่อตัวขึ้นในใจกลางราชอาณาจักร สมเด็จพระนารายณ์ทรงเปรื่องปราดเห็นแจ้งและไม่ทรงเชื่อถือเรื่องผีเรื่องเจ้า ด้วยเหตุนี้ทำให้ประชาชนเข้าใจผิดในพระ-องค์ พวกพระสงฆ์ต่างพากันเกรงว่าตนจะเสื่อมความนับถือจากประชาชนและเกรงว่าประชาชนจะปฏิบัติตามอย่างผู้นำโดยละทิ้งพระศาสนา พวกพระสงฆ์ปรึกษากันว่า พวกเขาอาจจะป้องกันเรื่องนี้ได้โดยการปลงพระชนม์สมเด็จ-พระนารายณ์เสีย ความลุ่มหลงในศาสนาผลักดันให้พวกเขาคิดก่ออาชญากรรมโดยพยายามที่จะปลงพระชนม์พระเจ้าแผ่นดิน ประกอบกับพวกเขาถูกชักนำไปในทางผิดเนื่องจากเคร่งครัดในศาสนาเกินไป เขาทั้งหมดจึงพร้อมใจกันที่จะประกอบกรรมชั่วในวันที่มีงานพิธี ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์จะต้องเสด็จเข้าในโบสถ์ ซึ่งมีเจ้าพนักงานมากกว่าผู้เข้าร่วมในพิธีที่ตามเสด็จ แผนการร้ายนี้ดูจะสำเร็จแน่ เนื่องจากทหารหลวงรักษาพระองค์ไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าในบริเวณโบสถ์ โชคยังเข้าข้างพระองค์ที่รอดพ้นอันตรายได้ เนื่องจากขุนนาง

๒ ท่าน ได้ถูกส่งไปตรวจความเรียบร้อยในการเตรียมการพระราชพิธีก่อน ทั้ง ๒ คนพบว่าทั้งวัดเต็มไปด้วยกลุ่มพระสงฆ์ ทุกองค์มีอาวุธเตรียมพร้อม ได้แก่พวกดาบ กริช ซ่อนไว้ในจีวร การเตรียมการเช่นนี้ทำให้เป็นที่น่าสงสัย เมื่อทรงทราบข่าวนี้ สมเด็จพระนารายณ์ทรงสั่งกำลังทหารเข้าล้อมวัด พร้อมกับฆ่าฟันพระสงฆ์ที่ทำความผิดโดยปราศจากความสงสาร การลงโทษอย่างรุนแรงนี้ถูกประชาชนผู้ไม่เข้าใจถึงความผิดของพวกพระสงฆ์ เพ่งเล็งว่าเป็นการดูหมิ่นพระศาสนา พระสงฆ์องค์อื่น ๆ พากันติเตียนพระองค์ และประกาศว่าพระองค์เป็นพระเจ้าแผ่นดินใจโหด ผู้ไม่อยู่ในพระศาสนาและไร้ศีลธรรม ทั้งหมดนี้เป็นสาเหตุของความไม่เข้าใจระหว่างพระเจ้าแผ่นดินกับพวกพระสงฆ์ (๑)

ในระยะที่โอกาสอำนวยเช่นนี้ บาทหลวงฝรั่งเศส ๓ ท่านได้เข้ามาประเทศสยามเพื่อเผยแพร่คริสตศาสนาพร้อมทั้งหลักธรรมต่าง ๆ ที่จะให้ความสว่างแก่ประชาชนเพื่อต่อต้านการบูชาหลงใหลของพระสงฆ์ซึ่งจมอยู่ในความโง่และความเสเพล

เพื่อเอาชนะพวกพระสงฆ์ สมเด็จพระนารายณ์ทรงเอาพระทัยฝักใฝ่ในคริสตศาสนา บาทหลวงได้สร้างโรงเรียนสอนศาสนาขึ้นบนที่ดินซึ่งพระองค์พระราชทานแก่พวกเขา จุดประสงค์ของสถาบันนี้ เพื่ออบรมสั่งสอนเด็ก ๆ ทั้งในด้านศาสนาและภาษาของพวกเขา พวกบาทหลวงได้สร้างสถาบันนี้ขึ้นในเมืองหลวงโดยเป็นที่รู้จักกันว่า “แคมป์” ซึ่งพวกฝรั่งเศสเรียกกันว่า “แคมป์ ของ เซนต์ โยเซฟ” สมเด็จพระนารายณ์ได้พระราชทานเงิน

---

(๑) เหตุการณ์ตอนนี้ไม่ปรากฏในพงศาวดาร มีกล่าวถึงแต่เรื่องเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ สึกเอาภิกษุสามเณรมากระทำราชการ – ผู้แปล

ส่วนพระองค์สร้างโบสถ์ให้แก่พวกเขา พระมหากรุณาธิคุณครั้งนี้เป็นเครื่องแสดงว่าพระองค์ทรงเอนเอียงไปข้างคริสเตียน แต่ความเป็นจริงพระองค์ทรงสนพระทัยทุกศาสนา เพียงแต่พระองค์ไม่ทรงเลื่อมใสในการบูชาหลงใหลของพระสงฆ์ ซึ่งพระองค์ดูถูกเป็นอย่างยิ่ง พวกอิสลามก็เป็นที่นิยมเช่นเดียวกับพวกคริสเตียน ถ้าพระองค์ทรงมีสิทธิที่จะเลือกนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งแล้ว อาจจะเป็นไปได้ว่าพระองค์อาจจะเลือกนับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ของพระองค์ห้อมล้อมไปด้วยนางสนมกำนัล จึงเป็นธรรมดาที่พระองค์ควรจะเลือกศาสนาที่อนุญาตให้พระองค์ปฏิบัติได้ตามพระทัย ตามกฎมณเฑียรบาลแล้วมีข้อขัดแย้งมากมายในเรื่องนี้ ซึ่งเหตุผลของพระองค์ไม่สามารถเอาชนะได้ การบริหารประเทศอยู่ในมือของชาวต่างชาติผู้หนึ่ง ซึ่งสนับสนุนคริสตศาสนาพยายามแผ่ศาสนาไปอย่างกว้างขวาง ชายผู้นี้ได้รับการกล่าวถึงทั้งด้านความเจริญและความเสื่อม เขาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญมากทางประเทศในซีกหนึ่งของโลก ซึ่งเราไม่อาจเว้นที่จะกล่าวถึงเรื่องราวของเขาอย่างย่อ ๆ ได้

คอนสแตนติน ฟอลคอน (Constantine Faulcon) ชนชาติกรีก เกิดเมื่อ ค.ศ. ๑๖๕๐ ที่เกาะเซฟาโลเนีย (Cephalonia) บาทหลวงตาชาร์ด (Tachard) ได้บันทึกไว้ให้เราทราบว่า บิดาของฟอลคอนเป็นขุนนางชาวเวนิส ซึ่งเป็นข้าหลวงประจำเกาะนั้น ส่วนมารดาเป็นบุตรสาวของตระกูลชั้นนำตระกูลหนึ่ง บาทหลวงตาชาร์ดไม่ได้บันทึกไว้ตามความเป็นจริง เขาเพียงแต่ประกอบเรื่อง เพื่อเป็นเกียรติแก่บุคคลผู้เป็นเพื่อน และพวกผู้พิทักษ์ของเขาซึ่งไม่ได้อยู่ในตระกูลสูงอะไร

นามฟอลคอนไม่ได้มีอยู่ในหมู่พวกครอบครัวขุนนางชาวเวนิส ฟอร์แบง (Forbin) ได้ให้ความจริงแก่เรามากกว่า เขาเล่าไว้ว่า ฟอลคอนเป็นบุตรชายของเจ้าของโรงแรมในหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่เรียกกันว่า ลา คัสโทด (La Custode) บนเกาะเซฟาโลเนีย ณ ที่แห่งนี้ ฟอลคอนได้รับการศึกษาพอประมาณด้วยความสามารถของเขา ธรรมชาติมักจะตอบแทนตัวของมันเองโดยให้เป็นไปตามโชคเสมอ และด้วยความเฉลียวฉลาด ของเขายิ่งปรากฏชัดขึ้นทุกวัน ประกอบกับทิฐิมานะทำให้เขาไม่สามารถอยู่ในถิ่นกำเหนิดที่ทุกสิ่งเตือนถึงชาติกำเหนิดอันต่ำต้อยของเขาได้

เมื่ออายุได้ ๑๒ ขวบ ฟอลคอนได้ลงเรือเดินทางไปอังกฤษและศึกษาทางด้านการค้าขาย ความฝันอันสดใสของเขาทำให้เขาทราบว่า ควรจะจัดการกับทุกสิ่งทุกอย่างให้รุ่งเรืองได้อย่างไร ด้วยคำพูดที่สละสลวยและการสนทนาที่น่าสนใจเป็นพยานว่าเขาเกิดในดินแดนที่แสนสุข ซึ่งในสมัยโบราณเคยเป็นแหล่งที่ผลิตครูของชาติทั้งหลาย ฟอลคอนเป็นที่ต้องการของผู้เป็นใหญ่ที่สุดในราชสำนัก ด้วยความเฉลียวฉลาดของเขาทั้ง ๆ ที่ไม่ได้รับการอบรม ทำให้เขารับราชการได้เป็นอย่างดี และเป็นผู้ที่เฉลียวฉลาดที่สุดในพวกนักปราชญ์ทั้งหลาย มิสเตอร์ ไวท์ (Mr. White) พ่อค้าชาวอังกฤษที่ร่ำรวย ทราบถึงความสามารถพิเศษของเขา และเล็งถึงผลประโยชน์ที่อาจจะเพิ่มพูนขึ้นจากการร่วมงานกับฟอลคอน มิสเตอร์ ไวท์ ได้นำฟอลคอนร่วมเดินทางไปยังหมู่เกาะอินเดียตะวันออกด้วย ตามความคิดที่ฉลาดของเขา

หลังจากผ่านการทำงานให้เจ้านายอังกฤษแล้ว ฟอลคอนจึงคิดว่าตนมีสมบัติเพียงพอที่จะประกอบอาชีพเป็นส่วนตัว จึงเริ่มออกค้าขายโดยอิสระ

ความพยายามของเขาไม่ได้ประสบความสำเร็จดีเลิศ ในการประกอบกิจการครั้งที่สองของเขาเรือได้อับปางใกล้ปากแม่น้ำ อุบัติเหตุในครั้งนี้ไม่ทำให้ความกระตือรือร้นเป็นอย่างมากทางด้านการค้าของเขาลดน้อยลงได้ เขาแล่นเรือออกค้าขายอีกเป็นครั้งที่สาม แต่เรือก็อับปางอีกที่บริเวณใกล้ฝั่งมาลาบาร์ (Malabar) เขาสามารถช่วยตัวเอง ให้พ้นภัยธรรมชาติที่กำลังเป็นบ้าได้ กระเสือกกระสนจนรอดชีวิต เขามีเงินอยู่เพียง ๒,๐๐๐ คราวน์ เป็นสมบัติอย่างเดียวของเขาที่เหลืออยู่

เขาอ่อนเพลียอย่างยิ่ง จึงเผลอหลับไป ณ บริเวณชายฝั่งทะเลที่เปล่าเปลี่ยว และไม่ทราบว่าเป็นที่แห่งใด ความคิดอันสับสนของเขาทำให้เขาเห็นภาพหญิงสาวสวยสง่า นางมองเขาอย่างอ่อนโยนและบอกให้เขาเดินทางกลับไปประเทศสยาม ณ ที่แห่งนั้นเขาจะประสบโชคดีกว่า ความฝันนี้ภายหลังเขาพิจารณาเห็นว่าเป็นนิมิตจากสวรรค์ที่มาช่วยชี้ทางดำเนินชีวิตแก่เขา ดังนั้นภายหลังที่ได้รับความยากแค้นจากเคราะห์กรรมที่ผ่านไป และด้วยความฝันอันไร้สาระทำให้ชายผู้มีความสามารถเป็นพิเศษเป็นที่ยกย่อง ได้เดินทางไปตามความฝันซึ่งทำให้เขามีอำนาจขึ้นจริง ๆ ยังมีคนเคราะห์ร้ายอีกเป็นจำนวนมากที่ถูกปล่อยให้เผชิญเคราะห์กรรมโดยการดำเนินชีวิตไปอย่างผิด ๆ

วันต่อมา ขณะที่เขากำลังเดินอยู่รมหาดมองดูท้องทะเลชั่งกลนทรัพย์สมบัติของเขาไปหมด เขาได้พบชายเคราะห์ร้ายคนหนึ่ง ชายผู้นี้เป็นราชทูตสยามผู้เดินทางกลับจากเปอร์เซีย และเรือได้มาล่มที่ฝั่งเดียวกันนี้ หลังจากสูญเสียทรัพย์สินทั้งหมด ท่านราชทูตคิดว่าแม้เขาจะรอดชีวิตจากคลื่นในทะเลแต่ก็คงต้องมาตายบนฝั่งอย่างแน่นอน เขารู้สึกประหลาดใจและเห็นใจมากเมื่อ

มาพบเพื่อนซึ่งอยู่ในสภาพเดียวกัน ความเคราะห์ร้ายของเขาทั้งสองเป็นเครื่องเชื่อมสัมพันธไมตรีอันดี ทั้ง ๆ ที่ทั้งสองไม่เคยรู้จักกันมาก่อนเลย ฟอลคอนมีเงินมากกว่าเมื่อเปรียบกับเพื่อนผู้มีแต่ตัว เขาได้ใช้เงินที่เหลือซื้ออาหาร เสื้อผ้า และเรือ ซึ่งเขาทั้งสองใช้เป็นพาหนะเดินทางกลับสู่ประเทศสยามด้วยกัน ฟอลคอนได้มาอยู่ในคณะบาทหลวงซึ่งอยู่ในความดูแลของอัครสังฆราชแห่งเบอริต้า (Archbishop of Beryta)

ท่านราชทูตรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของฟอลคอน ท่านได้กล่าวยกย่องชมเชยเขาแก่เจ้าพระยาพระคลัง ผู้ปรารถนาที่จะพบผู้ที่มีอุปการะช่วยเหลือท่านราชทูตผู้นี้ ฟอลคอนเป็นที่รักใคร่ของท่านราชทูตด้วยความสามารถเป็นพิเศษของเขา ด้วยความไว้วางใจ ท่านราชทูตได้ฝากฝังให้ฟอลคอนทำงานกับเจ้าพระยาพระคลังผู้มีอายุมากแต่ยังยินดีที่จะทำงานนี้ เจ้าพระยาพระคลังคิดว่างานการบริหารควรปรับปรุงใหม่ให้ดีขึ้น โดยให้ฟอลคอนผู้มีความรู้ทางด้านนี้เป็นอย่างดีจัดการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่าย คือส่งเสริมพระเกียรติยศของสมเด็จพระนารายณ์และตัวเขาเองด้วย ฟอลคอนจึงได้รับเลือกให้ร่วมในคณะทูตไปยังราชอาณาจักรใกล้เคียง สถานที่ซึ่งฟอลคอนอาจจะดำเนินชีวิตโดยไม่รู้จักพอในความโลภ และใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยได้ในขณะที่บุคคลซึ่งทำงานเกี่ยวกับการเงินของประเทศได้ทำลายเงินของแผ่นดินเป็นจำนวนมาก ฟอลคอนได้ปราบปรามการกอบโกยของพวกเขา ความตระหนี่รอบคอบของฟอลคอนทำให้เป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระนารายณ์ ภายหลังการสิ้นชีวิตของเจ้าพระยาพระคลัง สมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงแต่งตั้งให้ฟอลคอนดำรงตำแหน่งนั้นสืบต่อมา แต่ชาวกรีกผู้นี้ฉลาดพอที่จะปฏิเสธ

ตำแหน่งที่พระราชทาน ด้วยเขาเห็นว่า เขาเป็นชาวต่างชาติ อาจจะเกิดการอิจฉาริษยาในหมู่ขุนนางผู้ปฏิบัติราชการมาแต่ต้นอย่างสม่ำเสมอ แต่เขากลับไม่ได้รับการตอบแทนใด ๆ ในความอุตสาหะบากบั่นและความจงรักภักดีของเขาเลย ถึงแม้เขาจะไม่มีอำนาจเขาก็สามารถมีความเป็นอยู่อันมั่งคั่งได้ เขาพอใจที่จะซ่อนตัวคอยบงการอยู่เบื้องหลังมากกว่า ฟอลคอนเสนาบดีผู้ไม่มียศฐาและเกียรติประดับผู้นี้ มีอำนาจเหนือในการดำเนินงานของบ้านเมืองในลักษณะที่คอยบัญชางานอยู่เบื้องหลัง

ชาวมาเลย์ผู้หนึ่งซึ่งได้รับตำแหน่งพระคลัง พยายามที่จะทำลายอำนาจของฟอลคอน แต่การทุจริตในหน้าที่ของเขาถูกจับได้ก่อน และถูกลงโทษโดยไล่ออกจากตำแหน่ง ชนชาติต่าง ๆ ได้กล่าวถึงฟอลคอนแตกต่างกันออกไป เขาเหล่านั้น กล่าวถึงชาติกำเนิดที่ต่ำต้อยแล้วกลายมาเป็นผู้รอบรู้อย่างยิ่ง และด้วยความรู้ความสามารถนี้ ฟอลคอนสามารถผ่านพ้นอุปสรรคซึ่งขัดขวางความก้าวหน้าของมนุษย์ธรรมดาไปได้

พวกบาทหลวงฝรั่งเศส ได้รับการสนับสนุน จากความเมตตากรุณาของฟอลคอนเป็นอย่างมาก และบางทีอาจจะทำให้ทุกคนเข้าใจผิดไปตามคำกล่าวสรรเสริญฟอลคอนของพวกบาทหลวง บาทหลวงตาชาร์ดผู้เป็นที่นับถือของคนทั่วไปได้ยกย่องฟอลคอนว่า มีอุปนิสัยเป็นผู้ดี อารมณ์เย็น และสุภาพเรียบร้อย อันเป็นคุณสมบัติที่หายากมากที่จะได้พบในลูกเรือซึ่งใช้ชีวิตอยู่บนเรือและมั่วสุมอยู่กับพวกหยาบคายไม่เป็นระเบียบเช่นพวกชาวเรือทั้งหลาย

บาทหลวงตาชาร์ดเล่าเพิ่มเติมถึงฟอลคอนว่า เขามีอุปนิสัยช่างพูด มีเสน่ห์และทำให้คนเชื่อได้ง่าย แต่ความจริงทั้งหมดที่บาทหลวงผู้นี้บรรยายนั้นยังไม่เป็นที่เชื่อถือนัก เพราะตามปกติบาทหลวงตาชาร์ดเป็นผู้เขียนเรื่องให้

สละสลวยได้ตามที่เขากำหนดให้ฟอลคอน ชาวยุโรปชาติอื่น ๆ มีความริษยาเป็นอย่างมากในความพอใจของฟอลคอนที่มีต่อพวกฝรั่งเศส หรือพวกคาทอลิกโปรตุเกส พวกเขาเหล่านั้นจึงชอบค่อนขอดอุปนิสัยของฟอลคอน เขาใส่ร้ายฟอลคอนด้วยความชั่วต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านั้นพวกกรีกโบราณหรือพวกสมัยใหม่ก็ประพฤติกันเป็นนิสัยแต่ดั้งเดิม ได้แก่ การโกง การทุจริต การประจบประแจง และความมักใหญ่ใฝ่สูง กิริยามารยาทอันสุภาพและถือตัวทำให้เขาไม่ลำบากใจในการที่จะแกล้งทำความดี เมื่อเขาต้องการใกล้ชิดและคุ้นเคยกับคนที่จะรับใช้และเชื่อฟังเขา เขาทูลเสนอลงโทษศัตรูของเขาต่อสมเด็จพระนารายณ์เป็นการแก้แค้นโดยไม่มีการลดหย่อน ทุก ๆ คนยอมรับว่าเขาเป็นผู้มีความสามารถจริง ๆ ซึ่งไม่เคยลดน้อยลงเลยตลอดชีวิตของเขา คนมั่งคั่งที่ร้ายกาจนี้ใช้ความร่ำรวยเพียงจุดประสงค์ที่จะสร้างความยิ่งใหญ่แก่ตัวเอง นิสัยที่ซื่อตรงของเขาทำให้เขาไม่เคยถูกเพ่งเล็งเรื่องการรับสินบนในการบริหารงานเกี่ยวกับความยุติธรรม

ด้วยความต้องการที่จะมีชื่อเสียงซึ่งชาติกำเหนิดของเขาเป็นสิ่งกีดกัน เขาจึงเอาใจใส่และห่วงใยที่จะรักษาเกียรติยศชื่อเสียงมาก รางวัลที่ได้รับตอบแทนการรับใช้อย่างซื่อสัตย์ต่อพระเจ้าแผ่นดิน คือสิทธิพิเศษในการค้าขายทางทะเล ซึ่งทำให้เขามีเงินสำหรับใช้จ่ายสิ่งที่จำเป็น ดูเหมือนว่าเขาเป็นคาทอลิกอย่างจริงใจเพราะมีอิสระในการเลือกนับถือศาสนา เขาเลิกนับถือคริสตนิกายอังกฤษ ซึ่งมีอุปสรรคน้อยที่จะปฏิบัติตนตามความพอใจ

เขาเป็นคนรูปร่างสันทัด ดวงตาสุกใสมีแววฉลาด ทั้ง ๆ ที่มีลักษณะเป็นคนกระตือรือร้นขยันขันแข็ง แต่ก็ยังมีแววเศร้าที่แสดงถึงความรู้สึกเสียใจ

ต่อเหตุการณ์ในราชสำนักสยาม เกี่ยวกับเรื่องการเชื่อมสัมพันธไมตรีกับประเทศฝรั่งเศส ความมุ่งหมายที่สำคัญของสนธิสัญญาฉบับใหม่ยังไม่เป็นที่เข้าใจได้แจ่มแจ้ง จึงดึงดูดความสนใจจากบุคคลผู้สนใจในเรื่องการเมืองมาก

บุคคลที่ริษยาฟอลคอนประกาศว่า ฟอลคอนสนับสนุนพวกฝรั่งเศสให้เข้ามาเพียงเพื่อจุดประสงค์จะให้แผนการของเขาคืบหน้าไป และเขาจะได้ขึ้นครองบัลลังก์ซึ่งเป็นความโลภอันเกิดจากความมักใหญ่ใฝ่สูงของเขา อาจจะเป็นไปได้ทีเดียวความนึกคิดของเขาถูกตีแผ่ด้วยความริษยาของข้าราชสำนักว่าเขาอาจมีความประสงค์ที่จะกีดขวางแผนการของศัตรู และในการป้องกันพวกฝรั่งเศส เขาถูกเตือนให้คิดถึงความปลอดภัยของตัวเองมากกว่าที่จะคิดถึงเกียรติยศและชื่อเสียงของเจ้านาย

ไม่ว่าความคิดของเขาจะเป็นไปในทำนองนั้นหรือไม่ก็ตาม เขาก็ยังคงดำรงชีวิต เพื่อผลประโยชน์ทางด้านการค้าอันพึงมีแก่ราชอาณาจักรสยามในด้านอื่น ๆ พวกฮอลันดาซึ่งเข้าครอบครองแหลมมลายู จะเป็นผู้ตัดสินชะตาของหมู่เกาะอินเดียตะวันออก พระเจ้าแผ่นดินทางหมู่เกาะอินเดียตะวันออกทรงมีพระประสงค์ที่จะทำสัมพันธไมตรีเพื่อถ่วงอำนาจของมหาชนรัฐทั้งหลายที่น่าสพึงกลัว การหวั่นเกรงถึงอันตรายของพระเจ้าแผ่นดินเหล่านั้นเกิดจากขุนนางล่อลวงสร้างเรื่องขึ้น เพื่อทำให้พระเจ้าแผ่นดินทรงมีความคิดสับสน

บาทหลวงผู้เพิ่งเดินทางมาถึงประเทศสยาม ได้ทูนถวายพระราชสาสน์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินสยามได้รับการยกย่องสรรเสริญเกี่ยวกับความเจริญงอกงามทางด้านสัมพันธไมตรีอย่างกว้างขวาง พร้อมกันนั้นท่านบาทหลวงได้ทูนเกล้า ฯ ถวายรายการสิ่งของที่นำมาถวายอย่างมากมาย แต่

ด้วยเกรงว่าสิ่งของเหล่านี้ อาจจะถูกยึดโดยพวกฮอลันดาซึ่งขณะนั้นกำลังทำสงครามกับฝรั่งเศส จึงมีการตกลงกันว่า จะขนของขึ้นไว้ที่เมืองบันตัม (Bantam) ก่อน การล่าช้าเช่นนี้อาจเกิดเรื่องร้ายแรงในราชสำนักที่เต็มไปด้วยความโลภ และเป็นที่น่าเกรงว่า พวกข้าราชสำนักที่มีความริษยาพวกคนโปรด ซึ่งในจำนวนนี้มีเจ้าวัดรวมอยู่ด้วย จะถือโอกาสนี้ทำลายพวกคนโปรดเหล่านั้น โดยทูลกล่าวหาว่าพวกเขาเตรียมแผนอย่างลับๆ ที่จะยึดสิ่งของเหล่านั้นเป็นของตนเอง สมเด็จพระนารายณ์ทรงกระตือรือร้นที่จะรับของเหล่านี้ ทรงได้รับการกราบทูลว่า พระองค์จะทรงได้รับของทั้งหมดตามกำหนดเวลา แต่ก็ไม่มีเรือเดินทางมาประเทศสยามเลย พวกฮอลันดาไม่เกรงอำนาจพระเจ้าแผ่นดินสยามจึงยึดของบรรณาการไว้เป็นรางวัลสงคราม ราชสำนักสยามต่อต้านอย่างรุนแรงในการที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพนี้ แต่พวกฮอลันดามีอำนาจมากเกินกว่าที่จะเกรงกลัวอำนาจใดๆ ได้คาดการณ์ล่วงหน้าในเรื่องที่จะต้องเป็นศัตรูกับประเทศสยามไว้ก่อนแล้วว่า จะไม่มีผลอันใดต่อพวกเขาเลย ดังนั้นแทนที่จะอ่อนน้อมและยอมให้กับฝ่ายสยามซึ่งเป็นมิตรกับพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส พวกฮอลันดาได้ส่งของบรรณาการซึ่งมีค่าเพียงเล็กน้อยคืนให้อย่างมีเล่ห์เหลี่ยมและยึดของที่มีค่ามากไว้ เพื่อเป็นการหมิ่นพระเกียรติพระเจ้าแผ่นดินแห่งฝรั่งเศสในเรื่องส่งของบรรณาการที่ไม่มีราคามาถวายพระเจ้าแผ่นดินแห่งสยามด้วย

สมเด็จพระนารายณ์เมื่อได้ทรงทราบถึงการกระทำอันไม่ดีงามของพวกฮอลันดาพระองค์จึงมีพระประสงค์ที่จะทำสัมพันธไมตรีอย่างรีบด่วนเพื่อให้แน่พระทัยว่าเรื่องจะสำเร็จลงด้วยความเรียบร้อย พระองค์ทรงแกล้งผึกใผ่ไปข้าง

คริสตัง วัดทางพุทธศาสนาถูกสั่งปิด บุคคลใดที่ไม่เชื่อฟังตามคำสั่งนี้จะถูกลงโทษอย่างรุนแรง พระองค์ทรงพอพระทัยเมื่อทรงทราบว่า พวกบาทหลวงออกสั่งสอนศาสนาแก่ประชาชน พระองค์พระราชทานสิ่งของและทรงส่งเสริมคณะบาทหลวงยิ่งขึ้น ทรงสร้างบัลลังก์ทำด้วยทองไว้ที่นั่น ความสง่างามของบัลลังก์ดูเหมือนจะแสดงถึงความเคารพยำเกรงในศาสนาที่พระองค์ทรงอุปถัมภ์ที่นั่น สงครามระหว่างพวกฮอลันดากับพวกฝรั่งเศสได้สิ้นสุดลง ท่านราชทูตได้ถูกคัดเลือกให้ถือพระราชสาสน์ตอบไปถวายพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส สมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงสร้างโบสถ์ด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์หลังหนึ่ง สิ่งก่อสร้างนี้ยังคงเหลืออยู่เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้สร้าง ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อแสดงถึงความเคารพนับถือ แต่ก็รกร้างและหักพังลงโดยผู้ที่คอยทำลายพวกที่นับถือคริสต์ ในสมัยต่อมาประชาชนมีอิสระที่จะเลือกนับถือศาสนาใดก็ได้ เพียงแต่รวมกันอยู่ภายใต้คำสั่งสอนของพระเยซู ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ต้องยอมปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาตน

คณะทูตชุดแรกมีอุปสรรคหลายประการมาคุกคาม ทางราชสำนักสยามหมดหวังเนื่องจากไม่ได้รับข่าวคราวในการเดินทางเลย ทางราชสำนักสยามได้ส่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่สองท่านไปอีก โดยมี ม. วาเชท์ (M. Vachet) และบัสคาล (Pascal) ซึ่งเป็นพวกสอนศาสนาร่วมเดินทางไปด้วย เพื่อเป็นผู้นำของคณะทูตไปยังดินแดน ซึ่งขนบธรรมเนียมและประเพณีอาจจะแตกต่างไปจากสยาม

ประมาณต้นเดือนมกราคม ๑๖๘๔ คณะทูตได้เดินทางไปกับเรืออังกฤษพร้อมด้วยบุตรข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ๖ คนผู้มีความประสงค์จะไปศึกษา

ศิลปวิทยาในยุโรป คณะทูตเดินทางถึงประเทศอังกฤษหลังจากใช้เวลาประมาณ ๖ เดือน และจากนั้นได้ลงเรือคาเลส์ (Calais) ออกเดินทางต่อไป ในระยะนี้ ม. วาเชท์ ได้ถอนตัวจากตำแหน่งหัวหน้าคณะทูตเพื่อให้เกียรติแก่ข้าราชการไทย

ก่อนที่จะประกาศแก่ประชาชน ม. เดอ เซเญอเลย (M. de Seignelay) มีความประสงค์จะทราบเรื่องเกี่ยวกับเหตุผล และความมุ่งหมายของคณะทูต

ม. วาเชท์ ได้เล่าให้เขาฟังว่า พระเกียรติของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้พุ่งไปไกลถึงตะวันออกโพ้น จนพระเจ้าแผ่นดินสยามทรงมี พระประสงค์ที่จะสร้างสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศส และถ้าความพยายามของเขาเป็นผลก็จะได้ที่มั่นในต่างประเทศ ซึ่งฝรั่งเศสจะสามารถจัดตั้งสถานีการค้าเพื่อขยายขอบเขตทางการค้าออกไปยังประเทศจีนและทุกหนทุกแห่งของหมู่เกาะอินเดียตะวันออก

ม. เดอ เซเญอเลย ได้ถูกหลอกจากรายงานเท็จมาก่อนแล้ว รู้สึกสงสัยเรื่องราวที่ได้รับฟังจาก ม. วาเชท์ จึงกล่าวว่า "ระมัดระวังสักหน่อยในการกล่าวถึงคณะทูตนี้ เราทราบเป็นอย่างดีว่า พระเจ้าแผ่นดินสยามไม่ได้เป็นผู้ส่งคณะทูตนี้มา และพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงเกรงว่าพระเกียรติยศของพระองค์จะเสื่อมลง ถ้าพระองค์ต้องส่งคณะทูตไปเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม" ม. วาเชท์ ข้ามพ้นอุปสรรคนี้อย่างง่ายดาย พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงสนพระทัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ และทรงยินยอมให้เขาเข้าเฝ้าและกราบทูลรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ทั้งหมด พระองค์ทรงกำหนดวันที่จะให้คณะทูตเข้าเฝ้า พวกเสนาบดีได้ให้พวกคณะทูตขอยืมเครื่องใช้และรถม้าพร้อมด้วยผู้ติดตาม

คณะทูตได้เดินทางไปยังพระราชวังแวร์ซายส์ การปรากฏตัวของพวกเขาเป็นที่สนใจของทั้งราชสำนัก เครื่องแต่งกายของพวกทูตดูสวยหรูหราและสง่างาม เขาใส่หมวกยอดแหลมสีขาวประดับด้วยขอบทองหนาประมาณ ๓ นิ้ว ผู้ที่พบเห็นรู้สึกสนใจกับของแปลกนี้มาก

คณะทูตได้รับการต้อนรับอย่างหรูหรา ในการปรากฏพระองค์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ พวกคณะทูตหมอบกราบจนจรดพื้นพร้อมด้วยมือประสานกันชูขึ้นเหนือศีรษะในลักษณะเช่นเดียวกับที่พวกเขาเคยปฏิบัติต่อพระเจ้าแผ่นดินของเขา ม. วาเชท์ ทำหน้าที่เป็นล่าม และพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้ตรัสตอบว่า “จงบอกกับพวกเขาเหล่านี้เถิดว่า เรามีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะปฏิบัติทุกอย่างตามพระราชประสงค์ของพระอนุชากษัตริย์แห่งประเทศสยาม”

หลังจากที่ได้ร่วมโต๊ะเสวยที่หรูหรากับพระเจ้าหลุยส์แล้ว พวกทูตรู้สึกซาบซึ้งใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่คุ้นเคยกับความหรูหราฟุ่มเฟือยเช่นนั้น พวกเขาได้รับเชิญให้ไปชมพระราชอุทยาน ซึ่งมีน้ำพุลักษณะแปลกๆ เหมือนเกิดจากอำนาจของเวทย์มนตร์ เมื่อได้รับความเบิกบานจากสิ่งแปลกๆ แล้ว คณะทูตได้รับเชิญไปงานเลี้ยงรับรองที่ใหญ่โตอีก พระอนุชาของพระเจ้าหลุยส์ทรงเป็นเจ้าภาพในงานเลี้ยงที่หรูหราซึ่งจัดขึ้นที่ เซนต์ คราวน์ (St. Cloud) และในงานนี้เขาได้จัดเหล้าองุ่นชนิดดีมาต้อนรับทำให้พวกทูตเจริญอาหารยิ่งขึ้น ศิลปวัตถุในวังของเจ้าชายดึงดูดความสนใจของพวกทูตเป็นอย่างยิ่ง พวกฝรั่งเศสหลายคนรู้สึกประหลาดใจที่พบว่าพวกทูตมีรสนิยมสูงเช่นนั้น และรู้สึกประทับใจในการเยือนของแขกจากแดนไกล เจ้าชายคองเด (Prince Conde)

ผู้มีอุปนิสัยสุภาพอ่อนโยนเป็นเจ้าของวังนี้ ได้เชิญคณะทูตไปยังชานทิลลี่ (Chantilly) พวกชนชั้นสูงเหล่านี้นิยมการแข่งขันกันในเรื่องการต้อนรับระหว่างการพักอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศสซึ่งเป็นเวลามากกว่า ๒ เดือน พวกคณะทูตได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างมากมาย

เมื่อเดินทางกลับถึงประเทศสยาม พวกเขาได้ทูลเรื่องราวต่าง ๆ ในการเจรจาตกลง สมเด็จพระนารายณ์ทรงพอพระทัยในผลสำเร็จและเกียรติยศชื่อเสียงที่พวกเขาได้รับ พระองค์ทรงเรียก ม. วาเชท์ เพื่อทรงให้คำมั่นแก่เขาในเรื่องการประกันและการคุ้มครองของพระองค์ พระองค์ตรัสกับเขาด้วยคำพูดซึ่งฟังดูแปลกมาถจากโอษฐ์อันศักดิ์สิทธิ์ของพระองค์

“ท่านบาทหลวงวาเชท์ (Father Vachet) ไม่ควรจะภูมิใจในตัวท่านต่อความสำเร็จในการเดินทางของท่าน เพราะไม่ใช่ท่านที่ก่อให้เกิดสิ่งที่ยิ่งใหญ่เช่นนั้น แต่เป็นพระเป็นเจ้าแห่งสวรรค์และโลก ผู้ซึ่งทุกคนบูชาและสรรเสริญทรงบันดาลให้เกิดขึ้น”

การเจรจาเหล่านี้เป็นผลเนื่องมาจากความคิดของฟอลคอน และความกระตือรือร้นของพวกสอนศาสนาเพื่อความรุ่งเรืองของศาสนาและพระเจ้าแผ่นดินของตน

พ่อค้าฝรั่งเศสผู้มองการณ์ไกลในการเปิดกิจการค้าใหม่ สนใจเป็นอย่างยิ่งในโครงการนี้ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงตั้งพระทัยที่จะส่งบาทหลวงซึ่งเป็นนักคณิตศาสตร์ไปยังประเทศจีน ที่ซึ่งการค้นคว้าเกี่ยวกับความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์และการเดินเรืออาจจะประสบความสำเร็จ พระองค์ทรงถือโอกาสในการมาเยือนของราชทูตสยาม ดำเนินการไปตามพระประสงค์ของพระองค์

959.303
ต 641 ส
ค.1

เชอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ (Chevalier de Chaumont) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเอกอัครราชทูตมายังประเทศสยาม โดยมีเจ้าวัด เดอ ชัวสี (Abbe de Choisy) เป็นผู้ช่วย ซึ่งเขาทั้งสองได้รับพระราชโองการมาว่าจะต้องอยู่ในหมู่เกาะอินเดียตะวันออก จนกว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามจะทรงเปลี่ยนมาเป็นคริสตัง และทรงร่วมงานกับพวกสอนศาสนาเพื่อทำให้งานขยายออกไปอย่างกว้างขวาง

ท่านเจ้าวัด (Abbe) เป็นบุคคลที่น่าชื่นชมมากที่สุด ชอบปฏิบัติตัวตามความพอใจมากกว่าที่จะอบรมสั่งสอนหน้าที่ แต่ไม่ใช่เพราะอุปนิสัยที่สุภาพอ่อนโยนเช่นนี้หรือที่บาทหลวงนั้นพบความสำเร็จ

เชอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ เดินทางมาถึงอ่าวสยามในวันที่ ๒๗ กันยายน ๑๖๘๗ หลังจากการเดินทางประมาณ ๖ เดือน เขาร่วมเดินทางมากับ ม. เซเบเร่ต์ (M. Ceberet) และม. ลาลูแบร์ (M. La Loubere) หัวหน้าของคณะผู้แทน พวกสอนศาสนา ๔ คน และบาทหลวงเยซูอิต ๑๔ คน บาทหลวงตาชาร์ดผู้ไม่มีตำแหน่งอื่นใดนอกไปจากนักคณิตศาสตร์เป็นคนสำคัญของคณะซึ่งเขาคิดว่าเขาเป็นผู้ที่คอยบงการ ความเหนื่อยยากที่เขาได้ลงแรงทำในรายละเอียดเล็กน้อยที่สุดของการเจรจาอาจทำให้เป็นที่น่าสงสัยในตำแหน่งของเขา พวกฝรั่งเศสได้รับคะแนนนิยมมากขึ้น พระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งตามปรกติค่อนข้างถือพระองค์ตามลักษณะของพระเจ้าแผ่นดินทางแถบเอเชีย ก็กลายเป็นคุ้นเคยและสนิทสนมกับบุคคลโดยทั่วไป ด้วยเหตุนี้พวกราชทูตจึงกลายเป็นผู้เผยแพร่ศาสนา และพยายามทูลขอให้พระเจ้าแผ่นดินมาเป็นคริสตัง

ความพยายามของเขายิ่งเพิ่มมากขึ้นเป็น ๔ เท่า เมื่อได้ทราบข่าวว่าท่านราชทูตจากเปอร์เซียเพิ่งมาถึง เพื่อจะชักชวนพระเจ้าแผ่นดินให้นับถือ

๐๖๗๓

ศาสนาอิสลามด้วยความกระตือรือร้นและความปรารถนาที่จะหาประโยชน์ในการแผ่ศาสนา พวกสอนศาสนาได้กระทำเกินพระประสงค์ของพระองค์ไป เชอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ ผู้ได้รับคำแนะนำจากพวกเขาและฟอลคอน (ผู้ซึ่งทั้งๆ ที่ถูกปลุกใจด้วยความกระตือรือร้นเช่นกัน ก็ยังคงนิ่งเฉยโดยไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง) ไม่เคยหยุดยั้งที่จะกราบทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อโอกาสอำนวย ซึ่งเป็นพระประสงค์อันแรงกล้าของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่จะให้สมเด็จพระนารายณ์หันมาเป็นคริสตังให้ได้

สมเด็จพระนารายณ์ทรงเบื่อหน่ายต่อการรบเร้า ได้ตรัสถามพวกทูตว่า อะไรทำให้พระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสทรงเชื่อว่า พระองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะเป็นคริสตัง

ต่อไปนี้เป็นคำชี้แจงของสมเด็จพระนารายณ์ตามความทรงจำของบุคคลผู้เข้าเฝ้า และผู้ซึ่งต้องการให้ทรงเปลี่ยนศาสนา ฟอลคอนทำหน้าที่เป็นล่ามเอง

"ฉันรู้สึกเสียใจที่พระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสทรงทำให้ฉันลำบากใจ ฉันจะรีบเปลี่ยนมานับถือศาสนาซึ่งฉันยังไม่เข้าใจดีกระไรได้ ฉันไม่ปรารถนาการพิจารณาใดๆ นอกจากดุลยพินิจของพระองค์ผู้ทรงคุณความดีและเฉลียวฉลาด การเปลี่ยนแปลงอย่างกระทันหันอาจเป็นต้นเหตุให้เกิดการกบฏ และฉันยังไม่ต้องการที่จะละทิ้งศาสนา ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือกันมาโดยไม่ขาดระยะเป็นเวลาประมาณ ๒๒๒๙ ปี นอกจากนี้ฉันรู้สึกแปลกใจเป็นอย่างยิ่งในความกระตือรือร้นของพระองค์ที่ทรงสนับสนุนแนะนำทางไปสู่สวรรค์ ทั้งๆ ที่ดูเหมือนว่า พระเป็นเจ้าจะไม่ทรงสนพระทัยว่าอะไรจะเกิดขึ้น พระเป็น

เจ้าไม่ทรงโปรดลัทธิบูชาที่แสดงต่อพระองค์ ซึ่งเกิดจากความพอใจของเรา พระองค์ทรงสร้างสวรรค์และโลก และมนุษย์ที่อาศัยอยู่บนโลก พระองค์ทรงเสริมสร้างเขาเหล่านั้นให้มีอุปนิสัยแตกต่างกัน ทรงยอมให้วิญญาณและร่างกายแก่มนุษย์ เพื่อดลใจให้มนุษย์มีความคิดที่เหมือน ๆ กันเกี่ยวกับเรื่องศาสนาที่เขาควรจะนับถือ และแสดงให้เขาเข้าใจถึงวิธีการบูชาที่พระองค์พอพระทัย และเสนอให้ทุก ๆ ชาติที่ปฏิบัติอยู่ในกฎนี้ และเมื่อพระองค์ไม่ทำดังนั้น เราควรจะนับได้ว่า พระเป็นเจ้าไม่ทรงปรารถนาให้เป็นไปดังนั้น การนับถือร่วมกันตามกฎนี้ขึ้นอยู่กับพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้าโดยตลอด ซึ่งพระองค์ทรงสามารถที่จะชักนำไปต่างๆ เช่นเดียวกับพวกแมลงต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้น และตามธรรมดาควรเชื่อว่า พระเป็นเจ้าทรงมีความยินดีมากที่ได้รับการบูชาด้วยวิธีแปลก ๆ โดยได้รับการถวายพระเกียรติจากสัตว์โลกจำนวนมากมาย ผู้ซึ่งสรรเสริญพระองค์และคงปฏิบัติสืบต่อกันมา ความดีงามในการบูชาซึ่งพวกเราปฏิบัติยังน้อยไปในความศักดิ์สิทธิ์ของพระเป็นเจ้า ไม่ว่าจะมีสิ่งใดเกิดขึ้นก็ตาม พระเป็นเจ้าก็ยังคงเป็นผู้ปกครองและผู้นำที่ยิ่งใหญ่ของโลกซึ่งฉันยอมอุทิศตัวเอง และอาณาจักรทั้งหมดแด่พระองค์ด้วยใจจริง ฉันเชื่อว่าพระปรีชาสามารถที่ไม่มีวันสิ้นสุดของพระองค์จะบังคับให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีตามความพอพระทัยของพระองค์”

การอ้างอย่างเฉลียวฉลาดนี้ แสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระนารายณ์ไม่มีทางโอนเอียงมาทางศาสนาคริสต์ ท่านเจ้าวัด เดอ ชัวสี สามารถเข้าใจได้ดีในเรื่องนี้ ท่านคิดว่าตามเหตุผลของพระองค์ก็ยากที่จะปฏิเสธ จึงทำให้ท่านเจ้าวัดเกิดความเบื่อหน่าย เนื่องจากมีความหวังเลือนลางที่จะสำเร็จ

พวกฝรั่งเศสไม่ได้รับผลประโยชน์หรือผลดีอันใดเกี่ยวกับสนธิสัญญาลับเลยแม้แต่น้อย และในข้อดีของสัญญาลับ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงพอพระทัยต้อนรับมะริด (Mergui) กับบางกอก (Bangkok) ถูกพระราชทานให้แก่พวกทหารซึ่งพระองค์ทรงยินดีต้อนรับ เมืองทั้งสองนี้จัดเป็นเมืองหน้าด่าน ๒ เมืองของประเทศ เมืองหนึ่งอยู่ทางอ่าวเบงกอล และอีกเมืองหนึ่งอยู่ทางอ่าวไทย เดส์ ฟาร์จ (Des farges) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการและแม่ทัพของกองทัพฝรั่งเศสซึ่งประจำอยู่ที่นี่

ชาวต่างชาติเหล่านี้ย้ายเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรสยาม ในฐานะเป็นผู้ป้องกันประเทศ ๒๔ คนในจำนวนนี้ได้รับเลือกให้ทำหน้าที่เป็นผู้รักษาความปลอดภัยของอัครมหาเสนาบดี สมเด็จพระนารายณ์ไม่เคยปรากฏพระองค์ในที่สาธารณะโดยปราศจากองครักษ์ชาวฝรั่งเศส หนึ่งในบุคคลเหล่านี้ได้รับแต่งตั้งขึ้นในตำแหน่งพันเอกของทหารรักษาพระองค์ และคนอื่น ๆ ก็อยู่ในตำแหน่งผู้นำของกรมทหารสยาม เพื่อสั่งสอนชาวสยามเกี่ยวกับระเบียบวินัยทหาร ทหารที่ล้มป่วยจะถูกส่งไปยังละโว้ (Louvo) ที่นั่นเขาได้รับการเอาใจใส่ดูแลดีกว่าที่บ้านของตนเสียอีก สิทธิพิเศษต่าง ๆ เหล่านี้แผ่ไปถึงพวกชาวคริสต์ทั้งหมดผู้พอใจในการใช้สิทธิ์อย่างเต็มที่ พวกบาทหลวงเยซูอิตฝรั่งเศส ได้รับอนุญาตให้ทำการสั่งสอนศาสนาในทุก ๆ ภาคของราช-อาณาจักร พระเจ้าแผ่นดินมีพระบรมราชโองการให้บาทหลวงหลายรูปเข้าวัดพุทธศาสนาเพื่อเรียนภาษาไทย แต่ความจริงเพื่อสังเกตพฤติการณ์ว่าพวกพระสงฆ์ปฏิบัติตัวเหมาะสมหรือไม่ และตั้งใจที่จะสืบความลับด้วย ฟอลคอนได้วางรากฐานก่อตั้งสถานศึกษาแก่เยาวชนขึ้นโดยใช้ชื่อว่า “คอนเลจ ออฟ คอนสแตนติน” (College of Constantine)

ม. เชอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ เจรจาเสร็จสิ้นแล้วได้ออกจากประเทศไทยไปเมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๘ เขาได้ร่วมเดินทางไปพร้อมกับราชทูตสยามอีก ๓ คน ผู้มีตำแหน่งหน้าที่ฐานะเท่าเทียมกันโดยชาติกำเหนิดและความสามารถ บุคคลทั้ง ๓ ท่านนี้เป็นผู้นำของบรรณาการอันมีค่าไปถวายพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส

ความมุ่งหมายของทูตคณะนี้ เพื่อเจรจาขอให้ฝรั่งเศสส่งวิศวกรมาอบรมสั่งสอนชาวสยามเกี่ยวกับศิลปการสร้างป้อมปราการ วิธีเข้าโจมตี และการป้องกันที่มั่น นอกจากนี้พวกเขายังได้รับอำนาจให้ขอกองทหารกองหนึ่งเพื่อมาปรับปรุงการทหารของสยามให้สมบูรณ์แบบ

พวกทหารและนายทหารฝรั่งเศสซึ่งคงอยู่ในประเทศสยามได้ปฏิบัติตนตามความพอใจ ด้วยความมั่นใจในอำนาจและความร้อนมากมายของพวกเขา เขาจึงมีอุปนิสัยอวดดี และแทนที่จะวางตัวให้เป็นที่รักใคร่ของบุคคลทั่วไป เขากลับหัวเราะเยาะและตำหนิทุกอย่างที่แตกต่าง ไปจากประเพณีของบ้านเมืองเขา ในระยะแรกพวกประชาชนและขุนนางต่างก็อดทนต่อความหยิ่งและอวดดีของพวกฝรั่งเศสโดยสงบ ท่านบาทหลวงและผู้ช่วยเท่านั้นที่ไม่ถูกแสดงความไม่พอใจอย่างเปิดเผย พวกเขาอยู่แต่ใน โรงเรียนสอนศาสนา และอุทิศเวลาทั้งหมดของท่านให้แก่งาน ท่านไม่ถือตัวและไม่มักใหญ่ใฝ่สูง ท่านเป็นที่รู้จักดี เนื่องจากการบริการซึ่งพวกท่านได้ให้ต่อประชาชนและต่อผู้ตกทุกข์ได้ยาก

พวกสอนศาสนามีความกระตือรือร้นอย่างไม่ลังเลที่จะทำงานของเขาให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย และมันสำเร็จลงได้เพราะความหลักแหลมของความทรงคุณวุฒิที่พวกเขาได้พยายามบากบั่นที่จะให้เป็นที่เชื่อมั่นของประชาชน

ศัลยแพทย์ แพทย์ นักดาราศาสตร์ และนักคณิตศาสตร์ ต้อนรับคนทุกระดับชั้นที่มาขอคำแนะนำและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพวกเขา

แต่ขณะที่ทำการชักจูงจิตใจประชาชนให้เปลี่ยนศาสนาอยู่นั้น พวกเขามีศัตรูเพิ่มมากขึ้น ยิ่งพวกเขาแสดงความสามารถมากขึ้นเพียงใด ยิ่งเป็นอันตรายต่อเขามากขึ้นเท่านั้น ไม่น่าเป็นไปได้ว่า บุคคลที่คงแก่เรียนเช่นนั้นจะนำตัวเองมาเสี่ยงกับความลำบากและอันตรายเพียงเพื่อความมุ่งหมายอันบริสุทธิ์ที่จะช่วยเหลือคนเจ็บโดยไม่คิดค่าป่วยการ และสั่งสอนถึงวิธีคำนวณเกี่ยวกับจันทรคราสและสุริยคราส หรือระยะเวลาการปรากฏตัวของดาวหาง เขาได้รับทั้งการสรรเสริญ และความเกลียดชัง พวกสยามถูกยุแหย่ว่า การสอนวิชาต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้พวกสอนศาสนาได้รับความสำเร็จมีอำนาจต่อไปในประเทศญี่ปุ่นในลักษณะเดียวกันพวกสยามพากันติเตียนความบ้าคลั่งของผู้สอนศาสนาด้วยเจตนาบริสุทธิ์เหล่านี้ แต่บางครั้งก็โอ้อวดมากเกินไปในระเบียบแบบแผนของพวกเขา

พวกสยามเป็นจำนวนมาก ซึ่งยังคงถือตามระเบียบประเพณีดั้งเดิมของตนรู้สึกหวั่นเกรงเมื่อเห็นบาทหลวงและทหารต่างชาติจำนวนมาก เดินทางเข้ามาในราชอาณาจักร พวกเขาไม่สามารถจัดการอย่างไรได้ แต่เข้าใจได้ดีว่านโยบายนี้ทำให้คาดคะเนได้ว่า จะมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายและศาสนาของบ้านเมืองในอนาคตอันใกล้ ฟอลคอนผู้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใหม่เหล่านี้ กลายเป็นที่เกลียดชังของประชาชน ชาวมาเลย์ผู้บ้าบิ่น และไม่ระมัดระวังในการพูด ได้ทูลต่อสมเด็จพระนารายณ์ว่า ฟอลคอนได้คบคิดกับพวกฝรั่งเศสจะก่อการกบฏต่อต้านพระองค์และบ้านเมือง สมเด็จพระนารายณ์ทรง

ทราบเรื่องนี้ก่อนแล้ว และไม่ทรงโปรดที่จะรับฟังหลักฐานที่เขาทูลเสนอและแทนที่จะได้รับพระราชทานรางวัลซึ่งเขาคิดว่าควรจะได้ เขากลับได้รับโทษและถูกโยนให้เสือกิน

เจ้าชายแห่งยะโฮร์ (Johore) ผู้เป็นเจ้าเมืองขึ้นของสยาม ทรงส่งพระราชสาสน์มาชักชวนสมเด็จพระนารายณ์ให้ทรงขับไล่พวกต่างชาติออกจากราชอาณาจักร โดยให้เหตุผลว่าพวกฝรั่งเศสหลังจากที่เจริญสัมพันธไมตรีแล้วในไม่ช้าก็จะพยายามเข้าครองราชอาณาจักร เจ้าชายองค์นี้ได้รับการสนับสนุนจากพวกฮอลันดาทางด้านกองทัพ ที่จะส่งมาช่วยในการกู้อิสรภาพของประเทศจากพวกผู้กดขี่รายใหม่นี้ คำแนะนำของพระองค์ได้รับการปฏิเสธและสมเด็จพระนารายณ์ทรงพิโรธเป็นอย่างยิ่ง พวกทูตจะต้องถูกประหารชีวิต ถ้าไม่มีฟอลคอนผู้เฉลียวฉลาดคอยทูลระงับเหตุการณ์นองเลือด ซึ่งอาจจะเกิดความหายนะแก่บ้านเมืองไว้

ควรสังเกตเล็กน้อยในตอนนี้เกี่ยวกับคณะทูตชุดนี้ ซึ่งเป็นความหลักแหลมมากกว่าจะสำเร็จประโยชน์

บาทหลวงฝรั่งเศสผู้เดินทางมาเป็นครั้งแรกกับคณะทูต มีความมุ่งหมายแต่เพียงผลประโยชน์ของคริสตศาสนาเท่านั้น แต่นโยบายของคณะเห็นว่าควรจะทำการส่งเสริมพระเกียรติพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสผู้ถูกรอบล้อมไปด้วยพวกประจบประแจง และมักจะถูกชักนำไปในทางผิดด้วยคำแนะนำของเขาเหล่านั้น

บาทหลวงตาชารด์ พร้อมที่จะยึดสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะทำประโยชน์ของพระเจ้าแผ่นดินของเขาหรือศาสนาของเขาเจริญขึ้น เขาคิดว่าการจะเอาชนะประเทศสยาม ขอให้ยกเป็นภาระแก่คณะพรรคพวกของเขาเอง บาทหลวง

เดอ ลา แชส ผู้เปลี่ยนแปลงการต่อต้านทั้งหมดของพวกทูตในการเจริญสัมพันธไมตรีที่ไร้ประโยชน์และสิ้นเปลืองเวลานี้ เป็นรองเขา

เชอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ และเจ้าวัด เดอ ชัวสี ผู้รู้จักคุ้นเคยกับพวกสยามอย่างผิวเผิน เขาได้ไปในงานเลี้ยงและร่วมไปล่าสัตว์ชมปราสาทราชวัง เขาได้ถูกนำไปชมรอบวัดซึ่งเขาได้รับคำบอกเล่าว่า บรรดาเสาที่เรียงรายอยู่โดยรอบนั้นทำด้วยทอง แต่ที่แท้จริงเสาเหล่านั้นเพียงแต่ทำด้วยปูนฉาบด้วยทองไว้เท่านั้น พวกราชทูตลานตาไปหมดต่อสิ่งที่พบเห็น จึงได้กลับมาเล่าอย่างผิด ๆ ในราชสำนักฝรั่งเศสเมื่อพวกเขากลับไปถึง

ท่านเคาน์ ฟอร์แบง ผู้บัญชาการทัพเรือและมีความกล้าหาญแท้ ได้สังเกตสถานที่เดินเล่นนี้ด้วยจิตใจที่เป็นธรรม นายทหารเรือที่กล้าหาญผู้นี้พอใจในเสียงคำรามของบีนใหญ่มากกว่าความไพเราะของเสียงดนตรี เขาเข้าใจว่า พวกฝรั่งเศสกำลังหลงผิดกับคำบอกเล่าของพวกทูต เรื่องราวต่างๆ ที่เขาเล่าเกี่ยวกับการเดินทางครั้งนี้ขัดแย้งอย่างเต็มที่กับคำบอกเล่าของบาทหลวงตาชาร์ดและชัวสี

เขามีความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับประเทศที่ยังไม่เจริญนี้ ด้วยความเฉลียวฉลาด ฟอลคอนกลัวว่าฟอร์แบงอาจจะทำให้ไม่มีใครเชื่อบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับราชอาณาจักรสยาม ซึ่งคณะทูตนำไปส่งราชสำนักฝรั่งเศส ฟอลคอนจึงได้ขอ เชอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ ให้ฟอร์แบงอยู่รับราชการเป็นพลเรือเอกประจำกองทัพเรือ ฟอร์แบงต้องยินยอมตามคำสั่งของท่านทูตโชมองต์ และได้รับตำแหน่งพลเรือเอก เป็นแม่ทัพบกและเรือแห่งราชอาณาจักรสยาม ตำแหน่งที่ยิ่งใหญ่นี้ทำให้ฟอร์แบงมีโอกาสสืบสวนความจริง

เกี่ยวกับบ้านเมือง ความทุกข์ยาก และความอ่อนแอซึ่งเขาสามารถค้นพบโดยใช้เวลาไม่นาน ๒–๓ วันต่อมาเขาได้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินผู้รอบล้อมไปด้วยขุนนางซึ่งหมอบเฝ้าอยู่บนเสื่อหยาบ ๆ โคมไฟเพียงดวงเดียวเท่านั้นส่องแสงสว่างไปทั่วท้องพระโรง และใครก็ตามที่ต้องการจะอ่านหนังสือ เขาจะดึงเอาเทียนสีเหลืองออกมาจากกระเป๋า แล้วจุด และเมื่ออ่านเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะดับเสียเพื่อเป็นการประหยัด

วันหนึ่งพระมหากษัตริย์ผู้ตระหนี่ได้ตรัสถามฟอร์แบงว่า “ท่านนายพลเรือเอก ท่านได้รับความสบายใจในการรับราชการหรือไม่” ฟอร์แบงจำเป็นต้องตอบว่า เขายินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะรับใช้พระองค์ นายทหารผู้สุภาพเรียบร้อยนี้กัดฟันพูดในขณะที่เขากล่าวเท็จอย่างสภาพนั้น

ความเคร่งครัดในระเบียบวินัย แม้ความผิดเพียงเล็กน้อยที่สุดก็ถูกลงโทษทำให้เขาระมัดระวังตัวยิ่งขึ้น บุคคลที่พูดจาไร้สาระจะถูกฉีกปากถึงหูทั้งสองข้าง ส่วนผู้ที่พูดมากเกินไปจะถูกเย็บปาก ผู้ที่ทำความผิดเพียงเล็กน้อยจะถูกไฟจี้แขน หรือถูกเฆี่ยนที่ต้นขาจนเลือดออก ฟอร์แบงรู้สึกประหลาดใจที่พบว่า ข้าราชสำนักผู้ใหญ่ก็ต้องได้รับโทษที่น่าละอายเช่นเดียวกันนี้ ไม่ยกเว้นแม้แต่บรรดาพระอนุชาของพระองค์ พระองค์ทรงหวั่นเกรงไว้ก่อนว่าบุคคลเหล่านั้นอาจคิดกบฏ จึงคอยปราบปรามเพื่อความปลอดภัยของพระองค์ ถึงอย่างไรพระองค์ก็ทรงวางพระทัยได้ เนื่องจากฟอลคอนผู้รู้เล่ห์เหลี่ยมทุก ๆ ทางคอยรับใช้ปรนนิบัติพระองค์อย่างใกล้ชิด พระองค์ทรงพอพระทัยกับการพระราชทานความสะดวกสบายพร้อมทั้งที่อยู่อาศัยแก่ฟอลคอนอย่างเหมาะสมกับตำแหน่งอันมีเกียรติของเขา

พระองค์พระราชทานทาส ๓๖ คนแก่ฟอร์แบงพร้อมด้วยช้าง ๒ เชือก บ้านของเขาเล็กและมีเครื่องประดับบ้านเพียงเล็กน้อย พระองค์ได้พระราชทานจาน ๑๒ ใบ และถ้วยเงินขนาดใหญ่ ๒ ใบ ผ้าเช็ดปาก ๔ โหล และพระราชทานเทียนเหลืองวันละ ๒ แท่ง

ทั้งหมดนี้เป็นของพระราชทานฟอร์แบงนายพลเรือเอก และแม่ทัพของกองทัพแห่งราชอาณาจักรสยาม เครื่องใช้ที่ไม่มีราคาที่พระราชทานนี้ ให้ความคิดว่าพระเจ้าแผ่นดินทางเอเชียนับว่าหรูหราฟุ่มเฟือยหรือไม่

นับว่าโชคดีในการที่เหนี่ยวรั้งตัวฟอร์แบงไว้รับราชการในราชอาณาจักรที่ไม่สามารถป้องกันตัวเองได้นี้ พระเจ้าทรงเล็งเห็นโอกาสที่จะให้เขาแสดงความสามารถในฐานะเป็นผู้ป้องกันประเทศ จากเหตุการณ์ซึ่งเกิดจากการกบฏของพวกแขกมักกะสัน ซึ่งเกิดขึ้นอีก ๒ ปีต่อมา และเหตุการณ์นี้ยังคงเล่าสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน.

บทที่ ๓

กบฏมักกะสัน

บุคคลซึ่งราชอาณาจักรสยาม เป็นที่พึ่งแก่เขาในยามตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้นเหตุของการกบฏครั้งนี้ กษัตริย์แห่งมักกะสันดินแดนส่วนหนึ่งของเกาะซิลิเบส พระองค์ทรงถูกพวกฮอลันดาขับไล่จากราชบัลลังก์ ราชโอรสองค์หนึ่งของพระองค์ได้หลบหนีการแก้แค้นของผู้ยึดอำนาจ เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ในราชอาณาจักรสยาม พระเจ้าแผ่นดินสยามโปรดชุบเลี้ยงเจ้าชายผู้กำลังได้รับความลำบากเป็นอย่างดี พระองค์พระราชทานที่ดินและบ้านแก่เจ้าชาย และบรรดาผู้ติดตามซึ่งหลบหนีมาพร้อมกับเจ้าชาย

ดินแดนซึ่งในปัจจุบันยังคงเรียกกันว่า "ทุ่งแห่งมักกะสัน" ตั้งอยู่ใกล้กับดินแดนซึ่งกำหนดให้แก่พวกมลายูซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม

สิทธิพิเศษหลายประการที่พระราชทานแก่เจ้าชายผู้ลี้ภัยนี้ ได้รับผลตอบแทนแต่เพียงการกระด้างกระเดื่อง และไม่จงรักภักดีของเจ้าชายเท่านั้น เจ้าชายทรงตอบแทนผู้มีพระคุณด้วยการสนับสนุนพระอนุชาของสมเด็จพระนารายณ์ให้ขึ้นครองราชบัลลังก์ แผนการกบฏถูกจับได้ก่อน หัวหน้าพวกกบฏสมควรจะได้รับโทษอย่างหนัก แต่สมเด็จพระนารายณ์ทรงพยายามระงับพระทัยข่มความโกรธและไม่ทรงผูกพยาบาท โดยพระราชทานอภัยโทษแก่เจ้าชาย เจ้าชายแดน (Daen) (พระนามของเจ้าชายผู้ไม่รู้บุญคุณ) ยิ่งเข้า

พระทัยผิดเนื่องจากไม่ต้องรับโทษ เจ้าชายทรงคิดว่าพระองค์มีอำนาจมากกว่าสมเด็จพระนารายณ์ผู้ซึ่งพระองค์ทรงเป็นหนี้บุญคุณอยู่เป็นอันมาก

หลักธรรมชาติโดยทั่วไปนั้นถือกันว่า ความเมตตากรุณานั้นเป็นเครื่องแสดงถึงความอ่อนแอ ไม่ใช่คุณงามความดี ด้วยความละอายเนื่องจากไม่สมควรจะได้รับพระราชทานอภัยโทษ เจ้าชายจึงทรงปฏิบัติพระองค์เลวลงไปกว่าเดิม โดยทรงเข้าร่วมคิดการกบฏอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่พระองค์ทรงรวบรวมสมัครพรรคพวกเพื่อความสำเร็จตามแผนชั่วร้ายของพระองค์ พระองค์ทรงชักชวนเจ้าชายแห่งจามปาทั้งสามพระองค์ให้ร่วมแผนการนี้ ด้วยคำพูดหว่านล้อมและสัญญาที่น่าเชื่อ เจ้าชายแห่งจามปาทรงเคยลี้ภัยเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารหลังจากการสิ้นพระชนม์ของพระราชบิดา เพื่อหลบหนีการกลั่นแกล้งของพระเชษฐาผู้ขึ้นครองจามปาต่อมา ในที่สุดเจ้าชายแห่งจามปาก็ทรงร่วมมือกับเจ้าชายแห่งมักกะสันวางแผนอันเลวร้ายที่จะกบฏต่อสมเด็จพระนารายณ์

เจ้าชายทั้งสามพระองค์ทรงคบคิดกับเจ้าชายแห่งมักกะสัน ที่จะขึ้นครองราชย์แผนการของพระองค์มีดังนี้ ตอนแรกพวกพระองค์จะพยายามยึดราชบัลลังก์ถวายแด่พระอนุชาองค์เล็กสุดของสมเด็จพระนารายณ์ ผู้จะขึ้นครองราชย์แต่ในพระนามเท่านั้น แล้วพวกเจ้าชายทรงตกลงกันว่า จะจัดการกับพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่หลังจากที่ทรงสนับสนุนให้ขึ้นครองราชย์แล้ว หนึ่งในเจ้าชายทั้ง ๔ พระองค์ก็จะทรงขึ้นทำหน้าที่แทนโดยใช้คะแนนเสียง ดูเหมือนว่าความมุ่งหมายของศาสนาของเจ้าชาย จะเป็นเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดการกบฏนี้ด้วย เจ้าชายทรงต่อต้านพวกคริสตังอย่างขันแข็ง สำหรับเรื่องศาสนาแล้วพวกอิสลามพร้อมเสมอที่จะอุทิศชีวิตให้

หนึ่งในเจ้าชายทั้ง ๔ นี้ ดำรงตำแหน่งอันมีเกียรติอยู่ในราชสำนัก เจ้าชายพระองค์นี้เป็นองค์เล็กที่สุด องค์อื่น ๆ จึงตั้งให้พระองค์เป็นหัวหน้าทำการกบฏ พระองค์ทรงกระทำไปด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ว่า การกระทำนั้นอาจจะนำพระองค์ไปในทางผิด โดยไม่ทันได้คำนึงถึงโทษอันร้ายแรงที่พระองค์จะทรงได้รับ พระองค์ปฏิบัติตามคำแนะนำของชาวมลายูผู้กล้าบ้าบิ่นผู้หนึ่งซึ่งเป็นคนไม่ดี และพร้อมเสมอที่จะทำความชั่ว จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องขอความเห็นใจจากสวรรค์ เพราะเหตุผลของพวกเขาทำให้มีผู้ร่วมมือด้วย ด้วยศรัทธาอันแรงกล้าซึ่งเห็นว่าการดำเนินชีวิตในปัจจุบันเป็นทางนำไปสู่ความสุขชั่วกาลนาน

เจ้าชายทรงได้รับการช่วยเหลืออย่างมากจากการหลอกของนักบวชอิสลามรูปหนึ่งผู้ได้แนะนำให้ชาวมลายูผู้นั้น และพวกมักกะสันหยุดยั้งการกระทำไว้ก่อน เนื่องจากเขาเห็นลางร้ายปรากฏขึ้นบนท้องฟ้าและนั่นหมายถึงชนชาติของเขาจะถึงซึ่งความหายนะ เป็นระยะเวลาถึง ๓ เดือนที่นักบวชรูปนี้สร้างเรื่องเลวร้ายเหล่านี้ขึ้น ความเชื่อที่ไร้เหตุผลนี้แพร่หลายไปได้รวดเร็ว และในไม่ช้าคนหลอกลวงผู้นำพระนามของพระเป็นเจ้าไปใช้ในทางที่ผิด ก็สามารถรวบรวมสมัครพรรคพวกได้เป็นจำนวนมาก

ยกเว้นชาวมลายูจำนวน ๓๐๐ คนแล้ว ทุกคนหลงใหลในคำพูดของเขา หัวหน้ากบฏทั้ง ๓ หาทางที่จะเอาชนะชาวมลายู ๓๐๐ คนให้มาเป็นพวกเดียวกับพระองค์ก่อน ซึ่งความสำเร็จของแผนการอันยิ่งใหญ่นี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของพวกเขา พวกเขาตัดสินใจว่า ในวันที่มีการประชุมเขาจะเรียกพวกมลายูมาพร้อมกัน และเมื่อเห็นว่าพวกมลายูเตรียมรบไว้พร้อมแล้ว พวกเขา

จึงไม่ลังเลที่จะเข้ารวมกับพวกมลายู พวกกบฏตั้งใจที่จะทำลายคุกปล่อยนักโทษออกมาเพิ่มกำลัง แต่ด้วยทุนทรัพย์มีน้อย เขาจึงตั้งใจที่จะปล้นพระราชวังและพระคลังมหาสมบัติเพื่อเพิ่มความกล้าแก่เพื่อนร่วมกบฏทั้งหลายผู้หวังที่จะร่ำรวยจากการปล้นครั้งนี้ด้วย

ในวันประชุมก่อนการโจมตีครั้งแรก เจ้าชายทั้งสองได้เขียนสาสน์ถึงพระอนุชาของพระองค์ซึ่งมีตำแหน่งราชการอยู่ที่เมืองละโว้ ทรงแนะนำให้พระอนุชาเสด็จหนีออกจากราชสำนักโดยเร็ว พระอนุชาทรงได้รับสาสน์ในตอนดึก และคนที่นำสาสน์ไปส่งก็รีบร้อนกลับไปโดยไม่รอคำตอบ ความรีบร้อนที่จะกลับไปก่อให้เกิดความสงสัยแก่เจ้าชายเป็นอย่างยิ่ง และทรงคิดว่าสาสน์นั้นจะต้องมีความลับที่สำคัญมาก พระองค์ทรงนำไปให้ฟอลคอนโดยไม่ได้เปิดอ่าน ฟอลคอนตกใจกับข่าวที่ได้รับมาก รีบนำความขึ้นกราบทูลสมเด็จพระนารายณ์ ทหาร ๓,๐๐๐ คนถูกส่งไปป้องกันพระราชวัง ศูนย์รักษาความปลอดภัยเตรียมป้องกันการกบฏอย่างระมัดระวัง ฟอร์แบงถูกส่งไปยังเมืองบางกอกเพื่อคอยดูแลป้องกันเมืองท่าที่สำคัญนั้น

พวกกบฏไม่ทราบว่าฝ่ายตรงข้ามรู้ถึงแผนการของตน ได้นัดประชุมกันเพื่อดำเนินการไปตามความมุ่งหมาย เมื่อชาวมลายู ๓๐๐ คน ซึ่งพวกกบฏพยายามเกลี้ยกล่อมให้เป็นพวกด้วยทราบถึงแผนการ ทุกคนโกรธมากและคัดค้านว่า การกระทำเช่นนั้นไม่ใช่จุดประสงค์ของเขาในการที่จะทรยศต่อพระเจ้าแผ่นดินผู้มีพระคุณต่อเขา พวกเขาพร้อมที่จะหลั่งเลือดเพื่อป้องกันพระองค์

ความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีของพวกเขา ได้นำความรับผิดชอบในฐานะของเขาทั้งหลายกลับคืนมา อิหม่าม (นักบวชอิสลาม) รูปนั้นกลัวตายและเห็นว่า เขาอยู่ในฐานะที่ลำบากและในขณะนี้ไม่มีทางอื่นที่จะดีไปกว่าเปิดเผยความลับทั้งหมดของบุคคลที่เขาหลอกลวง พวกเจ้าชายทรงเชื่อว่าความลับของพระองค์ถูกเปิดเผย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพระองค์ทรงทราบว่าพระราชวังมีทหารจำนวน ๓,๐๐๐ คน พร้อมด้วยอาวุธคอยป้องกันรักษาความปลอดภัยอยู่บนกำแพง

พระองค์ถอยกลับโดยมิได้เข้าโจมตี ทั้งที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงสามารถที่จะลงโทษบุคคลเหล่านั้นอย่างรุนแรงที่สุดก็ตาม พระองค์กลับทรงแสดงความเมตตาโดยพระราชทานอภัยโทษแก่เขาเหล่านั้น

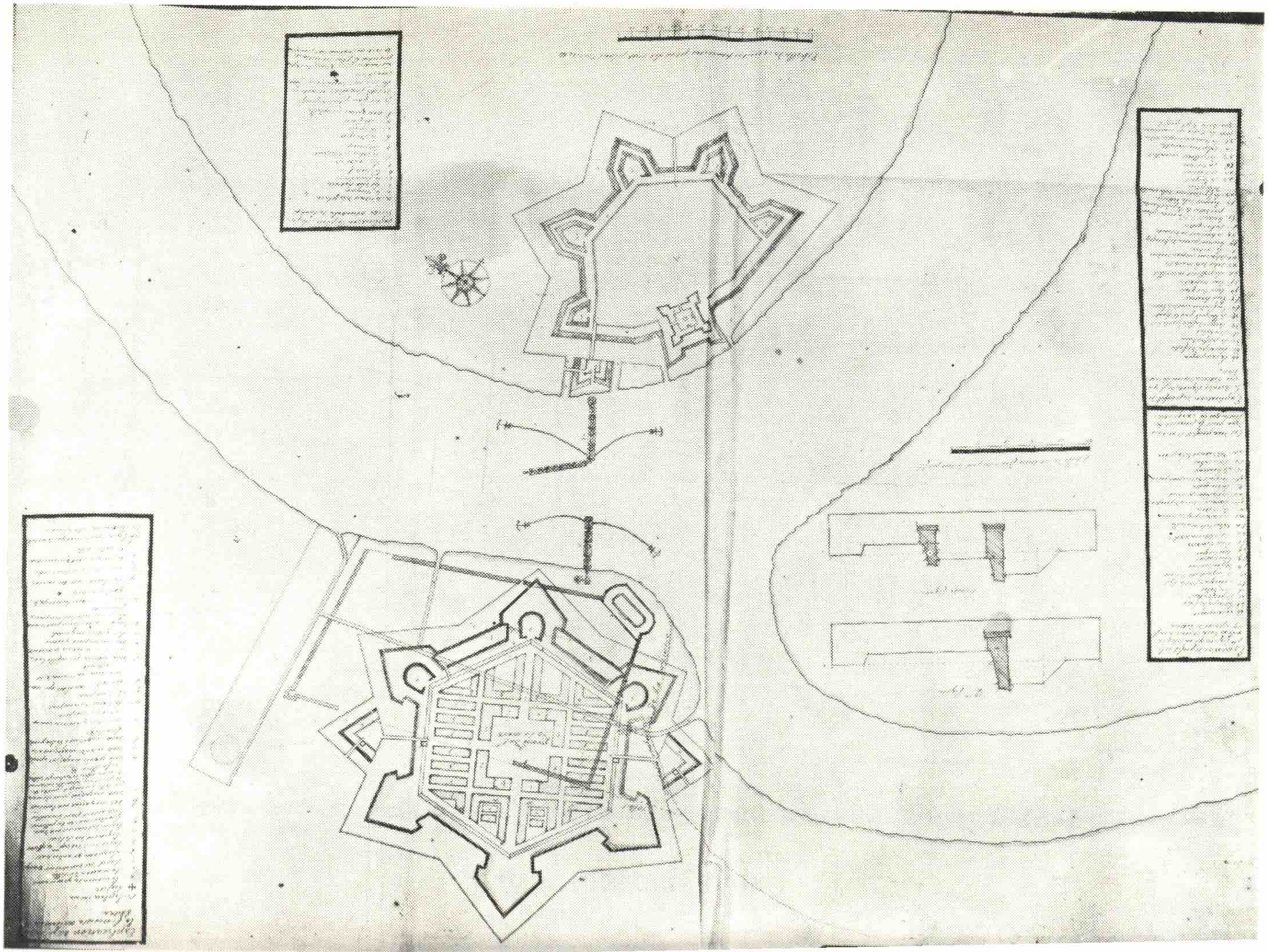
ชาวมลายูผู้เป็นหัวหน้าวางแผนกบฏ ได้หนีจากค่ายของเจ้าชายผู้ซึ่งเขาร่วมงานด้วย เขาเปิดเผยความลับทั้งหมดรวมทั้งต้นเหตุของแผนการพร้อมกับสาบานว่า เขาเพียงแต่รับใช้พวกเจ้าชายเพื่อที่จะสามารถนำความลับมากราบทูลสมเด็จพระนารายณ์เท่านั้น

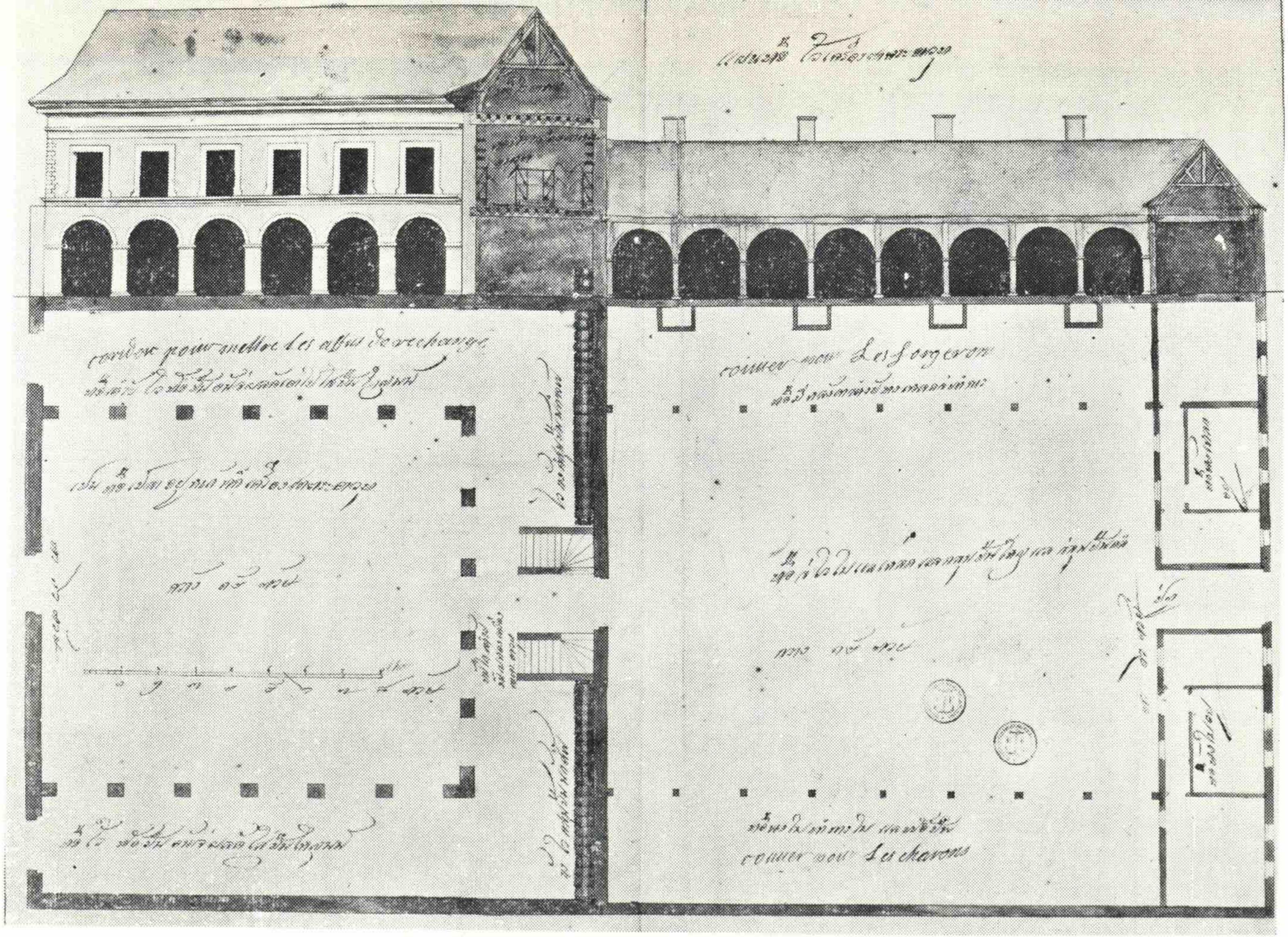
ฟอลคอนถูกส่งให้ไปสอบสวนพวกกบฏ และชักชวนให้กลับมาจงรักภักดีต่อสมเด็จพระนารายณ์อีก เขาอภัยโทษแก่ทุกคนที่รู้สำนึกในความผิดพวกมลายูซึ่งกบฏด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพราะถูกเกลี้ยกล่อมจากบุคคลอื่น ได้แสดงความเสียใจในความผิดที่ได้กระทำไป และยอมสวามิภักดิ์ต่อสมเด็จพระนารายณ์ต่อไป แต่พวกมักกะสันซึ่งไม่ใช่คนเลวร้ายธรรมดา ได้แสดงความกล้าหาญอย่างดุร้ายโดยกลัวตายน้อยกว่าความอายที่จะยอมแพ้ เจ้าชายของเขาได้รับพระบรมราชโองการให้ขึ้นศาลหลวงบ่อย ๆ ไม่ใช่เพื่อตัด-

สินลงโทษ แต่เพื่อทำให้สำนึกผิดและยอมเปิดเผยรายชื่อพวกที่ร่วมกบฏ พระองค์ทรงแก้ตัวด้วยข้ออ้างหลายประการ และทรงกล่าวว่า ถึงแม้ว่าพระองค์จะไม่ผิด พระองค์ก็ไม่ทรงสามารถทนต่อความอับอายในการที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของพระองค์ได้ ถ้าพระองค์จะมีสิ่งที่ควรตำหนิแล้ว สิ่งนั้นก็คือ พระองค์ไม่ทรงสามารถที่จะเปิดเผยรายชื่อบุคคลซึ่งไว้วางใจในพระองค์ว่าจะเป็นผู้เก็บความลับของเขาเหล่านั้นได้ ในที่สุดเพื่อรักษาพระเกียรติยศพระองค์จึงทรงยอมทรยศต่อพรรคพวก และนำความลับมาเสนอฝ่ายตรงข้าม ยิ่งไปกว่านั้นยังต้องจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินผู้มีบุญคุณต่อพระองค์เป็นอย่างมาก ถึงอย่างไรพระองค์ไม่ทรงยอมใส่ร้ายหรืออ้างถึงเพื่อนของพระองค์แม้แต่น้อย สมเด็จพระนารายณ์ผู้ไม่ทรงสามารถทำให้ความอวดดีของเจ้าชายลดลงได้ด้วยความเมตตากรุณา ทรงเห็นว่าควรใช้ความรุนแรง แต่พวกมักกะสันแข็งกระด้างเกินกว่าที่จะเกรงกลัวต่อความตาย ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงตระหนักว่าศัตรูที่น่ากลัวที่สุดก็คือบุคคลผู้ซึ่งไม่กลัวความตาย

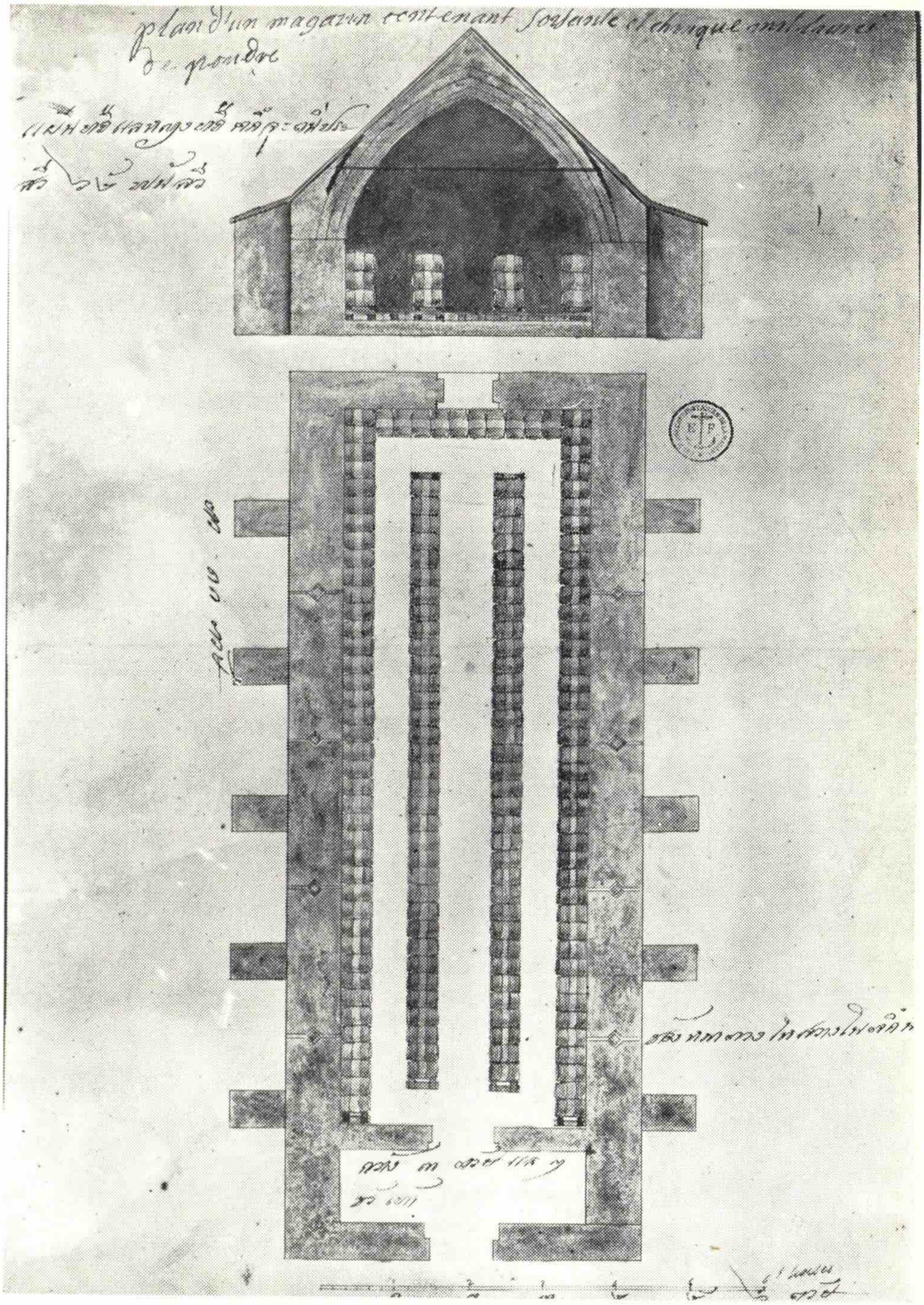
เมื่อได้ข่าวการกบฏของเจ้าชาย พระเจ้าแผ่นดินแห่งมักกะสันได้ส่งข้าทาสและเงินมาให้เจ้าชาย เพื่อทำให้เจ้าชายทรงแน่พระทัยที่จะดำเนินงานต่อไป

หัวหน้าชาวมลายูคนหนึ่ง หนึ่งในจำนวนหัวหน้าของการกบฏครั้งนี้ คิดว่าเขาจะฉวยโอกาสอาศัยเรือ ซึ่งนำของขวัญไปยังเมืองบางกอกไปหาที่อยู่ใหม่ในประเทศอื่น แต่เชอวาลิเอร์ เดอ ฟอร์แบง ได้รับคำสั่งให้จับกุมเพื่อป้องกันการหลบหนี ฟอร์แบงเรียกร้องขอดูหนังสือเดินทางที่จะออกจาก

แผนที่ไว้เครื่องสรรพาวุธ

แผนที่ตึกประจุดินประสิว

ราชอาณาจักร เมื่อเรือมาถึงเมืองบางกอกก็ไม่สามารถแล่นต่อไปได้เพราะติดโซ่ซึ่งต่อกันยาวขวางแม่น้ำอยู่ ฟอร์แบงได้ออกคำสั่งให้เขาขึ้นบกและแจ้งจำนวนคนซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของเขา

ผู้บังคับการเรือเล็งเห็นภัยอันตรายอันจะเกิดขึ้น จึงตอบว่า เขาจะยินยอมตามคำสั่งของผู้ว่าการ โดยมีข้อแม้ว่าพวกเขาทุกคนต้องพกอาวุธขึ้นไปด้วย

หลังจากปรึกษาหารือกันแล้ว เขาได้รับอนุญาตให้ขึ้นบกพร้อมด้วยทหารรักษาความปลอดภัย ๘ คน ซึ่งมีกริชเป็นอาวุธประจำตัว กริช (มีดสั้น) เป็นอาวุธที่น่าสพึงกลัว เพราะตามปกติมันถูกอาบด้วยยาพิษ ผู้เป็นเจ้าของกริชเล่มหนึ่งเล่มใด นับเป็นเครื่องแสดงถึงเกียรติยศอันสงส่งเป็นพิเศษตามสายตาของพวกมักกะสัน และการยอมแพ้แก่ศัตรูถือว่าเป็นการเสียเกียรติอย่างที่สุด บุคคลใดก็ตามที่ชักอาวุธนี้ออกจากฝัก (ปลอก) แล้วฆ่าศัตรูไม่สำเร็จถือว่าเป็นการเสียเกียรติตามความคิดของพวกมักกะสัน ผู้บังคับการเรือเข้าใจถึงอันตรายเป็นอย่างดี ได้ขึ้นจากเรืออย่างกล้าหาญ พร้อมกับแสดงให้คนของเขาทราบว่า เขาตัดสินใจที่จะจ้วงกริชไปยังอกของบุคคลแรกที่พยายามจะปลดอาวุธเขา เมื่อมาถึงที่ป้อม เขาได้รับคำสั่งให้ส่งรายชื่อลูกเรือทั้งหมดที่ยังคงอยู่บนเรือ เขาจำต้องยอมปฏิบัติตาม เพราะในห้องโถงนั้นเต็มไปด้วยทหาร เจ้าหน้าที่คนหนึ่งได้ออกคำสั่งโดยอ้างพระนามสมเด็จพระนารายณ์ให้เขาวางกริช แต่แทนที่จะปฏิบัติตามคำสั่ง ชาวมลายูผู้นี้กลับจ้วงแทงเจ้าหน้าที่ผู้นั้นตรงหัวใจ ทหารสยาม ๒ คนพยายามจะจับกุมเขา แต่ทั้งสองก็ต้องพบชะตากรรมเช่นเดียวกับบุคคลแรก และคนที่สี่ก็ต้องตายด้วยกริชของชาวมลายู

ผู้นั้น ในขณะที่กำลังบ้าเลือดนั้น หัวหน้าชาวมลายูและเพื่อนได้กระโจนเข้าใส่พวกทหารซึ่งถือหอกเป็นอาวุธอย่างรวดเร็ว เขาพยายามต่อสู้เพื่อฝ่าวงล้อมและหนีเอาตัวรอด โดยกระโดดขึ้นไปบนกำแพง แต่ทหารยิงสกัดให้เขาหยุดอยู่กับที่ ถึงแม้จะสามารถหยุดยั้งการหลบหนีของพวกเขาได้ แต่พวกทหารก็ต้องได้รับบาดเจ็บมากมาย เพราะถูกแทงฟันจนยับจากการกระทำของพวกมลายู ในขณะที่เจ้าหัวหน้านอนคลุกฝุ่นบาดเจ็บอยู่นั้นนายทหารฝรั่งเศสได้ก้าวออกไปหยิบกริชของเขา แต่แทนที่จะจับทางด้าม เขาจับที่ฝักกริชเจ้ามักกะสันซึ่งยังไม่ตายสนิท ด้วยความกลัวที่จะสูญเสียอาวุธประจำตัวไปได้กระชากกริชคืนมาและแทงไปที่ศัตรู พร้อมกับกระแทกจนมิดด้ามด้วยกำลังครั้งสุดท้าย และตายพร้อมกับนายทหารฝรั่งเศสผู้นั้น เนื่องจากการต่อสู้ที่น่ากลัวนี้ฟอร์แบงคิดว่า ผู้ที่รอดชีวิตมาได้นับว่าเป็นผู้ที่โชคดีมาก เขากลับไปยังกองทหารซึ่งมีจำนวน ๔๐๐ คน ส่วนพวกมักกะสันมีเพียง ๓๒ คน หรืออาจจะน้อยกว่านี้ที่จะยืนหยัดสู้ต่อไป การกระทำอันป่าเถื่อนนี้ซึ่งเหมือนการกระทำของสัตว์ป่ามากกว่ามนุษย์ เพื่อต้องการที่จะขู่พวกศัตรูมากกว่าที่จะทำร้าย พวกมลายูได้สั่งให้คืนศพหัวหน้าพวกเขาพร้อมกับขู่ที่จะฆ่าพวกฝรั่งเศสให้หมดถ้าไม่ปฏิบัติตาม เมื่อพวกมลายูได้ข่าวว่าฟอร์แบงกำลังเตรียมที่จะเข้าโจมตีพวกเขา เขาเตรียมการป้องกันอย่างแข็งแรงไว้พร้อม โดยใช้ผ้าพันรอบแขนและบ่าเพื่อใช้แทนโล่ นายทหารอังกฤษผู้หนึ่งประมาทในความบ้าเลือดของพวกนี้ ได้บอกฟอร์แบงว่า เขาจะออกไปจับเป็นพวกมักกะสันและนำกลับมาให้ได้ แล้วเขาก็ออกไป แต่ในไม่ช้าก็ตกเป็นเหยื่อเนื่องจากความประมาทและความบ้าบิ่นของเขา พวกมักกะสันกระโจนเข้าใส่และใช้กริชแทงเขาพร้อมทั้งผู้ติดตาม เมื่อประสบกับเหตุการณ์ที่น่ากลัวและ

เป็นไปอย่างรวดเร็วเช่นนี้ พวกทหารที่ป้อมพากันตกใจและเตลิดหนีไม่อยู่ประจำหน้าที่ ฟอร์แบงใช้ความพยายามปลอบพวกทหารและยอมเอาชีวิตเข้าเสี่ยงมากที่สุด ถ้าพวกมักกะสันทราบว่าพวกเขาได้รับผลดีอย่างไรบ้างในการกระทำที่น่ากลัวและโหดเหี้ยม พวกเขาก็จะยิ่งมีกำลังใจมากขึ้นและจะสามารถยึดป้อมนี้ได้ และเมื่อนั้นพวกเขาจะปรารถนาเลือดของศัตรูมากกว่าการเจรจาตกลงด้วยดี พวกมักกะสันฆ่าฟันทหารตายอย่างมากมายโดยปราศจากความสงสาร พวกผู้หญิงและเด็กอยู่ในกำมือของเขา หลังจากแก้แค้นจนสมใจแล้ว เขาแยกย้ายกันไปในป่าที่ซึ่งเขาต้องทนต่อความหิวและยุง พวกเขาถูกตามล่าเหมือนสัตว์ป่าทั้งที่อยู่ในลักษณะที่เต็มไปด้วยอันตราย เขายังมีความกล้าที่จะเผชิญกับความตายพร้อมด้วยอาวุธในมือ เขาจะรู้สึกเสียใจมากถ้าต้องตายเมื่อเขายังไม่สามารถจะเอาชีวิตของศัตรูได้

คนที่ถูกจับเป็นจะร้องขอความตายและเบื่อหน่ายต่อชีวิต เขาปรารถนาเพียงชะตากรรมเช่นเดียวกับเพื่อนทั้งหลายซึ่งไม่ปรารถนาที่จะมีชีวิตอยู่

เจ้าชายแห่งมักกะสันผู้ซึ่งชะตากรรมของเพื่อนร่วมชาติของพระองค์กำลังจะถูกพิจารณา ควรจะยอมอ่อนน้อมขอความกรุณาต่อสมเด็จพระนารายณ์ แต่พระองค์ยังคงยืนกรานปฏิเสธที่จะเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์

กำลังทหาร ๖,๐๐๐ คน ภายใต้บังคับบัญชาของฟอลคอนถูกส่งออกไปต่อสู้กับศัตรู กองทัพนี้มีกำลังพอที่จะบดขยี้พวกมักกะสันที่ไม่มีระเบียบวินัยให้แหลกลาญได้ แต่พวกมักกะสันกล้าหาญที่สุดและเป็นพวกตะวันออกที่ใจเด็ดเดี่ยวที่สุด แข็งแรงและไม่กลัวอันตราย เขาไม่สนใจกับความหรูหราฟุ่งเฟ้อซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้ขาดความแข็งแกร่ง

เมื่อได้ยินสัญญาณเข้าโจมตี พวกเขาจะเพิ่มพลังตนเองด้วยยา และถ่ายเทความบ้าเลือดแก่ศัตรูของเขา ฟอลคอนผู้มั่นใจในทางยุทธศาสตร์มากกว่าจำนวนคนที่เหนือกว่าได้ลงเรือไป กับนายทหารอังกฤษผู้บังคับการเรือรบประจำหน่วยรบที่สันดอนปากน้ำ ร่วมด้วยนักสอนศาสนา และชาวยุโรปอีกหลายคนผู้น่าไว้วางใจมากกว่าคนสยาม ซึ่งเพียงแต่ได้ยินชื่อของศัตรูก็ตัวสั่นเสียแล้ว

หัวหน้ารักษาความปลอดภัยพร้อมด้วยทาสอีก ๑๔ คน ได้นำทางตรงไปยังค่ายของพวกมักกะสัน โดยปราศจากความระมัดระวังจากการถูกโจมตี หัวหน้ามักกะสันกับพวกอีก ๓๐ คน ได้กระโจนออกจากที่ซ่อนเข้าทำร้ายพวกเขา ฆ่าหัวหน้าพร้อมกับทาสอีก ๗ คน พวกที่เหลือหลบหนีไปในความมืด ในขณะเดียวกันผู้บังคับการเรือรบชาวอังกฤษได้เข้าโจมตีค่ายตรงจุดนั้นทันที พวกทหารบุกยิงค่ายที่พักของพวกมักกะสัน ทำให้พวกมักกะสันพ่ายแพ้และล่าถอยอย่างรีบด่วน ผู้บังคับการเรือพร้อมด้วยชาวอังกฤษ ๑๒ คน และนายทหารฝรั่งเศสอีก ๑ คน ได้ออกไล่ตามพวกมักกะสันไป พวกมักกะสันกลับมาตั้งมั่นอยู่บริเวณปากอ่าวด้วยความหยิ่งไม่ยอมจำนน พร้อมกับคิดที่จะต่อสู้ต่อไปด้วยกริชซึ่งเป็นอาวุธของพวกเขา พวกเขาตัดสินใจว่าจะไม่ขอความปรานีและไม่ยอมให้จับเป็น ผู้บังคับการเรือชาวอังกฤษตายในระหว่างการต่อสู้ พวกเพื่อนของเขาหลบหนีไปด้วยความหวาดกลัว ส่วนนายทหารฝรั่งเศสต้องว่ายน้ำหนีเอาชีวิตรอด

พวกมักกะสันละทิ้งค่ายปรักหักพัง และพยายามเข้ามายึดที่อยู่ของพวกโปรตุเกส เพื่อเตรียมการต่อสู้อย่างแข็งขันกับพวกคริสตัง เมื่อฟอลคอนทราบแผนของพวกเขาแล้วได้จัดการวางอุบายกำจัดพร้อมด้วยทหารฝรั่งเศส ๘

คน ทหารสยาม ๒ คน และญี่ปุ่นหนึ่งคน ฟอลคอนเข้าโจมตีกองหน้าอย่างไม่ไตร่ตรอง เขาโจมตีต่อไป แต่ศัตรูได้แบ่งออกเป็น ๒ พวก เพื่อสกัดกั้นการถอยหนีของฟอลคอน เนื่องจากความบ้าคลั่งของพวกมักกะสันด้วยฤทธิ์ยาทำให้พวกเขารู้สึกว่า กลุ่มเล็ก ๆ ของพวกเขามีลักษณะเหมือนเสือที่หิวโซกำลังจ้องดูเหยื่อของมันอยู่ ฟอลคอนเห็นว่าเขากำลังอยู่ในอันตรายพร้อมกับทหารจำนวนมาก เขาล่าถอยอย่างรวดเร็วหลังจากที่สูญเสียทหารไปประมาณครึ่งหนึ่ง

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า การเข้าโจมตีจะต้องใช้ความระมัดระวัง และเป็นการไร้ประโยชน์ที่จะคิดว่า กำลังคนแต่เพียงอย่างเดียวสามารถที่จะบดขยี้ศัตรูได้ ฟอลคอนรวบรวมทหารทั้งหมดเข้าทำการต่อสู้กับศัตรูผู้ซึ่งสู้ด้วยความกล้าหาญเนื่องจากไม่มีทางหนี ในที่สุด พวกมักกะสันซึ่งถูกล้อมไว้ด้วยคนจำนวนมากก็ล่าถอย บางส่วนหลบหนีกลับค่ายที่พัก ที่เหลือหลบซ่อนอยู่บริเวณรั้วไม้ไผ่ ๒๒ คนในจำนวนนี้ได้หนีเข้าไปอาศัยอยู่ในวัด และหลบซ่อนตัวอยู่ในทรากปรักหักพัง กระท่อมถูกเผา แต่พวกมักกะสันก็ไม่ยอมออกจากค่ายจนกระทั่งเขาเกือบจะถูกไฟครอก และแล้วเพื่อระงับความเจ็บปวดเขาพุ่งดาบในมือไปข้างหน้าที่อกของศัตรู และต่อสู้จนกระทั่งตายโดยถูกแทงจนทะลุหลายแผล เจ้าชายมักกะสันทรงได้รับบาดเจ็บเนื่องจากถูกบีนที่พระ-อังสา เจ้าชายทรงตระหนักดีว่าฟอลคอนเป็นศัตรูที่ร้ายกาจที่สุดของพระองค์ ความกระหายที่จะแก้แค้นทำให้พระองค์ทรงมีกำลังขึ้นและบ้าเลือด พระองค์เข้าต่อสู้ศัตรูที่พระองค์เกลียดชังต่อไป แต่ขณะที่พระองค์กำลังใช้หอกต่อสู้อยู่นั้น เจ้าชายทรงถูกนายทหารฝรั่งเศสยิง

พวกที่ไปหลบพักอยู่ในวัดถูกล้อมอย่างเงียบ ๆ ไม่มีการเข้าโจมตี คน ๓๓ คนหรืออาจจะมากกว่านั้นได้รับบาดเจ็บสาหัสและถูกจับเป็นเชลย พระราชโอรสองค์หนึ่งของเจ้าชายซึ่งมีพระชนม์เพียง ๑๒ พรรษา ทรงขอความเมตตาจากผู้ชนะ เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นร่างของพระราชบิดา ทรงร้องตะโกนว่า "พระอัลลาห์พระองค์ทรงเป็นต้นเหตุของความทุกข์ยากของบ้านเมือง แต่หม่อมฉันคิดว่าถึงพระองค์จะยอมสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ก็ไม่เกิดประโยชน์อันใดขึ้นเลย"

ข้อควรสังเกตบางประการเกี่ยวกับคนที่แปลกประหลาดพวกนี้ อาจจะแสดงได้จากตอนนี้ จะเป็นเรื่องแปลกมากที่จะพบลักษณะความอ่อนแอของพวกมักกะสันดังตัวอย่างความดุร้ายของเขา พวกมักกะสันไม่มีความรู้ทางด้านอาวุธบ้น และพวกเขาเห็นว่ามันเป็นแต่เพียงเครื่องทำลายความกล้าหาญของบุคคลทั่วไป เพราะว่าอาวุธนี้ใช้ตอบโต้การโจมตีโดยไม่ต้องใช้กำลังร่างกาย นอกจากนี้ อาวุธชนิดนี้ทำให้ผู้ใช้ไม่ได้เห็นผลของการแก้แค้นและทำให้ไม่รู้จำนวนของผู้ถูกฆ่า อีกประการหนึ่งที่ไม่ชอบอาวุธบืน อาจจะเป็นเพราะเขาไม่รู้จักวิธีใช้มันเท่ากับความชำนาญที่เขาสามารถพุ่ง หอก แหลน หลาว และอาวุธประเภทนี้ เขาชำนาญเป็นอย่างยิ่งในการใช้ดาบและกริช เขาใช้หลอดไม้ซางยาวยิงด้วยลูกธนูซึ่งตรงปลายทำด้วยกระดูกปลาอาบยาพิษ ใครก็ตามที่ถูกยิงด้วยธนูที่มีพิษนี้จะมีชีวิตอยู่ไม่เกิน ๓ ช.ม.

ฟอร์แบงเล่าถึงตัวอย่างความกล้าหาญของพวกเขาว่า พวกมักกะสันคนหนึ่งพุ่งตรงมาที่เขา ฟอร์แบงสวนแทงด้วยหอกเข้าที่ช่องท้อง ทั้ง ๆ ที่บาดเจ็บแทบขาดใจ แต่เจ้ามักกะสันก็ยังคงพยายามที่จะแก้แค้นเขา ฟอร์แบง

พยายามดันหอกลึกเข้าไปอีกจนกระทั่งมิดแล้วก้าวถอยหลัง แต่หอกยังปักตรึงเจ้ามักกะสันไว้กับที่เพื่อเป็นการทรมาน และคอยเวลาที่จะมีคนมาช่วยและฆ่าเจ้ามักกะสันเสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งฟอร์แบงต้องการให้ผู้ที่มาช่วยได้มาพบภาพที่สยดสยอง เพื่อจะได้เข้าใจถึงการกระทำ ที่โหดเหี้ยม ที่สุดของพวกมักกะสัน

ท่ามกลางพวกเชลยทั้งหมด ได้พบทหาร ๔ คนซึ่งได้ละทิ้งหน้าที่ไป คนเหล่านี้ถูกเลือกให้รับโทษที่เหี้ยมโหดเป็นตัวอย่าง ครั้งแรกพวกเขาถูกทรมาน โดยใช้เศษเหล็กดันเข้าใต้เล็บซึ่งทำให้นิ้วของเขาแตกละเอียด ต่อจากนั้นจะถูกลนด้วยไฟที่แขน พร้อมกับศีรษะของเขาจะถูกบีบด้วยของแข็ง ๒ ด้าน พวกเขาได้รับการทรมานด้วยวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้โดยไม่ปริปาก พวกสอนศาสนาคิดว่า ด้วยการทรมานทั้งหมดนี้ พวกมักกะสันอาจจะยอมเปลี่ยนศาสนาโดยง่ายและกลับใจมานับถือคริสตศาสนา แต่พวกมักกะสันไม่เข้าใจถึงวิธีการสวดอ้อนวอนที่จะช่วยให้ความปลอดภัยแก่พวกเขาซึ่งหยิง และเข้าใจดีว่า พวกเขาควรจะตายด้วยวิธีใด หลังจากการทรมานทุกทางแล้ว พวกมักกะสันถูกมัดมือมัดเท้านำไปผูกตรึงไว้กับเสาให้เป็นเหยื่อแก่เสือที่กำลังหิวซึ่งเข้ามาดมพวกเขาอยู่ใกล้ ๆ พวกเพชฌฆาตจะคอยควบคุมเสือจนกว่ามันจะกลืนเหยื่อของมัน คนหนึ่งในจำนวนทั้ง ๔ จ้องดูขณะที่มันกำลังขบเคี้ยวเท้าข้างหนึ่งของเขา โดยปราศจากความพยายามที่จะดิ้นรน อีกคนหนึ่งต้องทนฟังเสียงมันเคี้ยวกระดูกของตนเองโดยไม่เปล่งเสียงใด ๆ ส่วนคนที่สามก็มีสภาพเช่นเดียวกับเพื่อนทั้งสองในขณะที่เจ้าสัตว์ร้ายยืนเลียเลือดที่ไหลลงมาจากใบหน้าของเขา อย่างไม่สนใจกับสิ่งที่อยู่รอบด้าน พระเจ้าแผ่นดินสยาม

ทรงไว้ชีวิตพระราชโอรสทั้งสองของเจ้าชายมักกะสัน ทั้งสองพระองค์ถูกส่งไปเมืองละโว้ ภายใต้ความดูแลของพวกคริสเตียนผู้หนึ่งจากกรุงคอนสแตนติโนเบิล ผู้ซึ่งเข้ามาช่วยเหลือชาวสยาม และหลังจากนั้นทั้งสองพระองค์ได้เสด็จไปประเทศฝรั่งเศส และรับราชการอยู่ในกองทัพเรือ ฟอลคอนจับพวกกบฏได้ทั้งหมดพร้อมด้วยอาวุธ เขาสั่งตัดศีรษะทุกคนพร้อมกับเสียบประจานแล้วถอนทหารกลับเข้าเมือง ชาวอังกฤษและฝรั่งเศสผู้มีส่วนร่วมในการปราบกบฏ และเป็นเครื่องมือในความสำเร็จของฟอลคอนต่างได้รับเกียรติยศและรางวัลตอบแทนมากมาย.

บทที่ ๔

การกบฏอันนำมาซึ่งความหายนะของฟอลคอนและพวกฝรั่งเศส

ในขณะที่ฟอลคอนกำลังพยายามสร้างอำนาจให้ตนเองมากที่สุดอยู่ในราชอาณาจักรสยามนั้น พวกขุนนางมีความริษยาในอำนาจและอิทธิพลของฟอนคอล และรู้สึกอับอายมากที่ต้องอยู่ใต้บังคับบัญชาของชาวต่างชาติ พวกพระสงฆ์ไม่ได้รับความเลื่อมใสและเอาใจใส่จากราชสำนัก พวกพระสงฆ์จึงได้แต่เฝ้าดูเสนาบดีผู้หนึ่งเหยียบย่ำศาสนาของตนเอง และปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างในการเคารพยกย่องพระเป็นเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ด้วยความเสียใจ ส่วนประชาชนทั่วไปผู้ไม่ค่อยสนใจกับเหตุการณ์ของบ้านเมืองก็พร้อมที่จะทำตามผู้นำ ถึงแม้ว่าการกระทำเหล่านั้นจะไม่เหมาะสมกับตนเองก็ตาม พวกเขาสนับสนุนคำกล่าวอ้างของพระผู้เป็นเจ้าด้วยความเชื่อในเรื่องนรกสวรรค์ได้ห่านล้อมให้ประชาชนหันมานับถืออย่างแพร่หลาย พระเจ้าแผ่นดินควรจะทรงทราบด้วยพระปรีชาสามารถว่า เมื่อประชาชนไม่ได้รับความพอใจ พวกที่มีความมักใหญ่ใฝ่สูงจะถูกประชาชนสนับสนุนให้ก่อการกบฏขึ้น พวกที่รักสงบจะถูกเพาะนิสัยแทรกซึมเข้าในจิตใจอันสงบด้วยข้อความที่ว่า สามัคคีคือกำลัง และจะทำให้พวกเขารอดพ้นจากสภาพความเป็นทาสที่แสนลำบากและเพื่ออิสรภาพด้วย

คนสยามผู้กำลังบ่นซุบซิบกันอย่างลับ ๆ ได้แต่เพียงรอคอยผู้นำที่จะก่อการกบฏ ชนทุกระดับชั้นปรารถนาผู้ที่จะทำให้เขาอยู่ในสภาพที่อิสระมากขึ้น ด้วยเหตุนี้บุคคลผู้ซึ่งมีความมักใหญ่ใฝ่สูงจึงมีโอกาสที่จะเข้ารับตำแหน่งนี้

ข้าราชสำนักท่านหนึ่งซึ่งมีนามว่า "เพทราชา" (Pitracha) ได้ถือโอกาสเอาความไม่พอใจของประชาชนเป็นรากฐานที่จะสร้างทางไปสู่อำนาจอันยิ่งใหญ่ของเขา ในตอนแรกเขาซ่อนความประสงค์ของเขาโดยใช้ศาสนาบังหน้า และแสดงให้ทุกคนเข้าใจว่าเขาเป็นผู้เอาใจใส่กับศาสนาเป็นอย่างมาก เขาได้รับความไว้วางใจจากพระสงฆ์และประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป ผู้ซึ่งมองเขาในฐานะผู้คุ้มครองป้องกันวัดวาอาราม และสิ่งซึ่งนับถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ คนหลอกลวงผู้ซึ่งใช้ศาสนาบังหน้านี้ ตั้งใจที่จะก่อการกบฏขึ้นโดยสนับสนุนประชาชนอยู่เสมอให้จับอาวุธขึ้นต่อสู้เพื่อศาสนา

บางท่านกล่าวว่า พระเพทราชาเหมาะที่จะเกิดเป็นทาสที่ถูกใช้เป็นผีพายในเรือสมัยโบราณมากกว่าที่จะขึ้นครองราชบัลลังก์ แต่ข้าพเจ้าสามารถรับรองได้จากข่าวที่เชื่อได้ว่า พระเพทราชามีเชื้อสายกษัตริย์ และเป็นลูกพี่ลูกน้องกับสมเด็จพระนารายณ์ พระมารดาผู้เป็นพระพี่เลี้ยงของพระเจ้าแผ่นดิน (สมเด็จพระนารายณ์) มีลูก ๒ คนคือ พระเพทราชาผู้ที่กล่าวมาแล้วและธิดาอีกคนหนึ่ง ทั้งสองได้รับการเลี้ยงดูอยู่ในวังและเป็นพระสหายของพระเจ้าแผ่นดินในสมัยยังเยาว์พระชันษา ความสนิทสนมในวัยเด็กคงยั่งยืนต่อมาเรื่อย ๆ พระเจ้าแผ่นดินทรงมีความเมตตาต่อพระสหายของพระองค์เสมอมา ต่อมาภายหลังพระเพทราชาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์สูงสุดในราชอาณาจักร ส่วนน้องสาวผู้มีความงามมากและเป็นที่ชื่นชมของทุกคนได้ถูกถวายตัว

เป็นพระสนม และเป็นพระมเหสีที่โปรดปรานพระองค์หนึ่งด้วย แต่โชคไม่ดี พระนางทรงครรภ์เพราะเป็นชู้กับพระอนุชาของพระเจ้าแผ่นดิน และมีพวกสอดแนมมากมายเกี่ยวกับเรื่องการติดต่อฉันชู้สาวอันเป็นความลับอยู่เป็นเวลานาน พระมเหสีผู้ไม่ซื่อสัตย์จึงถูกจับได้และถูกลงโทษโยนให้เสือกิน

พระเพทราชาซ่อนความไม่พอใจไว้เหมือนกับว่ายังไม่คลายความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระนารายณ์ ด้วยท่าทางที่แสดงความไม่สนใจกับเรื่องที่เกิดขึ้นของพระเพทราชา สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงรับสั่งให้เขาลงโทษเจ้าชายผู้กระทำผิดด้วยการเฆี่ยนด้วยหวาย

พระเพทราชาปฏิบัติตามพระบรมราชโองการ อันเป็นผลให้เจ้าชายต้องอยู่ในสภาพที่น่าสงสาร ในขณะถูกลงโทษทรงได้รับบาดเจ็บสาหัส

พระอนุชาอีกพระองค์หนึ่งของพระเจ้าแผ่นดินได้ถูกนำเข้าไปเกี่ยวข้องกับแผนการของพวกมักกะสัน และเรื่องนี้เพิ่มพระนิสัยที่ชั่วร้ายตามปรกติของพระองค์ยิ่งขึ้น และทำให้พระองค์หมดสิทธิ์ที่จะได้ราชบัลลังก์

เรื่องการประชวรของพระเจ้าแผ่นดินและเรื่องไม่ทรงมีรัชทายาท นับเป็นผลดีแก่แผนการมักใหญ่ใฝ่สูง

พระเพทราชาถึงแม้จะรูปร่างเล็ก แต่ก็มีจิตใจสูง รูปร่างหน้าตาเป็นที่น่าสนใจ ด้วยดวงตาที่คมวาวดูเหมือนจะมองทะลุเข้าไปในความคิดและจิตใจของคนทั่วไป แม้ว่าจะมีอายุถึง ๕๖ ปีแล้วก็ตาม เขายังดูเป็นหนุ่ม ลักษณะการพูดจาที่คล่องแคล่วสามารถชนะจิตใจทุกคน เขาเป็นที่รู้จักรักใคร่ของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา แต่กับศัตรูเขาไว้ท่าเสมอ เขาได้รับการเลี้ยงดูเหมือนกับพระเจ้าแผ่นดิน ความสุขของพระเจ้าแผ่นดินได้รับแรงดลใจจาก

ประชาชนที่ผาสุก ความซื่อสัตย์จงรักภักดีของเขาแฝงไว้ด้วยเล่ห์เหลี่ยมที่เฉลียวฉลาด โดยเล่ห์เหลี่ยมนี้เขาอาจแสดงความไม่พอใจพระเจ้าแผ่นดินในความผิดของพระองค์หรือของพวกเสนาบดีของพระองค์ผู้ซึ่งเขาจะจัดการตอบแทนอย่างรุนแรงด้วยการกระทำของพวกบ้าอำนาจ ทั้ง ๆ ที่เขาพยายามบีดบังเจตนาร้ายของเขา แต่บรรดาลูกน้องที่ปากโป้งของเขาก็ยังก่อความวุ่นวายกับประชาชนโดยการประกาศว่า ฟอลคอนซึ่งเป็นผู้นำในกองทัพฝรั่งเศสกำลังวางแผนที่จะยึดอำนาจไว้ในกำมือ และสนับสนุนศาสนาคริสต์เพื่อทำลายศาสนาของบรรพบุรุษของเขา

ความหวาดกลัวของพวกประชาชนถูกกระตุ้นเตือนด้วยความจริงที่ว่าเมืองบางกอกและเมืองมะริดอยู่ในครอบครองของพวกฝรั่งเศส และเรื่องนี้เป็นหลักฐานยืนยันได้ดีในคำพูดของพวกเขา

พระเพทราชาวางเฉยด้วยความสุขุมเกี่ยวกับความยุ่งยากทั้งหลาย แกล้งทำเป็นเสียใจในเรื่องไม่ดีต่าง ๆ ซึ่งตามความจริงเขาต้องเป็นผู้รับผิดชอบ เขามีคู่แข่งในการที่จะเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าแผ่นดิน และเขาพิจารณาเห็นว่า เป็นการฉลาดที่จะสนับสนุนคำเรียกร้องของคู่แข่งของเขา แล้วเขาอาจสามารถจัดการกับคู่แข่งของเขาได้สำเร็จในภายหลัง

มีคนโปรดในราชสำนักอยู่คนหนึ่งชื่อ หม่อมบีย์ (Monpit)[๑] อายุ ๒๒ ปี ผู้ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินพระราชทานเกียรติยศชื่อเสียงให้อย่างมากมาย

---

(๑) หม่อมบีย์ (Monpit) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขากล่าวไว้ว่า "แลพระบีย์คนนี้เป็นบุตรขุนไกรสิทธิศักดิ์ชาวบ้านแก่ง ทรงพระกรุณาเอามาเลี้ยงไว้ในพระราชวัง แต่ยังเยาว์ ให้มีนางนมพี่เลี้ยงประดุจลูกหลวง แลพระบีย์นั้นมีพรรณสัณฐานต่ำเตี้ย ทรงพระกรุณาเรียกว่าอ้ายเตี้ย"–ผู้แปล

สิทธิต่าง ๆ ที่ทั้งเขาและญาติของเขาได้รับนั้น เป็นที่ซุบซิบนินทากันว่า หม่อมบีย์เป็นโอรสอันเกิดจากการลอบรักอย่างลับ ๆ ระหว่างพระเจ้าแผ่นดินกับนางสนม และกล่าวกันว่า หม่อมบีย์ได้ถูกรับเลือกเป็นรัชทายาทของราชบัลลังก์ สายตาทุกคู่คอยจับจ้องแต่หม่อมบีย์ ซึ่งเป็นความหวังอันมั่นคงที่จะปกครองประเทศในวันหนึ่งข้างหน้า

การขาดความชำนาญและไม่มีประสบการณ์ในการปกครองประเทศ ทำให้หม่อมบีย์ได้แต่สวดอ้อนวอน และด้วยความสุขอันเกิดจากการกระทำของเขา ทำให้เขามีแต่ความจริงใจปราศจากการหวาดระแวงใด ๆ

พระเพทราชาผู้ใช้ชีวิตอยู่ในราชสำนักอันเป็นสถานที่ซึ่งความเมตตากรุณามักนำไปสู่การทรยศหักหลัง ถือเป็นโอกาสอันดีที่จะทำให้สำเร็จตามความมุ่งหมายของเขา เขาชี้แจงให้หม่อมบีย์ฟังว่า เนื่องจากหม่อมบีย์ได้รับการเลี้ยงดูจากพระเจ้าแผ่นดินในฐานะราชโอรส ดังนั้นจึงเหลือเพียงก้าวเดียวเท่านั้นที่จะได้เป็นรัชทายาทของพระองค์ แต่เขาควรจะแสดงความกล้าหาญเพื่อไม่ให้โชคของเขาต้องหลุดลอยไป

หม่อมบีย์ไม่เข้าใจต่อการแสดงอำนาจต่าง ๆ และยอมทำตามความประสงค์ของเขาทั้งหมดตามคำแนะนำของศัตรูในลักษณะที่ถูกครอบงำ หม่อมบีย์ขอร้องให้พระเพทราชาปฏิบัติตัวเหมือนเป็นบิดาของเขา และตกลงที่จะแบ่งราชบัลลังก์กับพระเพทราชา

ราชสำนักได้ถูกปกครองโดยบุคคล ๓ คน แต่ละคนได้รับแรงบันดาลใจด้วยความรู้สึกต่าง ๆ กัน

พระเจ้าแผ่นดินผู้ซึ่งทรงประชวรหนัก ไม่มีแม้แต่เงาของพระราชอำนาจ ซึ่งคนสนิทของพระองค์จะได้ใช้จัดการเรื่องต่าง ๆ ได้เด็ดขาด ประชาชนพากันสนับสนุน แต่พระเพทราชาผู้เต็มไปด้วยเล่ห์เหลี่ยมในการที่จะสนใจกับอำนาจซึ่งเขาปรารถนาอยู่ในใจ การเสียสละและอุทิศตนเองแก่พระสงฆ์ยิ่งทำให้พวกประชาชนให้ความร่วมมือกับเขา ไม่มีพวกคนที่สนับสนุนมากไปกว่าบุคคลผู้ซึ่งคิดว่าคนหลอกลวงผู้มักใหญ่ใฝ่สูงนี้เป็นผู้ปกครองพระศาสนา และจารีตประเพณี

ความมุ่งหมายของเขาไม่อาจรอดพ้นความสังเกตของฟอลคอนผู้ซึ่งฉลาดพอที่จะเข้าใจจุดมุ่งหมายของเขาเหล่านั้น แต่ก็อ่อนแอมากเกินไปที่จะใช้อุบายกำจัดพวกเขา ด้วยความมั่นใจอย่างเต็มที่ในพวกฝรั่งเศส ฟอลคอนจึงเห็นว่าเขาสามารถที่จะต่อต้านพวกนั้นเหมือนป้อมปราการต่อต้านการโจมตีของศัตรู

เขาได้รับแจ้งว่า พระเพทราชาปลอมแปลงตราแผ่นดินเพื่อที่จะสามารถออกคำสั่งได้ตามความพอใจของเขา ผู้ร่วมมือของเขามีเพิ่มไปตลอดทั่วทุกหนทุกแห่ง กำลังส้องสุมกำลังโดยอ้างว่า เพื่อป้องกันอันตรายของบ้านเมืองตามความคิดของเขา พระเพทราชาหมดหวังในการที่จะทำความสนิทสนมกับฟอลคอน เขาจึงเล็งเห็นช่องทางที่จะทำลายฟอลคอน โดยการส่งเสริมยกย่องฟอลคอนว่า เป็นผู้ที่มีความสามารถทางด้านการปกครอง และทำให้ฟอลคอนคิดว่าเขามีสิทธิ์ในการใช้อำนาจนี้เสมอ พระเพทราชาได้กล่าวว่า “นับเป็นโชคร้ายสำหรับท่านและประเทศ ที่ท่านเป็นชาวต่างชาติ ท่านไม่เหมาะสมกับราชบัลลังก์ ทั้งที่ท่านได้ทำหน้าที่เหมือนเป็นพระเจ้าแผ่นดินในอาณาจักรซึ่งท่านปกครองอยู่ในปัจจุบันด้วยความสามารถทางด้านการปกครองของท่าน

"พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงทราบดีถึงความไร้ความสามารถของพระอนุชา จะต้องทรงรอบคอบในการที่จะมอบราชบัลลังก์ ถ้าโชคร้ายพระอนุชามีอำนาจขึ้น พระองค์จะใช้อำนาจนั้นปราบปรามคนโปรดและเสนาบดีผู้ที่พระองค์เกลียดชัง เพราะเป็นต้นเหตุให้พวกพระองค์ได้รับพระอาญา โปรดเชื่อเถิดว่า เราอาจทำนายได้ล่วงหน้าทีเดียวถึงการแก้แค้นของพระองค์ และดังนั้นทันทีที่พระเจ้าแผ่นดินสวรรคต จงปล่อยให้พวกเรายึดพระราชวังไว้ก่อน ข้าพเจ้าจะจัดการให้เพื่อนของข้าพเจ้านำท่านไปยังเมืองบางกอก และที่บางกอกท่านสามารถที่จะไม่ยอมจำนนต่อผู้ใดก็ตามที่ต้องการแย่งตำแหน่งท่าน หม่อมบีย์กำลังปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ของท่านและข้าพเจ้า ความปลอดภัยของเราขึ้นอยู่กับความร่วมมือเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ส่วนข้าพเจ้าได้ตกลงใจที่จะยืนหยัดและอุทิศชีวิตให้กับความเชื่อมั่นในพระเจ้าของเรา ผู้ซึ่งไม่อาจช่วยรักษาความสงบของบ้านเมืองในขณะที่เกิดทุกข์เข็ญได้เลย"

ฟอลคอนไม่เชื่อคำพูดเหล่านี้แม้แต่เพียงคำเดียว และมั่นใจว่า พวกมักใหญ่ใฝ่สูงเหล่านี้ จะไม่ยอมร่วมมือกับใครถ้าเขาไม่มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย ฟอลคอนตอบว่า เขาตั้งใจว่าจะยังคงซื่อสัตย์และรับใช้เจ้านายของเขาต่อไป และเขาเห็นว่ามันจะเป็นความผิดฐานกบฏที่จะร่วมมือกับพวกใด ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ และทำความมั่นใจให้กับผู้ขอความร่วมมือด้วยเขาคิดว่าจะปฏิบัติตนในฐานะรักษาผลประโยชน์ของพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น

ฟอลคอนต่อต้านความชั่วต่าง ๆ ที่จะเกี่ยวข้องกับพระเจ้าแผ่นดิน นอกจากนั้นความวิตกว่า สถานการณ์อาจร้ายแรงยิ่งขึ้นเนื่องจากการประชวรของพระเจ้าแผ่นดินทำให้เขาต้องปิดเรื่องนี้ไว้เป็นความลับก่อน เขาไม่มี

หลักฐานที่จะทำให้เชื่อเพื่อนำมากำจัดพวกที่คิดร้าย และเขาอาจจะเสี่ยงกับการถูกลงโทษเนื่องจากการพูดให้ร้ายพระเจ้าแผ่นดินอาจจะทรงลำบากพระทัยในการที่จะเชื่อว่าคำพูดของเขาเป็นความจริง และด้วยพระทัยที่ลำเอียง อาจจะทรงเข้าข้างคนโปรดของพระองค์ ถ้าเป็นเช่นนั้นพระเพทราชาก็จะถูกจับได้ด้วยแผนการเพียงแต่เริ่มต้นเท่านั้น แต่เมื่อยังไม่มีโอกาสเหมาะจึงจำเป็นต้องปิดไว้เป็นความลับก่อน

เป็นความฉลาดที่ทำเป็นไม่รู้เรื่องอาชญากรรมซึ่งไม่สามารถลงโทษได้เพื่อที่จะรักษาชื่อเสียงไว้ในสายตาของประชาชน ฟอลคอนปล่อยให้เป็นที่เข้าใจกันว่าตัวเขาสนับสนุนพระเพทราชา และการสนับสนุนนี้เป็นสาเหตุที่นำเขาไปสู่ความหายนะง่ายยิ่งขึ้น เขาตกลงใจว่าพระเจ้าแผ่นดินที่กำลังจะสิ้นพระชนม์ควรจะทรงมอบตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแก่พระเพทราชา พระเพทราชาแสดงการคัดค้านต่อข้อเสนออย่างแข็งขัน เพื่อว่าเขาจะได้ไม่ต้องตอบแทนบุญคุณในภายหลังเมื่อเขาประสบความสำเร็จ เขาแสดงบทบาทได้เก่งมาก ซึ่งชาวกรีก (ฟอลคอน) ผู้ซึ่งคิดว่าตนเป็นผู้ชำนาญในการหยั่งจิตใจมนุษย์และเข้าถึงอุปนิสัยใจคอคนเชื่อว่า เขาไม่มีพรรคพวกที่เห็นด้วยกับเขาอีกแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อข้อเสนอของเขาถูกนำไปกล่าวในสภาที่ปรึกษาของบ้านเมือง ในฐานะผู้ให้ความอารักขาในพระชนม์ชีพของพระเจ้าแผ่นดิน เขาต้องอยู่ในอันตรายเพื่อความสุขของคนเพียงส่วนน้อย และต้องเป็นศัตรูกับคนจำนวนมากทุก ๆ เรื่องดังกล่าวนี้ เป็นสาเหตุที่ทำให้เขายิ่งมีศัตรูเพิ่มจำนวนมากขึ้น เพราะว่าบุคคลเหล่านั้นผู้ไม่เคยมีความกตัญญูที่จะให้ความเป็นธรรมในขณะที่ผู้เสียหายได้พ้องร้องความเสียหายของเขาในความไม่เป็นธรรมของผู้พิพากษา

ผู้สำเร็จราชการคนใหม่เป็นผู้ที่ไม่มีความสามารถในการสรรเสริญเยินยอได้คล่องแคล่วมากไปกว่าชายผู้ซึ่งเขาปรารถนาที่จะทำลาย และพระเจ้าแผ่นดินทรงยินดีเมื่อได้ทรงทราบถึงคำสรรเสริญเหล่านั้น ซึ่งฟอลคอนกำนัลแก่ศัตรูลับ ๆ ของพระองค์ พระเจ้าแผ่นดินทรงให้เขาปฏิบัติงานร่วมกันในการปกครองบ้านเมืองให้เรียบร้อย ในขณะที่สวัสดิภาพของประชาชนขึ้นอยู่กับความสามัคคีของเขาทั้งสอง พระองค์ทรงจัดการให้เขาต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันเพื่อเป็นเครื่องประกันผลร้ายที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แต่ความกรุณาของพระองค์ เป็นเหมือนเครื่องล่อใจคนที่ถูกอิทธิพลจากภายนอกครอบงำด้วยความงมงาย

เพื่อนของฟอลคอนผู้เห็นแจ้งในทุกสิ่งทุกอย่าง ได้เตือนเขาเกี่ยวกับอันตรายที่กำลังเข้ามาใกล้ แต่เขาไม่สนใจเพราะได้รับความสำเร็จอยู่เรื่อย ๆ และเนื่องจากความมีโชคอยู่เสมอไม่เคยควบคู่ไปกับเคราะห์กรรม ทำให้เขาลืมไปว่าโชคชะตามักจะทอดทิ้งคนดี ๆ เสมอ ด้วยความหลงระเริงในอำนาจวาสนา เขาไม่เคยคิดแม้สักนิดเลยว่า เกียรติยศชื่อเสียงของเขาอาจจะตกต่ำ และเสนาบดีผู้โชคดีท่านนี้ยังมีความเชื่ออย่างไม่เสื่อมคลายว่า ตัวเขามีความสำคัญต่อพระเจ้าแผ่นดินเป็นอย่างยิ่ง

ม. เดอ เมเตลโลโปลิส มีสายตาที่กว้างกว่า ได้ชี้แจงแก่ฟอลคอนให้เข้าใจถึงภัย แต่ฟอลคอนปฏิบัติต่อเขาอย่างดูถูกซึ่งเป็นรางวัลสำหรับนักเพ้อฝันผู้เสนอความคิดเห็นที่อาจจะเป็นความจริง บาทหลวงถูกรบกวนโดยปราศจากศีลธรรมเนื่องจากเขาให้คำแนะนำอย่างกล้าหาญไปตามหน้าที่ แต่เขาไม่

พร้อมหรือไม่สบายใจพอที่จะเปิดเผยแก่ข้าราชสำนักอื่น ๆ ถึงแหล่งที่มาของข่าวซึ่งเขาได้รับมา

ในที่สุดฟอลคอนก็ตาสว่างเข้าใจถึงอันตราย แต่มันสายเกินไปที่จะหาทางป้องกัน พระเจ้าแผ่นดินทรงได้รับทุกข์ทรมานเนื่องจากทรงพระประชวรโรคท้องมาน (dropsy) พระอาการทรุดหนักอย่างรวดเร็ว เมื่อฟอลคอนไม่สามารถปกปิดข่าวการใกล้จะสวรรคตให้นานต่อไปอีกได้ เขาจึงทูลเสนอชื่อหม่อมบีย์เป็นรัชทายาท

เพื่อนของฟอลคอนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าไปยังสถานที่สำคัญ ๆ ของราชสำนักทุกแห่ง กองทหารได้ถูกจัดเตรียมขึ้นเพื่อสนับสนุนผู้ได้รับเสนอชื่อเป็นรัชทายาท ฟอลคอนผ้อทิศตนแด่ความสุขของพระเจ้าแผ่นดิน ได้ดำเนินการในพระนามของพระองค์ แต่พระเพทราชาตำหนิการกระทำของเขาว่าไม่ถูกต้องตามกฎหมาย พระเพทราชาประกาศว่า เขาตั้งใจจะถวายราชบัลลังก์แด่พระอนุชาของสมเด็จพระนารายณ์ ผู้ซึ่งเขาจะตั้งขึ้นเป็นหุ่นเพื่อคอยรักษาอำนาจไว้ให้เขา พระเพทราชาจะคอยอยู่เบื้องหลังของแผนการ ที่เต็มไปด้วยเล่ห์เหลี่ยมหลอกลวงนี้ และเพื่อดึงดูดให้เจ้าชายมาที่พระราชวัง พระเพทราชาจึงแกล้งออกข่าวว่า สมเด็จพระนารายณ์พระเชษฐาของเจ้าชายมีพระประสงค์ที่จะแต่งตั้งพระอนชาพระองค์หนึ่งขึ้นเป็นรัชทายาท

เจ้าชายทั้งหลายทรงลังเลอยู่เป็นเวลานาน ก่อนที่จะเสด็จมาตามคำเชิญ พระอนุชาองค์เล็กสุด มีความกล้าหาญกว่าหรืออาจจะเป็นเพราะทรงมีความทะเยอทะยานมากกว่าองค์อื่นๆ ได้เสด็จเข้าไปในราชสำนักพร้อมด้วยพระมเหสีซึ่งเพิ่งได้อภิเษกกัน ทั้งสองพระองค์ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี ขุนนาง

ทุกคนรีบถวายความจงรักภักดี ยกเว้นหม่อมบีย์และฟอลคอนเท่านั้นที่ไม่ปฏิบัติตาม เจ้าชายองค์โตซึ่งมาถึงหลังจากพระอนุชาไม่นานนัก ทรงปฏิเสธคำขอเข้าเฝ้าของหม่อมบีย์และฟอลคอน

ทันทีที่ผู้สำเร็จราชการทราบว่า บุคคลทั้งหมดผู้ซึ่งอาจจะเข้ามากีดขวางทางของเขามาอยู่ในอำนาจของเขาแล้ว เขาก็ตั้งใจที่จะรอการสวรรคตของสมเด็จพระนารายณ์อย่างอดทน เพื่อว่าเขาจะได้รับแต่งตั้งเป็นผู้สืบราชบัลลังก์

แต่เมื่อได้ทราบจากสายสืบของเขาว่า กองทหารพร้อมด้วยอาวุธกำลังเตรียมการสนับสนุนในการประกาศแต่งตั้งหม่อมบีย์เป็นรัชทายาท ผู้สำเร็จราชการ (พระเพทราชา) จึงตัดสินใจที่จะทำความชั่วให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว หม่อมบีย์ผู้เฝ้าคอยปฏิบัติรับใช้อยู่เป็นเวลาหลายวันข้างพระที่บรรทมของสมเด็จพระนารายณ์ผู้ใกล้จะสวรรคต ได้ถูกเรียกออกมาจากห้องพระบรรทมของสมเด็จพระนารายณ์และถูกพวกของพระเพทราชาแทงตาย(๑) ไม่มีผู้ใดเอาใจใส่กับพระสุรเสียงของสมเด็จพระนารายณ์ ผู้ทรงอ้อนวอนเขาเหล่านั้นให้ไว้ชีวิตโอรสของพระองค์ ในที่สุดฟอลคอนผู้หลงไปในทางที่ผิดก็ตระหนักถึงสถานการณ์ที่แท้จริงของบ้านเมือง เขาสามารถที่จะจัดการกับความยุ่งยากตั้งแต่ต้นโดยการจับกุมพระเพทราชา เพื่อรักษาความจงรักภักดีของประชาชนจากการถูกชักชวนให้เอาใจออกห่าง แต่เขาไม่มีอำนาจ ในขณะที่เขาถูกแวดล้อม

---

(๑) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่า "ครั้นรุ่งเพลาเช้าพระบีย์ลุกออกมาบ้วนปากล้างหน้า ณ ประตูกำแพงแก้ว จึงหลวงสรศักดิ์ผู้สำเร็จราชการ ณ ทิมหาอุปราช สั่งให้ขุนพิพิธรักษาชาวที่ผลักพระบีย์ตกลงไปจากประตูกำแพงแก้ว และพระบีย์ร้องขึ้นได้คำเดียวว่า ทูลกระหม่อมแก้วช่วยด้วย พอขาดคำลงคนทั้งหลายก็กุมเอาตัวพระบีย์ไปประหารชีวิตตายในขณะนั้น" หน้า ๑๑๘

โดยศัตรูในพระราชวังอันเป็นที่ซึ่งได้รับความโปรดปราน และความจริงเนื่องจากเขาเป็นคนต่างชาติจึงทำให้เป็นที่เกลียดชังของทุกคน มีหนทางเดียวเท่านั้น ที่เหลืออยู่ทางนั้นก็คือ ขอความช่วยเหลือจากกองทัพฝรั่งเศส ฟอลคอนชักชวนพวกฝรั่งเศสให้มารวมกันพร้อมด้วยอาวุธที่ละโว้ และบอกกับพวกฝรั่งเศสว่า หน้าที่ของพวกเขาเป็นการจำเป็นที่จะเห็นแก่ผลประโยชน์ของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นไมตรีกันทั้งสองฝ่าย เดฟาร์จได้ปฏิบัติการด้วยความรวดเร็ว เขาพร้อมที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อผู้มีพระคุณต่อชนชาติของเขา

เดฟาร์จระดมทหารจำนวน ๑๐๐ คนที่คัดเลือกเป็นพิเศษจากที่ประจำอยู่ที่บ้อมของเขา และด้วยทหารจำนวนน้อยนี้ ก็พอเพียงที่จะขู่ทหารสยามจำนวนนับพันๆคนได้ ตามปกติจะต้องเดินทางผ่านเมืองหลวง (อยุธยา) ก่อนที่จะไปถึงเมืองละโว้ แต่การตื่นตระหนกทำให้การเดินทางของเขาไปได้ไม่ไกลนัก ข่าวลือเรื่องการสวรรคตของสมเด็จพระนารายณ์ก็แพร่สะบัดออกไปโดยพวกกบฏผู้ปรารถนาที่จะเรียกความนิยมจากประชาชน เหตุการณ์ต่าง ๆ ทำให้การบริหารประเทศไม่เป็นไปตามปกติ เดฟาร์จได้ไปที่วิทยาลัยเพื่อขอความเห็นจากท่านบาทหลวงทั้งหลายที่นั่น

- ความปลอดภัยซึ่งพวกสอนศาสนาได้รับความอารักขาเป็นอย่างดีทำให้เดฟาร์จคิดว่า ที่พักของพวกสอนศาสนาเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งทำลายไม่ได้ และด้วยความไว้วางใจที่เดฟาร์จมีต่อพวกบาทหลวงทำให้เขาพร้อมเสมอที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำที่เฉลียวฉลาดของพวกนั้น

เนื่องจากเข้าใจผิดจากข่าวลือของประชาชน พวกสอนศาสนาได้บอกเดฟาร์จว่า เขากำลังจะเสียอย่างไร้ประโยชน์ ด้วยว่าทางที่จะคอยหาโอกาสโจมตีและทำลายพวกฝรั่งเศสทั้งหมดได้เตรียมพร้อมเรียบร้อยแล้ว

ท่านนายพลไม่สนใจกับคำบอกเล่าซึ่งพวกบาทหลวงมีความปรารถนาจะให้เขาปลอดภัย เดฟาร์จได้แสดงความประสงค์ที่จะพยายามทำตามความมุ่งหมายของเขาในการช่วยเหลือพระเจ้าแผ่นดินและฟอลคอน

เดฟาร์จรู้สึกกระตือรือร้นเป็นอันมากกับเรื่องนี้ ด้วยเขาเห็นว่าความหายนะของฟอลคอนหมายถึงความล่มจมของเขาด้วย และนั่นเป็นการบีดหนทางโดยปราศจากความหวังที่จะช่วยเหลือประเทศที่อ่อนแอและมีระบบการปกครองที่ยังไม่เจริญนี้ด้วย เขาจะต้องถูกบังคับให้ได้รับความอับอายต่าง ๆ แล้วแต่ว่าพวกนั้นจะจัดการอย่างไรกับเขา

ไม่ว่าจะมีความมุ่งหมายอย่างไรก็ตามในการที่จะจัดการเรื่องนี้อย่างรีบด่วน เขาส่งนายทหารคนหนึ่งไปที่ละโว้เพื่อสืบเรื่องราวที่เป็นจริง ในขณะที่เดฟาร์จยังคงอยู่ที่เมืองหลวง ข่าวลือซุบซิบต่าง ๆ ได้ปลุกปั่นประชาชนให้ต่อต้านเขา โดยกล่าวหาว่า คนในบังคับของฝรั่งเศสเดินทางไปละโว้เพื่อจะปล้นทรัพย์สมบัติของประชาชน และว่าพวกเขาตั้งใจที่จะยึดราชบัลลังก์ตามที่พวกเขาต้องการ เพื่อจะทำให้เป็นที่ไว้วางใจของประชาชน เดฟาร์จคิดว่าเป็นการฉลาดมากกว่าที่จะถอนกองทัพเล็ก ๆ ของเขา เนื่องจากกองทัพเป็นเหตุทำให้ประชาชนตกใจและพากันคิดไปเช่นนั้น เดฟาร์จถอยทัพออกมาห่างจากเมืองหลวงเป็นระยะทาง ๒ ลีก [๑] และเขาได้ทราบข่าวจากนายทหารที่ถูกใช้ไปเมืองละโว้ถึงเหตุการณ์ภายในพระราชวังซึ่งเขาได้ไปเห็นมานั้น แม้ว่านายทหารผู้นี้จะเข้าใจผิด เนื่องจากความกลัวของเขาเอง หรือจากการถูกทำให้เชื่อว่า อันตรายใกล้จะมาถึงพวกเขาแล้ว คำบอกเล่าของเขาจึงทำให้เดฟาร์จ

---

(๑) หนึ่งลีก เท่ากับ ๓ ไมล์ หรือ ๑๒๐ เส้น – กวป.

ตกใจมาก เขาเชื่อตามรายงานที่เขาได้ยินจากปากคำของนายทหารผู้นั้น ดังนั้น แทนที่จะยกทัพต่อไปอย่างภาคภูมิ เขากลับมีความคิดเพียงแต่ว่าควรจะถอยกลับ เขาไม่ปรารถนาที่จะให้ทหารที่เตรียมพร้อมต้องพบกับอันตรายซึ่งเพื่อนของเขา (ฟอลคอน) อาจจะเอาตัวรอดได้

เดฟาร์จเชื่อตามคำแนะนำของพรรคพวกผู้ฉลาด (บาทหลวง) และกลับมาบางกอก แต่ก่อนการออกเดินทางของเขา เขาได้เขียนจดหมายถึงฟอลคอนแจ้งเหตุที่เขาถอยทัพกลับ เขาบอกฟอลคอนว่า เมื่อมีข่าวว่าพระเจ้าแผ่นดินสวรรคต เขาคิดว่าควรจะถอนกองทัพออกจากที่มั่นโดยรีบด่วน ทั้งนี้ก็เพื่อความปลอดภัยของเขาด้วย และเขาอาจจะถูกลงโทษถ้าทำให้ทหารต้องเสียชีวิตเพราะคำสั่งที่ปราศจากเหตุผลเพียงพอ และในตอนท้ายของจดหมายเดฟาร์จได้เสนอที่หลบภัยแก่ฟอลคอนและครอบครัวในสถานที่ซึ่งพวกฝรั่งเศสตั้งใจไว้จะยึดเป็นที่คุ้มครองป้องกันจนวาระสุดท้าย

พวกเพื่อนของฟอลคอนได้กล่าวหาท่านบาทหลวงเมเตล โลโปลิส และพวกสอนศาสนา พวกเขาตำหนิพวกนี้ในเรื่องความน่าอายเนื่องจากการล่าถอยของพวกฝรั่งเศส หัวหน้าของพวกกล่าวหาคือบุคคลผู้ถูกบังคับให้ทำลายพวกฝรั่งเศสด้วยความริษยาในความเคารพนับถือซึ่งเจ้าวัดได้รับ และเพราะว่าเจ้าวัดไม่มีความมักใหญ่ใฝ่สูง พวกนั้นจึงพยายามที่จะติเตียนกล่าวหาพวกสอนศาสนา เพื่อที่จะได้รับผลประโยชน์ทั้งหมดตามที่เขาปรารถนา และรวมตัวกันเพื่อสร้างความหายนะแก่พวกเขา แต่ทางป้องกันของเจ้าวัดเป็นเรื่องง่าย ๆ เขาควรจะปกปิดอันตรายซึ่งใกล้จะมาถึงละหรือ? ควรหรือที่กองทัพจะต้องถูกทำลายลงอย่างยับเยิน ไม่สมควรละหรือที่พวกยุโรปจะได้เข้าใจถึงบาทหลวง

ฝรั่งเศสซึ่งชักนำไปในทางผิด ด้วยความเชื่อมั่นในตนเองมากเกินไปโดย เก็บไว้เป็นความลับในเรื่องที่ควรจะเปิดเผย เขาจะไม่ถูกลงความเห็นอย่าง เด็ดขาดว่าเป็นผู้นำที่ทำให้เพื่อนร่วมชาติต้องตายลงเป็นจำนวนมากหรือหน้าที่ บังคับให้เขาต้องเปิดเผยถึงเหตุผลของความหวาดวิตก และเป็นสิทธิของ แม่ทัพที่จะปฏิเสธหรือจะปฏิบัติตามคำแนะนำของเขา แต่เป็นที่แน่นอนว่า ถ้าเขาเดินทัพไปละโว้เพื่อรักษาความปลอดภัยที่มั่นของเขาไว้ เขาจะได้รับ ความผิดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ของเขาในครั้งแรก

ฟอลคอนถูกปล่อยให้ขึ้นอยู่กับความกรุณาของศัตรู ได้คร่ำครวญอย่าง ขมขื่นว่าพวกฝรั่งเศสทอดทิ้งเขา และเมื่อได้ทราบข่าว เขาร้องตะโกนว่า "โธ่เอ๋ย พวกเขาไม่คิดว่าพวกเขาเองเป็นต้นเหตุแห่งความหายนะของฉัน" แล้วฟอลคอนก็หันไปพูดกับบริวารขอร้องให้พวกเขาติดตามไปที่วัดโดยพูดว่า "ฉันผิดที่ไว้วางใจในความช่วยเหลือของมนุษย์ ฉันจะรอคอยความช่วยเหลือ จากพระเป็นเจ้าเท่านั้น ที่นั่นเป็นที่ประทับของพระองค์ พระเป็นเจ้าเพียง พระองค์เดียวก็พอที่จะคุ้มครองป้องกันฉันได้"

ฟอลคอนปฏิเสธอย่างเด็ดขาดที่จะรับข้อเสนอเรื่องที่หลบภัยของท่าน แม่ทัพ เพราะมันจะทำให้เป็นที่เพ่งเล็งว่าเขายื่นมือเข้าไปเกี่ยวข้องกับพวก ต่างชาติเพื่อจัดหาสถานที่หลบภัยไว้ให้ในเวลาที่เกิดอันตราย

แทนที่จะหลบหนี ฟอลคอนกลับพอใจที่จะอยู่ต่อสู้กับอันตราย ซึ่งขู่ คุกคามที่จะยึดประเทศต่อพระเจ้าแผ่นดิน ทางแก้ไขขึ้นอยู่กับการเลือกผู้สืบ ราชสมบัติผู้สามารถปราบพวกกบฏได้ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรง ประกาศแต่งตั้งพระราชธิดาเป็น "สมเด็จพระราชินีแห่งสยาม" และทรง

อนุญาตให้พระนางเลือกพระบิตุลาองค์หนึ่งองค์ใดซึ่งพระนางพอพระทัยเป็นพระสวามี

หลักการที่อ่อนเหตุผลไม่พอเพียงที่จะกำจัดพวกที่คิดเอาใจออกหากทุกหนทุกแห่งได้ พวกนี้ยิ่งเพิ่มมากขึ้น และหัวหน้าของพวกนี้ก็กำลังเพียงแต่หาโอกาสที่เหมาะสม เพื่อที่จะก่อการกบฏอย่างเปิดเผย นโยบายโน้มน้าวจิตใจของพวกกบฏ ที่ต่อต้านฟอลคอนทำให้เขาคิดหาทางปลอดภัยในทางผิด เขายังคงเข้าใจถึงอันตราย แต่เขาคิดว่าควรจะปล่อยให้เวลาเป็นเครื่องตัดสิน เขาได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และกราบทูลว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท เวลาที่จะคร่ำครวญและใช้แต่เพียงคำพูดนั้นได้สิ้นสุดลงแล้ว ต่อนี้ไปเราต้องลงมือปฏิบัติและทำอย่างเงียบ ๆ”

“ต้องนำหลักการขั้นเด็ดขาดมาใช้ต่อต้านสถานการณ์เลวร้ายต่าง ๆ ซึ่งกำลังเกิดขึ้น และความสำเร็จของนโยบายจะเป็นไปตามความมุ่งหมาย ถ้าพระเพทราชาถูกจับ การกบฏก็จะสลายไป จงจำไว้ว่าความลับที่สำคัญที่สุดคือความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเสี่ยงกับความสำเร็จในงานนี้ และเพื่อความสำเร็จจะต้องปิดบังความรู้สึกของเราไว้” พระเจ้าแผ่นดินทรงเข้าพระทัยถึงความสำคัญของคำแนะนำนี้ แต่ทรงอ่อนแอเนื่องจากโรคภัยและไม่ทรงสามารถเก็บความลับ ได้และพระองค์ไม่ทรงสามารถที่จะทนต่อสิ่งล่อใจที่จะให้เปิดเผยความลับตามคำขู่เข็ญได้ ความหวาดระแวงของพระเพทราชามีมากขึ้น พระเพทราชาจึงได้ลงมือทำก่อนโดยเขารวบรวมสมัครพรรคพวกและชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์อันเลวร้าย โดยไม่รีรอ พวกเขาเข้าโจมตีพระราชวังและยึดพระราชวังจากพระเจ้าแผ่นดิน ฟอลคอนตื่นตกใจกับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

ไปอย่างรวดเร็ว เขาไม่ยอมปฏิบัติตามคำแนะนำของเพื่อนผู้ปรารถนาให้เขาคงอยู่ที่บ้านเพื่อคอยดูผลของงานนี้ การดำเนินงานที่ไม่รอบคอบของเขาต่อพระเจ้าแผ่นดินเป็นต้นเหตุของความหายนะของเขาเอง และเชื่อว่าการอยู่นิ่งเฉยจะเป็นการเสื่อมความโปรดปรานที่พระองค์ทรงมีต่อเขา เขาจึงแสดงความกล้าหาญและปฏิบัติตามหน้าที่โดยทันที

ฟอลคอนไปที่พระราชวังพร้อมกับโบชองป์ (Beau Champ) แฟรต-เตอวิลล์ (Frettevilld) โวดริล (Vaudrille) แลส (Laise) และเชอวาลิเอร์เดฟาร์จ (Chevalier des Farges) ทั้งหมดเป็นข้าราชสำนักฝรั่งเศส ติดตามด้วยชาวโปรตุเกส ๒ คน และชาวอังกฤษ ๑๖ คน ซึ่งเขาจ้างมาเป็นผู้อารักขา เขาออกเดินทางและกล่าวอำลาภรรยาว่า "ลาก่อน เมียรัก พระเจ้าอยู่หัวถูกจับเป็นนักโทษ และพี่กำลังจะไปตายแทบพระบาทของพระองค์"

ความบ้าบิ่น และความกล้าของเขาทำให้เขามีความหวังว่า ด้วยกองทหารจำนวนน้อยของเขา เขาจะสามารถฝ่าวงล้อมของศัตรูไปยังห้องพระบรรทมของพระเจ้าอยู่หัวได้ แต่ยังไม่ทันที่เขาจะเข้าไปในเขตพระราชฐาน พระเพทราชาซึ่งเป็นแม่ทัพของกองทัพสยามได้จับเขาในความผิดฐานกบฏ

ครั้งแรกฟอลคอนคิดจะต่อสู้เพื่อป้องกันตัวเอง แต่เมื่อเห็นว่าทหารที่อารักขาเขาพากันหนีเตลิด จึงเห็นว่าการต่อสู้ไร้ประโยชน์ อย่างไรก็ตามนายทหารฝรั่งเศสได้ให้ความมั่นใจแก่ฟอลคอน พวกเขาคิดว่าสามารถจะโจมตีพวกทหารพร้อมด้วยอาวุธ ซึ่งขวางหน้าอยู่ให้แตกกระจัดกระจายไปได้ แต่ฟอลคอนชักชวนให้พวกเขายอมแพ้ ดังนั้นพวกเขาจึงถูกนำไปขังด้วยข้ออ้างว่าเป็นการช่วยเหลือให้พ้นจากการถูกประชาทันฑ์

พระเพทราชาผู้ซึ่งขณะนี้ มีอำนาจเหนือชะตากรรมของสมเด็จพระ-นารายณ์ได้ปล่อยให้พระองค์ทรงมีอำนาจแต่เพียงเงา และยึดอำนาจเหล่านั้นด้วยการแย่งชิง โดยปราศจากอุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้น และดำรงตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีของประเทศ

ทุกคนยอมอ่อนน้อมต่อพระเพทราชา พวกพระสงฆ์ซึ่งถูกเขาหลอกลวงโดยใช้เล่ห์เหลี่ยม ได้ยกย่องสรรเสริญเขาในฐานะผู้คุ้มครองป้องกันศาสนา พวกข้าราชสำนักมองเขาในฐานะผู้กู้อิสรภาพของประเทศ จากการกดขี่ครอบครองของชาวต่างชาติ ประชาชนโง่พอที่จะคิดว่า การเปลี่ยนผู้ปกครองใหม่จะทำให้เขาดำรงชีวิตด้วยความสุขมากขึ้นกว่าเดิม

ผู้ยึดอำนาจขณะนี้มั่นใจว่า เขาได้รับการสนับสนุนจากประชาชนทั้งชาติ เขาเห็นว่าพวกฝรั่งเป็นเครื่องกีดขวางเพียงอย่างเดียวในการดำเนินงานของเขา และพวกฝรั่งเศสไม่สามารถจะเอาชนะเขาได้ ในเมื่อเขาดำรงตำแหน่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ๒ ตำแหน่ง ในราชอาณาจักร เขาได้ส่งคนไปนำ ม. เดอ เมเตลโลโปลิส ผู้ซึ่งกลัวการลงโทษในเรื่องที่ได้แนะนำแก่เดฟาร์จ ท่านได้ขอเลื่อนการเข้าพบเนื่องจากไม่สบาย

อย่างไรก็ตาม ม. เดอ ลิยอน บิชอพ แห่งโรสาลี่ (M. de Lionne, Bishop of Rosalie) ได้ไปทำหน้าที่แทน พระเพทราชาได้สนทนากับท่านอย่างอวดดีด้วยคำพูดเหล่านี้

"เป็นเรื่องที่น่าโกรธที่สุดที่ข้าพเจ้าได้ทราบว่า กองทหารฝรั่งเศสซึ่งเข้ามายังประเทศสยามเพื่อที่จะรับใช้พระบาทสมเด็จพระเจ้าคยู่หัว ได้ปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามพระบรมราชโองการของพระองค์ ข้าพเจ้าขอสั่งให้ท่านเขียน

จดหมายถึงผู้บังคับบัญชาของเขาให้บังคับเรื่องความเชื่อฟังของพวกเขา ถ้าเขายังคงยืนกรานกับความประพฤติที่ไม่เหมาะสมเช่นนี้อีก ท่านจะต้องรับผิดชอบกับเรื่องนี้ ข้าพเจ้าจะทำลายวิทยาลัยและโบสถ์ของท่านเสีย พวกฝรั่งเศสทุกคนจะถูกยิงจากปากกระบอกปืนใหญ่ ชาวคริสต์ทุกคนจะต้องถูกประหารชีวิต”

ม. เดอ โรสาลี่ ตอบว่า ถึงแม้ว่าเขาจะไม่มีอำนาจเหนือแม่ทัพฝรั่งเศสเขาก็จะพยายามจัดการเรื่องนี้ให้เป็นที่เรียบร้อย ซึ่งเดฟาร์จจะต้องมาที่ละโว้ด้วยตนเอง ข้อเสนอนี้จึงเป็นที่ตกลง ดังนั้นท่านบาทหลวงพร้อมด้วยข้าราช-สำนัก ๒ ท่านผู้ทำงานอยู่ในสถานทูตฝรั่งเศสจึงได้ถูกส่งไปยังเมืองบางกอก

เมื่อเดฟาร์จได้ทราบความประสงค์ของคณะผู้แทน ในครั้งแรกเขาไม่แน่ใจว่าควรจะจัดการอย่างไร ในที่สุดก็ตัดสินใจที่จะออกเดินทาง และปฏิบัติตาม ม. เดอ โรสาลี่ และข้าราชสำนักทั้ง ๒ ท่าน พร้อมกับบุตรชายของเขาคนหนึ่ง ส่วนบุตรชายอีกคนหนึ่งนั้นถูกกักตัวไว้ในฐานะนักโทษที่บางกอก

พระเพทราชาแสดงความไม่พอใจเดฟาร์จ เนื่องด้วยเขาปฏิเสธที่จะนำกองทหารของเขา ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์ ทรงต้องการเป็นอย่างยิ่งขึ้นมาด้วย พระเพทราชาขู่ว่าจะใช้กำลังถ้าไม่ได้รับการยินยอมตามความประสงค์ และบอกกับเดฟาร์จว่า ที่มั่น ๑๐ แห่งซึ่งแข็งแรงเท่า ๆ กับเมืองบางกอกนั้นก็จะไม่สามารถเป็นป้อมปราการป้องกันเดฟาร์จ จากความโกรธแค้นของพระเพท-ราชาได้

เดฟาร์จตอบคำขู่เหล่านี้อย่างนุ่มนวลที่สุด และคอยจนกระทั่งพระ-เพทราชาเหนื่อยต่อการพูดมากจนเกินความจำเป็น เขาได้กล่าวว่า “พระ-

เจ้าอยู่หัวของข้าพเจ้าได้ส่งข้าพเจ้ามาที่นี่เพื่อบังคับบัญชากองทัพตามพระราช-โองการของพระเจ้าแผ่นดินสยามผู้เป็นพันธมิตรเท่านั้น แต่เมื่อกองทัพนี้ไม่เป็นที่ไว้วางใจ ก็ขอได้โปรดกรุณาสั่งให้จัดเรือให้เราหรืออนุญาตให้พวกเรากลับไป การจากไปอย่างรวดเร็วนี้ เราจะไปโดยไม่คำนึงถึงความปรารถนาดีของพระเจ้าแผ่นดินของเราที่มีต่อประเทศสยาม" ข้อเสนอนี้ ไม่ได้รับการพิจารณา พระเพทราชาได้สั่งเดฟาร์จอย่างเฉียบขาดให้เขียนหนังสือถึงนายร้อยโทที่อยู่ประจำป้อมบางกอกให้นำทหารขึ้นมา

เดฟาร์จตอบว่า เมื่อเขาไม่อยู่ประจำกองทัพ เขาก็ไม่มีอำนาจที่จะสั่งการแต่อย่างใด มีทางเดียวที่จะทำให้มั่นใจในเรื่องความเชื่อฟังของพวกทหารคือจะต้องปล่อยให้เขากลับไปบางกอก เดฟาร์จได้ให้สัญญาว่าจะพยายามอย่างที่สุดที่จะชักชวนให้พวกทหารเชื่อฟัง และปฏิบัติตามความประสงค์ของพระเพทราชา และเสริมว่า ขอให้บุตรชายไว้เป็นประกัน ในคำพูดของเขา พระเพทราชาตกลงยินยอม แต่การกลับมายังป้อมที่บางกอกของเดฟาร์จนั้น นายทหารและพวกทหารฝรั่งเศสได้ตั้งใจกันแล้วว่า จะออกจากเมืองบางกอกเพื่อกลับบ้านเกิดเมืองนอนของเขา พระเพทราชาเมื่อทรงทราบถึงการตัดสินใจของพวกเขาจึงทรงยกกองทัพมา พวกฝรั่งเศสถอยร่นออกจากป้อมที่เขาเคยครอบครองอยู่ไปอยู่ฝั่งตรงข้ามกับบางกอก ดังนั้นพวกสยามจึงเข้ายึดครองป้อมและเป็นศัตรูกับพวกฝรั่งเศสเป็นต้นมา เดอ บรองต์ และ โบเรอการ์ (De Bruant and Beauregard) ผู้ปกครองอยู่ที่เมืองมะริดกลัวว่า เขาอาจจะถูกโจมตีในเร็ว ๆ นี้ ได้เตรียมการป้องกันไว้อย่างเข้มแข็ง เขาไม่ได้ต้องการต่อสู้เพื่อชัยชนะเพียงอย่างเดียว แต่เพื่อเป็นการส่งเสริมอำนาจให้มากขึ้น

ซึ่งความคิดนี้คงคุกรุ่นอยู่ในจิตใจของพวกเขาตลอดชีวิตจนกว่าจะตาย พวกสยามบังคับให้พวกฝรั่งเศสยอมจำนน แต่กลับพ่ายแพ้ได้รับความเสียหายยับเยิน พวกฝรั่งเศสได้ยึดเรือลำหนึ่งของพวกสยามซึ่งมีสภาพดีเท่า ๆ กับเรืออังกฤษที่ท่าเรือ แล้วพวกเขาก็ลงเรือ และออกเดินทางไปเมืองปองดิเชอรี่ (Pondicherry) พวกเขาขึ้นบกที่นั่นโดยปราศจากอันตรายใด ๆ

พวกฝรั่งเศสสงบเงียบอยู่ในเมืองบางกอก ทำความไม่พอใจแก่ผู้ยึดราชบัลลังก์ผู้ซึ่งแน่ใจว่า ม. เดอ เมเตลโลโปลิส จะต้องมีอิทธิพลต่อพวกฝรั่งเศสมากกว่า ม. เดอ โรสาลี่ เขาสั่งให้นำโรสาลี่ไปบางกอก โดยผู้คุมครองที่มีรอยสักที่แขนคนหนึ่ง ("Tattoed Arms") ซึ่งเป็นเสนาบดีและผู้รักษากฎหมาย คนรับใช้ของเจ้าวัดเป็นขี้ปากถูกหมิ่นประมาทมากมายจากข้าราชการเหล่านี้ซึ่งขี้ขลาดพอ ๆ กับความโอหังหยาบคาย พวกเขาถูกจำขื่อคามัดและถูกสวมคอไว้อย่างหลวม ๆ และถูกนำไปตากแดดเปลือยกายให้แมลงตอม และได้รับการทรมานด้วยความหิวกระหายเป็นที่สุด ท่านเจ้าวัดและ ม. บัสเสท (M. Basset) และคณะสอนศาสนาถูกพวกสยามเยาะเย้ยด้วยคำพูดเปรียบเปรยต่าง ๆ เสื้อคลุมตัวใหญ่ของพวกเขาถูกถอดออกแม้กระทั่งหมวก นี่เป็นแต่เพียงการเริ่มต้นของการกระทำที่โหดเหี้ยมที่ป้อมตรงข้ามกับเมืองบางกอก เจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติหน้าที่นั้นได้จับพวกเขาขึ้นไปบนปราการในแนวรบของเหล่าทหารบีนใหญ่ฝรั่งเศส ซึ่งไม่ยอมหยุดยิงจนกว่าศัตรูของเขาจะยอมจำนน

การต่อต้านอย่างแข็งขันของพวกฝรั่งเศส ยิ่งเพิ่มความโกรธแค้นอย่างมากแก่พวกสยาม เมื่อพระเจ้าอยู่หัวสวรรคตแล้ว พระเพทราชาได้ขึ้นครอง

ราชบัลลังก์ ทรงคิดว่าพระองค์ควรจะกำจัดพวกฝรั่งเศสเสีย ไม่ควรจะปล่อยไว้ให้เป็นที่ยุ่งยากน่าเกรงขามต่อไป พระองค์ทรงแน่พระทัยว่า พวกฝรั่งเศสควรจะต้องลงเรือไปเมืองปองดิเชอรี่ โดยมีข้อแม้ว่า ท่านบาทหลวงและคณะสอนศาสนาจะต้องเอาชีวิตเป็นประกันจนกว่าเรือและลูกเรือซึ่งเตรียมพร้อมอยู่แล้วจะเดินทางกลับมา ในขณะที่พระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่กำลังจัดการกับพวกฝรั่งเศส พระทัยของพระองค์เต็มไปด้วยความยุ่งยากและห่วงกังวล ซึ่งเป็นการลงโทษขั้นแรกในผลกรรมที่ตามสนอง เนื่องจากพระองค์ทรงกระหายเลือดของศัตรูเป็นอย่างยิ่ง

ฟอลคอน ซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นบุคคลที่น่าเกรงสำหรับพระองค์ ถูกเจาะจงเป็นรายแรกในการแก้แค้น ทันทีที่พระเพทราชามีอำนาจพระองค์ทรงมีพระราชโองการให้นำตัวฟอลคอนไปที่กำแพงวัง

คนโปรดปรานที่โชคดี บัดนี้ได้ตกต่ำถึงที่สุดแล้ว เขาถูกโยนเข้าไปขังอยู่ในห้องขังนักโทษใต้พระราชวัง ซึ่งห้ามไม่ให้ผู้ใดเข้าเยี่ยม มีบางท่านกล่าวว่าศีรษะของหม่อมบีย์ถูกผูกไว้กับคอของฟอลคอน เพื่อเป็นการลงโทษที่ได้สมรู้ร่วมคิดกับศัตรู มากไปกว่านั้นฝ่าเท้าของเขายังถูกลนด้วยไฟ และศีรษะของเขายังอยู่ในสภาพอันน่าสังเวชอีกด้วย เพื่อจะทำให้เขาสำนึกในการกระทำผิดที่เขาไม่เคยกระทำเลย บุคคลผู้ซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นที่รักใคร่ของประชาชน แต่ขณะนี้ถูกควบคุมดูแลอยู่ภายในคุกแคบ ๆ โดยผู้คุมที่โหดเหี้ยม ผู้ซึ่งคอยกันเขาไว้ให้อยู่ห่างจากพวกคนซึ่งอาจช่วยเหลือเขาให้พ้นโทษได้

อย่างไรก็ตามภรรยาของฟอลคอนได้ทราบถึงสถานที่ ซึ่งกักขังสามีของเธอและเธอได้รับอนุญาตให้ส่งเสียสิ่งจำเป็น ๒–๓ อย่างแก่เขาได้

ผู้ยึดอำนาจผู้มีแต่เพียงกายเท่านั้นที่เป็นมนุษย์ ได้ส่งคืนบุตรชายของเธอซึ่งถูกพวกทหารจับไป แต่นี่เป็นการกระทำเพียงอย่างเดียวที่น่าชมเชยของผู้ยึดอำนาจที่มีแต่ความโหดเหี้ยมซึ่งก็เป็นแต่เพียงชั่วขณะเท่านั้น

เธอถูกสงสัยว่าปกปิดทรัพย์สมบัติมากมายไว้ และนั่นเป็นเหตุผลเพียงพอที่จะทำให้เธอถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด อาวุธ เอกสารต่างๆ และแม้แต่เสื้อผ้าของเธอถูกยึดไปหมด ทหารยามคอยเฝ้าประจำอยู่หน้าบ้านและที่หน้าประตูห้องของเธอด้วย พวกทหารใจโหดผู้คอยเฝ้าดูการเคลื่อนไหวของเธอทุกระยะ ทำให้เธอถึงกับต้องโอดครวญอย่างขมขื่นว่า "ฉันทำความผิดอันใด จึงได้ถูกปฏิบัติเหมือนกับเป็นนักโทษที่มีความผิดร้ายแรงเช่นนี้" แต่ด้วยความละอายในความอ่อนแอของเธอ เธอพยายามเอาชนะความกลัวและเคราะห์กรรมทั้งหมด เธอต้องการความเข้มแข็งทั้งหมดที่เธอมีอยู่และไม่สนใจกับความอ่อนแอที่ครอบงำมนุษย์ หลังจากนั้น ๒ วัน พวกทหารพร้อมด้วยอาวุธได้ยึดเครื่องประดับบ้าน เงินทอง และเครื่องเพชรพลอยซึ่งมีอยู่ในคฤหาสน์ ด้วยความเสียดายในการสูญเสียทรัพย์สมบัติเป็นอันมากเธอร้องตะโกนว่า "ในที่สุดพระเจ้าเท่านั้นที่คงอยู่กับเรา และไม่มีใครสามารถนำพระองค์ไปจากเราได้"

พวกทหารที่คอยควบคุมดูแลสงสัยว่า เธอได้ซ่อนทรัพย์สมบัติส่วนใหญ่ของเธอไว้ หัวหน้าผู้โหดเหี้ยมได้ขู่ที่จะเอาชีวิต ถ้าเธอไม่บอกที่ซ่อน เขาออกคำสั่งแก่เพชฌฆาต ๒ คนให้ตรงไปที่เธอและให้สัญญาณ ทั้งสองฟาดเธอด้วยท่อนแขนโดยไม่คำนึงว่าเธอเป็นหญิง ปู่และบุตรชายของเธอเห็นสภาพที่น่าสังเวชนี้ ทั้งสองได้แต่แสดงความสงสารด้วยการร่ำไห้ด้วยน้ำตา

อันนองหน้า พวกคนรับใช้ทุกคนซึ่งรู้สึกสลดใจกับเหตุการณ์นี้ได้ถูกลงโทษเนื่องจากแสดงท่าทางสงสารและเห็นใจเธอ

ครอบครัวที่เคราะห์ร้ายได้คุกเข่าลงแทบเท้าของข้าราชสำนักผู้ซึ่งโกรธจัดที่ไม่สามารถหาเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายได้อีก เขาได้ออกคำสั่งให้เพชฌฆาตลงโทษบุคคลเหล่านั้นอีกเป็น ๔ เท่า เธอผู้เคราะห์ร้ายซึ่งร่างกายเต็มไปด้วยเลือดได้ตะโกนว่า "ขอได้โปรดกรุณาแก่ฉันหรือไม่ขอได้โปรดนำฉันไปให้ไกลจากญาติพี่น้องเพื่อไม่ให้เขาทั้งหลายเห็นการทรมานของฉัน"

คำพูดเหล่านี้ออกจากปากหญิงสาววัย ๒๒ ผู้ซึ่งทั้งสวยและอยู่ในตระกูลสูงแต่คำพูดเหล่านี้ไม่ทำให้เกิดความเห็นใจขึ้นกับข้าราชสำนักเลยแม้แต่น้อย เขาออกคำสั่งให้นำเธอไปพร้อมกับบุตรชายและข้าทาสบริวาร และปล่อยปู่ของเธอเป็นอิสระเพียงคนเดียว เนื่องจากความชราและร่างกายไม่แข็งแรง

เป็นเวลานานโดยไม่มีใครทราบว่าเธอถูกขังอยู่ที่ใด พวกสอนศาสนาท่านหนึ่งได้ผ่านไปทางโรงม้าของคฤหาสน์ และได้พบกับป้าของเธอผู้ถูกคุมขังอยู่กับเธอ ด้วยความยากลำบากอย่างยิ่งที่เขาได้รับอนุญาตให้พบเธอได้ชั่วขณะ เขาพบเธอในคุกใต้คฤหาสน์ซึ่งเป็นภาพที่ชวนให้สลดใจยิ่ง เธอนอนแผ่บนเสื่อด้วยความทรมานพร้อมกับบุตรชายผู้ไร้เดียงสาของเธออยู่ข้าง ๆ ผู้ซึ่งความเศร้าซึมของเขาดูเหมือนกับเป็นความผิดของเธอในการที่นำบุตรชายมาอยู่ในสภาพที่ทรมานเช่นนี้

หญิงสาวผู้ได้รับการเลี้ยงดูมาอย่างดีเลิศถือเสียว่าเป็นเคราะห์กรรมของเธอเอง เธอแสดงอารมณ์แจ่มใส จิตใจเบิกบาน ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสุขุม สงบ และจิตใจอันบริสุทธิ์ เธอดูจะพอใจในความสงบของ

สถานที่มืดทึบในคุกมากกว่าที่จะอยู่ท่ามกลางความรื่นเริงสนุกสนานของพระ-ราชวัง

เขาทั้งหลายเคารพยกย่องฟอลคอนเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เมื่อฟอลคอนอยู่ในอารักขาของพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส และพวกเขากลัวว่าจะเกิดการแก้แค้นของกองทหารฝรั่งเศส แต่เมื่อพระเพทราชาทรงเล็งเห็นถึงความสนใจที่พวกฝรั่งเศสแสดงต่อฟอลคอนผู้คุ้มครองช่วยเหลือแก่พวกฝรั่งเศสเพียงเล็กน้อย จึงทรงคิดว่าตอนนี้เป็นโอกาสที่จะกำจัดศัตรูผู้แข็งแกร่งราวกับเหล็กได้อย่างสบาย การประหารชีวิตฟอลคอนถูกนำขึ้นพิจารณาด้วยความผิดฐานกบฏ ความผิดซึ่งบุคคลเหล่านั้นได้ใช้อำนาจกล่าวโทษเสนาบดีผู้เคราะห์ร้ายนั้น เขาถูกลงโทษเนื่องจากแนะนำชักชวนชาวต่างชาติ ผู้ซึ่งเขาปรารถนาจะใช้เป็นหนทางสร้างความยิ่งใหญ่ให้กับตัวเอง และเพื่อส่งเสริมความมักใหญ่ใฝ่สูงของเขาในราชอาณาจักรด้วย ในตอนพลบค่ำเขาถูกนำจากคุกโดยใช้ช้างเป็นพาหนะเข้าไปในป่าใกล้กับละโว้ เพื่อตีให้ตาย ดูเหมือนศัตรูผู้ป่าเถื่อนได้เตรียมเลือกป่าที่เงียบสงัดเป็นที่ประหารครั้งนี้ ราวกับว่าเขาปรารถนาที่จะฝังเรื่องความทารุณโหดร้ายในการล้างแค้นอย่างไม่ยุติธรรมของเขาให้เงียบหายไปชั่วกาลนาน

สีหน้าของฟอลคอนซีดสลด แต่เนื่องจากการทรมานซึ่งเขาได้รับขณะที่ถูกขังมีมากจนทำให้เขากล้าเผชิญกับความตาย ซึ่งจะได้ทำให้การทรมานจบสิ้นลง สายตาของเขาหยุดนิ่งและไม่ได้ส่งเสียงครวญครางใดๆ และดูเหมือนว่าเขาจะไม่ทันได้บอกเล่าพระเป็นเจ้าผู้ที่เขาจะได้ไปพบในเวลาอันสั้นนี้เสียด้วย

เมื่อมาถึงจุดหมายอันเป็นสถานที่ซึ่งเขาจะต้องพบกับชะตากรรม เขาเห็นบุตรชายของผู้ยึดอำนาจผู้ซึ่งจะทำหน้าที่สำเร็จโทษครั้งนี้ ฟอลคอนหันไปเผชิญหน้ากับเขาโดยปราศจากการอ้อนวอนขอความกรุณา แต่ขอเวลาที่จะทำให้จิตใจสงบก่อนที่จะสิ้นชีวิต

พวกทหารรู้สึกสลดใจเมื่อเห็นบุคคลซึ่งก่อนหน้านี้ประชาชน และพวกขุนนางเคยกราบกราน ขณะนี้ต้องอยู่ในสภาพที่น่าสงสาร หลังจากที่ฟอลคอนสวดมนต์จบแล้วเขาประท้วงว่าเขาบริสุทธิ์ และจะต้องตายโดยปราศจากความผิด อย่างน้อยที่สุดเขารู้สึกสบายใจขึ้นเมื่อสามารถชดเชยความผิดที่แล้วมาด้วยการตายอย่างทรมานนี้ ความอ่อนแอและความโง่เขลาของคนเนื่องมาจากการแสวงหาความมักใหญ่ใฝ่สูงอันไร้ผล

เขาเสริมว่าตลอดเวลาที่เขารับราชการนั้น เขาได้ปฏิบัติงานไปตามนโยบายของเขา คือการนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่พระเป็นเจ้าที่แท้จริง รับใช้พระมหากษัตริย์ด้วยความจงรักภักดีและเพื่อผลประโยชน์ของบ้านเมืองเท่านั้น

หลังจากการกล่าวอ้างเหล่านี้ ซึ่งฟอลคอนได้พูดเป็นครั้งที่สองกับข้าราชสำนักหนุ่มด้วยคำพูดอันก่อให้เกิดความสงสารมากขึ้น พวกเขารู้สึกเศร้าใจอย่างแท้จริงมากกว่าที่จะแกล้งทำเป็นสงสาร

“ฉันกำลังจะต้องตาย ขอให้จำไว้ว่า ถึงแม้ฉันจะมีความผิดแต่ฉันจำต้องทอดทิ้งภรรยาและบุตรชายผู้ปราศจากความผิดไว้ สำหรับเขาทั้งสองฉันขอร้องท่านว่า ไม่จำเป็นต้องให้ยศฐาบรรดาศักดิ์และทรัพย์สินใดๆ แก่เขา แต่อย่างน้อยที่สุดขออิสรภาพและขอชีวิตเขาไว้เถิด”

หลังจากที่กล่าวคำพูดเหล่านี้แล้ว เขาก็เงียบ และเมื่อให้สัญญาณเพชฌฆาตก็เอาดาบฟันเขา

เขาล้มลงพร้อมกับเปล่งเสียงเป็นครั้งสุดท้าย

เขาสิ้นชีวิตเมื่ออายุ ๔๑ ปี บุคคลผู้ซึ่งไต่ขึ้นมาจากตำแหน่งเล็ก ๆ จนอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญที่สุดในราชอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่

ความสามารถในนโยบายและแนวความคิดทำให้เขาเป็นที่โปรดปรานของเจ้านาย และเขาได้เป็นบุคคลหนึ่งท่ามกลางผู้ที่มีชื่อเสียงที่สุดในสมัยนั้น ในตอนปลายชีวิตของเขาก็ยังเจริญมากเท่า ๆ กับตอนเริ่มต้น

ถ้าความเฉลียวฉลาดหลักแหลมของฟอลคอนถูกชักนำไปในทางที่ผิด ก็ไม่แน่ว่าจะเป็นไปอย่างที่หวั่นเกรงกันหรือไม่ เนื่องจากเขาเป็นชาวต่างชาติ การกระทำที่ไม่เอาใจใส่ต่อกิจการบ้านเมืองเลยอาจจะกลายเป็นเรื่องที่น่าสงสัยด้วยความระมัดระวังและความรอบคอบตามนิสัยของเขา ทำให้เขาไม่ฉวยโอกาสเข้ายึดตำแหน่งเกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองอย่างเต็มที่ เขาเอาใจใส่กับการงานมากกว่าจะนึกถึงความบริสุทธิ์ของเขาอาจถูกทำลายด้วยความชั่วต่าง ๆ ได้แก่ความโลภและความเป็นคนเจ้าอารมณ์ และสักวันหนึ่งข้างหน้าเขาจะต้องสูญสิ้นความดีที่ได้พยายามสร้างมาหลายต่อหลายปี บุคคลผู้เต็มไปด้วยความมักใหญ่ใฝ่สูงเป็นอย่างยิ่ง เขาไม่ค่อยแสดงความเห่อเหิมมากนัก

การดำเนินชีวิตอย่างหรหราของฟอลคอนคล้ายจะเป็นการดูถูกประชาชนที่อยู่ในสภาพยากจน ซึ่งทำให้เป็นที่น่าคิดว่าเขาปล้นความร่ำรวยมาจากบุคคลเหล่านั้น ผลิตผลจากทุกถิ่นจะมีปรากฏในบ้านของเขา และมีทาสรับใช้ถึง ๔๐๐ คนซึ่งพร้อมเสมอที่จะรับใช้เขา ปฏิบัติตามความต้องการของแขกของเขาและเพิ่มความมีหน้ามีตาแก่เขายิ่งขึ้น ด้วยความหลงผิดอย่างมากมาย เขาใช้จ่ายมากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คราวน์ เพื่อซื้อของกำนัลในระยะเวลา ๓ ปี นโย-

บายของเขาเริ่มหันเหไปตามความประสงค์เพียงชั่วแล่นทำให้เขาลืมตัวมองไม่เห็นความจริงที่ว่า ความใจบุญทำนองนี้จะก่อให้เกิดความหวาดระแวงสงสัยของประชาชนมากกว่าที่จะเป็นผลทำให้เกิดความสุข หลังจากการเปลี่ยนมานับถือนิกายคาทอลิกแล้ว เขายอมตามหลักเกณฑ์ของศาสนาทุกอย่างและปฏิบัติตามคำสั่งสอนทุกประการ แม้ว่าบุคคลผู้นี้เชื่อว่าเขาไม่สามารถที่จะปฏิบัติเช่นนั้นด้วยหน้าที่ผูกมัดเขาเป็นส่วนตัวก็ตาม

ภรรยาของเขาซึ่งยังคงอยู่ในสภาพอ่อนเพลียและซูบผอมอยู่ในคุก ลืมความทุกข์ยากของตนเองเพราะเศร้าโศกเนื่องจากการตายของสามี เธอร้องตะโกนว่า "โธ่เอ๋ย ทำไมเขาถึงต้องตาย? เขาทำความผิดอันใดที่จะต้องได้รับโทษเหมือนกับทำความผิดทางอาญาร้ายแรง" ข้าราชสำนักผู้เป็นญาติคนหนึ่งของพระเพทราชาซึ่งกำลังยืนอยู่ใกล้ ๆ กับเธอกระซิบว่า ความผิดของเขาคือการที่ยินดีในการเป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระนารายณ์ และการที่เขามีความสามารถเป็นอย่างยิ่งด้วย

หลังจากนั้นไม่นาน เธอและบุตรชายก็ถูกตัดสินให้เป็นทาสต่ำต้อยและในที่สุดเธอก็ถูกปล่อยให้เป็นอิสระ ซึ่งเธออาจทำงานได้ตามความสามารถของเธอ

การสวรรคตของสมเด็จพระนารายณ์และพระอนชาหลายพระองค์ เกิดขึ้นก่อนการประหารฟอลคอน

มีเสียงโจษจันจากบางคนว่า พระเจ้าอยู่หัวถูกวางยาพิษ ในขณะที่คนอื่น ๆ ยืนยันว่า พระองค์สวรรคตเพราะความอ่อนเพลียที่ถูกกักขังเป็นเวลานาน

เมื่อสมเด็จพระนารายณ์เกือบจะสวรรคตแล้ว พระเพทราชาซึ่งเป็นผู้กำชะตาชีวิตของพระองค์ทรงเห็นว่า เป็นวิธีการที่ดีถ้าจะปลงพระชนม์พระอนุชาของสมเด็จพระนารายณ์ผู้ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งกีดขวางในทางไปสู่ความสำเร็จของพระองค์ในภายหน้า

พระองค์รับสั่งให้จับพระอนุชาทั้งสองพระองค์ใส่ในถุงกำมะหยี่ และส่งทั้งสองพระองค์ไปให้เพชฌฆาตสำเร็จโทษด้วยท่อนจันทน์จนสิ้นพระชนม์ทั้งสองพระองค์

การปลงพระชนม์ด้วยวิธีทำให้ไม่เสื่อมเสียพระเกียรติเช่นนี้ ถูกรักษาไว้ใช้เฉพาะการประหารเจ้านาย และผู้ที่มีเชื้อสายกษัตริย์เท่านั้น

ต่อมาอีกไม่นาน สมเด็จพระนารายณ์ก็สวรรคตตามพระอนชาทั้งสอง พระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงโปรดปรานพวกฝรั่งเศสเป็นอย่างยิ่งได้ถูกพวกฝรั่งเศสกล่าวถึงไว้อย่างมากมายในด้านความดีงาม พระบารมีของพระองค์ ความรุ่งเรืองในสมัยของพระองค์

ทั้ง ๆ ที่ตามปรกติสมเด็จพระนารายณ์ทรงเข้มแข็งและทรงมีอุปนิสัยเป็นนักรบแต่ก็ทรงเป็นเพื่อนที่แท้จริงของประชาชน พระองค์ทรงโปรดที่จะนำวิธีการที่จะทำให้สงบมาใช้มากกว่าที่จะทำตามพระประสงค์ของพระองค์ซึ่งจะเป็นผลร้ายต่อประชาชน

ทั้ง ๆ ที่ทรงพยายามระงับพระอารมณ์อันรุนแรงของพระองค์ พระองค์ก็ยังทรงเป็นที่น่าเกรงขามของประเทศเพื่อนบ้าน ผู้ซึ่งชอบที่จะติดต่อเป็นมิตรกับพระองค์มากกว่าที่จะเป็นศัตรู พระองค์ทรงเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่งกับกิจการบ้านเมืองทุกอย่าง และทรงใช้เวลาพักผ่อนเพียงเล็กน้อย และการ

พักผ่อนเพียงอย่างเดียวที่ทรงโปรดคือการล่าสัตว์ ซึ่งตามปรกติเป็นกีฬาของผู้ที่คล่องแคล่วว่องไวซึ่งบางครั้งบุคคลเหล่านั้นก็ต้องประสบกับความยุ่งยากมากกว่าจะได้พักผ่อน

พระองค์ทรงแสดงความซาบซึ้งในวิทยาศาสตร์และศิลปะ ชาวต่างชาติหลายท่านได้รับเชิญมาเป็นพระอาจารย์ และเมื่อดินดีอยู่แล้วพืชก็ให้ผลงอกงามตามไปด้วย (พระองค์ทรงเฉลียวฉลาดเป็นพื้นฐานอยู่แล้วจึงทำให้ทรงสามารถศึกษาและเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ได้รวดเร็ว)

พระองค์ทรงทิ้งราชธิดาผู้มีพระชนม์ ๒๘ ชันษา ซึ่งได้รับการแต่งตั้งขึ้นเป็นราชินี[๑]ในรัชสมัยของพระราชบิดาไว้ พระนางทรงมีอาณาเขตของพระนางเอง และทรงมีข้าราชการ และพวกทหารซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของพระนางเพียงพระองค์เดียว

ทุก ๆ วันพระนางโปรดให้มีการประชุมระหว่างพวกภรรยาของข้าราช-การ และทรงขึ้นนั่งบัลลังก์พร้อมกับรับความจงรักภักดีจากสตรีเหล่านี้ผู้ซึ่งหมอบกับพื้นด้วยการก้มศีรษะเช่นเดียวกับที่สามีของพวกเธอปฏิบัติในขณะเมื่อเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน

พระนางทรงเข้มงวด ค่อนข้างโหดร้าย และดูเหมือนทรงกระทำราวกับว่าปกครองสัตว์ป่ามากกว่าปกครองคน

---

(๑) พระราชธิดาสมเด็จพระนารายณ์ ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นกรมหลวงโยธาเทพ ทรงมีอำนาจปกครองดูแลอาณาบริเวณและข้าทาสบริพารที่ได้รับพระราชทาน ต้นฉบับใช้คำว่า "Queen" หมายถึงผู้มีอำนาจปกครองดูแลอาณาบริเวณของตนเอง คงจะไม่หมายความว่าเป็นพระมเหสีสมเด็จพระนารายณ์–ผู้แปล

บทที่ ๕

ความบาดหมางระหว่างพวกฝรั่งเศส กับผู้ชิงอำนาจ[๑]

การกบฏเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากในกิจการของบ้านเมือง ความยุ่งยากนี้เกิดขึ้นภายในบริเวณพระราชวัง แต่ภายนอกทุกสิ่งดูเงียบสงบ พระเพทราชาผู้ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมากในการขึ้นครองราชบัลลังก์ทรงเดินทางไปเมืองหลวง สถานที่ซึ่งพระองค์ทรงประกาศพระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์ท่ามกลางเสียงโห่ร้องของประชาชนจำนวนมาก พรรคพวกของพระองค์ได้รับตำแหน่งขุนนางชั้นผู้ใหญ่ของประเทศ พระองค์ไม่ทรงคิดถึงเรื่องการแก้แค้นอีก และเมื่อบ้านเมืองสงบทุกอย่างปลอดภัยและเป็นปรกติ พระองค์พระราชทานยศฐาบรรดาศักดิ์ทุก ๆ คน ก่อนที่เขาเหล่านั้นจะแสดงความไม่พอใจ ประชาชนได้รับการผ่อนผันและการพระราชทานสิ่งของแก่ผู้ตกทุกข์ได้ยากสามารถชนะจิตใจของทุกคนได้ พระองค์ทรงอภิเษกกับพระราชธิดาของสมเด็จพระนารายณ์ ในครั้งแรกเจ้าหญิงพระองค์นี้ทรงเกลียดชังพวกพระเพทราชามาก แต่ด้วยความมักใหญ่ใฝ่สูง พระนางทรงพอพระทัยที่จะมีพระชนม์อยู่มากกว่าที่จะสิ้นพระชนม์ ซึ่งจะต้องเป็นเช่นนั้นอย่างแน่นอนถ้าพระนางปฏิเสธ

---

(๑) หมายถึงพระเพทราชา – ผู้แปล

การตกลงกับพวกฝรั่งเศสเป็นผลสำเร็จลงด้วยดี โดยตกลงกันว่าเรือพร้อมด้วยลูกเรือจะต้องจัดเตรียมรับส่งพวกฝรั่งเศสไปยังเมืองปองดิเชอรี่และเพื่อเป็นเครื่องประกันพระสัจจะของพระเพทราชา พระองค์ได้ส่งพระราชโอรสสองพระองค์ผู้ประทับอยู่ที่พระราชวังตอนเหนือไปกับแม่ทัพฝรั่งเศส นายทหารทั้งหมดซึ่งถูกควบคุมตัวอยู่ที่ละโว้ได้รับการปลดปล่อย และจากปากคำของพวกเขาเล่าว่าพวกเขาและพวกคริสตังชาติต่าง ๆ ได้รับการเหยียดหยามลบหลู่ และต้องได้รับความลำบาก วิทยาลัยถูกปล้นสะดมเสมอ พวกคริสตังที่บริสุทธิ์ต้องสวดอ้อนวอนพวกทหารที่ปราศจากศีลธรรม ความพอใจเป็นอย่างยิ่งของพวกทหารก็คือการมีชีวิตที่ห้อมล้อมไปด้วยนางบำเรอ พวกสอนศาสนาได้รับการดูถูกประจานในสถานที่ซึ่งพวกเขาได้ทำการสั่งสอนประชาชนอย่อันแสดงถึงความทกข์ยากซึ่งท่านบาทหลวงได้รับ

ขณะที่กำลังจัดเตรียมเรื่องการขนส่งพวกฝรั่งเศสด้วยความกรุณาอันเนื่องมาจากเหตุผลต่าง ๆ หลายประการ มาดามฟอลคอนอ่อนแอเกินกว่าที่จะทนต่อสภาพความเป็นทาสได้ เธอได้ขอให้ท่านบาทหลวงเมเตลโลโปลิสขอความเห็นใจต่อทัพฝรั่งเศสในความเดือดร้อนของเธอ และจัดการบางสิ่งบางอย่างเพื่อว่าเธอจะเดินทางไปด้วยในเรือลำหนึ่งลำใดได้ ท่านบาทหลวงได้เจรจาได้ผลเป็นที่น่าพอใจเธออย่างยิ่งด้วยชั้นเชิงที่เฉลียวฉลาดมากกว่าที่จะรู้สึกในบุญคุณ เดฟาร์จได้ตอบว่า เขาจะต้องคอยจนกว่าพวกสยามจะให้ทุกสิ่งทุกอย่างที่จำเป็นในการเดินทางแก่เขา และเมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว เขาจะพิจารณาคำขอร้องของเธอ อย่างไรก็ตามเธอก็ยังคงยืนยันเหตุผลเดิมเพื่อจะเดินทางไปอย่างรวดเร็ว และการล่าช้าทุก ๆ นาทีมีความสำคัญแก่ชีวิตของเธอ

พระราชโอรสของพระเจ้าแผ่นดินผู้ถูกครอบคลุมไปด้วยราคะ มีความปรารถนาอันแรงกล้าในตัวมาดามฟอลคอน มาดามฟอลคอนคิดว่า เขาเป็นผู้ผิดในการตายของสามีเธอ และเธอจะร่วมเตียงกับผู้ที่ฆ่าสามีของเธอได้หรือ ควรหรือที่เธอจะยินยอมทำชั่วตามที่เขาเสนอมาเพราะเป็นทางเดียวที่เธอจะสามารถได้รับตำแหน่งอันมีเกียรติ และช่วยชีวิตบุตรชายของเธอจากการแก้แค้นของศัตรูด้วย หญิงสาวผู้กล้าหาญตอบว่า “ท่านไม่ทราบหรือว่าฉันเป็นใคร ? และฉันอยู่ในสภาพอย่างไร ? ศาสนาของฉันห้ามการแต่งงานที่เป็นบาป ฉันรักสามีของฉันหมดหัวใจและซื่อสัตย์ต่อเขาเสมอ หัวใจฉันบีดตายสำหรับเรื่องตัณหาราคะแม้ลูกจะเป็นสุดที่รักของฉัน และฉันควรจะเห็นแก่เขา แต่ฉันไม่ยอมซื้อชีวิตด้วยราคาตามที่ท่านเสนอมา”

เจ้าชายหนุ่มผู้ไม่อาจจะยับยั้งความปรารถนาอันแรงกล้าไว้ได้ ทรงคิดว่าพระองค์อาจจะชนะจิตใจของเธอได้ ด้วยข้อเสนอที่เป็นเครื่องล่อใจเป็นอย่างยิ่ง แต่พระองค์ทรงพบแต่ความดื้อดึงที่จะต่อต้านพระองค์ ทำให้พระองค์ทรงแสดงความรักในลักษณะป่าเถื่อน เธอถูกลากไปที่พระราชวังอันเป็นสถานที่ซึ่งเธอไม่สามารถจะป้องกันตัวเองได้นอกจากน้ำตาและเสียงร้อง

เจ้าชายกลัวว่า การลักพาตัวมาดามฟอลคอนจะทำให้ความลับในเรื่องความเสเพลของพระองค์ล่วงรู้ไปถึงพระราชบิดา และจะเป็นเครื่องแสดงถึงความประพฤติอันเลวทรามของพระองค์ พระองค์ทรงตัดสินพระทัยที่จะส่งเธอกลับคืนไปโดยกล่าวว่า ถ้าเธอยังคงยืนกรานไม่ปฏิบัติตามพระประสงค์ก็จะไม่มีสิ่งใดเหลือสำหรับเธอนอกจากความตายพร้อมกับบุตรชายของเธอ เธอไม่สนใจกับคำขู่เหล่านี้ เธอยินดีที่จะตายด้วยความบริสุทธิ์มากกว่าที่จะมีชีวิต

อยู่อย่างโสมม ปู่ของเธออายุ ๘๘ ปีซึ่งเป็นผู้สืบสกุลของผู้เสียสละแห่งญี่ปุ่นสนับสนุนความตั้งใจของเธอ

ความรักยิ่งมีมากขึ้นทีละนิดจนกระทั่งกลายเป็นความทารุณโหดร้ายเพื่อที่จะข่ให้เธอยินยอม เจ้าชายได้พ้องกล่าวหาเธอในเรื่องยักยอกเงิน เธอได้ถูกเรียกตัวมาสอบสวนที่ศาล ตุลาการทั้ง ๆ ที่เชื่อในความบริสุทธิ์ของเธอแต่ก็ออกคำสั่งให้ลงโทษเฆี่ยนเธอ ๑๐๐ ครั้งด้วยไม้ เธอได้รับคำสั่งให้ถูกลงโทษโดยปราศจากความเมตตา ผู้คุมต้องทนเห็นเธอเป็นลมเพียงแต่เริ่มต้นเฆี่ยนไปได้ครึ่งหนึ่งของที่ได้รับคำสั่งเท่านั้น ญาติพี่น้องของเธอถูกลงโทษด้วยเหมือนกัน เธอต้องทนต่อภาพลุงของเธอสองคน บ้าสองคน และพี่ชายคนโตได้รับความลำบากในการทรมานต่อหน้าเธอ ปู่ของเธอก็ได้รับการทรมานเช่นเดียวกัน ไม่มีความเมตตาใด ๆ แก่บุคคลซึ่งเห็นอยู่ชัดแจ้งว่าไม่สมประกอบ

ในขณะที่หญิงผู้กล้าหาญนี้ ดูเหมือนจะไม่เหลืออะไรอยู่เลยนอกจากความเศร้าโศกอันเกิดจากเคราะห์กรรมของเธอซึ่งยังคงดำเนินต่อไปในอนาคต เซนต์ มารี (Sainte Marie) นายทหารหนุ่มชาวฝรั่งเศสได้เสนอให้การช่วยเหลือเธออย่างปลอดภัยเพื่อเดินทางไปเมืองบางกอก เธอกระวนกระวายอย่างยิ่งเมื่อได้ฟังคำแนะนำที่เฉลียวฉลาดนี้ เธอพร้อมกับบุตรชายได้แอบลงเรือลำหนึ่งซึ่งเป็นของนายทหารผู้นี้ เธอตัดสินใจที่จะเสี่ยงชีวิตถ้าเธอสามารถหนีรอดไปได้เพียงแต่ขอให้รอดพ้นจากผู้กดขี่ข่มเหงเธอเท่านั้น

เมื่อเดินทางมาถึงบ้อมที่บางกอก ตามธรรมดาน่าจะเป็นที่น่ายินดีเป็นอย่างยิ่ง แต่แม่ทัพฝรั่งเศสเพียงคนเดียวที่แสดงความไม่พอใจและมีความคิด

ขลาดกลัวโดยการแสดงความประสงค์ว่า เธอควรจะเสียสละตัวเองมากกว่าที่จะให้เลือดของพวกฝรั่งเศสต้องไหลนอง ในการบ้องกันความปลอดภัยให้เธอ เธอร้องตะโกนว่า “โธ่เอ๋ย นี่หรือภรรยาของฟอลคอน ตัวคนเดียวเที่ยวเสาะแสวงหาที่หลบภัยภายใต้อารักขาของร่มธงฝรั่งเศส”

เมื่อได้ข่าวการหนีของมาดามฟอลคอน พระเพทราชาทรงเชื่อว่า เธอหนีไปพร้อมกับทรัพย์สินอันมีค่ามากมาย ทันทีพระองค์ได้ส่งข้าราชสำนัก ๒ คนให้ไปนำตัวเธอกลับมา และถ้ามีการปฏิเสธย่อมจะทำให้ทั้งสองฝ่ายต้องเป็นศัตรูกัน

ทันทีที่ข่าวการมาถึงของเธอได้แพร่ออกไป พวกฝรั่งเศสถูกจับเนื่องจากต่อสู้เพื่อคุ้มครองบ้องกันเธอให้รอดพ้นจากความตาย น้ำตาของแม่หม้ายผู้เคราะห์ร้ายความอ่อนเยาว์ของบุตรชายของเธอและความระลึกถึงสามีของเธอผู้ซึ่งเคยเป็นผู้คุ้มครองพวกฝรั่งเศส เป็นเครื่องแสดงคุณงามความดีของเธอ พวกนายทหารและพวกทหารพร้อมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยทุกคนประกาศว่า พวกเขาทั้งหลายยินดีจะเผชิญกับความตายมากกว่าที่จะทนอับอายเนื่องจากทรยศต่อหญิงผู้เคราะห์ร้ายผู้ซึ่งหวังพึ่งในความอารักขาของพวกเขา

เดฟาร์จผู้ไม่เลิกล้มความตั้งใจที่จะส่งเธอกลับไปยังประเทศสยาม ได้จัดการกับ ม. เดอ เมเตลโลโปลิส ผู้ซึ่งการเจรจาอย่างเปิดเผยและความสามารถเป็นพิเศษของเขาทำให้เขาเหมาะสมกับหน้าที่ในการเจรจาตกลงเกี่ยวกับกรณีที่สำคัญเช่นนั้น ท่านบาทหลวงต้องใช้ความพยายามประกอบกับความสุขุมรอบคอบอย่างมากที่สุดที่จะบอกข่าวร้ายแก่เธอ เพราะท่านได้ทราบว่าเธอตั้งใจอย่างเด็ดขาดที่จะไม่กลับไปโดยวิธีบังคับใด ๆ ถึงตาม เธอคอยอยู่หลายวัน

จิตใจของเธอพะว้าพะวังสับสนอยู่ระหว่างความหวังและความหวาดกลัว จนกระทั่งวันหนึ่งนายทหารฝรั่งเศสได้มาแจ้งแก่เธอว่า เขาจำเป็นต้องจัดการส่งเธอกลับไป

ไม่มีทางเลือกนอกจากปฏิบัติตาม เธอได้แต่คัดค้านอยู่เงียบ ๆ ต่อการกระทำที่โหดร้ายที่จะดึงเธอจากความอารักขาของร่มธงฝรั่งเศส ข้าราชสำนักผู้ถูกส่งมาเพื่อนำเธอกลับ ได้นำเธอไปยังริมแม่น้ำอันเป็นที่ซึ่งเรือจอดรอพร้อมอยู่แล้ว เธอเดินทางร่วมไปกับบุตรชายกับหญิงสาวอีกคนหนึ่ง และนักสอนศาสนาผู้ซึ่งความกระตือรือร้นของเขายิ่งเพิ่มความกล้าหาญของเธอที่สิ้นหวังไปแล้วให้มีมากขึ้น ความเศร้าโศกยิ่งมากขึ้นเมื่อเธอต้องออกจากสถานที่ซึ่งเธอถูกผลักใสโดยไม่ใยดีจากพวกฝรั่งเศส ผู้ซึ่งเธอยังคงมองเขาในฐานะเพื่อนเสมอ การกลับมาประเทศสยามได้ทำให้เธอเศร้าโศกมากขึ้น เพราะว่าที่นั่นเป็นที่ซึ่งสามีของเธอได้รับโทษ และ ณ ที่แห่งนี้เธอคาดว่าเธออาจจะได้รับการทรมานโดยวิธีแปลก ๆ และคงต้องถูกแยกจากบุตรชายของเธอซึ่งเป็นเพียงสิ่งเดียวที่ทำให้เธอมีชีวิตอยู่ได้

โชคของเธอดีขึ้นมากกว่าที่เธอคาดคิด พระราชโอรสผู้ถูกปฏิเสธอย่างดูถูกเหยียดหยามไม่มีพระประสงค์ในตัวเธออีกต่อไป หรืออาจจะทรงเกรงกลัวว่าพระราชบิดาของพระองค์จะทรงทราบเกี่ยวกับความเสเพล โหดร้าย และเรื่องน่าอับอายทั้งหลายเหล่านี้ เธอถูกนำไปยังห้องเครื่องของพระราชวังหลวง ตามความคิดของพวกสยามแล้วเห็นว่า การกระทำเช่นนี้เป็นการให้เกียรติและเป็นเรื่องที่ไม่น่าอับอาย เธอมีหญิง ๒ พันคนอยู่ในบังคับบัญชา เป็นที่ไว้วางพระทัยให้เป็นผู้ดูแลเครื่องเงินและทองของหลวง พระภูษาและฉลองพระองค์

ด้วย จัดผลไม้ต่าง ๆ สำหรับโต๊ะเสวยเมื่อได้รับหน้าที่นี้จึงเป็นช่องทางที่จะหาผลประโยชน์ได้เป็นอย่างดี แต่เธอกลับไม่คิดหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่นี้เลยซึ่งต่างไปจากคนที่ทำหน้าที่นี้แต่เดิม นอกจากนั้นเธอยังได้ส่งเงินเข้าพระคลังหลวงเป็นจำนวนมากทุกปี พระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งรอบล้อมไปด้วยขุนนางผู้ทุจริต และโลภมากทรงแปลกพระทัยต่อความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของเธอ จึงมักจะตรัสเสมอว่าพวกคริสตังเท่านั้นที่ซื่อสัตย์ ไม่ลุ่มหลงในทรัพย์สิน

ทั้ง ๆ ที่เธอมิได้ทุกข์ยากอย่างที่คาดคิด เธอก็ได้รับทุกข์ทรมานมากจากเรื่องที่บุตรชายของเธอถูกพรากไปจากเธอ เป็นระยะเวลานานที่เธอเป็นห่วงว่าการเล่าเรียนของเขาจะถกอบรมไปในทางหลงไหลบูชาพระสงฆ์ แต่เธอก็รู้สึกสบายใจขึ้นมากเมื่อทราบว่า เขาได้รับการเลี้ยงดูอยู่ที่วิทยาลัยและอยู่ในความดูแลของท่านบาทหลวงและพวกสอนศาสนา

ต่อมาเมื่อบุตรชายของเธอโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ เขาได้รับตำแหน่งนาวาเอกแห่งกองทัพเรือสยามประจำฝั่งโคโรมันเดล (Coromandel) ในปี ค.ศ. ๑๗๔๙ เขาได้รับมอบหมายให้เดินทางไปกับคณะทูตเพื่อทำสันถวไมตรีกับ ม. ดูเปลซ์ผู้เป็นข้าหลวงของดินแดนในครอบครองของฝรั่งเศสทางอีสอินดีส (อินเดียตะวันออก)

ท่านข้าหลวงผู้ซึ่งถึงแม้ชื่อเสียงทางด้านความสามารถจะไม่โด่งดังนักก็ยังระลึกได้ว่าเขาต้องติดต่อกับบุตรชายของบุคคลซึ่งเคยเป็นมิตรกับชนชาติของเขา คิดว่าเป็นหน้าที่ของเขาที่จะแสดงความกตัญญูต่อบุคคลซึ่งพวกฝรั่งเศสเป็นหนี้บุญคุณเขาโดยยอมยกเว้นในเรื่องการเก็บภาษีทั้งหมดซึ่งเขาจะต้องเสียในฐานะเป็นชาวต่างชาติ

ดูเปลซ์ส่งเขากลับพร้อมด้วยความสำเร็จ และให้ของขวัญเขามากมาย นามของดูเปลซ์จะจารึกอยู่ในบันทึกเหตุการณ์สำคัญของเราว่าได้ซื่อตรงจงรักต่อบุคคลซึ่งได้ทำประโยชน์แก่ประเทศบ้านเมืองของเขา

เมื่อกลับมาประเทศสยาม ฟอลคอนได้รับชื่อเสียงเกียรติยศ เขาถอดแบบความสามารถมาจากพ่อของเขา เขาอาจได้รับตำแหน่งสูง ๆ ได้ แต่เนื่องจากความฟุ่มเพือยอย่างที่พ่อเขาเคยเป็น เขาปรารถนาความมั่งคั่งแต่เพียงอย่างเดียว เพื่อจุดมุ่งหมายจะถวายแก่บรรดาเจ้าชายทั้งหลายและพระเจ้าแผ่นดิน ความใจดีของเขาทำให้เขาเป็นที่รักใคร่ของทุกคนในราชสำนัก และทำให้เขาสิ้นเปลืองทรัพย์สมบัติไปหมด เขาตายในสภาพที่ยากจนในปี ค.ศ. ๑๗๕๔ ทิ้งภรรยา บุตรชายและบุตรสาวหลายคนไว้ในสภาพแร้นแค้น บุตรสาวคนหนึ่งของเขาแต่งงานกับกัปตันเรือชาวฮอลันดา ประสบความหายนะเนื่องจากเสียเรือของเขาไปใน ๒–๓ ปีหลังจากนั้น

หลังจากนั้นไม่นาน บุตรสาวของฟอลคอน (ลูก) ก็สูญเสียสามีของเธอ และเมื่อพวกสยามถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยที่เมืองพะโค เธอได้แต่งงานอีกกับลูกครึ่งโปรตุเกสชื่อจังชี (Jeanchi) เป็นผู้กองประจำกรมทหารพม่าซึ่งเราจะได้กล่าวถึงเขาต่อไปในภายหลัง

บุตรสาวคนอื่น ๆ มีชีวิตอยู่ได้ไม่นานก็ตายหมด คงเหลือแต่เพียงบุตรชายคนเดียวที่มีนามว่า จอห์น ฟอลคอน (John Faulcon) แต่งงานกับชาวโปรตุเกสในประเทศสยาม พวกพม่าจับเขาไปเป็นเชลย แต่เขาได้เล็ดลอดหลบหนีกลับมาพร้อมด้วยภรรยาสู่ประเทศสยาม สถานที่ซึ่งเขาอาศัยอยู่อย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ

บุคคลเหล่านี้เป็นเชื้อสายของคอนสแตนติน ฟอลคอน ผู้ซึ่งยกฐานะตัวเองจากชาติกำเนิดที่ต่ำต้อย ขึ้นถึงขั้นราชบัลลังก์

อุปสรรคของข้อตกลงในการเจรจากับพวกฝรั่งเศส อันเนื่องมาจากการหลบหนีของมาดาม ฟอลคอน เป็นอันเลิกล้มไปเนื่องจากการกลับมาของเธอ ทั้งสองฝ่ายมีความกระตือรือร้นพอ ๆ กันที่จะทำการตกลง พวกฝรั่งเศสมีความปรารถนาที่จะจากดินแดน ซึ่งพวกเขาประสบแต่ความล้มเหลวและอันตรายที่น่ากลัวเท่านั้น พวกสยามไม่สามารถจะอยู่เป็นสุขในขณะที่พวกฝรั่งเศส ซึ่งชาวสยามได้ประจักษ์ในความกล้าหาญมาแล้ว ยังคงอยู่ในดินแดนสยาม ข้าพเจ้าไม่สามารถจะละเว้นที่จะนำเรื่องความกล้าหาญของบุคคลพวกนี้มาเล่าให้ฟังสัก ๒ เรื่อง

เซนต์ครี นายทหารฝรั่งเศสกำลังแล่นเรือล่องไปตามลำแม่น้ำพร้อมด้วยพวกลูกเรือชาวอินเดียผู้ซึ่งเมาเหล้าตลอดเวลาและไร้ความสามารถ เขามีชาวยุโรปเพียง ๒ คนเท่านั้นที่อยู่กับเขาและพร้อมเสมอสำหรับเหตุการณ์ฉุกเฉิน

พวกสยามเห็นสภาพไม่มีทางป้องกันตัวของเขา จึงเตรียมการที่จะยึดเรือ

ชาวยุโรปคนหนึ่งใน ๒ คน ตกใจและว่ายน้ำออกมาเพื่อเจรจากับพวกเขา แต่ถูกจับเป็นนักโทษและถูกตีตรวน เซนต์ครีอ่อนแอเกินกว่าที่จะต่อต้าน เขากลัวเป็นที่สุดที่เขาจะต้องตกอยู่ในมือของพวกป่าเถื่อนเหล่านี้ ความตายเป็นทางเลือกที่ดีกว่าที่จะตกไปเป็นทาสและเสี่ยงกับอันตรายเช่นนั้น ขณะนั้นมีทหารคนเดียวอยู่กับเขา เขาได้วางระเบิดพร้อมกับเตรียมระเบิดมือไว้บน

สะพาน เขาคอยอย่างสงบจนกระทั่งพวกสยามจำนวนมากขึ้นมาบนเรือของเขา แล้วเขาก็จุดระเบิดขึ้นทำให้พวกศัตรูแหลกกระเด็นไปในอากาศ

เรือถูกทำลายจากการระเบิดและจมลง

/ พวกสยามคิดว่าดินระเบิดคงใช้หมดแล้ว และเป็นการง่ายมากที่จะยึดเรือ แต่เซนต์คริทำให้เขาเสียใจในการกระทำของพวกเขา โดยจุดระเบิดที่เหลือ ซึ่งเขาได้เก็บรักษาไว้ ทั้ง ๆ ที่ตัวเขาเองก็อยู่ท่ามกลางการตายหมู่นี้ การระเบิดครั้งนี้ร้ายแรงกว่าครั้งแรก เพื่อนของเขาถือดาบขึ้นฝั่งได้ ความบ้าเถื่อนได้เข้าสิงจิตใจเขาอย่างล้นเหลือ เขาพยายามฆ่าและทำลายพวกศัตรู แต่เขาฆ่าศัตรูได้ไม่ถึง ๕ คนเขาก็ต้องตาย

อีกเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นพยานถึงจุดประสงค์อันแน่วแน่ของแม่ทัพฝรั่งเศส ผู้ซึ่งลูกชายทั้งสองของเขาถูกจับไว้เป็นตัวประกันอยู่ที่เมืองหลวงพระเพทราชาทรงบังคับให้บุตรชายทั้งสองเขียนจดหมายถึงพ่อว่า ถ้าไม่ยกกองทัพมาที่ละโว้ เขาทั้งสองจะถูกประหารชีวิต ทั้ง ๆ ที่ห่วงใยจดจ่อต่อบุตรชายทั้งสองก็ตาม ท่านแม่ทัพก็นึกถึงหน้าที่ของเขาอันมีต่อประเทศชาติ เขาตอบว่า “ลูกรัก พ่อรู้สึกเศร้าสลดเป็นอย่างยิ่งในความทุกข์ยากที่ลูกได้รับ พ่อยินดีสละชีวิตของพ่อเพื่อลูกได้ พ่อไม่สามารถจะช่วยอะไรได้ แต่ขอแนะนำให้ปฏิบัติตามแบบพ่อและซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ขอให้จงนึกว่าลูกกำลังจะตายเพื่อถวายชีวิตแด่พระเป็นเจ้า พระเจ้าแผ่นดินและประเทศชาติของเรา และจงเชื่อเถิดว่าการตายของลูกจะพบแต่ความสุขบนสวรรค์”

การกระทำของวีรบุรุษเช่นนั้น ทำให้ชื่อเสียงของพวกฝรั่งเศสเป็นที่น่าเกรงขาม และทำให้พวกสยาม รีบจัดการให้พวกฝรั่งเศสไปเสีย พวก

ฝรั่งเศสได้รับเรือขนาดกลางผีจักรเร็ว ๓ ลำ และเพื่อยืนยันว่าเรือจะถูกปล่อยให้กลับมา ท่านบาทหลวงเมเตลโลโปลิสหัวหน้าของคณะพ่อค้าแห่งฝรั่งเศสและบุตรชายทั้งสองของท่านแม่ทัพจึงถูกปล่อยจากฐานะตัวประกัน กองทัพเริ่มออกเดินทางจากบ้อมในวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๑๖๘๘ พร้อมด้วยเสนาบดีสยาม ๒ คนเพื่อเป็นประกันในพระดำรัสของพระเจ้าแผ่นดิน พวกเขาแล่นเรือออกสู่ปากน้ำในยามค่ำคืนนั้น

ท่านแม่ทัพฝรั่งเศสได้เชื้อเชิญเจ้าหน้าที่ทั้งสองผู้มาเป็นตัวประกันให้มาร่วมรับประทานอาหาร หลังจากรับประทานอาหารแล้วเจ้าหน้าที่ทั้งสองได้ถูกขอร้องโดยเดฟาร์จกล่าวว่า เขาจะไม่ปล่อยคนทั้งสองกลับจนกว่าเรือ ๔ ลำซึ่งบรรทุกหีบห่อสัมภาระต่าง ๆ นายทหาร ๓ คนและลูกเรือ ๑๔ คนจะตามมาทัน เจ้าหน้าที่ทั้งสองเมื่อได้ทราบถึงการผิดคำสัญญานี้ จึงได้รีบร้อนส่งข่าวให้ท่านพระคลังทราบทันที

ท่านพระคลังโกรธแค้นมากในการผิดสัญญาของฝ่ายฝรั่งเศส เขาได้เรียก ม. เดอ เมเตลโลโปลิสเข้าพบและกล่าวว่า “พวกเจ้าหน้าที่ผู้ประมาทจะถูกลงโทษอย่างหนักในการปล่อยตัวประกันของพวกฝรั่งเศสก่อนที่จะได้รับตัวประกันของเราคืนมา ท่านและข้าพเจ้ามีส่วนพัวพันอยู่กับเรื่องนี้ ท่านจะถูกเพ่งเล็งในฐานะผู้สมรู้ร่วมคิดกับการทรยศของพวกฝรั่งเศส ส่วนข้าพเจ้าจะถูกลงโทษเพราะไว้วางใจบุคคลที่ไม่น่าเชื่อถือในเรื่องนี้ เราจงช่วยกันหาทางให้หลุดพ้นจากอันตรายซึ่งจะเกิดขึ้นแก่เราทั้งสองเถิด”

ท่านสังฆราชผู้ไม่ทราบถึงแผนการของเดฟาร์จ ไม่กล้าที่จะลงโทษเขาหรือหาข้อแก้ตัวแทนเขาได้

ทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า ถ้าหนึ่งในตัวประกันถูกปล่อย ฝ่ายสยามจะยอมให้พวกฝรั่งเศสจำนวน ๑ ใน ๓ ของที่เหลืออยู่กลับไป ส่วนที่เหลือจะปล่อยให้เดินทางไปยังปากน้ำเมื่อตัวประกันอีกท่านหนึ่งได้รับการปลดปล่อย

เดฟาร์จปล่อยตัวประกันตามที่ตกลงกัน แต่เนื่องจากเขาเคยผิดต่อคำมั่นสัญญามาครั้งหนึ่ง ฝ่ายสยามจึงกลัวว่า พวกเขาจะไม่ปฏิบัติตามคำพูดอีก ดังนั้นแทนที่จะส่งเรือลงไปรับ ฝ่ายสยามกลับเรียกร้องเป็นเชิงขู่ให้นำตัวประกันทั้งสองคืนมาที่เดิม

ม. เดอ เมเตลโลโปลิสได้เขียนจดหมายอย่างน่าสงสารถึงท่านแม่ทัพชี้ให้เห็นถึงการกระทำของเขาว่า จะเป็นเหตุทำลายพวกฝรั่งเศสและความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาอย่างไรบ้าง การตัดสินใจที่เด็ดเดี่ยวของเดฟาร์จไม่มีอะไรจะทำให้เปลี่ยนแปลงได้ และหลังจากคอยอยู่จนกระทั่ง ๕ วันเพื่อให้เป็นไปตามความมุ่งหมาย เพราะได้รับคำมั่นสัญญาจากท่านพระคลังแล้ว เดฟาร์จได้ออกเดินทางไปยังมะลักกาไปตามเส้นทางสู่เมืองปองดิเชอรี่ พร้อมด้วยตัวประกัน ผู้ซึ่งไม่มีประโยชน์อันใดสำหรับเขาอีกต่อไป

บทที่ ๖

การประหัตประหารพวกคริสตัง หลังจากการจากไปของเดฟาร์จ

หลังจากที่พวกฝรั่งเศสออกจากราชอาณาจักรสยามไปแล้ว พวกคริส-ตังถูกทอดทิ้งไว้โดยปราศจากผู้คุ้มครอง พวกสยามยิ่งโกรธมากขึ้นเมื่อต้องเสียตัวประกันไป เรื่องนี้ทำให้สถานการณ์ร้ายแรงขึ้น และสังฆราชเมเตลโล-โปลิสเป็นบุคคลแรกที่ต้องรับทุกข์กับเรื่องนี้ ท่านถูกนำตัวขึ้นจากเรือและลากตัวไปในโคลนอย่างดูถูกเหยียดหยาม และถูกปล่อยให้ตากแดดอยู่เป็นเวลานาน ถูกแมลงตอมจนน่ารำคาญ บางคนก็ดึงเคราท่านเล่น บ้างก็ถ่มน้ำลายรดหน้าท่าน ส่วนพวกที่ไม่สามารถเข้าไปใกล้ได้ก็ได้แต่ใช้ก้อนดิน โคลนขว้างปาท่าน

ท่านพระคลังผู้ร่วมรู้เห็นเหตุการณ์บ้าเถื่อนทั้งหมดนี้ ซึ่งท่านสามารถที่จะป้องกันท่านสังฆราชได้ แต่ดูเหมือนท่านจะไม่มีความเมตตาสงสารเลย

ม. ดู อาร์ (M. du Har) กับนายทหารผ่รั่งเศสได้รับชะตากรรมเช่นเดียวกัน ทั้งสองถูกตีตรวนพาลงเรือและนำข้ามแม่น้ำ พอถึงฝั่ง ทั้งสองก็เห็นร่างของพรรคพวกที่น่าสงสารหลายคนถูกสับเป็นชิ้นๆ ท่านสังฆราชที่น่าสงสาร ด้วยความชรา ความท้อแท้และหมดหวังในสิ่งต่างๆ ที่ได้ประสบมาถึงกับไม่สามารถทนดูภาพที่น่าสังเวชเหล่านี้ได้

ท่านเป็นลมล้มลงจมโคลนไปครึ่งตัวซึ่งยากต่อการทรงตัวลุกขึ้น ท่านจึงต้องอยู่ในสภาพเสื้อผ้าที่เปียกโคลนนั้นทั้งคืนทั้งวัน

คุณงามความดีของท่านสังฆราชทำให้ผู้ประหัตประหารใจอ่อน พวกสยามนำท่านไปยังเมืองบางกอกและรับท่านไว้ ณ กระท่อมถัดจากบ้านของหญิงคริสตังผู้ซึ่งได้ปรนนิบัติท่านจนฟื้นและรู้สึกตัวอีกครั้งหนึ่ง ทันทีที่สามารถทรงตัวได้และหายเหนื่อยจากการเดินทาง ท่านก็ถูกนำตัวไปยังเมืองหลวง ท่านบาทหลวงถูกควบคุมตัวโดยผู้ที่โหดร้ายและมีแต่ความโลภผู้ซึ่งเคี่ยวเข็ญเอาเงินจากท่าน ปฏิบัติการเกินคำสั่งเด็ดขาดของเจ้านายของเขาเอง

พวกฝรั่งเศสคนอื่น ๆ ถูกจับเข้าคุกซึ่งอบอวลไปด้วยกลิ่นเหม็น เชื้อโรคและของสกปรก ซึ่งทำให้เขาหมดความรู้สึกก่อนที่เขาจะสิ้นลมเสียอีกเขาทั้งหลายรู้สึกเคยชินที่ต้องคลุกคลีอยู่กับสภาพเช่นนั้น

กองทหารที่โหดเหี้ยมได้เข้าทำการจู่โจมวิทยาลัยพร้อมกับจับกุมพระนักเรียนและข้าทาส พวกเขาไม่เห็นแก่ความไร้เดียงสาหรือความชราภาพใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งหมดถูกนำเดินขบวนไปเข้าคุก และถูกควบคุมโดยผู้คุมที่โหดเหี้ยมผู้ซึ่งตั้งใจที่จะทำให้บุคคลเหล่านั้นได้รับการทรมานด้วยความหิว และทรมานด้วยการให้อยู่กลางแดดที่ร้อนจัด ชาวฝรั่งเศส ๗ คนถึงแก่ความตายด้วยการทรมานนี้ พวกสอนศาสนาซึ่งเคยชินต่อความยากลำบากมากกว่าจึงทนได้นานกว่า แต่ ๙ คนในจำนวนพวกเขาถึงแก่ความตายในเวลา ๒–๓ วัน หลังจากที่ถูกปล่อยให้เป็นอิสระ

ภาพที่น่าสังเวชปรากฏอยู่เกลื่อนกลาดตามถนนในเมืองหลวง พวกบาทหลวงฝรั่งเศสและพวกนายทหารซึ่งร่างเกือบเปลือย ซีดเซียวและซูบผอม ได้พยุงร่างตัวเองเพื่อเดินขออาหารซึ่งโยนมาให้เขาอย่างดูถูกเหยียดหยาม และทั้ง ๆ ที่เกือบจะหมดแรงอยู่แล้ว พวกเขาถูกบังคับให้แบกเข่งขยะไว้บนบ่าท่ามกลางเสียงเย้ยหยันล้อเลียนของฝูงชนที่ชั่วร้าย

พวกอิสลามซึ่งตามปรกติจะวางตัวเป็นปรปักษ์กับพวกคริสตัง รู้สึกสงสารในชะตากรรมของพวกเขา พวกอิสลามได้ให้ความช่วยเหลือโดยร่างคำร้องเรียนว่าเป็นการขัดกับกฎหมายระหว่างชาติในการปฏิบัติต่อนักโทษสงครามอย่างรุนแรงเช่นนั้น แต่ไม่มีประโยชน์อันใดเลย หัวหน้าพวกอิสลามซึ่งอยู่ในตำแหน่งอันมีเกียรติกลัวว่า คำร้องนี้อาจจะเป็นต้นเหตุทำให้เขาเสื่อมความนิยมในราชสำนักได้ เขาจึงลงโทษพวกสอนศาสนา ๒ คนซึ่งยึดมั่นในตัวเขาด้วยความจริงใจอย่างหนัก ทั้งสองคนถูกลงโทษหนักและถูกใช้ให้ทำงานต่ำ ๆ นายทหารอังกฤษบางคน เมื่อเห็นพวกบาทหลวงแก่ ๆ ในขณะที่ทำหน้าที่แบกเข่งขยะที่หนักมากเหล่านั้นถึงกับประกาศว่า ถ้าการกระทำที่รุนแรงเหล่านี้ไม่สิ้นสุดลง พวกเขาจะไม่ยกโทษให้พวกขุนนางคนใดที่พวกเขาพบเลย เขาไม่เพียงแต่แสดงความโกรธด้วยการขู่อย่างไร้ความหมายเท่านั้น พวกเขาได้ให้เงินจำนวนหนึ่งแก่บุคคลที่นำสงสารเหล่านี้ด้วย

พวกสอนศาสนาคิดว่า ควรจะกล่าวยกย่องได้ว่า ที่ใดก็ตามที่พวกเขาพบชาวอังกฤษ มักจะพบกับความเมตตากรุณาของชาวอังกฤษเสมอ ความเดือดร้อนของนักโทษเป็นที่เห็นอกเห็นใจผู้คุมมาก จึงทำให้พวกนักโทษได้รับความลำบากน้อยลง

พวกเขาได้รับอนุญาตให้หยุดพักได้วันละ ๑ ช.ม. ผู้ที่เห็นใจและมีความเมตตาได้ให้ทานแก่พวกเขาซึ่งถูกกีดกันโดยเพื่อนนักโทษที่มีความผิดร้ายแรงและถูกล่ามโซ่รวมอยู่ด้วยกัน บุคคลเหล่านี้ผู้ซึ่งโชคดีได้หลบเลี่ยงการประหัตประหารโดยการหนีจากที่แห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งเรื่อย ๆ

พวกคริสต์ชาวตังเกี๋ยได้ให้ที่พักแก่พวกเขาหลายคนโดยให้อาศัยอยู่ในบ้านแทนที่จะประกาศเป็นศัตรู

พวกบาทหลวงนิกายเยซูอิตชาวโปรตุเกส ผู้ซึ่งได้หลีกเลี่ยงการประหัตประหารโดยหนทางลับ ได้ใช้เสรีภาพของตนช่วยเพื่อนร่วมศาสนาที่เคราะห์ร้าย ม. โปมาร์ดนักสอนศาสนาผู้ซึ่งได้รักษาพยาบาลพระเจ้าแผ่นดินจากโรคติดต่ออันตรายที่ร้ายแรง ไม่ได้รับความเดือดร้อนกับเหตุการณ์ยุ่งยากนี้เลย ดังนั้นจึงมีแต่เขาผู้ซึ่งคอยช่วยเหลือพวกคริสตังทั้งหลายได้ การพูดพาดพิงถึงหรือการกล่าวอ้างเพียงอย่างเดียวของชาวต่างชาติ หรือการแสดงความสงสารเพียงเล็กน้อยที่สุด ก็เป็นการยั่วยุให้เกิดความเกลียดชังดังแค้นแก่ประชาชนเป็นอย่างยิ่ง ชาวอาร์เมเนียนผู้นำอาหารมาให้นักโทษถูกจับใส่ตรวน และหลังจากนั้นก็ถูกประหารชีวิตโดยพระที่บ้าคลั่งผู้คิดว่า พระเป็นเจ้าของพวกเขาจะทรงยินดีกับการกระทำที่โหดร้ายทารุณนี้ ชาวโปตุเกส ๒ นาย หลังจากที่ได้รับการทรมานอย่างทารุณโหดร้ายแล้ว ถกลงโทษให้เป็นตะพุ่นหญ้าช้าง ภรรยาของเขาและแม่ยายต้องกลายไปเป็นทาส

แม่ชีคนหนึ่ง ซึ่งมาจากมะนิลาถูกฉุดกระชากอย่างไร้ศีลธรรมไปตามถนนพร้อมด้วยไม้กางเขนติดแน่นอยู่ใต้เท้าของเธอ ซึ่งเธอไม่ควรจะถูกลงโทษถึงขนาดต้องเหยียบย่ำพระเป็นเจ้าของเธอเช่นนี้

พวกทาสทั้งหลายไม่หวั่นเกรงต่อการทรมาน และคงความจงรักภักดี และซื่อสัตย์ต่อศาสนาเสมอ พวกตังเกี๋ยและพวกโคชินจีนซึ่งอยู่ในที่หลบภัย เซนต์โยเซฟได้รับการช่วยเหลือให้พ้นจากการโจรกรรม แต่มีบางคนถูกลงโทษให้เป็นผีพายในเรือและคนอื่นๆ ให้ไปทำงานในโรงช้าง พวกภรรยาและลูกของเขาถูกใช้ไปทำงานสาธารณะและไม่มีการแสดงความเมตตาใดๆต่อพวกสยามคริสตังเลย

ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับความสิ้นลึกหนาบางของเหตุการณ์การประหัตประหารกันนี้ ซึ่งมันจะเป็นแต่เพียงการย้ำภาพที่น่ากลัวและบ่าเถื่อนเท่านั้น ชาวโปรตุเกสผู้สุขุมรอบคอบอยู่ท่ามกลางเหตุการณ์ที่ร้ายแรงเหล่านี้รู้สึกยินดีอย่างยิ่งกับชะตากรรมของพวกฝรั่งเศส ความริษยาบีดตาพวกเขาทำให้ไม่มีความสงสารเห็นใจ แต่เขาก็ไม่สมควรที่จะแสดงความรู้สึกอย่างเปิดเผย ตอนนั้นพวกโปรตุเกสคิดว่า ถ้าศัตรูถูกขับไล่ออกไป พวกเขาจะสามารถกอบโกยผลประโยชน์ทางการค้าซึ่งแต่เดิมเคยอยู่ในมือของพวกฝรั่งเศสแทน

พระเจ้าแผ่นดินแห่งโคชินจีนทรงเห็นว่าการประหัตประหารนี้เหมือนเป็นอาชญากรรมต่อความเป็นมนุษย์ พระองค์ทรงได้รับรายงานว่า พวกฝรั่งเศสเป็นพวกทำลายความสงบสุขของราษฎร เป็นต้นเหตุของความยุ่งยากในราชอาณาจักรสยามอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อจะทำให้เกิดการจลาจลขึ้นในประเทศ พระเจ้าแผ่นดินผู้เฉลียวฉลาดทรงหยั่งรู้ว่า เหตุการณ์เช่นนี้เป็นเรื่องที่ทำกันสืบต่อมาเป็นเวลานาน แม้กระนั้นพระองค์ก็ได้ส่งคณะทูตไปยังราชอาณาจักรสยามเพื่อระงับเหตุการณ์ร้ายแรงนี้ แต่ความมุ่งหมายของคณะทูต

ได้เป็นที่ทราบกันเสียก่อน พวกสยามจึงส่งตัวกลับโดยไม่ได้เข้าเฝ้า เจ้าชายแห่งโคชินจีนผู้ทรงมีสายเลือดนักรบและทรงหยิ่งในศักดิ์ศรีของพระองค์ ทรงคิดจะแก้แค้นการกระทำที่บ่าเถื่อนเหล่านี้ พระองค์ทรงวางแผนโดยไม่นึกถึงความตายเลย

ความเกลียดชังที่มีต่อพวกคริสตังกำลังจะสิ้นสุดลง แต่เมื่อมีข่าวมาว่าเดฟาร์จพร้อมด้วยเรือ ๕ ลำได้เทียบฝั่งที่เกาะถลาง (Jomalam) เป็นที่น่าคิดว่าเขากำลังคอยกองทหารที่จะส่งไปเพิ่มกำลัง เพื่อจะทำการแก้แค้นในการดูถูกเหยียดหยามซึ่งชนชาติเขาได้รับ ตามความคิดโดยทั่วๆ ไปเขาเป็นเหมือนผู้ชนะที่เต็มไปด้วยความโกรธแค้นผู้ซึ่งตั้งใจจะเหยียบย่ำบ้านเมืองพวกสยามและเข้ายึดไว้ด้วยอาวุธปืนและดาบ

พวกนักโทษได้รับการดูแลอย่างเข้มงวด และเป็นที่น่าสังเวชมากขึ้น

ในวันต่อมาความกลัวค่อยบรรเทาลง เนื่องจากจดหมายจากแม่ทัพฝรั่งเศสได้แจ้งมาว่า จุดมุ่งหมายของเขาคือความสงบ เมื่ออธิบายเหตุผลที่จะไม่ยอมปล่อยตัวประกันเรียบร้อยแล้ว เขาแจ้งว่าเขายินดีที่จะยอมเสียเกียรติมากกว่าที่จะตัดสัมพันธไมตรีระหว่างพระเจ้าแผ่นดินมหาอำนาจทั้งสอง ดังนั้นเขาได้ส่งตัวประกันพร้อมด้วยข้อตกลงที่จะคืนเรือ ซึ่งเขาต้องการมากมาให้ได้ในสภาพดี ในขณะเดียวกันเขาแจ้งว่า หัวหน้าทางการค้าของฝรั่งเศสที่จะมาตั้งสถานีการค้าใกล้มาถึงแล้ว และยินยอมที่จะจ่ายเงินล่วงหน้าในกรณีที่สินค้าซึ่งถูกนำไปจากโกดังมีไม่เพียงพอที่จะจ่ายหนี้ได้ในทันที

ท่านสังฆราชถูกปล่อยจากโซ่ตรวนในวันเดียวกับที่จดหมายมาถึงและถูกนำไปที่พระราชวัง เขาต้องเดินผ่านเข้าไปในเมืองด้วยเท้าเปล่า ไม่สวมหมวกและใส่เสื้อผ้ากระรุ่งกระริ่ง พวกสอนศาสนาถูกล่ามด้วยโซ่ตรวนเช่นเดียวกัน

ข้าราชสำนักชั้นผู้ใหญ่ประกาศอย่างยะโสว่า ถ้าแม่ทัพฝรั่งเศสแสดงความเป็นศัตรูออกมาให้เห็นแม้แต่น้อย พวกคริสตังทั้งหมดจะถูกยิงจากปากกระบอกปืนใหญ่เป็นการแก้แค้นอันเนื่องจากความไม่ซื่อตรงต่อกัน ม. เดอเมเตลโลโปลิสถูกบังคับให้เขียนถึงท่านแม่ทัพ เขาปฏิบัติตามทันที และถึงแม้ว่าพระเจ้าแผ่นดินและเสนาบดีของพระองค์ จะพอใจกับจดหมายฉบับนั้น พวกเขาก็ยังเขียนแทนขึ้นอีกฉบับหนึ่งและบีดผนึกโดยไม่อนุญาตให้ท่านสังฆราชอ่านจดหมายอีกครั้ง พวกนักโทษถูกส่งกลับไปทำงานระหว่างรอคำตอบ พวกเขาถูกกักตัวอย่างแน่นหนาและลำบากมากขึ้นและไม่สะดวกสบาย

เดฟาร์จรีบร้อนออกเรือเพื่อส่งตัวประกันอีกคนหนึ่งซึ่งพอใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับการต้อนรับอย่างอบอ่นขณะที่เป็นตัวประกันกลับ โดยคิดว่านักโทษทั้งหลายคงจะได้รับอิสรภาพ แต่ท่านสังฆราชคนเดียวเท่านั้นที่ได้รับการปลดปล่อย ส่วนคนอื่นๆ คงได้รับความทรมานจากความยากลำบากต่อไป เนื่องจากการกักขังเป็นระยะเวลานานพวกนักโทษได้ร้องขอความตายหรือไม่ก็ขอให้ปล่อยเป็นอิสระคำร้องเรียนจะได้รับผลตามการคาดหมาย คือ พวกเขาจะได้รับการปลดปล่อยตามข้อตกลง หรือไม่ก็จะได้รับการลงโทษที่รุนแรงยิ่งขึ้นถ้าการณ์กลับตรงข้ามทางราชสำนักประกาศว่า เป็นการผิดกฎหมายที่จะแสดงการดูถูกหรือเยยหยันชาวต่างชาติ และบุคคลผู้ซึ่งเข้าแทรกแซงยุ่งเกี่ยวกับศาสนาคริสต์จะถูกลงโทษอย่างหนัก

การแสดงออกแห่งความเมตตากรุณาในขั้นแรกนี้ก่อให้เกิดความหวังในการปลดปล่อยมากขึ้น พวกฮอลันดากลัวว่าพวกฝรั่งเศสจะกลับได้รับความนิยมอีก จึงได้ปล่อยข่าวว่าฝรั่งเศสกำลังส่งกองทหารอาสามาโจมตีราชอาณาจักร

สยาม กลอุบายประสบผลสำเร็จ พวกนักโทษถูกจับใส่โซ่ตรวนอีกครั้ง และไม่มีอะไรที่จะปลอบใจได้ดีเท่ากับการสวดอ้อนวอนพระเจ้า ม. โปมาร์ดนักสอนศาสนาผู้เป็นที่ไว้วางใจของราชสำนักได้กล่าวว่า ข่าวซึ่งแพร่ออกไปโดยศัตรูที่ริษยาพวกเขาเป็นเรื่องไร้สาระ แต่กลับได้รับผลสำเร็จและข้าราชสำนักซึ่งเคยเชื่อถือในคำพูดของเขากลับพากันเชื่อตามข่าวลือเหล่านั้น

พวกนักโทษถูกย้ายไปอยู่ที่เกาะใกล้เคียงซึ่งรอบล้อมไปด้วยอากาศเสียเหมือนกับคุกทั่วๆ ไป

หลายต่อหลายคนต้องตายด้วยเหตุนี้ และผู้ที่อยู่รอดก็ต้องใช้ชีวิตต่อไปอย่างทรมาน

ขณะที่พวกเขากำลังทนทุกข์ทรมานอย่างหมดหวังที่จะได้รับการปลดปล่อยท่านบาทหลวงตาชารด์ได้ขึ้นบกที่มะริดในปลายปี ๑๖๙๐ และก่อนที่จะเดินทางเข้าเมืองต่อไป ท่านได้ส่งข่าวไปยังท่านพระคลังว่า ท่านเป็นผู้อัญเชิญพระราชสาสน์จากพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ และได้รับความไว้วางพระทัยให้เป็นผู้เจรจาเกี่ยวกับการรื้อฟื้นสัมพันธไมตรีระหว่างพระเจ้าแผ่นดินทั้งสอง ท่านไม่สามารถที่จะขอเข้าเฝ้าโดยปราศจากความมั่นใจก่อนว่า จะได้รับการต้อนรับและรับรองตามฐานะของท่าน ข้าราชสำนักสยามสองท่านผู้ซึ่งมาจากประเทศฝรั่งเศสได้เข้าไปในราชสำนักทันที พร้อมกับได้เล่าถึงความสวยงามหรูหราของพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสและเกียรติยศทั้งหลายที่พวกเขาได้รับจากพระองค์ แม้ว่าพระองค์จะทรงทราบเป็นอย่างดีว่ากองทัพของพระองค์ถูกขับไล่จากบ้อมที่เมืองมะริดและบางกอกก็ตาม

ความอวดดีของพวกสยามเป็นเรื่องที่น่าขบขันอย่างยิ่งเพราะว่าพระเจ้าแผ่นดินผู้มีอำนาจมากได้หมอบราบต่อความทนงของพวกฮอลันดา ซึ่งเป็น

เพียงประเทศเดียวที่เป็นมหาอำนาจอยู่ในหมู่เกาะอินดีส จนถึงต้องทรงแสวงหาสัมพันธไมตรีกับพวกเขา

ผลที่ได้รับประการแรกของคณะทูตนี้คือ สามเณราลัยได้รับค่าชดใช้ความเสียหาย โดยความสามารถของท่านสังฆราชแห่งเมเตลโลโปลิส ในไม่ช้าก็ซ่อมแซมสำเร็จ

ชาวอาร์เมเนียนคนหนึ่งได้ให้ท่านสังฆราชแห่งเมเตลโลโปลิสยืมเงินก้อนใหญ่ ซึ่งม.เดแลนเดสหัวหน้าสถานีค้าขายฝรั่งเศสที่สุรัตได้กรุณาจ่ายคืนให้

ความกระตือรือร้นของพวกสอนศาสนายิ่งมีมากขึ้นภายใต้การบีบบังคับของการประหัตประหาร พวกเขาพยายามจนสุดความสามารถที่จะร้องเรียนเสนาบดีเพื่อช่วยเหลือพวกที่ทนทุกข์ทรมาน ด้วยความเบื่อหน่ายเนื่องจากสิ้นหวังทำให้พวกสอนศาสนาร้องขอความตาย ท่านสังฆราชได้กราบทูลต่อพระเจ้าแผ่นดินว่าจะเป็นตัวประกันให้พวกเขา ความมั่นคงในคุณงามความดีและความซื่อตรงต่อคำพูดบันดาลให้ความปรารถนาของท่านเป็นผลสำเร็จ ทุกคนจึงได้รับอิสรภาพ

สามเณราลัยแน่นไปด้วยคนจำนวน ๑๑๓ คน ซึ่งขาดแคลนทั้งอาหารและเครื่องนุ่งห่ม ท่านเจ้าวัดได้เสียสละในสิ่งจำเป็นบางอย่างสำหรับตัวท่านเพื่อให้แก่ผู้ที่ขาดแคลนมาก ไม่มีผู้ใดทราบว่า ท่านจะทำอย่างนั้น แต่ความเมตตากรุณาโดยการให้ทานไม่มีวันสิ้นสุดไปได้ พระเจ้าแผ่นดินทรงทำให้เป็นที่ประหลาดใจในความใจบุญของพระองค์ และทรงปรารถนาที่จะช่วยเหลือคนยากจน โดยทรงบริจาคถึง ๕๐๐ คราวน์[๑]

---

(๑) คราวน์ (Crown) เหรียญเงินอังกฤษราคา ๕ ชิลลิง–กวป.

ด้วยความพยายามของท่านสังฆราช ทำให้พวกคริสตังจำนวนหลายคนที่ถูกนำไปเป็นทาสได้กลับมาสู่อิสรภาพอีกครั้งหนึ่ง ส่วนคนอื่นๆ ซึ่งอยู่ภายในอำนาจของพวกข้าราชสำนักในฐานะทาสในเรือนเบี้ย ไม่สามารถสนองความโลภของเจ้านายได้ และต้องทนทรมานอยู่ในโซ่ตรวนจนกระทั่ง ค.ศ. ๑๖๙๕

การประหัตประหารครั้งนี้ทำให้เกิดผู้เสียสละขึ้นมากมาย ซึ่งเป็นผลประโยชน์แก่พวกเผยแพร่ศาสนา ความโหดร้ายของพวกสยามในการทรมานด้วยวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงถึงความอ่อนแอ และขี้ขลาดอย่างยิ่งที่ฝังอยู่ในตัวพวกเขา เรื่องราวของบุคคลเหล่านี้เป็นเครื่องพิสูจน์อย่างหนึ่งว่า ความโหดร้ายเป็นความชั่วซึ่งรวมอยู่ในอุปนิสัยขี้ขลาด ประวัติศาสตร์เพียงแต่บันทึกเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเราอาจจะได้รับประโยชน์จากบันทึกเหล่านี้ และการอ่านรายละเอียดของการกบฏนี้ ก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ให้แจ่มแจ้งได้

ฟอลคอนผู้ซึ่งตำแหน่งของเขาไม่มั่นคง และไม่แน่นอนยืนยาวไปในประเทศที่คนส่วนมากริษยาและเกลียดชังความเป็นคนต่างด้าวของเขา คิดว่าจะรักษาตำแหน่งของเขาไว้ได้ โดยการขอความช่วยเหลือจากชาวยุโรปต่อต้านพวกสยามผู้ซึ่งเป็นหนี้บุญคุณเขา และไม่มีใครเลยแม้แต่น้อยที่จะเป็นศัตรูของเขา เขาไม่มีความมักใหญ่ใฝ่สูงที่จะขึ้นครองราชย์เหมือนดังที่ศัตรูกล่าวหา ความพอใจในความเป็นรองทำให้รู้สึกว่าเป็นการบ้ามากถ้าเขามีความคิดจะครองตำแหน่งสูงสุดเสียเอง พวกฝรั่งเศสรีบร้อนถือโอกาสแผ่ขยายอำนาจและการค้า พร้อมกับทำให้เป็นที่นับหน้าถือตาในความสำคัญทางสนธิสัญญาทางการค้า พวกเขาโง่พอที่จะเชื่อว่า เขาต้องเป็นมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ทางแถบหมู่เกาะอินเดียตะวันออก

ฟอลคอนใช้ศาสนาเป็นเครื่องเสริมนโยบายมักใหญ่ใฝ่สูงของเขา บุคคลผู้ซึ่งมั่นใจในชัยชนะทางศาสนาได้ถูกชักนำไปในทางที่ผิดด้วยความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงให้พระเจ้าแผ่นดินทรงหันไปนับถือคริสตศาสนา แต่พวกนายทหารฝรั่งเศสที่มีความกระตือรือร้นน้อย และมองการณ์ไกลมากกว่ารู้ดีกว่า แผนการเหล่านี้เป็นกับดักที่สร้างขึ้นโดยเสนาบดีเพื่อพยายามชักจูงพวกที่หลงงมงายและเชื่อคนง่าย

เมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ตรัสถามฟอร์แบง เกี่ยวกับพระเจ้าแผ่นดินสยาม เขาได้ทูลตอบว่า พระเจ้าแผ่นดินสยามเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในศาสนาซึ่งนับถือมาแต่บรรพบุรุษเป็นอย่างมาก และเพิ่มเติมว่า ในครั้งแรกที่โปรดเกล้า ฯ ให้ราชทูตเข้าเฝ้า โชมองต์ได้พยายามบรรยายถึงความดีงามของศาสนาคริสต์อย่างยืดยาว แต่ฟอลคอนผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นล่าม ไม่เคยทูลพระเจ้า-แผ่นดินสยามผู้เป็นเจ้านายของเขา แม้แต่คำเดียวเกี่ยวกับเรื่องศาสนา และในการเข้าเฝ้าเป็นส่วนตัว ท่านราชทูตได้พยายามหาช่องทางส่วนมากเน้นถึงแต่เรื่องศาสนา แต่เนื่องจากล่ามได้เปลี่ยนแปลงความเชื่อให้หมดสิ้นไป ท่านสังฆราชแห่ง เมเตลโลโปลิสผู้ซึ่งได้เข้าเฝ้าอยู่ด้วย และเป็นผู้ที่เข้าใจภาษาของสยามสามารถที่จะทูลความจริงเรื่องนี้ได้ แต่ท่านเกรงจะไม่เป็นที่พอใจฟอล-คอนผู้ซึ่งทราบอย่างดีว่า การกราบทูลเช่นนั้นควรจะได้รับโทษหรือรางวัล

บาทหลวงตาชารด์เป็นหนึ่งในจำนวนหัวหน้าของคณะราชทูตนี้ ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ด้วยความกระตือรือร้นของท่าน ทำให้ท่านหลงเชื่อฟอลคอนซึ่งเป็นคนสนิทกับท่าน ฟอร์แบงเน้นอย่างมั่นใจว่า เขาได้พบเห็นเอกสารจำนวนมากมายซึ่งลงพระนามโดยพระเจ้าแผ่นดินและต่อลงมาก็เป็นชื่อตาชารด์

ดังนั้นในขณะที่ท่านบาทหลวงตาชาร์ดผู้นี้กำลังทำหน้าที่อยู่ในราชสำนัก พวกเจ้าวัดและพวกพระก็กำลังเที่ยวสั่งสอนท่ามกลางหมู่บ้านที่ยากจน สถานที่ซึ่งพวกเขาแน่ใจว่าจะพบผู้เปลี่ยนใจมานับถือคริสต์มากกว่าพวกที่อยู่ในพระบรมมหาราชวัง ความยุ่งยากซึ่งจะเกิดขึ้นสามารถคาดล่วงหน้าได้คร่าวๆว่าความพอพระทัยของพระเจ้าแผ่นดินที่มีต่อพวกฝรั่งเศสเป็นเรื่องไม่แน่นอน ตำแหน่งหน้าที่ของพวกเขาสามารถคงอยู่ได้ในระหว่างที่พระเจ้าแผ่นดินยังคงพระชนม์ชีพอยู่เท่านั้น ซึ่งเมื่อสิ้นรัชสมัยของพระองค์แล้วทุกอย่างก็ยากที่จะเป็นไปตามความพอใจของเขาได้ การดำเนินงานของพวกฝรั่งเศสเจริญก้าวหน้าแต่ความนิยมชมชื่นในพวกเขาเป็นไปอย่างไม่แน่นอนเหมือนสภาพที่เขาเป็นอยู่

เป็นเรื่องของเคราะห์กรรม ซึ่งพวกเขาได้พบเห็นจากทุกหนทุกแห่งว่าโชคดีมักเข้าข้างเขาในตอนแรก พวกเขาดูเหมือนจะเอาชนะจิตใจของทุกคนได้ และสิ่งที่เขาได้รับในที่สุดคือความเกลียดชัง.

บทที่ ๗

เหตุการณ์ซึ่งนำไปสู่การกบฏปี ค.ศ. ๑๗๖๐

ตอนปลายศตวรรษที่ ๑๗ ราชอาณาจักรสยามกำลังเจริญรุ่งเรืองมากในด้านธุรกิจติดต่อและเป็นที่ยำเกรงของประเทศเพื่อนบ้าน

ความช่วยเหลือซึ่งพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ยอมลดพระองค์ลงมาช่วยเหลือทำให้เป็นหลักต่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ และยังช่วยแก้สถานการณ์ที่เลวร้ายต่าง ๆ ให้ดีขึ้นได้ แต่สิ่งใดก็ตามที่นำความเจริญรุ่งเรืองมาให้มักจะเป็นต้นเหตุแห่งหายนะ และการล้มล้างในที่สุด พวกสยามไม่เข้าใจถึงคุณค่าของผลประโยชน์ซึ่งจะเป็นหลักประกันในความปลอดภัยของพวกเขา

พระเจ้าแผ่นดินผู้อ่อนแอ ทรงหวั่นเกรงที่จะยอมรับทหารจำนวน ๕๐๐ คนซึ่งถูกส่งมาช่วยป้องกันพระองค์ พวกทหารถูกมองในลักษณะเป็นพวกหัวสูง ซึ่งทั้ง ๆ ที่อยู่ในฐานะเพื่อนแต่จะกลับมาเป็นผู้กดขี่ประชาชน พระภิกษุ หลายองค์ ช่วยกันปลุกปั่น ให้เกิดความไม่สงบ ต่อต้านพวกเสนาบดีผู้ใหญ่ และยกผู้มักใหญ่ใฝ่สูง ซึ่งหลอกลวงพวกพระสงฆ์ด้วยการแกล้งทำเป็นเห็นใจและเลื่อมใสในศาสนาขึ้นครองราชบัลลังก์

พระเพทราชาผู้ขึ้นครองราชบัลลังก์อย่างไม่บริสุทธิ์ ด้วยการปลงพระชนม์พระราชวงค์หลายองค์ โดยได้ร่วมมือกับเสนาบดีผู้ใหญ่ซึ่งจิตใจเหี้ยมโหดและชั่วร้ายที่สุด ทันทีที่พระองค์ได้ขับไล่พวกฝรั่งเศสออกจากราชอาณาจักร

พระองค์ทรงวางพระทัย และไม่เห็นว่ามีสิ่งใดอีกที่จะต้องระวัง ในขณะที่พระองค์ถูกรอบล้อมด้วยข้าราชบริพาร และทรงยินดีกับผลของความชั่วที่พระองค์สร้างขึ้น พระมอญผู้ซึ่งอุทิศตนเป็นพี่เลี้ยงของสมเด็จพระนารายณ์ได้พยายามปลุกปั่นให้เกิดการกบฏครั้งนี้ขึ้น เขาถูกจับมาเป็นเชลยอยู่ในอยุธยาเป็นเวลานาน มีเรื่องแปลก ๆ ซึ่งเป็นที่เล่าลือกันมากในราชสำนักเกี่ยวกับกำเนิดของเขา คนหลอกลวงเหล่านี้ได้ต่อเติมเรื่องราวให้วิจิตรพิสดารยิ่งขึ้น และชาวสยามจำนวนหมื่น ๆ คน พากันเชื่อถือในเรื่องนี้

เป็นการง่ายกว่าสำหรับเขาที่จะหลอกลวงหัวหน้าเสียก่อนที่จะหลอกทหารทั้งกองทัพ แล้วหัวหน้าที่เชื่อมั่นเขาจะเป็นผู้ทำให้ลูกน้องต้องปฏิบัติตามยอมเสี่ยงกับอันตรายทุกอย่าง และทุกคนพร้อมที่จะสู้หรือตายเพื่อหัวหน้าของเขา

พระราชโอรสของพระเพทราชามีพระประสงค์จะเสด็จประพาสนอกเมือง พร้อมด้วยข้าราชบริพาร พระมอญรูปนี้ตั้งใจที่จะคอยดักโจมตีในป่าซึ่งขบวนเสด็จจะต้องผ่านทางนั้น

แผนการของเขาคือจะปลงพระชนม์พระราชโอรส และผู้ติดตามเสด็จประพาสชนบท โดยให้พระราชโอรสออกไปไกลพระเนตรพระกรรณพระราชบิดาและพระญาติวงศ์ทั้งหมด

แผนการซึ่งถูกรักษาไว้เป็นความลับสุดยอดได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง โดยไม่เป็นที่สงสัยของพระราชโอรสเลยว่าพระองค์กำลังอยู่ในอันตราย

พระราชโอรสทรงเห็นกลุ่มคนพร้อมด้วยอาวุธ และทันทีที่รู้สึกพระองค์ว่ากำลังจะถูกลอบทำร้าย แทนที่จะป้องกันพระองค์กลับทรงหลบหนีอย่าง

รวดเร็ว ทรงทิ้งทรัพย์สินมีค่าไว้มากมาย พวกกบฏมัวแต่เก็บรวบรวมสิ่งของเหล่านั้นจึงไม่ติดตามไป เมื่อพวกกบฏเก็บทรัพย์สินได้พอกับความโลภของพวกเขาแล้ว ก็เดินทางไปยังเมืองหลวง ซึ่งพวกเขาคาดว่าจะถูกต่อต้าน แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพระเพทราชาได้ทรงทราบถึงเหตุร้ายซึ่งทำให้พระราชโอรสเกือบสิ้นพระชนม์ พระองค์ทรงส่งกองทัพจำนวน ๑๒,๐๐๐ คน ไปฆ่าพวกกบฏนั้นทันที

ครั้งแรกพระมอญมีกำลังใจดีมาก แต่เขานำทัพโดยปราศจากความกล้าหาญและขาดระเบียบวินัย เนื่องจากการรบพุ่งเป็นไปอย่างรุนแรงและไม่มีหวังชนะจึงทำให้กองทัพเล็ก ๆ ที่ขาดกำลังใจแตกกระจัดกระจาย ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้เข้าโจมตีเลยสักครั้ง พวกกบฏถูกจับเป็นเชลยเพียง ๓๐๐ คน และถูกฆ่าตายด้วยดาบอีกไม่เกิน ๓๐๐ คนเท่านั้น

พระมอญผู้ถูกปลิ้นปล้อนได้ออกเดินทางไปในป่า เป็นเวลาหลายวัน พร้อมกับชายหนุ่มผู้หนึ่งซึ่งยังคงซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อเขา เขาถูกจับได้ขณะนอนหลับอยู่ใต้ต้นไม้ ถูกนำตัวไปอยุธยาและถูกล่ามโซ่ไว้กับหลัก เขาถูกประจานอยู่เป็นเวลาหลายวันเพื่อให้ประชาชนเหยียดหยามด่าว่า และหลังจากนั้นเขาก็ถูกควักไส้ และในขณะที่กำลังจะสิ้นลมเขาได้เห็นสุนัขหลายตัวกำลังกินไส้พุงของเขา

ดูเหมือนว่าพระเพทราชาไม่ได้ครองราชบัลลังก์นานนัก เพราะพระราชโอรสขึ้นครองราชย์ในปีค.ศ. ๑๗๐๐ ปีแรกในรัชสมัยของพระราชโอรสถูกบันทึกไว้เกี่ยวกับการอภิเษกสมรสที่อื้อฉาวกับพระมเหสีหม้ายของพระราชบิดาผู้ซึ่งอุทิศร่างกายแต่ไม่อุทิศหัวใจของพระนางให้

เจ้าหญิงพระองค์นี้มีความสามารถเป็นพิเศษ พระนางทรงสามารถเป็นพระมเหสีของพระราชบิดา ราชโอรส และราชนัดดาได้เป็นอย่างดี(๑)

เหยื่อราคะไม่มีทางจะมีการตอบแทนกันด้วยความรักซึ่งพระนางมอบให้แก่คนอื่น และแยกตัวเองจากพระสวามีผู้ซึ่งพระนางเกลียดชัง พระนางถูกส่งตัวไปอยู่ที่สำนักนางชีและสิ้นพระชนม์ที่นั่นในปี ค.ศ. ๑๗๑๕

พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ทรงยอมรับนับถือในเรื่องการบวงสรวงสวดอ้อนวอนผีสาง บูชาพระซึ่งถูกว่าจ้างให้เป็นผู้ลบล้างความผิดที่แล้ว ๆ มาของพระองค์ ประชาชนทุกคนดำเนินตามรอยพระองค์โดยพากันสร้างวัดขึ้นมาก

---

(๑) กรมหลวงโยธาเทพ – ทรงพระนามว่าเจ้าพ้าสุดาวดี เป็นพระราชธิดาในสมเด็จพระนารายณ์และพระอัครมเหสี ปรากฏในจดหมายเหตุรายวันของท่านบาทหลวง เดอชัวสี ผู้ช่วยมองสิเออร์ เชอวาลิเอร์ เดอโชมองต์ ราชทูตของพระเจ้าหลุยส์มหาราชที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ณ กรุงศรีอยุธยา ลงวันจันทร์ที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๒๘ ว่า “พระเจ้ากรุงสยามมีพระราชธิดาแต่พระองค์เดียว พระชนมายุ ๒๗ พรรษา พระองค์มีหน้าที่ราชการและได้รับพระราชทานส่วยสาอาการ เช่นเดียวกับพระราชินี มาตั้งแต่สมเด็จพระราชชนนีเสด็จสวรรคต และคงได้รับพระราชทานต่อไปจนกว่าพระเจ้ากรุงสยามจะอภิเษกสมรสอีก”

ต่อมาในแผ่นดินพระเพทราชาโปรดให้เป็นพระอัครมเหสีฝ่ายซ้ายมีพระราชโอรสทรงพระนามว่า เจ้าพ้าตรัสน้อย เมื่อสมเด็จพระเพทราชาสวรรคต พระเจ้าเสือได้ราชสมบัติกรมหลวงโยธาเทพได้ทรงพาเจ้าพ้าตรัสน้อยไปตั้งพระตำหนักอยู่ใกล้พระอารามวัดพุทไธสวรรย์และอยู่ ณ ตำหนักนั้นจนเสด็จสวรรคต ณ วันจันทร์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๒๗๘ บีเถาะ ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ.

ตามหลักฐานพระราชพงศาวดารและเอกสารประวัติศาสตร์หลายฉบับจะเห็นได้ว่ากรมหลวงโยธาเทพ ในรัชสมัยของสมเด็จพระราชบิดาทำหน้าที่เสมอด้วยสมเด็จพระราชินี มิใช่พระองค์เป็นพระอัครมเหสีของพระราชบิดา แต่ทรงเป็นพระอัครมเหสีของสมเด็จพระเพทราชาพระองค์เดียว และเป็นพระมารดาของเจ้าพ้าตรัสน้อยเท่านั้น พระองค์มีพระชนม์มายุถึง ๕ รัชกาล ในรัชกาลต่อ ๆ มา พระองค์จึงดำรงอยู่ในตำแหน่งตามราชประเพณีการสืบราชสมบัติ มิได้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดอีกเลย.

มาย การค้าขายและการอุตสาหกรรมเจริญรุ่งเรือง ประชาชนเลิกสนใจกับประเพณีที่เพ้อฝันอีกต่อไป และหันมาใช้ความคิดเกี่ยวกับปัญหาในการป้องกันประเทศ มีผู้นับถือพระเจ้าที่หลอกลวงกันมากและประเทศไม่มีทหารมากพอที่จะป้องกัน แต่โชคยังเป็นของราชอาณาจักรอยู่ เพราะว่าขณะนั้นประเทศใกล้เคียงกำลังสนใจอยู่กับการทำสงครามกัน และมีเรื่องที่จะต้องจัดการมากมาย จึงไม่มีเวลาที่จะคิดเกี่ยวกับเรื่องการโจมตีรุกรานชาติอื่น

ในรัชกาลนี้ราชอาณาจักรอยู่ในลักษณะข้าวยากหมากแพง ฝนแล้งเป็นระยะเวลานาน ทำให้พื้นดินที่อุดมสมบูรณ์กลายเป็นฝุ่นจนไม่สามารถจะเพาะปลูกอะไรได้ ข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของประชาชนก็ค่อย ๆ ร่อยหรอลงไป ปลาเริ่มหายากและไม่ดีเท่าที่ควร น้ำในแม่น้ำซึ่งตามปกติใสสะอาดกลายเป็นสีเขียวและขุ่น

ผิวน้ำปกคลุมไปด้วยสีงสกปรกสีเขียวลอยเป็นฝา และปลาพากันตายหรือไม่ก็กำลังจะตาย พระเจ้าแผ่นดินทรงหวั่นวิตกว่า น้ำสกปรกอาจทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บมากขึ้น และทรงห้ามใช้น้ำนั้นรับประทานหรือซักเสื้อผ้า

ข้อห้ามนี้ไม่เป็นที่พอใจของประชาชน เพราะน้ำเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับเขา

การกบฏพร้อมที่จะระเบิดขึ้น เมื่อทางราชสำนักออกประกาศแก่ประชาชนผู้หลงเชื่อผิด ๆ พวกพระสงฆ์ได้กล่าวว่า เทพเจ้าที่รู้จักกันในนามของพระอินทร์ได้ปรากฏตัวขึ้นใกล้ ๆ ประตูเมืองและทรงบอกว่า ความเปลี่ยนแปลงของน้ำเป็นอย่างหนึ่งในบรรดาพรสวรรค์ทั้งหลายและเป็นยารักษา

โรคได้ทุกขนิด ซึ่งพวกเขากำลังได้รับความทรมานอยู่ ข่าวนี้ประชาชนผู้ประสบกับความผิดหวังทั้งหลาย รีบไปที่แม่น้ำเพื่อจะซักล้างและเพื่อทาตัวด้วยสิ่งสกปรกซึ่งลอยเป็นฝาอันปรากฏบนผิวน้ำก่อนหน้านี้เพียงนาทีเดียว ในที่สุดหลังจากนั้น ๑๕ วัน สิ่งอาเพศผ่านไปแล้ว ฝนตกลงมาอย่างหนัก ทำให้น้ำไหลเข้าไปในบ้านเมืองและพอกพูนปุ๋ยให้แก่พื้นดิน

ในสมัยของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้ ก็เช่นเดียวกับผู้สืบสันตติวงศ์ของพระองค์ คือไม่มีเหตุการณ์สำคัญอะไรที่ควรจะจดบันทึก

พระราชโอรสผู้สืบราชสมบัติต่อจากพระองค์ เป็นที่รู้จักกันเนื่องจากพระองค์ทรงแพ้สงครามหลายครั้ง

กองทัพบกของพระองค์มีทหารที่เข้มแข็งจำนวน ๕๐,๐๐๐ คน และกองทัพเรือมีพลรบจำนวน ๒๐,๐๐๐ คน ได้ยกไปรุกรานประเทศกัมพูชา ซึ่งในขณะนั้นเกิดจลาจลขึ้นในประเทศ

กองทัพบกน่าจะต้องเป็นฝ่ายชนะถ้าแม่ทัพมีความชำนาญพอ แต่พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงอ่อนแอเนื่องจากสิ่งแวดล้อมของพระองค์เต็มไปด้วยผู้หญิง ทรงมอบหมายอำนาจแก่อัครมหาเสนาบดีผู้รักสงบและไม่ชำนาญในด้านการรบ

ท่านเสนาบดีผู้ซึ่งทราบดีถึงความสามารถของท่าน ไม่ยินดีที่จะรับสนองพระบรมราชโองการ แต่พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงคิดว่า พระองค์ทรงสามารถเลือกตัวแทนของพระองค์ได้ไม่ผิดพลาด และทรงมั่นพระทัยว่าบุคคลผู้ซึ่งทราบว่าจะปกครองราชอาณาจักรอย่างไร จะสามารถทราบได้ว่าจะเอาชนะได้อย่างไรด้วย

กษัตริย์แห่งประเทศกัมพูชาทรงอ่อนแอเกินไปที่จะต่อต้านการรุกราน ของกองทัพใหญ่ พระองค์ทรงมีพระราชโองการให้ไพร่พ้าข้าแผ่นดินทุกคนที่อยู่ตามชายแดนอพยพครอบครัวกลับมาเมืองหลวง และให้เผาทุกสิ่งทุกอย่างที่พวกเขาไม่สามารถนำมาด้วย ทุ่งนากลายเป็นทุ่งร้างไร้ประโยชน์ ดินแดน ๕๐ ลีกส์กลายเป็นทะเลทรายที่แห้งแล้ง ซึ่งสัตว์ก็แทบจะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

พระเจ้าแผ่นดินแห่งกัมพูชา ทรงประกาศพระองค์เป็นเมืองขึ้นของพระเจ้าแผ่นดินแห่งโคชินจีน โดยหวังจะขอกำลังทัพจำนวน ๑๕,๐๐๐ คน เพื่อป้องกันประเทศ และ ๓,๐๐๐ คนเพื่อใช้เป็นกำลังสำหรับป้องกันฝั่งทะเล กองทัพสยามมีความมั่นใจในจำนวนมหาศาลของบุคคล และยังคงภาคภูมิใจที่เห็นว่า ไม่มีศัตรูกล้าขัดขวางทางของพวกเขา กองทัพสามารถผ่านเข้าในประเทศอย่างรวดเร็วและบุกต่อไปเรื่อย ๆ ยิ่งใกล้เมืองหลวงเข้าไปพวกสยามก็ยิ่งใกล้ชะตากรรมเข้าไปทุกที ความอดอยากแร้นแค้นโหดร้ายกว่าปลายดาบที่แก้แค้นพวกเขา ทุ่งนาเต็มไปด้วยความแห้งแล้ง ซึ่งไม่ให้ทั้งผลไม้สำหรับคนหรืออาหารสำหรับสัตว์

พวกสยามจำใจต้องฆ่าสัตว์เลี้ยงที่ใช้บรรทุกของ เพื่อนำมาเป็นอาหารสำหรับตัวเอง

พวกทหารไม่เคยชินกับการอดอาหารต่างพากันล้มเจ็บเป็นไข้และเป็นโรคบิด ต้องเสียชีวิตในครั้งนี้มากกว่าครึ่ง

ท่านแม่ทัพผู้เห็นความวิบัติอย่างใหญ่หลวง แต่ไม่สามารถที่จะป้องกันได้ เขาได้กลับมาพร้อมด้วยทหารที่เหลือและถูกพวกศัตรูตามตีกองหลังอย่างปราศจากการเห็นใจ

กองทัพเรือของสยามมีจำนวนคนมากกว่าศัตรูถึง ๔ เท่า แต่มีสภาพไม่ดีไปกว่ากองทัพบกเลย พวกเรือเล็กต่างระดมยิงเมืองบันทายมาส (Pontemas) งาช้างหนัก ๒๐๐ ตันต้องถูกทำลายไปด้วยเปลวเพลิง พวกโคชินจีนได้รับผลประโยชน์จากการที่เรือเหล่านี้ไปโจมตี และได้ยึดอำนาจทางด้านการขนส่งจากเรือซึ่งทอดสมอห่างจากตัวเมืองประมาณ ๔ ไมล์เสีย เรือของพวกสยาม ซึ่งเคยใช้ความเร็วต่ำที่สุดไม่สามารถขอความช่วยเหลือได้เลย และด้วยกลัวว่า ความอดอยากอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่กองทัพเรือมากเท่าๆ กับที่เคยเกิดกับกองทัพบก พวกสยามจึงยกทัพกลับ.

บทที่ ๘

กบฏ ค.ศ. ๑๗๖๐ (พ.ศ. ๒๓๐๓)

ก่อนที่จะกล่าวถึงเหตุการณ์กบฏ ค.ศ. ๑๗๖๐ ซึ่งทำให้ราชอาณาจักรสยามสั่นสะเทือน เราควรจะทราบถึงเหตุการณ์โดยย่อเกี่ยวกับการสืบราชบัลลังก์

ผู้ครองราชย์ต่อจากพระเพทราชา[๑]ทรงมีพระราชโอรสหลายพระองค์ พระองค์ไม่พอพระทัยในพระราชโอรสองค์โต จึงทรงแต่งตั้งโอรสองค์ที่สองเป็นวังหน้าพระราชโอรสองค์นี้ทรงแสดงพระองค์ว่า มีค่าเหมาะสมกับราช-บัลลังก์จริง ๆ โดยปฏิเสธที่จะสืบราชบัลลังก์ซึ่งแย่งจากพระเชษฐา พระองค์ทรงยื่นข้อเสนอว่า ถ้าพระเชษฐาสิ้นพระชนม์ ราชบัลลังก์จึงจะตกแก่พระองค์ ข้อเสนอนี้เป็นที่ยอมรับ พระเชษฐาจึงทรงได้รับราชสมบัติต่อจากพระราชบิดา และพระอนุชาทรงได้รับแต่งตั้งขึ้นเป็นวังหน้า หรือหมายความถึงผู้ที่จะครองราชย์ต่อไปในอนาคต

พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่[๒] ทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดาหลายองค์และด้วยความรักระหว่างพ่อกับลูก พระองค์จึงไม่ทรงเห็นแก่ผู้ใดเหมือนเช่นพระอนุชาของพระองค์ได้ทรงปฏิบัติไว้เป็นตัวอย่างที่ดี

---

(๑) สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวนั่งสุริยามรินทร์ หรือ พระสรรเพ็ชญ์ที่ ๘ (พระเจ้าเสือ)–ผู้แปล

(๒) สมเด็จพระนั่งท้ายสระ–ผู้แปล

ความไม่ซื่อตรงต่อคำมั่นสัญญา พระองค์ทรงแต่งตั้งพระราชโอรสองค์โตผู้อยู่ในสมณเพศขึ้นเป็นวังหน้า เจ้าชายผู้ซื่อตรงต่อคำมั่นสัญญาไม่มีพระประสงค์ที่จะผูกมัดพระองค์ในการกระทำของพระราชบิดา พระองค์ทรงพอพระทัยกับชีวิตแบบง่าย ๆ ในโบสถ์มากกว่าชีวิตอันหรูหราในพระราชวัง พระองค์ทรงพยายามที่จะเลิกล้มความตั้งพระทัยของพระราชบิดา(๑)

พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงเห็นว่า พระราชโอรสองค์โตยังคงยืนกรานปฏิเสธอยู่จนกระทั่ง ค.ศ. ๑๗๓๓ พระราชโอรสองค์ที่ ๒ (๒)จึงได้ดำรงตำแหน่งผู้สืบราชบัลลังก์ แล้วหลังจากนั้นไม่นาน พระเจ้าแผ่นดินก็สิ้นพระชนม์ด้วยโรคมะเร็งในพระศอ

พระอนุชาของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าทรงดำรงตำแหน่งวังหน้าและพวกสยามพากันมองพระองค์ในฐานะพระเจ้าแผ่นดินในอนาคต ทรงซ่องสุมทหารจำนวน ๕,๐๐๐ คนไว้ในพระราชวัง ทหารเหล่านี้พร้อมที่จะอุทิศชีวิตเพื่อเรียกร้องสิทธิของพระองค์

พระนัดดาของพระองค์ทรงดำเนินตามพระประสงค์ของพระราชบิดา พระองค์ได้รวบรวมกองทัพจำนวน ๔๐,๐๐๐ คนในวังหลวงเพื่อข่มขวัญคู่แข่ง พระองค์ต้องคอยระมัดระวังและพยายามชักจูงเสนาบดีทั้ง ๔ ของประเทศให้เข้าข้างพระองค์ พระองค์ทรงสั่งจ่ายสิ่งของจากพระคลังหลวงอันเป็นเรื่องธรรมดาที่จะซื้อพรรคพวก ประชาชนโดยทั่ว ๆ ไปอยู่ในอำนาจของพวก

---

(๑) เจ้าพ้ากรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ พระราชโอรสองค์โตในสมเด็จพระที่นั่งท้ายสระกับพระอัครมเหสี กรมหลวงราชานุรักษ์–กวป.

(๒) เจ้าพ้าอภัย พระราชโอรสองค์ที่สอง–กวป.

เสนาบดีผู้ซึ่งหวังจะให้อำนาจของตนครอบคลุมผู้ปกครองประเทศซึ่งยังทรงพระเยาว์และขาดประสบการณ์ ผู้ซึ่งจำเป็นต้องแบกภารกิจของบ้านเมืองไว้เต็มที่

พวกเสนาบดีของเจ้าชายหนุ่มช่วยกันเพ็ดทูลว่า พระประสงค์ของเจ้าชายจะประสบความสำเร็จ แต่ความเป็นจริงแล้วจะพบแต่ความล่มจม เนื่องจากความริษยาอันไม่สิ้นสุดต่อผู้ซึ่งจะเป็นผู้นำต่อไปในอนาคต พวกข้าราชสำนักชั้นผู้ใหญ่คิดว่า ท่านพระคลังใช้อำนาจเกินขอบเขต และคิดจะใช้พวกเขาเป็นเครื่องมือสร้างความยิ่งใหญ่ให้กับตัวเอง

พวกเสนาบดีกลัวว่า หลังจากที่ครอบคลุมอำนาจของเจ้าชายแล้ว ท่านพระคลังอาจจะชิงราชบัลลังก์สำหรับตัวเขาเอง

พวกเขาจึงเห็นสมควรที่จะยอมเชื่อตามพวกเจ้านายเก่ามากกว่าที่จะเห็นตัวเองต้องลดตัวลงไปขอความดีความชอบจากผู้ที่เสมอ ๆ กัน และเมื่อเป็นเช่นนั้น ทั้งหมดจึงคิดแผนการลับขึ้นเพื่อทำลายงานของพวกพระคลัง

สงครามเริ่มขึ้นระหว่างเจ้าชายคู่แข่งทั้งสอง ความยุ่งยากยิ่งร้ายแรงขึ้นโดยการเดินขบวนของประชาชน มีการยิงต่อสู้กันระหว่างพระราชวังทั้งสอง ประชาชนที่ตกใจกลัวได้แต่คอยความตายอยู่ในบ้านของเขา เมืองทั้งเมืองจะถูกทำลายเนื่องจากมีมือปืนที่ยิงได้แม่นยำมาก

ด้วยความมั่นใจอย่างยิ่ง ท่านพระคลังได้ตัดสินใจที่จะเสี่ยงกับการสู้รบจนถึงที่สุด โดยมีพระราชวังหน้าเป็นจุดมุ่งหมาย

การต่อสู้กันอย่างประชิดตัวได้เกิดขึ้น กองทัพของวังหน้าถูกวางเรียงรายไว้โดยตลอดตามกำแพงพระราชวัง พวกวังหลวงปรึกษาหารือกันใน

เรื่องจะเข้ายึดพระราชวังด้วยการโจมตี ท่านพระคลังและพรรคพวกออกเสียงเห็นด้วยเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่หนึ่งในจำนวนหัวหน้าได้ออกความคิดเห็นว่าไม่ควรเข้าโจมตีในเวลาค่ำคืนให้เลื่อนไปเป็นวันรุ่งขึ้น โดยยืนยันว่าวิธีนี้พวกทหารอาจจะได้รับอันตรายน้อยกว่าที่จะพยายามเข้าโจมตีในเวลากลางคืน

คำแนะนำของเขาได้รับความเห็นชอบ และได้เลื่อนการโจมตีออกไป วังหน้าได้รับแจ้งจากสายลับเกี่ยวกับเรื่องทั้งหมดในค่ายของศัตรู จึงฉวยโอกาสในขณะที่ปลอดคน ความสำเร็จในขั้นแรกนี้คือการบุกเข้าโจมตีกำลังทหารบริเวณกำแพงวัง ความมืดยิ่งเพิ่มความน่ากลัวในการโจมตีครั้งนี้

ด้วยความตกใจและไม่ได้ระวังตัว ทำให้พวกทหารถูกฆ่าตายเหมือนสัตว์บ่า ส่วนคนอื่น ๆ ก็เตลิดหนีและโยนอาวุธทิ้ง แต่ถูกติดตามไปถึงกำแพงพระราชวังหลวง พระเจ้าแผ่นดินทรงส่งกำลังไปเพิ่มเติมและปฏิบัติการเหมือนเป็นด่านป้องกันต่อต้านกองทัพซึ่งพร้อมที่จะกลืนพระองค์ พวกทหารกบฏไม่เกรงกลัวกฎหมาย ได้ประกาศถวายความจงรักภักดีต่อวังหน้าแทนที่จะเชื่อฟังในคำสั่งของพระองค์

เมื่อทรงเห็นว่า พระองค์ถูกทรยศและถูกทอดทิ้งจากผู้สนับสนุน พระองค์จึงทรงมอบความไว้วางใจทั้งหมดให้แก่พวกมาเลย์ ซึ่งพระองค์จ้างไว้และพระราชทานรางวัลอย่างมากมายแต่พวกเขาเป็นสินน้ำใจให้กล้าหาญ ด้วยความหวังในรางวัลอันมหาศาล พวกมาเลย์ได้ออกจากพระราชวังไปด้วยความเชื่อมั่น ซึ่งดูเหมือนจะแสดงให้เห็นถึงความกระตือรือร้นและความปรารถนาอันแรงกล้าในชัยชนะของพวกเขา แต่เกือบจะไม่มีทหารรับจ้างพวกนี้เหลืออยู่

ที่พระราชวัง เมื่อพวกเขาได้แสดงความไม่ซื่อสัตย์เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นนิสัยอันแท้จริงออกมา

พวกทหารรับจ้างต่างด้าวซึ่งได้รับพระราชทานรางวัลอย่างมากเหล่านี้ได้ทอดทิ้งผู้มีพระคุณของพวกเขาไป บางคนกลับไปประเทศของเขาเพื่อยินดีกับผลการทรยศ ส่วนบางคนก็ยังคงอยู่ตลบแตลงในกลุ่มของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งพวกเขาให้สัญญาว่าจะซื่อสัตย์และสนับสนุนต่อไป

ท่านพระคลังและพระยาจักรียืนอยู่บนกำแพงสูงของพระราชวังจึงรู้เห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้ ด้วยความกลัวว่าตนเองจะไม่ปลอดภัย จึงพากันหนีโดยอ้างว่าจะออกไปสั่งงาน ส่วนข้าราชสำนักคนอื่น ๆ เมื่อไม่เห็นเขาทั้งสองกลับมา จึงแตกกระจัดกระจายหาที่หลบภัยซึ่งเป็นสถานที่จะช่วยเขาปลอดภัยจากความโกรธแค้นของศัตรูได้

พระเจ้าแผ่นดินยังคงประทับรอวาระสุดท้ายกับพระอนุชาทั้งสองของพระองค์แต่ลำพัง พระเชษฐาองค์โตเสด็จออกทรงผนวชอันเป็นสถานที่ซึ่งพระองค์จะได้สงบพระทัยและลืมความยุ่งยากเกี่ยวกับบ้านเมือง ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้พระองค์ไม่ได้เป็นผู้ก่อหรือสมรู้ร่วมคิดด้วยเลย พระเจ้าแผ่นดินและพระอนุชาเมื่อถูกพวกที่เห็นแก่เงินทอดทิ้ง พระองค์ได้หนีลงเรือไปกับพวกมหาดเล็กพร้อมด้วยเงินก้อนหนึ่ง

ทันทีที่วังหน้าได้ทรงทราบว่า พระราชวังหลวงถูกละทิ้ง พระองค์จึงสั่งให้ทหารของพระองค์เข้ายึดครอง บรรดาพระราชวงศ์ต่างพากันซ่อนพระองค์อยู่ในพระราชวังเหมือนกับอยู่ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เจ้านายเหล่านี้ถูกล่ามโซ่และได้รับการทรมานด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่คิดขึ้นเพื่อการล้างแค้นอย่าง

เฉลียวฉลาด หลังจากที่ทรัพย์สมบัติทั้งหมดถูกริบแล้ว พระองค์ไม่มีความหวังใดๆ เหลืออยู่นอกจากความตาย

สงครามกลางเมืองนี้ เป็นเหตุให้เกิดการนองเลือด แต่มีคนต้องตายด้วยดาบของเพชฌฆาตมากกว่าการต่อสู้ในสนามรบ

ในการเสด็จขึ้นครองราชบัลลังก์ พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่(๑) ได้ทรงแสดงถึงพระกรุณาอันใหญ่หลวงของพระองค์ซึ่งทำให้ความทรงจำของทุกคนเกี่ยวกับการประหารพระราชวงศ์อันเป็นผลทำให้พระองค์ทรงได้รับความสำเร็จนั้นเป็นที่ลืมเลือนไป

พระองค์ทรงคืนราชบัลลังก์แก่พระราชนัดดาองค์โตแต่ไม่สำเร็จ ต่อมาภายหลัง เจ้าชายผู้เคร่งศาสนาตั้งพระทัยว่าจะทรงผนวชตลอดพระชนม์ชีพเหมือนที่ตั้งพระทัยไว้แต่เดิม พระเจ้าแผ่นดินทรงเชื่อแน่ว่า ราชบัลลังก์ของพระองค์จะไม่ปลอดภัยตราบใดที่เจ้าชายผู้ลี้ภัยทั้งสองยังไม่อยู่ในอำนาจของพระองค์ พวกข้าราชสำนักผู้ใหญ่พากันช่วยยุแหย่ให้เกิดการจลาจลในราชอาณาจักร

พระยาจักรีและท่านพระคลังมีความอาจหาญที่จะปรากฏตัวในเมืองหลวง โดยปลอมเป็นพระสงฆ์ ทั้งสองคิดที่จะหนีการลงโทษโดยปรากฏตัวในรูปของพระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของทุกคน

เพื่อไม่เป็นการกระทำความผิดร้ายแรงต่อสมณเพศ พระเจ้าแผ่นดินทรงสั่งให้พระสังฆราชควบคุมตัวทั้งสองคนไปปรากฏตัวในศาล ที่ซึ่งทั้งสองต้องเตรียมแก้ข้อกล่าวหา คำตอบที่เฉลียวฉลาดของเขาทั้งสองก็คือ เขาไม่สามารถตอบอะไรได้

---

(๑) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ–ผู้แปล

ทั้งสองให้การว่า เขาได้รับพระบรมราชโองการจากพระเจ้าอยู่หัว และได้ถูกบังคับให้ปฏิญาณว่า จะจงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัวจนกว่าชีวิตจะหาไม่

โดยข้อแก้ตัวนี้ทั้งสองจึงสามารถหลุดพ้นจากการลงโทษร้ายแรง ซึ่งได้เตรียมไว้ก่อนแล้วสำหรับเขา

ตกลงกันว่า ทั้งสองควรจะถูกแขวนด้วยตะขอเกี่ยวที่คางจนกว่าจะขาดใจ การประหารชีวิตโดยวิธีนี้มีความคิดว่า ทั้งสองควรจะตายเหมือนปลาให้สมกับที่เป็นนักตกปลาที่ชำนาญ ทั้งสองเคยฆ่าปลามาแล้วมากมาย เป็นความผิดอย่างมากของชาวสยาม ผู้ซึ่งถือว่าเป็นบาปในการตกปลา

เมื่อตุลาการไม่สามารถหาหลักฐานเกี่ยวกับความผิดของทั้งสองได้ พระเจ้าแผ่นดินจึงทรงแสวงหาวิธีอื่น โดยวิธีนั้นพระองค์อาจจะจัดการกับเขาทั้งสองได้ พระองค์ทรงหารือกับเสนาบดีทั้งหลายและผู้ที่มีชื่อเสียงทางด้านกฎหมายของราชอาณาจักรผู้ซึ่งหลังจากสอบสวนไปตามหน้าที่ที่ทั้งสองถูกกล่าวโทษ ตุลาการได้ตอบว่า ทั้งสองคนไม่ควรจะถูกลงโทษใด ๆ ควรจะได้รับรางวัลเป็นอย่างมาก คำตัดสินของคณะลูกขุนเป็นที่ประหลาดใจแก่ทุกคนมาก เพราะเพียงคำเดียวที่ออกจากปากของพวกเขาซึ่งอยู่ใต้อำนาจของผู้กดขี่ ก็สามารถที่จะทำลายทั้งสองคนได้

พระเจ้าแผ่นดินทรงประกาศด้วยพระองค์เองว่า “ประชาชนไม่มีความผิดในการปฏิบัติตามพระบรมราชโองการของเจ้าเหนือหัว”

พระองค์ทรงออกคำสั่งว่า ข้อกล่าวหาควรจะยกเลิกในทันที และทรงปรารถนาที่จะยกย่องในความซื่อสัตย์ของเขาทั้งสอง พระองค์ทรงส่งทั้งสอง

คนไปอยู่ในความควบคุมของวัดสำคัญสองวัดในเมือง สถานที่ซึ่งทั้งสองหวังที่จะใช้วิธีการต่อต้านโดยสงบในภาวะที่มืดมนต์เช่นนั้น ซึ่งเป็นวิธีเดียวที่จะป้องกันการนองเลือดโดยใช้อำนาจที่ไร้เหตุผลได้

แต่เกือบจะทันทีที่ทั้งสองจะออกไปตอนก่อนเที่ยงคืน ชาวมาเลย์ ๕-๖ คนได้มารับเขาทั้งสองไปตามรับสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน เขาคาดว่าความตายกำลังเดินมาหาเขาทั้งสอง ด้วยการปลงตกในชะตากรรม ท่านพระคลังได้แสดงออกว่า เขาจะไม่อ้อนวอนขอชีวิตให้ยืนยาวต่อไปและไม่เคยกลัวสิ่งใด ท่านพระคลังได้ตำหนิพระยาจักรีในเรื่องความอ่อนแอและขี้ขลาด

เขาบอกกับพระยาจักรีว่า เขาต้องยอมต่อสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เมื่อทั้งสองอยู่นอกวัด ทั้งสองคนถูกจับเปลื้องจีวรและให้นุ่งแต่กางเกงในตัวเดียว ท่านพระคลังมองดูอาวุธที่จะประหารเขาโดยปราศจากการแสดงความโง่ด้วยอารมณ์อ่อนไหวเลย และตายด้วยมีดสั้นของเพชฌฆาตด้วยการแทงเพียงครั้งเดียว ส่วนท่านพระยาจักรีกลับพยายามป้องกันตัวเองจึงได้รับบาดแผลหลายแผลก่อนที่เขาจะขาดใจในที่สุด ศพทั้งสองถูกนำออกไปเสียบประจาน และแสดงแก่ประชาชนเพื่อเป็นตัวอย่างในการแก้แค้นของพระเจ้าแผ่นดิน

เจ้าชายทั้งสองซึ่งหลบหนีไปต้องได้รับความลำบากโดยตลอด เป็นระยะเวลานานที่ทั้งสองพระองค์หลบเลี่ยงจากการติดตาม และพาหนะถูกยึดไป ทำให้ไม่สามารถหลบหนีไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อจะได้ซ่องสุมผู้คนไว้ก่อ

การกบฏได้ พระองค์ยังคงหลบซ่อนอยู่ในนาข้าว ในไม่ช้าพวกคนรับใช้ก็ทอดทิ้งพระองค์ไป เหลือเพียงคนเดียวที่ยังคงซื่อสัตย์จงรักภักดี ผู้รับใช้ที่ซื่อสัตย์ผู้นี้ คอยเที่ยวหาอาหารสำหรับทั้งสองพระองค์ พระองค์ทรงใช้ชีวิตอยู่ในลักษณะนี้เป็นเวลา ๑ เดือน จึงออกจากที่ซ่อน พระองค์ทรงถูกความต้องการและความกลัวคอยรบกวน

ในที่สุดมีผู้จำคนรับใช้ได้ในที่สาธารณะแห่งหนึ่งซึ่งเขาจะไปหาซื้อสิ่งของสำหรับเจ้านายทั้งสองของเขา บุคคลหลายคนยืนยันว่าเขาได้หลบหนีไปกับเจ้าชายทั้งสอง และว่าเขาเป็นผู้ร่วมมือในการหลบหนีด้วย เขาก็ควรจะทราบที่ซ่อนของเจ้าชายทั้งสอง เขาถูกทรมานเพื่อคาดคั้นเอาความจริง

เจ้าชายทั้งสองพระองค์ถูกจับและขังไว้ในห้องใต้พระราชวัง จากวินาทีนั้นเป็นต้นมาก็เป็นที่ทราบได้ว่า พระองค์จะต้องสิ้นพระชนม์ในไม่ช้า พระบิดุลาของพระองค์ จะไม่มีวันยกโทษให้เลย เพราะว่าทั้งสองพระองค์เป็นโอรสของศัตรู ทั้งสองพระองค์ถูกซักถาม และได้รับคำตอบซึ่งแสดงถึงความแข็งแกร่งเกินกว่าที่จะคาดว่าวัยขนาดพระองค์จะทรงทำได้ การไต่สวนดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ ในที่สุดทุกคนก็ตัดสินให้สำเร็จโทษทั้งสองพระองค์

เจ้าชายองค์น้องได้ทรงออกแบบเครื่องแต่งกายสำหรับแสดงละคร ซึ่งพระองค์มีพระประสงค์จะทรงแสดง พระองค์ทรงขอร้องว่าก่อนจะสิ้นพระชนม์ พระองค์ทรงขอให้ทอดพระเนตรละคร การกระทำเช่นนี้แสดงถึงความเป็นเด็กของพระองค์มากกว่าที่จะต้องการเล่นตลก พระราชินีทรงช่วยอ้อนวอนให้คำขอของเจ้าชายได้รับอนุญาต พระเจ้าแผ่นดินทรงตอบว่า เจ้าชายทั้งสอง

ทรงเกิดมาด้วยความหวังว่าวันหนึ่งจะปกครองประเทศ เจ้าชายทั้งสองผู้ซึ่งเคราะห์กรรมของพระองค์ควรจะได้รับความเมตตากรุณา ไม่ใช่จะต้องเสียพระทัยในที่สุด เป็นที่ทราบโดยทั่ว ๆ ไปว่าทั้งสองพระองค์ถูกชักจูงให้กระทำผิด และไม่ใช้การสิ้นพระชนม์ของเจ้าชายทั้งสองแล้ววังหน้าจะขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ทรงคิดจะมอบราชสมบัติแก่พระราชนัดดาของพระองค์ผู้ซึ่งปฏิเสธตำแหน่งซึ่งชาวสยามปรารถนาจะถวายแด่พระองค์

ความสมัครพระทัยของพระเจ้าแผ่นดินเช่นนี้ ทำให้พระโอรสองค์โต[๑]ไม่พอพระทัยและทรงวางแผนที่จะปลงพระชนม์ลูกพี่ลูกน้องของพระองค์ และได้กำหนดวันสำหรับการปลงพระชนม์ตามแผนอันชั่วร้ายขึ้น

เจ้าชายผู้เคราะห์ร้ายได้เข้ามาเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน และถูกติดตามโดยพระญาติของพระองค์ซึ่งแสดงท่าทางไม่น่าไว้ใจ ทำให้พระองค์ทรงเฉลียวถึงแผนการที่จะกำจัดพระองค์ พระองค์ตกพระทัยและเข้าไปก้มลงแทบพระบาทของพระเจ้าแผ่นดินทูลให้ทรงทราบเกี่ยวกับแผนการนี้ และได้ทรงสอบสวนถึงความจริงในเรื่องนี้ พระราชโอรสองค์ที่สองและสามถูกลงโทษในฐานะเป็นผู้ต้นคิดเรื่องร้ายแรงนี้ขึ้น พระราชบิดาทรงกริ้วเป็นอย่างยิ่ง พระองค์ทรงรับสั่งแก่เจ้าชายซึ่งเฝ้าอยู่หน้าพระพักตร์ถึงโทษที่จะต้องรับ เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ พระองค์ทูลขอร้องว่า พระเชษฐาองค์โตของพระองค์ได้ทรงชักจูงให้ทั้งสองพระองค์ทรงกระทำผิด พระราชบิดาทรงเสียพระทัยเป็นอย่างยิ่งเมื่อทรงทราบว่า พระราชโอรสที่ทรงโปรดปรานมากที่สุดทรงกระทำ

---

(๑) เจ้าพ้าธรรมธิเบศร์–ต่อมาเลื่อนเป็นกรมขุนเสนาพิทักษ์ พระราชโอรสองค์โตในพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับกรมหลวงอภัยนุชิต–ผู้แปล

ความผิดมหันต์ที่สุด พระองค์ทรงรับสั่งให้พระราชโอรสองค์โตเข้าเฝ้าและให้นอนราบลงกับพื้นเพื่อรับการลงโทษ เจ้าชายผู้ทรงผนวชซึ่งรู้เห็นในเหตุการณ์ที่ร้ายแรงนี้ พระองค์เป็นผู้บริสุทธิ์ในเรื่องนี้และทรงคิดถึงผลที่อาจเกิดขึ้นภายหลัง เมื่อมีการลงโทษแก่บุคคล ซึ่งวันหนึ่งจะเป็นเจ้าเหนือหัวของพระองค์ พระองค์หมอบกราบลงที่ร่างของผู้ที่กระทำผิด และทรงร้องว่า "พระองค์ทรงรับสั่งให้หม่อมฉัน ได้รับการลงโทษแทนพระราชโอรสของพระองค์เถิด" แต่พระเจ้าแผ่นดินไม่ทรงยินยอมตามพระประสงค์ของเจ้าชาย ด้วยทรงกริ้วมาก ความโกรธของพระองค์จะหายได้ก็เพียงด้วยหวายที่ฟาดลงบนองค์ของพระราชโอรสที่ทำความผิด ผู้ซึ่งกลับปรองดองกับเจ้าชายที่ทรงผนวชและร่วมผนวชในวัดเดียวกัน แต่ในร่มแห่งผ้ากาสาวพัสตร์ พระองค์ทรงสนุกสนานกับการใช้อำนาจอย่างมาก ขุนนางชั้นผู้ใหญ่และประชาชนพากันมองพระองค์ในฐานะพระเจ้าแผ่นดินในอนาคต ต่อมาปี ค.ศ. ๑๗๔๐ พระองค์ทรงลาจากสมณเพศ และพระราชบิดาได้ทรงแต่งตั้งพระองค์ขึ้นเป็นผู้สืบสันตติวงศ์ นับจากนี้ไปพระองค์ทรงประทับในพระราชวัง ซึ่งเป็นที่ประทับของวังหน้า แต่การจัดการของพระราชบิดากลายเป็นผลร้ายอย่างยิ่ง ความชั่วของพระองค์เข้ามาครอบงำจนทำให้เป็นที่เกลียดชังของพระราชบิดา ในปีค.ศ. ๑๗๕๖ พระองค์ทรงถูกกล่าวหาจากพระอนุชาชั่ว ๆ ด้วยเรื่องเกี่ยวกับพระสนมของพระราชบิดา และเป็นเรื่องบั่นทอนความรุ่งเรืองของพระองค์ พระเจ้าแผ่นดินจึงทรงเหลือแต่พระราชโอรสเพียง ๒ พระองค์ที่มีสิทธิ์จะสืบราชบัลลังก์

พระราชโอรสองค์โตได้ปฏิบัติพระองค์ไปในทางที่ต่ำ ซึ่งเป็นเหตุผลเพียงพอที่ขัดต่อการสืบราชบัลลังก์ ซึ่งทำให้พระองค์เสียพระทัยและ

ประชวรด้วยโรคที่สังคมรังเกียจ พระอนุชา (โอรสองค์ที่สาม) จึงเป็นที่โปรดปรานของพระราชบิดา พระองค์ทรงพระนามว่า เจ้าชายประดู่ (Chaoual Padou) หรือนัยหนึ่งว่าขุนหลวงหาวัด[๑] เจ้าชายพระองค์นี้ทรงได้รับการเลี้ยงดูจากพระสงฆ์มาตั้งแต่เล็ก ๆ จนถูกแทรกซึมไปด้วยยาพิษแห่งความเข้าใจผิด ผู้ที่เคร่งครัดในศาสนาที่เหลวไหล พระองค์ทรงได้รับความรักใคร่จงรักภักดีจากประชาชนผู้ซึ่งเห็นว่าความเชื่อที่ผิด ๆ ของพวกเขาทำให้จิตใจสูงขึ้น โดยเรื่องมหัศจรรย์ทั้งหลาย เจ้าชายทรงยึดมั่นในความยุติธรรม พระองค์ทรงลงโทษพวกคดโกงและโจรผู้ร้ายอย่างจริงจัง คุณลักษณะที่ดีของพระองค์เป็นที่ฝังใจประชาชนทุกคนตั้งแต่ยังทรงอยู่ในตำแหน่งวังหน้า การอภิเษกสมรสของพระองค์ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ได้ไม่นาน เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองมั่งคั่งของประเทศ พระราชบิดาของพระองค์หลังงอเนื่องจากทรงชราภาพ และสิ้นพระชนม์ในปี ค.ศ. ๑๗๔๘ รวมพระชนมายุ ๗๐ พรรษา พวกขุนนางทั้งหมดได้ถวายราชบัลลังก์แด่เจ้าฟ้าประดู่โดยทันที พระเชษฐาและพระอนุชาที่พระนิสัยไม่ดีทรงพยายามยุแหย่ให้เกิดการแย่งชิงกัน แต่ก็ไม่สามารถรอดพ้นการลงโทษไปได้ พวกเขาถูกจับเข้าคุกและสิ้นพระชนม์โดยไม่มีใครเหลียวแล ความสงบสุขร่มเย็นได้เข้าครอบครองราชอาณาจักร หลังจากการสิ้นพระชนม์ของพวกเขา และประชาชนก็อยู่กันด้วยความสงบ ทำให้พระองค์ไม่ต้องทรงกังวลพระทัยต่อสิ่งใดเลย

---

(๑) เจ้าชายประดู่ หรือเจ้าฟ้ากรมขุนพรพินิต พระราชโอรสในพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเข้าใจว่าพระนาม "เจ้าชายประดู่" นี้เรียกตามชื่อวัดที่ทรงออกไปจำพรรษา–ผู้แปล

แต่พระเชษฐาซึ่งพระองค์ทรงมีพระราชโองการให้เข้ามาอยู่ในพระราชวังอย่างใกล้ชิด (๑) เป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดเรื่องน่าละอาย พระเชษฐาทรงติเตียนวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการปกครองเป็นอย่างมาก และปฏิบัติพระองค์เหมือนเป็นพระเจ้าแผ่นดิน และทรงนำความเสื่อมเสียมาสู่พระเจ้าแผ่นดิน ทรงเตรียมพระองค์ที่จะเป็นพระหัตถ์ขวาของพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงสงบเสงี่ยม และทรงมีเมตตาเกินไปกว่าที่จะลงพระอาญาพระเชษฐา

ในที่สุดพระเจ้าแผ่นดินไม่สามารถที่จะอดทนต่อการปฏิบัติที่อวดดีของพระเชษฐาได้ พระองค์ทรงตั้งพระทัยจะสละราชสมบัติซึ่งไม่ทรงสามารถจะรักษาไว้ได้ และทรงแยกพระองค์ไปใช้ชีวิตแบบสมณเพศ ในครั้งที่สองนี้พระองค์ทรงครองจีวร และทรงเก็บพระองค์อยู่กับพระสงฆ์ที่เคร่งครัดในศาสนาประมาณ ๑,๐๐๐ รูป ผู้ซึ่งพระองค์ทรงพยายามให้เขาสนใจในเรื่องเกี่ยวกับเวทมนตร์และการทำนายอนาคต พระองค์ทรงแสวงหาทางอันศักดิ์สิทธิ์ โดยทางนี้จะทำให้ทรงสามารถหายพระองค์ได้ และเป็นอมตะโดยการใช้ความแคล่วคล่อง ซึ่งพระองค์ทรงเสวยยาเป็นจำนวนมากจนทำให้พระทนต์หลุดหมด ทรงอุทิศเวลาทั้งหมดของพระองค์ให้แก่การแสวงหาสิ่งที่ไร้สาระ พระองค์ไม่ทรงเอาพระทัยใส่กับกิจการบ้านเมือง และไม่มีการพักผ่อนอื่นใดดีไปกว่าที่จะเพิ่มเติมค้นคว้าเรื่องเหลวไหลต่าง ๆ และตัดทอนมาแต่เรื่องราวซึ่งเหมาะสมกับความงมงายของพวกคนโง่เท่านั้น

ขณะที่พระองค์ทรงใช้ชีวิตอยู่อย่างสันโดษในประเทศของพระองค์ พวกข้าศึกศัตรูกำลังได้ใจและเตรียมการบุกทำลายประตูเมืองหลวง

---

(๑) เจ้าพ้าเอกทัศน์ต่อมาได้เลื่อนเป็นกรมขุนอนุรักษ์มนตรี พระราชโอรสในพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ–ผู้แปล

พระเจ้าแผ่นดินผู้ซึ่ง ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารบ้านเมือง หรือเกี่ยวกับเรื่องสงคราม ไม่ทรงมีอำนาจที่จะขจัดเหตุร้ายได้ พวกเจ้าชายและพวกขุนนางต่างพากันไปเฝ้าพระเจ้าประดู่และทูลอ้อนวอนพระองค์ให้ทรงช่วยปกครองประเทศในขณะที่บ้านเมืองอยู่ในทุกข์เข็ญ พระองค์ทรงยอมรับตามความปรารถนาของพวกเขาพระเชษฐาของพระองค์ผู้ซึ่งลดความ อวดดีในขณะที่ไม่มีเวลาที่จะปิดบังความอ่อนแอการไร้ความสามารถของพระองค์ได้ต่อไป ทรงคืนอำนาจซึ่งพระองค์ทรงสามารถที่จะใช้อำนาจไม่ยอมปฏิบัติตามให้แก่พระอนุชาโดยเร็ว และทรงยอมให้พระอนุชาเสด็จขึ้นเสวยราชย์ใหม่ พระองค์ทรงยินยอมอยู่ใต้อำนาจเนื่องจากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น และทรงเสียสละความสุขส่วนพระองค์

แต่ก่อนที่จะเข้าถึงรายละเอียดของการจลาจล เราควรได้ทราบถึงจำนวนของกำลังและสถานการณ์ของพวกคนซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามเสียก่อน

ในปี ค.ศ. ๑๗๕๔ พวกพม่าแห่งอาณาจักรอังวะอยู่ใต้การครอบครองของพวกมอญเป็นเวลา ๕ ปีแล้ว พวกเขาได้เห็นการสวรรคตของพระเจ้าแผ่นดิน พระราชินีและพระญาติวงศ์ เรื่องราวในอดีตที่น่าเศร้าสลดและความเป็นอยู่ในปัจจุบันในลักษณะทาสของพวกเขา ความต่ำต้อยทำให้พวกเขาปรารถนาที่จะหาผู้ประกาศอิสรภาพ พวกเขาไม่แสวงหาผู้นำจากผู้ที่ถูกทำให้อ่อนแอจากความหรูหราฟุ่มเฟือยของชีวิตในวัง หรือบุคคลผู้ซึ่งมีความภาคภูมิใจในตำแหน่งที่แย่งชิงมา อันแสดงถึงความสามารถซึ่งเนื่องมาจากความมักใหญ่ใฝ่สูง

สายตาของพวกเขาเพ่งเล็งไปยังบุคคลธรรมดา มีนามว่า มังลอง (Manlong) มีอาชีพเป็นชาวสวนซึ่งตลอดร่างกายเหมาะสมกับงานต่ำๆ มีความ

กล้าหาญ และใจสู้ ทุกคนร่วมกันขอร้องมังลองให้รับตำแหน่งผู้นำเพื่อที่จะปลดปล่อยพวกเขาจากแอกของผู้กดขี่ บุคคลที่สามารถผู้นี้ตอบตกลง "ข้าพเจ้ายินยอมที่จะเป็นผู้ปกครองพวกท่าน แต่ก่อนอื่นข้าพเจ้าต้องการจะทราบว่าพวกท่านสมควรจะมีผู้นำอย่างข้าพเจ้าหรือไม่ ? ข้าพเจ้าขอสั่งให้พวกท่านจงไปตัดศีรษะของผู้ควบคุมซึ่งพวกมอญส่งมาควบคุมพวกท่าน"

ทุกคนตอบว่า "ถ้าทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งที่ท่านต้องการให้พวกเราทำพวกเราก็จะรีบปฏิบัติตามโดยรวดเร็ว" โดยทันทีพวกเขาได้จากไปเพื่อที่จะไปฆ่าทหารทุกคน และพวกเจ้าหน้าที่ด้านกฎหมายซึ่งพวกมอญได้แต่งตั้งให้มีอำนาจเหนือพวกเขา ในไม่ช้าพวกเขาก็กลับมาหาวีรบุรุษ มือของพวกเขาเต็มไปด้วยเลือดของพวกศัตรู (มอญ) และประกาศยกมังลองขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินของพวกเขาโดยปราศจากเสียงคัดค้าน

พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ทรงแจกจ่ายอาวุธแก่ประชาชน พระองค์ทรงสอนวิธีการขี่ม้า ยิงปืน เช่นเดียวกับที่พระองค์ทรงเป็นนักขี่ม้าเก่งและยิงปืนแม่น ทหารปืนคาบศิลาได้รับคำสั่งให้ยิงบุคคลซึ่งขี้ขลาดและถอยหนีไม่ว่าในการเข้ารุมล้อมหรือในสนามรบก็ตาม ระเบียบใหม่นี้เป็นที่เชื่อถืออย่างแข็งขัน พวกพม่ากลายเป็นพวกที่ไม่มีใครเอาชนะได้และเข้าปกครองพวกมอญ แม่ทัพมอญล่าถอยไปในป่าพร้อมด้วยกองทัพของเขา เมื่อได้ข่าวว่ากองทัพพม่ากลับเข้ากรุงอังวะพวกมอญจึงถือโอกาสในช่วงนี้เข้ายึดเมืองสิเรียม (Siriam) ซึ่งเป็นเมืองท่าของมอญแล้วเขาเข้ายึดเรือและถอนสมออกเดินทางไปอย่างรวดเร็วในปี ค.ศ. ๑๗๕๙ ไปสู่เมืองปองดิเชอรี่ (Pondicherry) บนฝั่งโคโรมันเดล (Coromandel coast)

ในขณะเดียวกันเขาเขียนจดหมายถึงผู้ว่าการสถานีการค้าของฝรั่งเศสทางแถบอินเดียตะวันออก พร้อมกันนั้นเขาได้ส่งของกำนัลมีค่าไปด้วยเพื่อหวังที่จะได้รับบีนและกำลังทหารเป็นสิ่งตอบแทน

เรือไม่สามารถแล่นถึงฝั่งโคโรมันเดลได้ ตรงกันข้ามลมกลับพัดกลับมาทำให้ต้องมาจอดทอดสมอที่มะริด เมืองท่าของสยาม กองทัพพม่ากลับมาที่สิเรียม หลังจากที่เรือถอนสมอไปเพียง ๓ วัน พระเจ้าแผ่นดินผู้ซึ่งเป็นผู้นำมีพระราชประสงค์จะแสดงความเข้มแข็งแก่ประชาชน เมืองสิเรียมถูกปล้นจนยับเยิน และเพียงแต่ได้ยินเสียงพวกพม่าใกล้เข้ามาเท่านั้น พวกมอญและหัวหน้าของพวกเขาก็พากันหลบหนีเข้าป่าหมด

เจ้าเมืองทวาย ซึ่งเป็นเมืองมอญที่อยู่ใกล้เคียง มีการปกครองเป็นอิสระไม่ขึ้นกับใคร กษัตริย์พม่ารุกตีต่อไปยังเมาะตะมะซึ่งอยู่ติดกับทวาย และทรงสั่งให้เจ้าเมืองยอมแพ้ เจ้าเมืองอ่อนแอเกินกว่าที่จะทำการขัดขืนใดๆดังนั้นจึงยินยอมทำตาม แต่การยอมแพ้ของเขาไม่ได้ประโยชน์อันใดเลย เพราะทันทีที่พระเจ้าแผ่นดินพม่าเสด็จมาถึงเขาก็ถูกตัดศีรษะ และที่นี่เองที่พระเจ้าแผ่นดินพม่าทรงทราบถึงความมั่งคั่งของราชอาณาจักรสยาม จึงทรงเกิดความคิดที่จะพยายามเข้าครอบครองสยามให้ได้ แต่ความปรารถนานั้นควรจะมีข้อแก้ตัวในความโลภของพระองค์ พระองค์ทรงเรียกร้องให้พวกสยามส่งคืนเรือซึ่งถูกยึดเอาไปจากสิเรียมแล้วถูกนำไปยังมะริด ทางราชสำนักสยามได้รับข่าวว่า เรือบ่ายหน้าไปทางเมืองปองดิเชอรีจึงออกคำสั่งว่า ให้เรือเดินทางต่อไป ทั้งนี้เพื่อจะรักษาความมั่นคงในสัมพันธไมตรีระหว่างราชอาณาจักรสยามกับสถานีการค้าของฝรั่งเศส

การขัดแย้งนี้เป็นสาเหตุทำให้เกิดสงคราม ซึ่งต้องสูญเสียชีวิตผู้คนเป็นจำนวนมาก

พระเจ้าแผ่นดินพม่า หลังจากที่ทรงยึดเรือและทรัพย์สินทั้งหมดแล้ว ทรงเปลี่ยนแปลงเมืองทวายเป็นศูนย์กลางการบัญชาการ พระองค์ทรงส่งกองทหารพร้อมด้วยเรือจำนวน ๓๐ ลำ เพื่อไปทำลายและเผาเมืองมะริดและตะนาวศรี (Tenasserim) อันเป็นเมืองสำคัญของแคว้นที่มีชื่อเดียวกันนี้

ครั้นกองทัพเรือใกล้เข้ามา ชาวเมืองมะริดได้หลบหนีไปหมด และเมืองซึ่งแต่ก่อนเคยเต็มไปด้วยผู้คน บัดนี้ได้ถูกปล่อยรกร้าง

ม. อังเดรียง และ ม. เลอเฟบร (M.M. Andrien et Lefebvre) นักสอนศาสนาชาวฝรั่งเศสมองเห็นอันตรายและความยากลำบากในอนาคตที่จะมีมาถึง พวกเขาจึงได้ลงเรือ ๒ ลำพร้อมกับพวกเข้ารีต ลำหนึ่งเป็นเรือฝรั่งเศส อีกลำหนึ่งเป็นเรือดีมาก ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินแห่งอังวะทรงอ้างสิทธิ์เป็นเจ้าของ หลังจากที่ไม่มีจุดหมาย พวกลี้ภัยได้แสวงหาที่หลบภัยในป่าและตามเกาะรกร้างต่างๆ

พระเจ้าอังวะประหลาดพระทัยที่พระนามและกำลังกองทัพของพระองค์เป็นที่หวาดกลัวกันทั่วไป พระองค์ทรงแน่พระทัยว่า การเอาชนะประเทศสยามเป็นเรื่องง่ายมาก ความจริงที่ว่าทุกจังหวัดได้ถูกปราบเรียบหมดโดยเพียงกองทัพเรือเล็กๆ ของพระองค์ ทำให้พระองค์ทรงมีความหวังว่า จะไม่มีอุปสรรคใด ๆ ต่อความสำเร็จในการรวบรวมกำลังของพระองค์ พระองค์เสด็จไปเมืองทวายด้วยพระองค์เอง อันเป็นสถานที่ซึ่งหน่วยต่างๆ ของกองทัพของพระองค์ได้รับคำสั่งให้มารวมกัน ทันทีที่ทางราชสำนักสยามได้ข่าวว่าพวกพม่าได้เข้าบุกรุกประเทศ ท่านพระคลังได้ส่งคนไปเชิญท่านสังฆราชแห่ง

ทาบราคา (Bishop of Tabraca) มาพบ และมีคำสั่งว่า พวกคริสตังอวรถูกเกณฑ์มาช่วยราชการทหารด้วย ท่านสังฆราชตอบว่า ท่านจะส่งบุคคลผู้ซึ่งเชื่อว่าเข้มแข็งพอที่จะสามารถป้องกันความปลอดภัยของพระเจ้าแผ่นดิน และประเทศชาติด้วยความเต็มใจมาให้ ท่านได้รวบรวมพวกเข้ารีตมาทันทีและชี้แจงให้เห็นถึงอันตรายซึ่งประเทศกำลังถูกคุกคามอยู่ และชักชวนพวกเขาโดยการให้เห็นแก่ข้อผูกมัดอันศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าแผ่นดินและบิดุภูมิ ประชาชนพากันเชื่อตามเสียงของพระผู้สั่งสอนศาสนา ระลึกอยู่ว่าพระเป็นเจ้าแห่งความสงบผู้ซึ่งพวกเขายอมรับใช้เสมือนหนึ่งพระเจ้าแห่งสงคราม คนมากกว่า ๑๐๐ คน พากันจับอาวุธเพื่อป้องกันประเทศ ถึงแม้จะมีจำนวนเพียงเล็กน้อย พวกทหารเกณฑ์นี้ก็เพียงพอที่จะเป็นตัวอย่างในความกล้าหาญแก่บุคคลอื่นๆได้

พระเจ้าประดู่ (ขุนหลวงหาวัด) ซึ่งเพิ่งจะเสด็จขึ้นครองราชย์ ไม่มีหนทางที่จะทำการต่อสู้ต่อไปกับข้าศึกศัตรูให้สำเร็จได้ พระองค์ทรงทราบถึงความอ่อนแอของพวกทหารเป็นอย่างดีและไม่ทรงเชื่อมั่นพวกเขา

คลังแสงสรรพาวุธของพระองค์เพียบพร้อมไปด้วยอาวุธ และกระสุน แต่พระองค์ทรงขาดผู้ที่สามารถใช้สิ่งเหล่านี้ได้ พระองค์ทรงบัญชาการแก่ประชาชนผู้ไม่เข้มแข็ง ไม่เป็นระเบียบพอ ๆ กับที่ไม่สามารถในการโจมตีหรือป้องกันใด ๆ คนพวกนี้ถูกบังคับให้มาทำงานที่ต้องมาพบกับภาวะฉุกเฉิน และกลัวแม้แต่เสียงปืน กองทัพขนาดกลางนี้ถูกรวบรวมขึ้นแต่ไม่เป็นประโยชน์ในการต่อต้านศัตรูเลย

พวกขี้ขลาดที่น่าสังเวชพวกนี้พากันโยนอาวุธทิ้งเมื่อเข้าไปใกล้พวกพม่า พม่าจึงเป็นฝ่ายชนะโดยไม่ต้องโจมตีเลยสักครั้ง พวกขี้ขลาดพากันหนี

กลับเมืองหลวง ซึ่งได้แต่พร่ำพูดจาที่ไร้ประโยชน์ พวกคริสตังแสดงท่าที แตกต่างไปมากและปฏิบัติตนเป็นวีรบุรุษ พระเจ้าแผ่นดินทรงเห็นถึงความกล้าหาญของพวกเขา จึงทรงไว้วางพระทัยให้พวกเขาเป็นผู้รักษาพระราชวังและประตูเมือง แต่ว่าพวกเขามีจำนวนน้อยเกินกว่าจะยืนหยัดต่อต้านการโจมตีของข้าศึกจำนวนมากผู้ซึ่งกำลังเหยียบย่ำประเทศอยู่ได้ พวกเขาละทิ้งบ้านเรือนโดยไม่ป้องกันหรือรักษาทรัพย์สมบัติไว้เลย พวกเขาละทิ้งสิ่งเหล่านั้นให้แก่ศัตรูผู้ละโมภ ผู้ซึ่งถือการเข้าปล้นบ้านเรือนเป็นเรื่องสำคัญ

ราชอาณาจักรสยามยังไม่ถึงกาลหายนะ พระเจ้าแผ่นดินพม่าทรงนำทัพเข้ามาประชิดเมืองหลวง ซึ่งจะใช้เวลาเดินทัพอีกไม่ถึง ๓ วัน แต่พระองค์ทรงประชวรหนักด้วยโรคร้ายแรง แต่ทรงสนพระทัยเรื่องความเจ็บปวดน้อยกว่าอุปสรรค ซึ่งขัดขวางความสำเร็จของพระองค์ พระองค์ทรงรับสั่งให้พวกยุโรปบางคนซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในกองทัพเข้ามาใกล้พระที่ แล้วตรัสถามพวกเขาว่า เมื่อใดพวกเขาจะสามารถเข้ายึดเมืองได้ พวกเขาตอบว่า สามารถจะเข้ายึดได้ใน ๓ วัน พระองค์ตรัสตอบว่า “ไปเร็วๆ เถิด และจงเอาชนะให้ได้ ถ้าโชคไม่เข้าข้างความกล้าหาญของท่าน จงรีบกลับมาหาข้าในทันทีนะ”

กองทัพเริ่มออกเดินทัพ หมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลจากเมืองหลวงถูกเผาหมด แม้แต่บริเวณชานเมืองหลวงก็ถูกทำลายด้วย บริเวณของพวกคริสตังเท่านั้นที่รอดพ้นเนื่องจากว่าพวกพม่ายำเกรงในความกล้าหาญของพวกเขา จึงไม่กล้าที่จะโจมตีบุคคลซึ่งเป็นอิสระจากการผูกมัดแห่งมนุษย์ จนพวกเขาไม่กลัวความตาย พวกคริสตังบางคนผู้ไม่หนีเหมือนอย่างบุคคลอื่นๆ ได้ยิงข้าศึก ๒ คนจากสามเณราลัย การป้องกันที่กล้าหาญนี้เป็นเครื่องช่วยให้ทุกคนพ้นภัย

พวกพม่าไม่กล้าคิดที่จะโจมตีพวกเขาต่อไปอีก บริเวณของพวกฮอลันดาถูกทำลายลงเป็นเถ้าถ่านคงเหลือเพียงโรงพัสดุเท่านั้น อันเป็นที่ทราบกันว่าเป็นที่เก็บสินค้ามีค่าซึ่งถูกเก็บสำรองไว้

ขณะที่บ้านเมืองกำลังระส่ำระสาย บริเวณห่างไกลออกไปถูกทำลายด้วยไฟและดาบ ประชาชนซึ่งอยู่ในเครื่องพันธนาการถูกควบคุมอย่างแน่นหนา พวกเด็ก ๆ อ่อนแอเกินกว่าที่จะร่วมในความทุกข์ยากลำบากของเขาทั้งหลาย อันเป็นภาพที่น่าเศร้าเป็นอย่างมากซึ่งเกิดขึ้นกับพ่อแม่ของพวกเขา เด็กหลายคนถูกนำไปทรมาน เพื่อบังคับให้เปิดเผยที่ซ่อนสมบัติของพ่อแม่ เรื่องราวเกี่ยวกับการเคี่ยวเข็ญ ข่มขู่อย่างโหดร้าย อันเกิดจากความทารุณของมนุษย์ที่ปราศจากความเมตตาสงสาร เขาฆ่าบุคคลที่เคราะห์ร้ายโดยปราศจากความปรานี บุคคลเคราะห์ร้ายเหล่านี้ได้เพียงแต่ตำหนิตัวเองที่ไม่ร่ำรวย พอที่จะสนองความต้องการของพวกเพชฌฆาตได้ พวกพระราชาคณะผู้ซึ่งถูกสงสัยว่าจะปิดบังทรัพย์สมบัติมหาศาลไว้ ถูกนำขึ้นบนตะแกรงเอาไฟลนซ้ำแล้วซ้ำอีกจนกว่าพวกเหล่านั้นจะยอมสารภาพที่ซ่อนทรัพย์สมบัติ

พวกผู้หญิงถูกผูกเหนือข้อเท้าโดยรัดแน่น จนเชือกบาดเข้าไปในเนื้อ ผู้คุมการทรมานที่โหดร้ายทารุณบังคับให้พวกเขายอมสารภาพ ด้วยการตีด้วยใบดาบ และแม้แต่เสียงร้องและความโศกเศร้าของพวกเด็ก ๆ ซึ่งถูกบังคับให้มารู้เห็นในความชั่วร้ายของพวกเขา ก็ไม่สามารถจะเรียกร้องความเมตตาสงสารจากหัวใจหินของพวกเขาได้

พวกผู้ชายได้รับการทรมานที่รุนแรงมากกว่า ข้อเท้าของพวกเขาถูกผูกในลักษณะเดียวกับพวกผู้หญิง รวมทั้งแขนทั้งสองข้างก็ถูกผูกไว้ด้านหลัง

ในลักษณะมือไขว้หลัง เหมือนเป็นคราวเคราะห์ของพวกเขาซึ่งจะหวังความเมตตากรุณาจากพวกผู้คุมไม่ได้เลย ความโหดร้ายอย่างมากจากการทรมานที่ได้รับซ้ำแล้วซ้ำอีก อาจทำให้พวกเคราะห์ร้ายเหล่านี้ถึงกับสลบได้

ขณะที่เหตุการณ์ทุกข์ยากกำลังเกิดขึ้นอยู่ตามเมืองต่าง ๆ เมืองหลวงของสยามถูกข้าศึกที่เข้มแข็งโจมตี แต่หลังจากการเข้าโจมตีโดยเปล่าประโยชน์หลายต่อหลายครั้งแล้ว พวกข้าศึกก็จำเป็นต้องเลิกรบและถือโอกาสเอาความมืดบีดบังความอายในการล่าถอยของพวกเขา พวกเขาได้ทำสัญญาณเหมือนครั้งก่อน ๆ เพื่อว่าพวกสยามอาจจะเชื่อว่า พวกเขาคงตั้งมั่นอยู่ใกล้กำแพง ข่าวการสวรรคตของพระเจ้าแผ่นดินพม่า ทำให้พวกเขาล้มเลิกความตั้งใจที่จะเอาชนะ พระราชโอรสองค์สุดท้องได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ทรงปรารถนากองทัพเพื่อให้พระราชอำนาจของพระองค์เข้มแข็งและทรงโลภมาก กองทัพได้รับคำสั่งให้ถอยจากราชอาณาจักรสยาม และไม่ยอมให้แตกพ่ายยับเยินเสียก่อนด้วย

พวกสยามเป็นอิสระจากอำนาจของผู้กดขี่ต่างชาติ กลับเข้าอยู่ภายใต้การปกครองแบบเดิม ด้วยความทุกข์ยากที่ได้ประสบมาโชกโชนแล้ว พวกเขาได้นำวิธีการป้องกันการรุกรานครั้งใหม่มาใช้ พวกฮอลันดาซึ่งตั้งหลักฐานอยู่ในราชอาณาจักร ได้จัดหาปืนใหญ่ให้แก่พวกสยามเช่นเดียวกับที่มีอยู่ประจำหลายแห่งที่บัตตาเวีย ในเกาะสุมาตรา แต่พวกสยามไม่รู้ถึงอันตรายและแสดงความหยิ่ง อวดฉลาดทั้ง ๆ ที่โง่ พวกเขาคิดว่า จะเป็นความเสียหายต่อเกียรติยศของพวกเขาที่จะขอความช่วยเหลือจากชาวต่างชาติให้สอนเกี่ยวกับวิธีการรบ

ความคิดอันสูงส่งซึ่งชนชาตินี้ถือเป็นอย่างยิ่ง ก่อให้เกิดความคิดที่ว่าพวกคริสตังดั้งเดิมจะรวมกันเป็นเกราะป้องกันอันเข้มแข็งต่อต้านการรุกรานของต่างชาติได้

ตัวอย่างของความกล้าหาญที่พวกเขาได้แสดงให้เห็น เป็นเหตุทำให้พวกสยามมองเขาว่า เป็นพวกวีรบุรุษและอาจจะไว้ใจในเรื่องรักษาความปลอดภัยได้

โบสถ์ฝรั่งเศสได้รับสมญาว่า เป็นโบสถ์แห่งชัยชนะ ของรางวัลและเครื่องตกแต่งที่สวยงามต่าง ๆ ได้ถูกนำมาให้ท่านเจ้าวัด พวกบาทหลวงและพวกที่นับถือคริสต์ เป็นการตอบแทนบุญคุณในความช่วยเหลือต่าง ๆ พวกคริสตังทุกคนผู้ซึ่งได้ร่วมมือช่วยเหลือในการป้องกันประเทศ ได้รับเงินทองเป็นรางวัล และแปดคนในพวกเขาผู้ซึ่งได้แสดงความกล้าอันยิ่งใหญ่กล้าเสี่ยงกับอันตรายร้ายแรงได้เลื่อนขึ้นอยู่ในตำแหน่งสูงสุดของกองทัพ

พวกสยามมีความเชื่อมั่นในความฉลาดของพวกคริสตัง ไม่น้อยไปกว่าความกล้าหาญของพวกเขา พวกเขาได้รับการแนะนำให้ปฏิบัติตามหลักการที่ควรถูกนำมาใช้สำหรับป้องกันประเทศ บุคคลเหล่านี้เต็มไปด้วยความกระตือรือร้นได้แสดงออกว่า ถ้าพวกสยามรู้วิธีการต่อสู้เพื่อป้องกันประเทศพวกเขาจะสามารถมากกว่านั้นคือจะทราบทางอันนำไปสู่พระเป็นเจ้า

พวกคริสตังชี้แจงว่า ในขณะที่เกิดสงคราม พวกวัดต่าง ๆ จะเป็นที่หลบซ่อนกำบังแก่พวกพม่าเป็นอย่างดี พวกเขามีความคิดว่า ควรทำลายวัดทั้งหมดที่อยู่โดยรอบเมืองให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และถ้ามีการรุกรานครั้งใหม่ จะได้ไม่เป็นที่พักพิงของพวกศัตรูได้

พระเชษฐาของพระเจ้าแผ่นดินทรงเห็นด้วยกับข้อเสนอนี้ แต่พระ-ราชวงศ์อื่น ๆ และพวกพระสงฆ์ทั้งหมดเห็นว่าเป็นการทำลาย และดูหมิ่นสิ่งเคารพบูชามากเกินไป

พระเจ้าแผ่นดินทรงเห็นพ้องกับพวกหลัง ด้วยทรงฝักใฝ่กับชีวิตและความเชื่อแบบเก่าอยู่แล้ว และแม้แต่ทรงดำรงตำแหน่งหน้าที่สูงสุดและมีชีวิตอย่างหรูหราในราชสำนัก พระองค์ก็ยังทรงรำลึกยึดมั่นในพุทธศาสนา

พระองค์ทรงเป็นศาสนิกชนที่มีศรัทธาแรงกล้าคนหนึ่ง ในประเทศพระองค์ทรงแสดงออกถึงความริษยาต่อคำสรรเสริญเยินยอซึ่งพวกเข้ารีตแสดงต่อท่านสังฆราชแห่งทาบราคาผู้ซึ่งได้รับนับถือว่าเป็นทูตแห่งสวรรค์ซึ่งถูกส่งมาแก้ไขความชั่วต่าง ๆ ของพวกเขา ความเคารพนับถือซึ่งแสดงออกโดยพวกที่เคารพบูชาและพวกขุนนางอันมีต่อพระนอกศาสนานั้น พระเจ้าแผ่นดินทรงเห็นว่า เป็นการดูถูกศาสนาประจำชาติ

พระองค์มีพระบรมราชโองการว่า บรรดาศักดิ์ของพวกยุโรปจะถูกนำมาใช้เมื่อมีพระราชประสงค์จะให้เป็นเกียรติเท่านั้น และทรงกำหนดให้ใช้คำสยามทั้งหมดเป็นเครื่องหมายแห่งความเคารพนับถือ และความยิ่งใหญ่

ประชาชนจะเชื่อฟังพระบรมราชโองการก็หาไม่ พวกขุนนางและราษฎรยังคงแสดงความนับถือต่อท่านสังฆราช และยังคงยกย่องท่านด้วยตำแหน่งซึ่งท่านพอใจที่จะรักษาไว้มากกว่าบรรดาศักดิ์ที่ได้รับ

ความเป็นศัตรูกันอันเกิดขึ้นโดยความริษยา ไม่ก่อให้เกิดผลร้ายอันใด เพราะเจ้าชายทรงอ่อนแอเกินกว่าจะมีพระทัยร้ายกาจได้ ดูเหมือนว่าความสงบราบรื่นยังคงมีต่อไป แต่ในไม่ช้าบ้านเมืองก็ต้องเผชิญกับเหตุการณ์จลาจลใหม่

พระเจ้าแผ่นดินทรงสั่งประหารชีวิตคนสนิทของพระเชษฐา คนผู้นี้ถูกสงสัยว่าจะเป็นผู้ทรยศเข้าข้างฝ่ายศัตรู พระบรมราชโองการนี้ถูกมองไปเหมือนว่าเป็นการใช้อำนาจในทางที่ผิด ราษฎรต้องการคำชี้แจงที่จะเสียเลือดเนื้อเนื่องจากเกิดความสงสัยเพียงเล็กน้อย ความไม่พอพระทัยในเรื่องนี้ทำให้พระเจ้าแผ่นดินกลับเข้าทรงผนวชอีกครั้งหนึ่ง และพระองค์ทรงแสดงความพอพระทัยที่จะสละราชสมบัติมากกว่าที่จะครองราชบัลลังก์ต่อไป พระเชษฐาของพระองค์จึงทรงขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน และดำรงตำแหน่งซึ่งพระองค์ทรงยึดครองอยู่ พร้อมกับทรงแสดงออกซึ่งความชั่วและความโง่เขลาต่าง ๆ ของพระองค์เพิ่มขึ้นทุกวัน

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๗๖๒ เจ้าชายประดู่ทรงสละราชสมบัติเพื่อจะเข้าอยู่ในสมณเพศอีกครั้งหนึ่ง พวกสยามเป็นจำนวนมากพากันบวชตามพระองค์ บ้านเมืองต้องรับภาระหนักกับราษฎรผู้ไร้ประโยชน์จำนวนมาก ผู้ปลีกตัวไปอยู่อย่างสันโดษซึ่งพวกเขาควรที่จะรับใช้ดูแลบุคคลอื่นที่อยู่ในความรับผิดชอบของเขามากกว่า เรื่องเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถาเป็นเรื่องสำคัญในการนำมาสนทนา ทุก ๆ คนมีสูตรในการผสมเสน่ห์ยาแฝดเพื่อจุดประสงค์ที่ผิดศีลธรรม และความลึกลับในการกระทำของบุคคลซึ่งหายตัวได้เพื่อจุดประสงค์ในด้านโจรกรรมและการลอบฆ่าโดยปราศจากความกลัวการลงโทษ เป็นเรื่องโดยปกติของการค้นคว้าหาความรู้ในสมัยนั้น

พวกพระสงฆ์อวดดียิ่งขึ้นเมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงเข้ามาอยู่ในความปกครองของพวกเขา ได้พากันเรียกร้องว่า พวกเขาควรได้รับเกียรติว่าเป็นเทพเจ้า ประชาชนที่โง่เขลาสูญเสียทรัพย์สินของตนในการสนับสนุน และช่วยทำ

ให้พวกเขาเต็มไปด้วยความเกียจคร้าน พระเหล่านี้ซึ่งยากจนมาแต่เดิมเห็นว่า ความอุดมสมบูรณ์หมายถึงการมีชีวิตอยู่ในความโง่ของประชาชนที่พร้อมอยู่เสมอที่จะถวายเครื่องใช้เพื่อให้พวกเขาได้ใช้สอยอย่างไม่จบสิ้น

ไม่ใช่ว่าพระสงฆ์เหล่านี้จะประพฤติตัวอยู่ในศีลธรรมอันดีอันเป็นเรื่องที่น่าเคารพนับถือเท่านั้น มีอยู่บ่อยครั้งที่พวกเขาทำเรื่องที่น่าอายอื้อฉาวและไม่ต้องได้รับโทษ พวกเขาจะไม่มีแม้แต่อดกลั้นอารมณ์ที่ร้ายกาจ ซึ่งพวกเขาติดจนเป็นนิสัย โดยความละโมภและเจ้าเล่ห์ พวกเขาได้เป็นเจ้าของทุกๆสิ่งซึ่งไม่อาจถูกบังคับเอามาด้วยกำลังได้

พระเจ้าแผ่นดินองค์ปัจจุบันทรงปฏิบัติพระองค์ เป็นตัวอย่าง ในความประพฤติผิดทำนองคลองธรรมเหล่านี้

การพูดโดยไม่ยั้งคิดในเรื่องตัณหาของพระองค์ และไม่ทรงมีความละอายในการกระทำของพระองค์ พระองค์ไม่ทรงมีระเบียบอื่นใดในการปฏิบัติพระองค์มากไปกว่าทำไปตามพระประสงค์ของพระองค์ และการมัวเมาในกิเลสที่ชั่วร้ายของพระองค์ พระองค์ทรงมีความโง่เขลาถึงกับอภิเษกกับพระขนิษฐาของพระราชบิดาอย่างเปิดเผย พวกขุนนางอ่อนแอมากและโง่เขลาเกินกว่าที่จะแก้ไขเรื่องเลวร้ายได้ พวกเขาพอใจที่จะปฏิบัติตามอย่างพระเจ้าแผ่นดินมากกว่าที่จะยอมตกต่ำเช่นเดียวกับพวกที่เคราะห์ร้ายทั้งหลาย

พวกข้าราชสำนักปฏิบัติตัวชั่วร้ายหลงระเริงในความชั่ว เพื่อให้เป็นที่พอพระทัยของพระเจ้าแผ่นดิน พวกเขาไม่เคยนึกถึงว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร และไม่เคยกลัวความยากลำบากที่จะมาถึงด้วย

ความปลอดภัยของพวกเขายังคงอยู่ต่อไปจากข่าวที่ว่า พระเจ้าแผ่นดินพม่าผู้เป็นนักรบและเป็นกษัตริย์ที่เข้มแข็ง ได้ถูกขับจากราชสมบัติกลับไปอยู่เมืองอังวะ และว่าพระเชษฐาของพระองค์ทรงพอพระทัย ที่จะปกครองราษฎรด้วยพระองค์เอง และไม่ทรงมีความมักใหญ่ใฝ่สูงที่จะรุกรานประเทศอื่นด้วย

ระบอบการปกครองอย่างสันติดูเหมือนจะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพระองค์ที่จะทำให้แน่ใจในการปกครองของพระองค์เหนือชนชาติที่บ้าคลั่ง และความพยายามของพระองค์มุ่งตรงไปยังการรักษาความสงบ และความเจริญของประชาชน พระองค์ทรงแค้นเคืองบุคคลผู้ซึ่งแนะนำพระราชบิดาให้พยายามรุกรานประเทศสยาม ซึ่งทำให้ต้องสูญเสียผู้คนไปมากมายซึ่งมีค่ามากกว่าการทำลายครั้งใดๆ ที่พวกเขาได้เคยผ่านมา

เมื่อสันติภาพเกิดขึ้น มักจะมีการทำสัญญาไม่รุกรานกับราชอาณาจักรใกล้เคียง แต่เวลาที่จะกวาดล้างพวกที่จมอยู่ในความชั่วได้มาถึงแล้ว พระเจ้าแผ่นดินผู้รักสงบสวรรคตลงอย่างกระทันหัน ผู้สืบราชสมบัติต่อจากพระองค์เป็นผู้ที่มีความมักใหญ่ใฝ่สูงมาก และทรงรู้สึกว่าอาณาจักรของพระองค์แคบเกินไป และนั่นเป็นบาปที่พระเจ้าลงทัณฑ์ต่อพวกสยาม.

บทที่ ๙

การจลาจล ค.ศ. ๑๗๖๗

พระเจ้าแผ่นดินพม่าพระองค์ใหม่ทรงนิยมการทำสงคราม และความมีชัยเหนือสิ่งอื่นใด พระองค์ทรงหยิ่งที่จะปิดบังความรู้สึกของพระองค์ทรงคุยว่าทรงให้สัญญากับพระราชบิดาซึ่งกำลังจะสวรรคตไว้ว่าจะไปเหยียบย่ำชนชาติที่อ่อนแอ ซึ่งได้แต่คอยผู้ที่จะมาปราบให้มาอยู่ในอำนาจ ขุนนางผู้ใหญ่หลายคนสนับสนุนแผนการแผ่อำนาจของพระองค์

ชัยชนะครั้งแรกของพระองค์ คือสามารถปราบพวกกบฏและพวกกระด้างกระเดื่องได้ ทันทีที่ปราบปรามพวกนั้นเสร็จแล้ว พระองค์ทรงส่งนายพลคนหนึ่งพร้อมด้วยกองทัพจำนวน ๕,๐๐๐ คนไปยึดเมืองทวาย เจ้าเมืองทวายนั้นเป็นเชื้อสายพม่าเช่นกัน แต่ได้ประกาศตนเป็นเอกราชในปี ค.ศ. ๑๗๖๑ (พ.ศ. ๒๓๐๔)

การกบฏครั้งนี้ รู้สึกว่าเขาจะไม่สามารถรักษาอำนาจของเขาไว้ได้ด้วยกำลังกองทัพของเขาเพียงลำพังได้ จึงได้แสวงหาสัมพันธไมตรีกับอังกฤษผู้ซึ่งสนับสนุนช่วยเหลือเขาด้วยอาวุธและกระสุน ในขณะเดียวกัน เรือจากฝั่งโคโรมันเดลได้บรรทุกของมีค่าเพื่อไปยังเมืองพะโค จำต้องจอดทอดสมอที่เมืองทวาย ความมุ่งหมายของเจ้าเมืองทวายคือ ตั้งใจที่จะบังคับซื้อสินค้าที่มีค่ามหาศาลนี้เพื่อจะนำมาเชื่อมสัมพันธไมตรีกับประเทศสยาม ด้วยสินค้าเหล่านี้อาจจะสนับสนุนเขาในการทำสงครามที่ใกล้เข้ามาได้

เมื่อได้ยึดของมีค่าเหล่านี้อย่างไม่ยุติธรรมแล้ว เจ้าเมืองทวายได้ส่งไปถวายพระเจ้าแผ่นดินสยาม และอ้อนวอนขอความช่วยเหลือจากพระเจ้ากรุงสยาม พวกเสนาบดีได้เปิดประชุมร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องการต้อนรับทูตคณะนี้ ว่าจะทำให้เสื่อมพระเกียรติของพระเจ้าแผ่นดินหรือไม่ และไม่เป็นที่แน่นอนว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้าย ถ้าประเทศสยามจะยอมรับข้อเสนอ

พวกเสนาบดีคิดว่า ทางที่ฉลาดที่สุดที่จะทำให้แน่ใจคือ ขอความคิดเห็นจากท่านสังฆราชแห่งทาบราคาและพวกสอนศาสนาผู้ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ พวกเขาอาจจะสามารถให้คำแนะนำที่ดีได้ พวกสอนศาสนาและท่านสังฆราชให้คำแนะนำว่า ให้ระวังพวกกบฏที่จะเป็นฝ่ายตรงข้ามกับความยุติธรรมและนโยบาย พวกเขากล่าวเพิ่มเติมว่าทวายเคยอยู่ในความปกครองของพม่าโดยตลอด และว่าในการสนับสนุนคนมักใหญ่ใฝ่สูงซึ่งแย่งชิงอำนาจ พวกเขาจะต้องกลายเป็นผู้สมรู้ร่วมคิดในการกบฏและจะเอาราชอาณาจักรไปเสี่ยงกับการแก้แค้นของประเทศมหาอำนาจใกล้เคียงผู้ซึ่งไม่เคยพ่ายแพ้และประสบแต่ความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่าง พวกเสนาบดีพอใจกับคำแนะนำเหล่านี้ และขอร้องให้เขียนขึ้นด้วยความมั่นใจว่า ความสามารถของพวกบาทหลวงและพวกสอนศาสนาอันเกิดจากความฉลาดและอุปนิสัยของพวกเขาจะมีน้ำหนักเป็นอย่างยิ่งกับพระเจ้าอยู่หัวแห่งสยาม

เมื่อได้ร่างเอกสารขึ้นแล้ว พวกเสนาบดีได้นำขึ้นทูลถวายพระเชษฐาต่างพระมารดาของพระเจ้าแผ่นดินผู้ซึ่งมักใหญ่ใฝ่สูง พระองค์ทรงรับของกำนัลอันมีค่าจากเจ้าเมืองกบฏ พระองค์ทรงไม่พอพระทัยเป็นอย่างยิ่งต่อการกระทำของพวกที่ตั้งอยู่ในความดี ซึ่งอาจจะกีดกั้นพระองค์จากสิ่งที่พระองค์

ปรารถนา พระองค์ทรงฉีกเอกสารซึ่งแสดงถึงนโยบายเกี่ยวกับความสงบและความรุ่งเรืองของประเทศนั้นเสีย

แผนการของพวกคนสนิทเป็นผลสำเร็จ พวกราชทูตได้รับการต้อนรับอย่างสมเกียรติและได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม พระบรมราชโองการด่วนได้จัดส่งไปยังเจ้าเมืองตะนาวศรีเพื่อเตรียมส่งกองทัพไปช่วยเหลือทวาย แต่แผนการนี้ไม่มีประโยชน์อะไรเลย เจ้าเมืองนี้เป็นที่เกลียดชังของประชาชนโดยทั่วไป การนองเลือดของราษฎรชั้นหัวหน้าเป็นเครื่องแสดงว่า เจ้าเมืองปรารถนาที่จะรวบรวมอำนาจให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น และพวกราษฎรที่ตกอยู่ในปกครองของเขาจึงกลายเป็นศัตรู ความพยายามได้เริ่มขึ้นในชีวิตเขาตั้งแต่ปี ๑๗๖๒ และเมื่อมีการลงโทษเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ ตัวเขาก็เริ่มเป็นที่เสื่อมความนิยมลงเรื่อยๆ

แม่ทัพพม่ายกทัพมาถึงเมืองเมาะตะมะ และจากที่นี่เขาได้เขียนหนังสือถึงเจ้าเมืองทวายออกคำสั่งมิให้ขัดขวางหรือต่อสู้ เขาแสดงการคุกคามอย่างร้ายกาจกับประชาชนผู้ปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือกับเขา

เมื่อชาวเมืองทวายเห็นว่ากองทัพมีกำลังมากพร้อมที่จะเข้าล้อมเมืองได้อย่างสบาย จึงได้ประกาศว่า พวกเขาตัดสินใจที่จะยอมสวามิภักดิ์ต่อผู้ปกครองที่ถูกต้องตามกฎหมาย เจ้าเมืองถูกล้อมโดยศัตรูทั้งในประเทศและนอกประเทศ เขาไม่ได้ป้องกันอย่างแข็งขัน เมื่อถูกโจมตีคุกคามจึงไม่มีหนทางอื่นเหลืออยู่นอกจากหนี

เขาเตรียมหาเรือเพื่อหลบหนี แต่ประชาชนผู้เกลียดชังเขาสงสัยแผนการจึงยิงเรือ อาจจะด้วยความแค้นอย่างมาก หรือไม่ก็เพื่อขัดขวางเขาที่จะหนีจากราชสมบัติ

เขาโง่ที่แสดงตนให้ประชาชนเห็น และได้พบว่าพวกกดขี่จะไม่เป็นที่เคารพนับถืออีกต่อไปเมื่อหมดอำนาจแล้ว

ประชาชนของเขาผู้ซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นทาสที่หวาดกลัว ได้วางแผนที่จะฆ่าเขาที่ประตูเมือง พวกผู้หญิงตามปรกติจะตกใจมากเมื่อเกิดจลาจล พวกพม่ายินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้เห็นทุกคนยอมอ่อนน้อมโดยสิ้นเชิง

หลังจากที่ฝ่าฟันอันตรายมาโชกโชนแล้ว เจ้าเมืองกบฏได้แสวงหาที่หลบภัยที่มะริดพร้อมด้วยครอบครัวซึ่งติดตามมาด้วยและผู้ช่วยเหลือ ๒– ๓คน ซึ่งมีจิตใจสูงปรารถนาที่จะมีส่วนร่วมในเคราะห์กรรม หรือบางทีอาจจะสำนึกได้ว่า พวกเขากลัวการลงโทษอย่างรุนแรงของตุลาการที่กำลังโกรธ

กองเรือ ๖๐ ลำของเขาไม่ทำความอุ่นใจแก่ประชาชนที่ขวัญเสียจึงได้พากันกระตือรือร้นที่จะหลบเลี่ยงสงครามด้วยไม่มั่นใจว่าจะปลอดภัย พวกกบฏได้ถูกกองทัพของผู้มีชัยติดตามมา บางคนหนีเข้าป่า ส่วนบางคนก็ละทิ้งไปอยู่เกาะเพราะกลัวตายเนื่องจากอดอาหารน้อยกว่าที่ต้องอยู่ต่อหน้าผู้ชนะที่กำลังโกรธ

ท่านเจ้าเมืองกลัวว่า บุคคลเหล่านี้ผู้ซึ่งได้ให้ที่หลบภัยแก่เขา จะไม่ปฏิบัติตนเป็นเจ้าบ้านที่ดีได้นานนัก เขาจึงเพียงขอกองทัพเล็กๆ เพื่อจะกลับไปยึดเมืองซึ่งเขาล่าถอยหนีมาเพราะเชื่อตามรายงานผิดๆ เขาพิจารณาเห็นว่าจดหมายจากแม่ทัพพม่าได้ถูกส่งมาโดยทหารกองหน้าผู้ซึ่งเขาติดต่อด้วยในยามสงบ เขาเริ่มสงสัยว่า ข่าวอาจเป็นจริงและเป็นแผนการของพวกที่เอาใจออกหากคิดทรยศซึ่งคิดแผนนี้ขึ้นที่จะทำให้เขาตกใจกลัวและหลบหนีไป เขาเชื่อ

ว่าความคิดของเขาถูกต้อง โดยเขาหลงผิดไปกับความคิดของเขาเองที่ว่า ราษฎรเป็นเพียงศัตรูของเขาเท่านั้น ดังนั้นผู้เคราะห์ร้ายจากการหลงเชื่ออย่างผิดๆ ของเขาคือพระเจ้าแผ่นดินผู้ซึ่งทำให้เขาไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง

ข่าวลือจากคนส่วนมากที่น่าเชื่อถือว่า กัปตันเรือหลายคนที่มะริดซึ่งตื่นตกใจกับข่าวการรุกรานของพวกพม่าในครั้งแรกเชื่อว่า พวกเขาคงปลอดภัยอย่างแน่นอน การค้าขายซึ่งต้องถูกระงับไว้ชั่วขณะนั้นก็ได้เริ่มต้นขึ้นใหม่ ผู้ลี้ภัยได้เดินทางกลับบ้านเมืองของตน และเมืองซึ่งกลายเป็นเมืองร้างมา ๘ วัน ก็กลับมาอยู่ในสภาพเดิมอีกครั้ง พวกคริสตังกระตือรือร้นอย่างยิ่งที่จะลงเรือไปขึ้นที่ฝั่งโคโรมันเดล เพียงแต่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวตามข้อเสนอของกัปตันโปรตเกส ซึ่งแล่นเรือออกไปเมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๑๗๖๕ แต่ในที่สุด ไม่ช้าก็ปรากฏว่าพวกเขาถูกหลอกโดยความหลงผิดว่าจะปลอดภัย

วันที่ ๑๐ มกราคมได้เกิดมีเสียงเอะอะโวยวายขึ้นในตอนเช้าที่ริมแม่น้ำ เสียงนั้นทำให้คิดว่าศัตรูกำลังเข้ามาใกล้และเป็นสัญญาณบอกเหตุได้เป็นอย่างดี ความจริงศัตรูอยู่ห่างเพียง ๓–๔ ลีกส์ (๙–๑๒ ไมล์) จากตัวเมือง และคนนำร่องผู้หนึ่งได้เห็นกองทัพเรือของพวกศัตรูจำนวน ๑๐ ลำ ตื่นตกใจกันไม่นานก็สงบ จากการซักถามคนนำร่องได้รับคำตอบว่า เขาไม่พบเห็นสิ่งใดทั้งสิ้น ทุกคนจึงกลับบ้านไปโดยสงบ

พวกสอนศาสนาเป็นพวกที่ตั้งอยู่ในความสงบเยือกเย็น เพราะว่าพวกเขาได้เห็นว่า ความสงบเท่านั้นที่จะใช้พยุงเรือซึ่งกำลังอยู่ท่ามกลางพายุ และเป็นที่แน่ว่าเสียงอึกทึกเหล่านั้นเป็นแต่เพียงการคาดคะเน เนื่องจากการเสีย

ขวัญ ตกใจกลัว แต่ในตอน ๔ โมงเช้าเกิดมีเสียงบีนจำนวน ๕๐ กระบอก ซึ่งไม่ต้องสงสัยเลยว่าพวกพม่าได้เข้ามาถึงแล้ว

ประชาชนที่ขวัญเสียสำนึกได้ว่า ความตายหรือการถูกกักขังกำลังคืบคลานมาหาเขา ผู้บังคับการเรือค้าขายทั้งหลายตัดเชือกพวนโดยทันทีด้วยความกลัวว่าจะตกไปอยู่ใต้อำนาจของศัตรูที่ป่าเถื่อน ปล่อยให้เรือของพวกเขาลอยไปตามกระแสน้ำ โดยปราศจากการระมัดระวังในเรื่องเรือแตกอันอาจจะเกิดจากการคดเคี้ยวของแม่น้ำ

พวกคริสตังผู้ซึ่งยังจำได้ถึงความน่ากลัวของสงครามคราวที่แล้ว สั่นด้วยความกลัวกับความคิดของพวกมีชีวิตที่ป่าเถื่อนที่จมอยู่ในความชั่วที่อาบไปด้วยเลือดของคนแก่และเด็กที่พวกเขาฆ่าอย่างทารุณทั้ง ๆ ที่ยังอยู่ในอ้อมอกของแม่ พวกคริสตังทั้งหมดได้หลบหนีไปที่เรือของพวกเขา และพยายามที่จะหลบหนีจากความตายที่น่ากลัวนี้

พวกพม่าได้เข้าโจมตีและพบว่าไม่มีการต่อต้านใด ๆ ความรักชีวิตได้ขับไล่ความคิดที่จะต่อสู้ป้องกันไปจนหมดสิ้น

แสงไฟซึ่งถูกจุดขึ้นทุกหนทุกแห่งทำให้ประชาชนคาดการณ์ได้ว่าบ้านเมืองของเขาซึ่งสร้างขึ้นด้วยไม้จะต้องถูกกลืนไปในเปลวเพลิงอย่างแน่นอน ม. อังเดรียง (M. Andrien) และ ม. อลารี (Alari) ได้ลงไปที่โบสถ์และพวกคริสตังก็พากันติดตามท่านลงไปในไม่ช้า นักสอนศาสนาทั้งสองได้ชักชวนพวกเขาให้ยินดีสละชีวิต และให้สัญญาที่จะเป็นตัวอย่างแก่พวกเขาในการกล้าเผชิญกับความตาย ไฟซึ่งกลืนบ้านเรือนใกล้เคียงซึ่งอยู่ติดกับโบสถ์กำลังลุกลามมาที่โบสถ์ ม. อลารีคิดที่จะหนีและขอร้องให้คนอื่น ๆ หนีเอา

ตัวรอด เขานำเงินจำนวนหนึ่งติดตัวไปเพื่อใช้สอย และฝังที่เหลือไว้ที่โคนต้นไม้ ด้วยความหวังที่จะมาเอาคืนเมื่อไฟสงบลงแล้ว เขาเห็นว่าพวกศัตรูได้ยึดประตูหมดทุกด้าน ดังนั้นเพื่อความปลอดภัยของตัวเองจากอันตรายที่ใกล้เข้ามา เขาได้สั่งคนใช้ซึ่งสามารถพูดภาษาพม่าได้ ให้บอกทหารพม่าที่ประตูว่า เขาและพวกเพื่อนไม่คิดที่จะต่อสู้ใด ๆ ทั้งสิ้น ทหารพม่าพอใจกับคำบอกเล่า เนื่องจากได้รับเงินรางวัลจำนวนหนึ่ง เขาจึงยอมลดอาวุธ แต่เมื่อเขาขอสิ่งของก็ได้รับเพียงหมวกเก่า ๆ ใบหนึ่งซึ่งเนื่องจากความโง่ของเขาเอง

แต่พวกทหารที่เข้ามาในภายหลัง มีความต้องการทรัพย์สินมาก เพราะว่าพวกเขาได้กระชากเสื้อของ ม. อลารีออก

ม. อลารี ได้บอกกับพวกทหารพม่าว่าการเปลือยกายเป็นเรื่องที่น่าอาย แต่พวกพม่าไม่รับฟังเขา พวกทหารที่โลภมากกลุ่มเดียวกันนี้ต้องการทรัพย์สมบัติอันมีค่ามากกว่า ได้เข้าไปในบ้านเพื่อที่จะยึดทุกสิ่งทุกอย่างที่พวกเขาจะยึดได้

พวกพม่าทำลายหีบซึ่งบรรจุภาชนะที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้วยจิตใจที่สกปรกและด้วยมือที่ชั่วร้าย พวกสอนศาสนาถูกปล้นและเกือบจะเปลือยหมดทั้งตัว ถูกลากไปที่ท่าเรือและถูกจับใส่เรือไป เมื่อน้ำลดพวกเขาถูกบังคับให้ลุยลงไปในโคลน และเกือบจะจมโคลนถ้าไม่มีทาสที่ซื่อสัตย์ ๒ คนซึ่งยังคงจงรักภักดีคอยช่วยเหลือไว้

แทบจะไม่มีใครลงเรือเมื่อพวกเขารู้ว่ามีคำสั่งให้กลับ ทันทีที่มาถึงที่ค่ายของแม่ทัพพม่า พวกเขาถูกจับให้นอนลงกับพื้นและถูกเฆี่ยนด้วยหวาย

จนเข่าอ่อน เหตุการณ์เช่นนี้จะไม่เกิดขึ้น ถ้าพวกพม่ารู้จักเคารพผู้ที่อยู่ในฐานะสูงกว่าตน ท่านแม่ทัพซึ่งล้อมรอบไปด้วยลูกน้องที่ป่าเถื่อนได้ออกคำสั่งแก่บาทหลวงทั้งสองด้วยเสียงขู่ ให้ไปยึดเรือหลายลำซึ่งไม่ได้ตัดเชือกพวนพร้อมกับพวกคริสตังคนอื่น ๆ ม. อลารีผู้ซึ่งถูกสั่งด้วยได้มีจดหมายถึงผู้บังคับการเรือว่า สำนักอันศักดิ์สิทธิ์ของเขาห้ามจับอาวุธ และยิ่งกว่านั้นห้ามมือของพวกเขาเปื้อนเลือดด้วย ผู้เห็นเหตุการณ์ทั้งหลายได้พิจารณาคำร้องและข้ออ้างนั้น จึงเป็นที่ยอมรับ แต่ถึงแม้ทั้งสองจะรอดพ้นจากอันตรายนี้แล้ว ทั้งสองก็ยังถูกกักตัวไว้เพื่อเผชิญกับชะตากรรมที่น่ากลัวยิ่งขึ้นต่อไป

พวกบริวารพร้อมด้วยอาวุธซึ่งได้แก่หลาว หอก ได้นำเขาทั้งสองมาที่ฝั่งแม่น้ำ ที่นั่นเขาถูกบังคับให้ร่วมรู้เห็นกับพวกชั่วร้ายและน่ารังเกียจที่สุด ทั้งสองถูกนำตัวไปที่กลางตลาด เท้ามีโคลนติดกรังตั้งแต่เช้าถึงเที่ยง หมวกของเขาซึ่งพอจะช่วยป้องกันความร้อนจากแสงแดดก็ถูกขโมยไป ทั้งสองนึกถึงความตายอยู่ทุกขณะ แต่ก็รอคอยให้มันมาถึงโดยปราศจากความกลัวใด ๆ ทาสผู้ซื่อสัตย์ได้พยายามช่วยเขาทั้งสอง และทั้งสองกลับได้เห็นแต่เคราะห์กรรมของพวกคริสตัง ซึ่งถูกกักขังอยู่ในสภาพเดียวกัน

ท่านแม่ทัพได้ตั้งค่ายอยู่ริมฝั่ง ได้สอบถามอย่างละเอียดเพื่อจะค้นหาสถานที่หรือเรื่องราวซึ่งพวกเขาได้ฝังทรัพย์สมบัติไว้ แล้วทรมานผู้คนจนยอมบอกที่ซ่อน

ม. อังเดรียง (M. Andrien) ถูกอ้างว่าเป็นคนร่ำรวย และเมื่อได้ทราบเช่นนี้ ท่านแม่ทัพได้ไปที่โบสถ์กับกาสปาร์ด (Gaspard) คนรับใช้ที่

ซื่อสัตย์ของนักสอนศาสนาผู้บริสุทธิ์ ท่านแม่ทัพได้ใช้ทั้งวิธีอ้อนวอนและขู่เพื่อให้กาสปาร์ดเปิดเผยที่ซ่อนซึ่งเจ้านายของเขาได้เก็บทรัพย์สมบัติไว้ ชายหนุ่มตอบอย่างซื่อว่า “นายของเขาเป็นบาทหลวงผู้ซึ่งสิ่งของทั้งหมดบนโลกไม่มีค่าสำหรับเขาเลย เขาไม่มีสิ่งใดมากไปกว่าสิ่งที่พวกพม่าได้ยึดไปแล้ว”

แม่ทัพพม่าผู้โลภมากไม่พอใจกับคำตอบนี้ ได้ลงโทษเขาด้วยการนำไปทรมาน เท้าของเขาถูกยัดเข้าในห่วงทองเหลืองซึ่งเผาจนร้อนจัด ด้วยความหวังว่า การทรมานด้วยไฟอาจจะทำให้เขาเปิดเผยความลับ แต่เจ้าหน้าที่ใจชั่วก็ต้องผิดหวังในการกระทำนี้

กาสปาร์ดผู้ซึ่งยึดมั่นกับคำสัญญา แสดงท่าทางไม่สนใจกับการทรมานใด ๆ เลย แม่ทัพพม่ายิ่งรู้สึกโกรธยิ่งขึ้นกับการแสดงการดูหมิ่นเหยียดหยามแทนที่เขาควรสรรเสริญกับการแสดงความกล้าหาญของกาสปาร์ด เขาได้กระชากดาบออกมาจะตัดศีรษะของกาสปาร์ด คนรับใช้หนุ่มวัย ๑๗ ปี ระงับความกลัวได้ เขาไม่คิดแม้แต่น้อยที่จะร้องขอชีวิต เขาเพียงแต่ได้ขอเวลา ๒–๓ นาที เพื่อที่จะถวายวิญญาณแด่พระเป็นเจ้า เขาบอกว่า “ได้โปรดให้เขาได้สวดมนต์ก่อน และหลังจากนั้นท่านจะทำสิ่งใดก็ได้ตามที่ท่านปรารถนาจะทำกับข้าพเจ้า” คำขอของเขาได้รับอนุญาตและหลังจากคำสวดมนต์เพียงระยะสั้น ๆ เขาก็ร้องบอกว่า “ฟันซิ”

ด้วยความประหลาดใจ ที่เห็นการกระทำที่กล้าหาญ เช่นนั้นเกิดขึ้นกับบุคคลซึ่งยังเด็กมาก ท่านแม่ทัพรู้สึกซาบซึ้งด้วยความพอใจขึ้นมาโดยฉับพลัน เขาคิดว่า บุคคลผู้จะถูกประหารได้แสดงความจงรักภักดีต่อนายควรจะเป็นบริวารของเขามากกว่า และควรจะอยู่ในฐานะคนโปรดมากกว่าที่จะเป็นเชลย

ถ้าเรานำมาเปรียบเทียบ ระหว่างความโหดร้ายที่ชนชาตินี้ ได้กระทำกับศัตรูในสงครามปี ๑๗๖๐ กับการกระทำในสงครามครั้งหลังเราจะสามารถล่วงรู้ได้ว่าพวกเขาได้ทิ้งนิสัยโหดร้ายบ่าเถื่อนบางอย่างไป ในสงครามสมัยก่อนพวกเด็กๆ ต้องถูกทรมานร่วมกับพ่อแม่ด้วย แต่ในครั้งนี้พวกเขาเป็นแต่เพียงร่วมเห็นเหตุการณ์ที่เศร้าสลดเท่านั้น แต่ถึงแม้กระนั้นการเปลี่ยนแปลงที่น่าสรรเสริญซึ่งเริ่มกลายมาเป็นขนบประเพณีของพวกพม่าก็ยังคงอ่อนแอมากเกินกว่าจะกลบเกลื่อนปิดบังนิสัยดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่พวกเขาได้ปล่อยตัวเองให้เต็มไปด้วยความโลภ ข้อความที่ควรสังเกตต่อไปนี้จะยืนยันแก่ผู้อ่านเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

เมื่อพระเจ้าแผ่นดินพม่าทำสงคราม พระองค์ทรงถือว่าเพียงแต่พ่อแม่พวกเชลยไว้เป็นทาสเท่านั้น และพระองค์ทรงโปรดส่งพวกเด็ก ๆ ไปให้พวกแม่ทัพและนายทหารอื่น ๆ ผลเสียที่ติดตามมาของวิธีนี้คือ เด็ก ๆ ถูกแยกจากพ่อแม่ไปตลอดกาล และนี่เป็นเรื่องเศร้าของผู้เคราะห์ร้ายที่ไร้เดียงสา

เด็กอายุ ๖ ขวบ คนหนึ่งถูกทอดทิ้งไว้ในเรือ ร้องไห้คร่ำครวญหาพ่อแม่ซึ่งเพิ่งถูกพรากไป ดวงตาที่นองไปด้วยน้ำตาของพ่อหนูน้อยจับจ้องไปที่จุดซึ่งเห็นพ่อแม่เป็นครั้งสุดท้าย หลังจากนั้น ๒ วัน เด็กน้อยก็ได้เห็นบ้านบนฝั่ง ซึ่งบ้านคนนี้สนิทสนมกับเด็กน้อยมาก หญิงผู้นี้สงสารหลานชายที่ถูกแยกจากพ่อแม่ จึงได้ตามเรือมา ครั้นมาเห็นก็ไม่อาจจะช่วยเหลือได้ ได้แต่ทำให้เกิดความสังเวชแก่เธอเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมเท่านั้น เด็กน้อยเมื่อเห็นบ้านก็ยิ่งร้องไห้คร่ำครวญมากขึ้นและกางแขนออกขอความช่วยเหลือจากเธอ ในที่สุดก็กระโจนลงในน้ำเพื่อมาหาเธอ พวกพม่าไม่สนใจกับความเรียกร้องของ

ธรรมชาติ ได้ช่วยชีวิตเด็กน้อยไว้เพียงแต่ปลอบโยนว่า การสูญเสียอิสรภาพเป็นเรื่องที่น่าเศร้ามาก ด้วยจิตใจที่อ่อนโยนทำให้เขานำเด็กน้อยไปให้แก่นายเรือ แต่นายเรือผู้โหดร้ายผลักพ่อหนูน้อยลงไปขังไว้ในเรือเพื่อป้องกันไม่ให้หนีได้

พวกพม่ามีความปรารถนาในทรัพย์สมบัติเป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าโดยธรรมชาติเป็นเชื้อชาตินักรบ ก็ยังชอบการปล้นสะดมมากกว่าที่จะต้องการมีชื่อเสียง ซึ่งส่งเสริมพวกเขาให้เสี่ยงตามความคิดที่ว่าสงครามเป็นการค้าขายคนซึ่งกลับมาพร้อมกับของที่ปล้นมาได้มากที่สุด ได้รับเกียรติสูงสุดจากประเทศของเขา บุคคลผู้ซึ่งตกอยู่ในอำนาจของพวกพม่า กลัวไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าพวกพม่ายังได้ทรัพย์สิ่งของไม่พอกับความละโมภ และเป็นที่แน่นอนว่า ความโลภคือต้นเหตุสำคัญของความโหดร้าย ชาวคริสตังที่น่าสงสารผู้หนึ่งซึ่งเชื่อกันว่าจะยึดทรัพย์สมบัติจำนวนมหาศาลได้ ได้ถูกนำไปทรมานเพื่อให้เปิดเผยสถานที่ซ่อนทรัพย์สมบัติซึ่งเขาไม่เคยมี แต่ถึงจะทรมานอย่างไรก็ไม่สามารถบีบคั้นคำพูดจากเขาได้ ชาวพม่าที่โกรธจัดได้กระชากดาบออกเพื่อที่จะตัดศีรษะเขาต่อหน้าภรรยา และแม่ที่กำลังจะสิ้นใจ เขาได้ขอความเมตตาด้วยความหวังที่จะค้นหาบางสิ่งให้ ซึ่งอาจจะเป็นที่พอใจของเจ้าพม่าป่าเถื่อนผู้โลภมาก แต่เขาไม่สามารถที่จะหาสิ่งของอะไรมาให้ได้ตามสัญญา และเพื่อเป็นการลงโทษในการผิดต่อคำสัญญา เขาถูกผูกมือและเท้าแล้วโยนลงในแม่น้ำ

แม่ของเขาซึ่งกำลังจะตายรวบรวมกำลังจนสุดแรง จ้องมองที่ผิวน้ำซึ่งเคราะห์กรรมกำหนดให้เป็นหลุมศพของบุตรชาย ในขณะที่เขากำลังจะจมลง ผู้เป็นแม่ได้กระชากผมและช่วยชีวิตเขาไว้ได้

กัปตันเรือชื่อโรลแลนด์ (Rolland) ได้รับความเคารพนับถืออย่างสูงที่มะริดอันเป็นที่ซึ่งเขาดำเนินการค้าอย่างกว้างขวาง เขาตรึกตรองอยู่เป็นเวลานานก็ยังไม่แน่ใจว่าควรจะเข้าข้างพวกใด

เมื่อเขาเห็นว่าพวกพม่าเป็นพวกเข้ายึดเมืองได้ เขาก็คิดว่าควรจะออกเดินทางไปเสีย แต่เนื่องจากเรือของเขาขาดการซ่อมแซม ถ้าเดินทางไปจะเป็นอันตรายมาก เขาจึงได้ส่งสมาชิกในครอบครัวไปอยู่ที่กระท่อมของพวกคริสตังผู้ซึ่งแสดงอัธยาศัยไมตรีต่อเขา แต่หลังจากนั้นไม่นานพวกพม่าก็ค้นพบและยึดทรัพย์สินทั้งหมดของเขาไป เป็นคราวเคราะห์ของเขาที่ถูกพบพร้อมกับมีอาวุธไว้ในครอบครอง เขาแก้ตัวว่าเนื่องจากข่าวลือในตอนแรกเกี่ยวกับกองทัพพม่ามาถึงเมืองมะริด เขาเข้าใจว่าเป็นกองทัพของพวกมาเลย์ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่เกาะอินเดีย ถึงนิสัยชอบปล้นสะดมกำลังจะเข้าโจมตีพวกเขา ดังนั้นจึงเตรียมการหนีทันที เขาพกอาวุธไว้ใช้ป้องกันตัวถ้าพบเสือซึ่งมีเป็นจำนวนมากในป่าแถบนี้ กัปตันเรือและพรรคพวกไม่ต้องกลัวในเรื่องการรอดชีวิตหรืออิสระภาพอีกต่อไป

ศัตรูมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะคืนเสื้อผ้าและอาหารให้แก่พวกเขามากกว่าที่พวกเขาคาดหวังว่าจะได้จากผู้ชนะผู้ถูกบีบด้วยความยากแค้น

สำหรับพวกพม่าพยายามที่จะป้องกันตัวเองโดยวิธีที่ชั่วร้ายที่สุด และผู้ใดก็ตามที่ต่อต้านพวกเขาแล้วไม่ต้องหวังความเมตตาใด ๆ อีก ดังนั้นแทนการนับถือในความกล้าหาญของศัตรู พวกพม่าแสดงความเมตตาเฉพาะกับคนขี้ขลาดผู้ซึ่งประจบประแจงพวกเขาต่อหน้าเท่านั้น

เรือลำหนึ่งของพวกมัวร์ ซึ่งกำลังแล่นผ่านได้ยิงหลายนัดมาที่เรือของพวกพม่า ลูกเรือสี่คนซึ่งลงเรือไม่ทัน ถูกฆ่าอย่างโหดเหี้ยมเพื่อแก้แค้นใน

การกระทำของเพื่อนของเขา ชะตากรรมที่เลวร้ายเป็นสาเหตุของความเดือดร้อนเป็นอย่างยิ่งท่ามกลางพวกคริสตัง หลายคนถูกลงโทษเนื่องจากพกอาวุธ และไม่ต้องสงสัยเลยว่า เขาจะต้องถูกประหารในเวลาต่อมาหรือไม่ เพชฌฆาตกำลังรอสัญญาณที่จะสั่งให้ประหารในช่วงระยะเวลาการรออย่างอกสั่นขวัญหนี ชายแก่สูงอายุผู้น่านับถือผู้หนึ่งได้คลานเข้ามาและก้มกราบลงต่อหน้าท่านแม่ทัพและบอกว่า พวกสอนศาสนาที่ถูกลงโทษเหล่านี้เป็นที่รู้จักกันดีในเรื่องความเมตตากรุณา และความกระตือรือร้นในการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก และไม่เคยจับอาวุธด้วยความคิดที่เป็นศัตรูเลย ศาสนาของเขาห้ามใช้อาวุธแม้จะใช้เพื่อป้องกันตัวเอง คนทั้งหมดที่อยู่ที่นั้นเกิดความสงสาร รวมทั้งแม่ทัพด้วยซึ่งในที่สุดก็ยอมผ่อนผันให้ คำสั่งประหารถูกลบล้างไป พวกคริสตังและพวกอิสลามผู้ซึ่งเกือบจะถูกประหารพร้อมกัน ได้รับคำสั่งใหม่ให้อพยพไปอยู่เมืองพะโค เพื่อเพิ่มกำลังของข้าทาสหลวง

เหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันทำให้เกิดความยินดีเป็นอย่างยิ่งแก่พวกคริสตังในระยะนี้พวกเชลยที่ถูกจับได้รับความทุกข์ด้วยความคิดที่ว่า ไม่มีความช่วยเหลือของมนุษย์คนใดที่จะนำพวกเขาไปสู่พระเจ้าได้ตามลำพัง พวกเขาได้พบชาวโปรตุเกสหนุ่มครึ่งชาติผู้หนึ่ง ซึ่งเพิ่งมาจากพะโคได้ขึ้นมาบนเรือชายหนุ่มผู้นั้นเสนอที่จะเป็นผู้ปลดแอกพวกเชลย โดยมีข้อแม้ว่าพวกเชลยจะต้องติดตามเข้าไปยังเมืองพะโคเพื่อไปช่วยเหลือพวกคริสตัง ผู้ซึ่งไม่มีพระที่จะทำพิธีในเมืองนั้น ชายหนุ่มผู้นี้มีนามว่า จังชี (Jeanchi) เป็นชาวพื้นเมืองแห่งเมืองมาเก๊าในจีน เขาถูกพม่าจับเป็นเชลยมาจากเมืองมะริดในปี ๑๗๖๐ และถูกนำมายังพะโคสถานที่ซึ่งด้วยความอุตสาหะพยายามเขาได้พบทาง

แห่งอิสรภาพ ความสามารถของเขาเป็นที่รู้จักกันดี และได้รับคำชมเชยเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมาภายหลังเขาได้สมรสกับหลานของคอนสแตนติน ฟอลคอน นอกจากนี้เขายังเป็นคริสตังที่เคร่งครัดคนหนึ่งด้วย พวกสอนศาสนายินดีต้อนรับผู้ช่วยเหลือราวกับว่าเป็นผู้สื่อข่าวจากสวรรค์ เขาประกาศให้พวกสอนศาสนาอยู่ในฐานะผู้นำทางศาสนาพวกพม่าจึงปล่อยพวกเขาด้วยเหตุผลดังกล่าว โดยปราศจากการรีรอ เนื่องจากหน้าที่ทำให้เขาต้องเดินทางไปยังท่าเรือไกลๆ เสมอ เขาได้ส่งพวกคริสตังกลับมาตามคำสั่งของกัปตันพม่าโดยการกำหนดโทษให้เบากว่าพวกที่เหลือ กัปตันผู้ซึ่งมีกิจการของตัวเองที่ต้องดูแลลืมที่จะแจกจ่ายอาหารแก่พวกเขา ในตอนเย็นจังซีได้จัดส่งข้าวจำนวนเล็กน้อยมาให้ซึ่งได้จัดแบ่งกันในบรรดาพวกคริสตังที่อดอยาก เขาพยายามที่จะรวบรวมพวกคริสตังที่กระจัดกระจายทั้งหมดเข้าด้วยกัน และให้พวกคริสตังอาศัยอยู่ในบ้านซึ่งยังเหลือจากไฟไหม้ บางครั้งเมื่อเขาพบเด็ก ๆ เขาก็นำไปส่งพ่อแม่ที่กำลังโศกเศร้าของเด็กเหล่านั้น บางครั้งก็ส่งภรรยาคืนแก่สามีและเมื่อเขาไม่สามารถประสบความสำเร็จตามอุบายของเขา เขาก็จะก้มลงกราบต่อหน้าผู้ใหญ่ทั้งหลายเพื่อขอร้องให้ปลดปล่อยพวกนั้นด้วยคำพูดที่เรียกร้องความเห็นใจ เขาจะพูดกับพวกนั้นว่า “โปรดฆ่าข้าพเจ้าเสียเถิด และอย่าปล่อยให้ข้าพเจ้าต้องร่วมรู้เห็นในเคราะห์กรรมของบุคคลเหล่านั้น ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกสงสารเป็นอย่างยิ่ง” คำอ้อนวอนของเขาถูกรับฟัง เนื่องจากว่าเขาเป็นที่ยอมรับนับถือว่าเป็นวีรบุรุษของชาติ ความสามารถของเขามุ่งแต่เรื่องเกี่ยวกับสงคราม และความกล้าหาญช่วยให้เขาประสบความสำเร็จ แต่แทนคำรบเร้า

อ้อนวอนของเขา และคำยกย่องซึ่งเขาได้รับ เขาไม่สามารถที่จะป้องกันชาวคริสตังผู้บริสุทธิ์ ผู้ซึ่งพวกป่าเถื่อนปรารถนาที่จะเก็บตัวไว้เพื่อทำตามความประสงค์ด้วยความโหดร้ายของพวกเขา เป็นที่น่าสังเวชที่ได้ยินเสียงครวญครางของผู้ไม่มีความผิด ผู้แสวงหาซึ่งอิสรภาพซึ่งไม่มีผู้ใดที่จะสามารถช่วยเหลือพวกเขาได้ หญิงที่สมรสแล้วนับว่าเป็นผู้ที่โชคดีกว่าเพราะพวกเธอได้รับการปกป้องจากศีลธรรม ซึ่งพวกป่าเถื่อนเหล่านี้เคารพในสิทธิของข้อผูกมัดในการแต่งงาน หลักธรรมนี้กำหนดไว้เพื่อควบคุมความมัวเมาในตัณหาของพวกเขา และผู้ชายยินดีอย่างยิ่งที่จะประกาศว่าหญิงเป็นภรรยาของเขาเพื่อป้องกันการฉุดลากหญิงสาวที่อ่อนแอไป

พวกคริสตังหลายคนประกาศว่า พวกเขาแต่งงานแล้วกับหญิงสาวและโดยการกล่าวเท็จโดยปราศจากอันตรายนี้ พวกผู้หญิงสามารถที่จะหลีกเลี่ยงอ้อมแขนที่ชั่วร้ายของบุคคลซึ่งพวกเธอคิดว่า เป็นเพชฌฆาตมากกว่าเป็นคนรัก

เรือหลายลำซึ่งจำต้องยอมแพ้ได้ถอยไปอย่างรีบด่วนโดยทิ้งสินค้าไว้บนฝั่ง พวกสอนศาสนาและพวกคริสตังถูกบังคับให้ขนสินค้าเหล่านี้ลงเรือ ทุกคนถูกบังคับให้ทำงานนี้โดยปราศจากการยกเว้น เจ้านายต้องทำงานเคียงข้างไปกับข้าทาส คนแก่หลายคนและสตรีตระกูลสูง ๆ ต้องเดินเป็นระยะทางไกล ๆ เดินโซเซด้วยแบกของหนักซึ่งบั่นทอนกำลังของพวกเขา และต้องถูกเฆี่ยนด้วยหวายบ่อย ๆ เพื่อกระตุ้นให้ทำงานเร็วขึ้น

พวกพม่าต้องการเป็นอย่างยิ่งที่จะเข้าโจมตี ปล้นสะดมบุกรุกให้สมใจด้วยชัยชนะต่อเมืองมะริด หนึ่งในจำนวนแม่ทัพของเขาได้เริ่มเดินทัพพร้อม

ด้วยกองทัพส่วนใหญ่เพื่อเข้าโจมตีตะนาวศรี เมืองหลวงของแคว้นซึ่งมีชื่อเดียวกัน

ทั้ง ๆ ที่เมืองนี้มีกำแพงเมืองแข็งแรง แต่ก็ไม่สามารถป้องกันและต่อต้านกองทัพพม่าได้ ทัพพม่าบกเข้ามาถึงตีนกำแพงโดยปราศจากการต่อต้านใด ๆ ประตูถูกเบิดกว้างและประชาชนที่ขวัญหนี ได้พากันหลบหนีเข้าป่าเพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายซึ่งพวกเขาไม่ต้องการที่จะเผชิญ ความน่ากลัวถูกกล่าวถึงให้เกินความจริงไปเกี่ยวกับจำนวนของศัตรู เจ้าเมืองเป็นบุคคลแรกที่ละทิ้งตำแหน่งหน้าที่ พวกเขาพ่ายแพ้ด้วยความขลาดกลัวมากกว่าด้วยอาวุธและความกล้าหาญของพวกศัตรู พวกพม่าขนของที่ปล้นและสิ่งของมีค่าทุกอย่างที่ยึดได้ลงเรือจนเต็ม เผาเมืองและนำชัยชนะกลับไปยังเมืองมะริด จังซีผู้ซึ่งเป็นห่วงในเรื่องความปลอดภัยของพวกสอนศาสนา ได้จัดให้พวกเขาลงเรือพร้อมด้วยพวกคริสตัง เพียงระยะเวลา ๖ วันของการเดินทาง ทั้งๆที่พวกเขาได้รับความคุ้มครองเป็นอย่างดี แต่ก็ต้องได้รับความลำบากในด้านอื่น ๆ อีก พวกคริสตังถูกขู่ว่าจะต้องตายอยู่เสมอ ถ้าเพียงแต่สิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ หายไปเนื่องจากถูกปล้นสะดมตอนพวกเขามาถึง พวกทหารจำนวน ๒๐ คน พร้อมด้วยหอกและกริชได้เฝ้าดูการกระทำของพวกคริสตัง และพวกคริสตังถูกสั่งห้ามแล่นเรือขึ้นหน้าเรือรบซึ่งทำเหมือนกับว่า เป็นเรือคุ้มกันไปยังท่าเรือ

พวกคริสตังได้รับการต้อนรับจากคริสตังชาวมอญ ๒ คน ซึ่งแสดงความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้พบ และได้รับความช่วยเหลือโดยเรือซึ่งเป็นของชาวอิสลามผู้มั่งคั่งและมีอำนาจผู้หนึ่ง ซึ่งได้ช่วยเหลืออย่างเต็มที่จะป้องกันบุคคลเหล่านั้นจากความทุกข์ยาก

เขาบอกกับพวกคริสตังว่า เจ้านายของพวกคริสตังได้อนุญาตให้เขา
นำพวกคริสตังไปโดยเรือของเขา ซึ่งพวกคริสตังจะได้รับความปลอดภัย
หลังจากการแจ้งข่าวที่น่ายินดีนี้แล้ว พวกคริสตังก็ออกเดินทางเพื่อไปพบกับ
อิสลามผู้ใจดีมีนามว่ามามาสาเดช (Mamasadech) ผู้ซึ่งแสดงความเห็นอก
เห็นใจเป็นอย่างยิ่งในเคราะห์กรรมของพวกคริสตัง และให้สัญญาที่จะช่วย
เหลือเด็กสาวคริสตังจากเงื้อมมือของพวกข่มขืนชำเรา ผลก็คือในวันต่อมามี
ประกาศกฎข้อบังคับออกมาว่าห้ามพวกพม่าทุก ๆ ชั้นดูถูกพวกคริสตัง

ชาวอิสลามผู้โอบอ้อมอารีนี้ ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดแก่พวกคริสตัง
เขาให้คำแนะนำที่ดีเป็นอันมาก และแสดงความเห็นอกเห็นใจเป็นอย่างยิ่งใน
เคราะห์กรรมของบุคคลเหล่านั้น พวกสอนศาสนายึดมั่นในศาสนาที่ดีของพวก
เขา และได้รับความสบายใจอีกครั้งหนึ่ง แต่ในช่วงระยะเวลาอันสั้นของ
ความปลอดภัยนั้น พวกเขาก็ถูกเรียกตัวให้ไปอยู่ต่อหน้าแม่ทัพ ผู้ซึ่งได้ให้
พวกเขาดูภาชนะอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งถูกยึดได้ ท่านแม่ทัพได้บอกกับพวกสอน
ศาสนาให้ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เมื่อได้รับความพอใจในข้อนี้
แล้ว เขาได้ไต่ถามถึงจำนวนเงินของพวกคริสตังที่ถูกยึดไป คำถามที่มีเล่ห์
เหลี่ยมนี้ทำให้ ม. อังเดรียงรู้สึกไม่สบายใจ เนื่องจากกลัวว่าจะได้รับอันตราย
จากพวกปล้น และจากบุคคลซึ่งความโหดร้ายของพวกเขาเป็นที่เกรงกลัวแก่
ม. อังเดรียง ม. อังเดรียงตอบว่า เนื่องจากความรู้ในเรื่องภาษาพื้นเมืองนี้มี
น้อยมาก เขาจึงไม่สามารถที่จะอธิบายได้

คำตอบนี้เพิ่มความสงสัยว่าเขามีทรัพย์สินแอบซ่อนไว้ ท่านแม่ทัพได้
ออกคำสั่งให้ใช้การทรมาน มีกระทะละลายตะกั่วอยู่ใกล้มือซึ่งพวกที่ถูกทรมาน

ให้สารภาพจะต้องถูกบังคับให้จุ่มมือลงไปในนั้น เขาถูกนำไปยังที่ ๆ โลหะกำลังร้อนระอุอยู่ และทหารได้จับมือเขาซึ่งถูกกระชากออกไปอยู่เหนือกระทะเพื่อคอยสัญญาณที่จะจุ่มลงไป ม. อังเดรียงหันกลับไปหาตุลาการด้วยท่าทางสงบและประกาศว่า เขาไม่มีสิ่งใดแอบซ่อนไว้ และในขณะเดียวกันนั้นมามาสาเดชเมื่อได้ทราบเรื่อง ได้รีบมาช่วย ม. อังเดรียงไว้จากอันตรายอย่างหวุดหวิด เพื่อนของเขาเคยถูกไต่สวนเช่นเดียวกันนี้ แต่ถึงคราวเคราะห์เขาไม่ทราบว่า การปิดบังทรัพย์สินเป็นเรื่องที่ทำให้พวกพม่าขุ่นเคืองเป็นอย่างยิ่ง เขาได้ให้เงินจำนวนหนึ่งแก่กัปตันจังชี เพื่อนำไปเป็นค่าไถ่ตัวพวกคริสตังให้รอดจากความตายและสภาพความเป็นทาส และได้เก็บไว้จำนวนพอประมาณเพื่อช่วยเหลือพี่น้องของเขา ด้วยเหตุนี้ทำให้เขาอึดอัดใจมากเมื่อถูกสอบสวนซึ่งเป็นเรื่องที่เขากลัวอยู่แล้ว

มามาสาเดชได้รับการเลี้ยงดูในโรงเรียนสถานที่ซึ่งให้การอบรมทั้งด้านจิตใจและการพูดแต่ความจริง เขาเตือนจังชีว่า อาจจะถูกบังคับให้ตอบซึ่งจังชีอาจไม่ตั้งใจที่จะลบหลู่ดูหมิ่นตัวเองโดยการกล่าวเท็จเลย

จังชีตระหนักเป็นอย่างดีถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นภายหลังการประกาศซึ่งจะเป็นผลร้ายแก่เขาทั้งสองเท่ากัน และเพื่อที่จะจัดการก่อนพวกพม่า ควรจะส่งทรัพย์สินทั้งหมดกลับไปรวมกันด้วยเหตผลที่ว่า ค่าใช้จ่ายของเขาทั้งหมดจะต้องจ่าย อีก ๒–๓ วันหลังจากนั้น ได้เกิดการกลั่นแกล้งขึ้น อันเนื่องมาจากความอ่อนแอมากกว่าเกิดจากความเกลียดชังซึ่งมีต่อเพื่อน ๆ ของเขา เขาถูกกล่าวหาว่าเรียกร้องเงินจากบาทหลวงคริสตัง ผู้ซึ่งได้นำเรื่องนี้เสนอต่อท่านอุปราช จังชีกลัวว่าหลักฐานของ ม. อลารี จะเพียงแต่ทำให้เรื่อง

ของเขาร้ายแรงขึ้น และเมื่อคิดว่าเขาสามารถที่จะพิสูจน์ว่าตัวเองเป็นผู้บริสุทธิ์ได้โดยการชี้แจงแก่อุปราชว่า เขาเพียงจะช่วยเหลือโดยการบริจาคเงินแก่พวกคณะสอนศาสนาซึ่งไว้ใจในตัวเขา

ท่านอุปราชรู้สึกโกรธมาก และได้เรียกพวกสอนศาสนามาพบ พวกสอนศาสนาดูเหมือนขาดความช่วยเหลือใด ๆ จากเพื่อนมนุษย์ พวกเขาไม่มีความรู้เกี่ยวกับภาษาที่จำเป็นที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ และไม่มีล่ามนอกจากพวกหลอกลวงหักหลัง ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่กล้าเข้าข้างพวกเขาและสามารถที่จะบิดเบือนคำพูดเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง ความกลัวของพวกเขาแสดงออกจนนอกหน้า การป้องกันยิ่งลดน้อยลงและท่านอุปราชมีอารมณ์ที่กำลังโกรธจัดด้วยไม่เข้าใจเรื่องดี จึงได้สั่งลงโทษพวกสอนศาสนาถึงตาย

พวกสอนศาสนาถูกผูกแขนด้วยเชือกและถูกลากไปในระยะใกล้ๆ แล้วนำมาอยู่ต่อหน้าบัลลังก์ของท่านอุปราช โซ่ตรวนที่ล่ามอยู่ถูกถอดออก พวกเขาคิดว่าจะได้รับอิสรภาพ แต่ทันใดนั้นก็ถูกล้อมด้วยคนซึ่งมีอาวุธครบ ผู้ซึ่งถือหอกอยู่ในมือคอยสัญญาณที่จะสั่งประหาร การนิ่งเฉยของพวกเขาดูเหมือนเป็นการท้าทายพวกเพชฌฆาต

ทหารผู้โหดเหี้ยม ได้พุ่งหลาวหลายครั้งไปที่ใกล้บริเวณหน้าอกของ ม. อลารีและพูดว่า “จงบอกที่ซ่อนเงินของท่าน ไม่เช่นนั้นข้าจะแทงท่าน”

ชายนักบุญตอบอย่างสงบว่า เขาไม่มีทรัพย์สินอันใดเลย เพื่อนของเขาเมื่อถูกถามก็ตอบเช่นเดียวกัน ท่านอุปราชกลัวว่า อย่างน้อยที่สุดความลับที่ซ่อนทรัพย์สมบัติของพวกคริสตัง จะถูกผังไปกับพวกคริสตังด้วย ท่าน

ได้พยายามที่จะคาดคั้นจากพวกคริสตังโดยการทรมาน โดยออกคำสั่งให้ทหารเตรียมกระบองซึ่งยาว ๗–๘ ฟุต และใหญ่พอสมควร

พวกสอนศาสนาถูกจับให้นอนคว่ำหน้ากับพื้น กำลังคิดถึงความตายในเวลาใดเวลาหนึ่ง เพชฌฆาตที่แข็งแรงบึกบึนได้เข้ามาใกล้และใช้กระบองตีจนสุดกำลังหลายครั้ง

ร่างกายของพวกสอนศาสนาโชกไปด้วยเลือด และถูกปล่อยทิ้งไว้หลายชั่วโมงกลางแดดที่ร้อนระอุด้วยแสงแดดซึ่งทำให้บาดแผลเจ็บแสบยิ่งขึ้น และเกิดความรำคาญเนื่องจากแมลงพากันมาชอนไชกินเนื้อและดูดเลียเลือดซึ่งเป็นการทรมานอีกวิธีหนึ่ง พวกสอนศาสนาถูกล้อมรอบโดยพวกเพชฌฆาตซึ่งมีอาวุธพร้อมที่จะจบชีวิตของพวกเขาในทันที

ท่านอปราชรู้สึกประหลาดใจในความอดทนของพวกสอนศาสนา และทำให้สำนึกว่าบุคคลซึ่งมีทรัพย์สินบนโลกนี้เพียงเล็กน้อย ไม่สามารถที่จะถูกครอบคลุมได้โดยความโลภ ท่านอุปราชได้ให้สัญญาณแก่ล่ามผู้ซึ่งปฏิบัติต่อพวกเขาอย่างเลวร้ายมากและให้พวกเขาลุกขึ้น พวกเขาได้รับอาหารซึ่งพวกคริสตังคนอื่น ๆ เตรียมไว้ให้ เนื่องจากเป็นระยะเวลานานที่พวกเขาต้องอดทนกับการทรมานอย่างสาหัส

จังซีรู้สึกอับอายจนไม่สามารถจะบอกได้

พวกสอนศาสนาถูกทำให้เชื่อว่า จังซีเสียใจต่อสิ่งที่ได้กระทำไปแล้วและได้ชักชวนพวกคริสตังอื่น ๆ ไม่ให้ตำหนิจังซี จังซีจึงร่วมอยู่ในฝูงแกะต่อไป ซึ่งคนเลี้ยงแกะคือบุคคลที่เขาจะทำลาย พวกสอนศาสนาถูกย้ายไปอยู่บ้านเล็ก ๆ ที่สกปรกตั้งอยู่ในที่อากาศอับทึบ น้ำและอาหารไม่ดี จึงทำให้สุขภาพกลับแข็งแรงสมบูรณ์ได้ช้ามาก

มามาสาเดชมีจิตใจที่เมตตาอยู่เสมอ และเป็นคนใจบุญต่อทุก ๆ สิ่ง ได้เสนอให้พวกสอนศาสนาใช้เรือซึ่งจอดอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ ๒–๓ ลีกส์ (๖–๙ ไมล์) ที่นี่สุขภาพของพวกเขาดีขึ้น มามาสาเดชรู้สึกยินดีที่ได้ต้อนรับพวกคริสตังซึ่งได้มาพักอาศัยอยู่บนเรือ รอดพ้นจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่น่ารื่นรมย์ซึ่งพวกเขาได้หลบหนีมาจากบนผืนแผ่นดิน ๒–๓ วันต่อมาพวกเขาแล่นเรือเพื่อจะไปยังเมืองย่างกุ้งเมืองท่าของอาณาจักรอังวะ

กองทัพพม่าได้เข้าโจมตีปล้นสะดม เมื่อได้รับชัยชนะก็กวาดเอาทรัพย์สินของฝ่ายแพ้กลับไป เมื่อพวกพม่ารวบรวมไปได้ทั้งหมดเท่าที่มีแล้ว พวกเขาก็จะแสวงหาเหยื่อรายใหม่ต่อไป แม่ทัพได้แสดงความปีติยินดีกับความสำเร็จในชั้นแรก และแน่ใจว่าจะได้ชัยชนะอย่างง่าย ๆ เขาเดินทัพไปยังกรุงศรีอยุธยา ในขณะที่เขาคิดว่าถ้าเมืองหลวงแตก เมืองอื่น ๆ ก็จะยอมแพ้อย่างง่ายดาย

เส้นทางทอดผ่านป่าทึบและภูเขาที่สูงชัน อุปสรรคเหล่านี้ถูกคาดการณ์ไว้ก่อนและจัดหาวิธีแก้ไว้แล้ว เมืองต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองหลวงถูกทำลาย ประชาชนกลัวตายหรือไม่ก็กลัวว่าอาจต้องตกเป็นทาส จึงได้พากันหนีเตลิดเข้าป่า ซึ่งพวกเขาต้องต่อสู้กับสัตว์ป่าเพื่อการอยู่รอดอีกด้วย บ้านเมืองถูกเผาและหมู่บ้านในเมืองหลวงตกอยู่ในสภาพข้าวยากหมากแพง พวกสยามตื่นตระหนกในความเสียหายที่เกิดขึ้น ได้รวมกันเป็นกองทัพออกไปต่อสู้กับศัตรูด้วยความกลัว ซึ่งความกล้าหาญของพวกเขามีประสบการณ์มาหลายต่อหลายครั้งแล้ว พวกเขารบอย่างกล้าหาญในสงครามและต่อสู้ด้วยความกล้าหาญมากกว่าที่พวกเขาเคยปฏิบัติมา การพ่ายแพ้อย่างยับเยินนำ

ความเสียใจมาสู่พวกเขา จึงปล่อยให้บ้านเมืองตกอยู่ในเงื้อมมือของผู้บุกรุก บ้านเมืองถูกไฟเผาผลาญไม่มีอะไรเหลือมากไปกว่าเถ้าถ่าน และความอดอยากที่ใกล้จะมาถึงในภายหน้าซึ่งน่ากลัวเท่า ๆ กับคมดาบของพวกป่าเถื่อน

ขณะที่กองทัพซึ่งมีชัยได้แผ่ขยายความเศร้าสลดไปทุกหนทุกแห่ง พวกอนารยชนพวกใหม่ได้เข้าย่ำยีประเทศ พวกพม่าซึ่งไม่ถูกต่อต้านใดๆได้เข้ายึดบ้านเมืองในฐานะผู้ชนะและทุกแห่งได้ทิ้งซากของความป่าเถื่อนดุร้าย พวกเขาได้สร้างเมืองตรงที่รวมของแม่น้ำ ๒ สาย และให้ชื่อว่ามิชอง (Michong) ที่แห่งนี้ถูกเลือกไว้เพื่อให้เป็นฐานในการทำสงครามครั้งนี้

ระหว่างที่เหตุการณ์กำลังยุ่งยากนี้ พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงเก็บพระองค์อยู่แต่ในกลุ่มของพวกสนม พระองค์ไม่สนพระทัยกับความทุกข์ยากของประชาชน ข่าวที่ว่าพวกศัตรูได้ถอยออกไปจากตะนาวศรีและมะริดทำให้พระองค์ทรงเชื่อว่าอันตรายได้ผ่านพ้นไปและบ้านเมืองไม่จำเป็นต้องใช้พวกทหาร ในที่สุดพวกพม่าก็ได้เข้ามาประชิดถึงหน้าประตูเมือง และเกือบจะไม่มีกองทัพบีศาจใด ๆ ที่จะขัดขวางพวกเขาไว้ได้ เสียงอึกทึกครึกโครมอันเป็นเหตุเนื่องมาจากการอพยพของพวกที่อยู่นอกเมือง เพื่อแสวงหาที่หลบภัยในเมืองหลวง ได้ปลุกพระเจ้าแผ่นดินให้ตื่นจากสภาพเซื่องซึม พวกลี้ภัยถูกเกณฑ์ให้ร่วมมือในการซ่อมแซมป้อมปราการ เนินดินสูง ๔๐ ฟุต ถูกสร้างขึ้นสำหรับเป็นที่ตั้งกองปืนใหญ่ พวกคริสตังปฏิเสธที่จะช่วยทำงานนี้เพราะพวกเขาแน่ใจว่าเนินดินนี้จะต้องทะลายลงเพราะน้ำหนักของพวกเขาเอง

ท่านสังฆราชแห่งทาบราคา ผู้ซึ่งเห็นการณ์ไกลเกี่ยวกับอันตราย และเป็นผู้ซึ่งสามารถที่จะหลีกหนีมันได้นั้นคิดว่า เมืองหลวงเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่ถูกกำหนดไว้ ซึ่งถ้าเขาละทิ้งไปก็เป็นการทรยศต่อความซื่อสัตย์ของเขา แต่ทั้งๆ ที่ปราศจากความกลัวอันตรายเป็นส่วนตัว เขาคิดว่าเป็นหน้าที่ของเขาควรจะจัดการ เพื่อความปลอดภัยของพวกคนหนุ่มที่ไว้วางใจในความคุ้มครองของเขา เด็กนักเรียน ๓๐ คน ถูกส่งไปหานาย ม. เครบและ ม. อาร์ทอด (M.M. Kcherve and Artaud) ทั้งสองคนนี้ได้นำคณะนักเรียนเล็กๆ นี้ไปทางภาคตะวันออกของสยาม เพื่อเป็นการง่ายที่จะถอยกลับในกรณีที่เกิดความจำเป็น โชคดีเป็นของพวกเขาที่สามารถออกมาได้อย่างรวดเร็ว เพราะอีก ๒-๓ วันต่อมามีคำสั่งออกมาว่า ห้ามบุคคลใดออกนอกเมือง

ก่อนที่ศัตรูจะเริ่มเข้าโจมตี ได้ทำลายบริเวณรอบๆ เมืองหลวงก่อน พวกศัตรูเข้าใจถึงวิธีการดำรงชีวิตบนดินแดนซึ่งพวกเขาเพิ่งยึดได้ และมีนโยบายในการทำลายล้าง เพื่อที่จะบังคับให้สยามยอมแพ้ด้วยความอดอยาก หนึ่งในพวกเขาได้บุกต่อไปยังประตูเมืองหลายแห่ง บางกอกซึ่งเป็นป้อมปราการที่ได้รับการป้องกันไว้ถูกทำลายลง เรือกสวนทั้งหลายก็ถูกทำลายด้วย วิทยาลัยซึ่งสร้างขึ้นโดยพวกสอนศาสนาในบริเวณใกล้เคียงถูกทำลายลงสิ้นเช่นกัน หลังจากการโจมตีนี้แล้ว พวกพม่าได้ถอยอย่างรีบด่วนเพื่อไปรวมกับกองทัพใหญ่ และการจากไปของพวกพม่าเป็นเหตุให้เว้นระยะการสู้รบไว้ชั่วขณะหนึ่ง

ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ เรืออังกฤษ ๒ ลำได้มาถึง กัปตันเรือได้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินถวายม้าอาหรับ สิงโต และสินค้ามีค่าอื่นๆ อีก กัปตัน

เรือซึ่งมีนามว่าเปานี (Pauni) ได้มีโอกาสแสดงตนเป็นคนกล้าหาญหลายครั้ง พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงไว้วางพระทัยในความกล้าหาญและความสามารถของเขามากกว่าข้าราชบริพารที่อ่อนแอและขลาดกลัวของพระองค์ ได้ทรงขอร้องให้เขาช่วยป้องกันบ้านเมือง

ชาวอังกฤษคิดว่า อาจจะช่วยป้องกันพวกเชื้อชาติที่อ่อนแอ ขลาดกลัวนี้ได้ แต่จะยุ่งยากมากเช่นเดียวกับที่พวกฮอลันดาซึ่งได้ถอนตัวไปแล้วเคยประสบมา เหตุนี้จึงทำให้เขาตัดสินใจที่จะไม่ช่วยเหลือ

พวกฮอลันดาจะไม่อพยพจากแหล่งทำมาหากินของเขาเลย ซึ่งในบริเวณนั้นพวกเขามีกิจการค้าเป็นทรัพย์สินที่มีค่าอยู่มาก พวกเขาเชื่อว่าพวกสยามสามารถที่จะช่วยเหลือป้องกันพวกเขาได้

กัปตันเรือไม่แน่ใจว่าจะปฏิบัติอย่างไร ทันทีเมื่อเขาทราบว่าตัวเองเป็นเป้าหมายการโจมตีของพวกพม่า ผู้ซึ่งยึดบางกอกไว้และกำลังเตรียมที่จะระดมยิงเขา

ชาวอังกฤษผู้กล้าหาญนี้ อ่อนแอเกินกว่าที่จะเสนอเข้าทำการป้องกันและจิตใจสูงมากเกินกว่าจะยอมแพ้ ได้ตัดสินใจอย่างฉลาดที่จะลากเรือของเขาไปสู่จุดซึ่งพม่ากำลังพยายามที่จะจัดการให้เป็นป้อมปราการ บีนใหญ่ได้ยิงทำลายที่มั่นของพวกพม่าคนล้มตายกันระเนระนาดตามที่มั่นต่าง ๆ พวกอังกฤษคอยยิงบีนป้องกันทำให้พวกเขาสามารถหยุดยั้งการโจมตีของพวกพม่าได้ การเงียบของฝ่ายที่อยู่บนเรือทำให้พวกพม่าที่หยิ่งยะโสเจ็บใจ ยิ่งกระหายที่จะลงโทษพวกอังกฤษยิ่งขึ้น พวกอังกฤษได้เข้าโจมตีหลายครั้ง และแผน

การโจมตีที่เป็นผลดีต่อศัตรูคือ การเข้าโจมตีแบบที่ไม่เป็นขบวนและไม่เป็นระเบียบทำให้ตายกันทั้งหมด

เปานีถูกความจำเป็นบังคับให้ยินยอมที่จะเข้าร่วมป้องกันเมืองหลวงโดยมีเงื่อนไขว่า จะต้องส่งอาวุธที่จำเป็นและกระสุนสำหรับโจมตีและป้องกันมาโดยทันทีข้อนี้เป็นที่ตกลง และเพื่อเป็นเครื่องประกันในความซื่อสัตย์ของเขาพวกสยามได้กำหนดเงื่อนไขว่า เขาควรฝากสินค้าของเขาไว้ที่คลังแสงสรรพาวุธ ข้อแม้นี้ทำให้เขาพูดไม่ออก แต่เขาก็จำต้องตกลงตามนั้น เขามอบสินค้าที่มีค่า ๓๘ ห่อให้ไปเก็บ ส่วนที่เหลือเก็บไว้บนเรือ เมื่อจัดการเรื่องทั้งหลายกับเจ้าหน้าที่เรียบร้อยแล้วเขาได้กลับไปที่เรือ ที่นั่นเขาได้จัดเตรียมการให้สมกับความไว้วางใจในตัวเขา เขาคิดวางแผนการโจมตีซึ่งน่ากลัวมากสำหรับศัตรู ป้อมปราการเกือบจะเสร็จเมื่อพวกพม่าเข้าโจมตี และทุกวันจะเห็นแต่ความพ่ายแพ้หรือการรุกไล่ของข้าศึกเท่านั้น เพื่อการปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ของเขา เขาได้เขียนจดหมายถึงเจ้าหน้าที่สยาม ขออาวุธและกระสุนตามความต้องการเพราะอาวุธและกระสุนสำรองกำลังขาดแคลน แต่ถูกปฏิเสธ

พวกสยามกลัวว่า เขาจะมีอำนาจมากขึ้น หรือไม่ก็กลัวว่า พวกสยามอาจจะถูกปกครองโดยคนต่างชาติ พวกเสนาบดีตอบว่า พวกข้าศึกกำลังจะโจมตีอีกด้านหนึ่งของเมือง พวกเขาจึงจำเป็นต้องใช้ปืนใหญ่ทั้งหมดเพื่อต่อต้านขับไล่ศัตรู

ชาวอังกฤษผู้นี้ต้องยุ่งยากมากในการกระทำที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญานี้ เขาได้ตัดสินใจเลิกเกี่ยวข้องกับชนชาติ ซึ่งไม่รู้จักวิธีต่อสู้หรือวิธีสนับสนุนบุคคล

ซึ่งเป็นมิตรด้วยและพร้อมที่จะป้องกันพวกเขา แต่ก่อนที่จะออกเรือไป เขาได้กราบทูลพระเจ้าแผ่นดินสยามถึงเหตุผลในการละทิ้งหน้าที่ เขาได้ยึดสำเภาจีน ๖ ลำ ซึ่งลำหนึ่งเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนอีก ๕ ลำกำลังจะมาค้าขายกับสยาม สำเภาทั้งหมดได้เข้าจอดในอ่าวและถูกปล้นสินค้า เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับสินค้าที่เขาถูกยึดไว้ ชาวอังกฤษนี้ได้ให้ใบเสร็จแก่กัปตันเรือไปถวายพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งมีค่าเท่ากับสินค้าจำนวน ๓๙ ห่อ ซึ่งเขาได้ฝากไว้ ที่ทำเช่นนั้นเพื่อความปลอดภัยของเขาและเพื่อแล่นเรือผ่านพวกศัตรูไปด้วยดี ซึ่งแทนที่จะเศร้าใจในการจากไปของเขา กลับยินดีเป็นอย่างยิ่งโดยถือว่า เป็นการจากไปของศัตรูคู่แข่งผู้ซึ่งเป็นอุปสรรคขัดขวางความสำเร็จของพวกเขา

เมื่อพวกอังกฤษถอนกำลังไป พวกพม่าเริ่มรุกรานอีก ในขณะที่พวกเขามีเพียงคู่ต่อสู้ที่อ่อนแอที่จะคำนึงถึง พวกพม่าทำลายทุกสิ่งทุกอย่างที่พบเห็น วัดต่าง ๆ ถูกเผา ที่ใดมีตะกั่วก็จะถูกนำไปทำลูกปืนหมด ในระยะเวลาคับขันข้าศึกซึ่งเข้ายึดหัวเมืองได้ ได้ออกกฎข้อบังคับห้ามทำการเพาะปลูกต่อไป แต่ผืนดินที่อุดมสมบูรณ์เป็นเหตุให้เกิดพืชผลเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่ต้องใช้แรงงานในการเพาะปลูกเลย เมล็ดข้าวซึ่งร่วงหล่นจากมือของผู้ที่เก็บเกี่ยวในปีก่อน ๆ ได้งอกและเจริญขึ้นเอง สิ่งที่คาดไม่ถึงนี้เป็นเครื่องช่วยค้ำจุนประชาชนที่ถูกคุกคามด้วยความอดอยาก แต่เหตุการณ์ซึ่งควรจะเป็นผลประโยชน์ของพวกเขากลับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับฝ่ายศัตรู พวกประชาชนพากันออกไปเก็บเกี่ยวข้าว แต่ต้องได้รับความตกใจเพราะพวกพม่าได้ตรงเข้าจับกุมพวกเขาแล้วนำไปยังค่ายพม่า

ในขณะที่พวกพม่าซึ่งกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคกำลังต่อสู้กับชาวสยามและธรรมชาติอยู่นั้น พระเจ้าแผ่นดินและเสนาบดีที่เชื่อเรื่องโหราศาสตร์ได้ให้ความเชื่อถือวางใจในนักเล่นกลทั้งหลาย พวกข้าราชสำนักและทหารปฏิบัติตามอย่างพวกเขาและศึกษาถึงวิธีหายตัว เพื่อจะได้เข้าโจมตีข้าศึกโดยไม่รู้ตัว ความหวังในการร่ำเรียนเรื่องลึกลับนี้เป็นที่ชื่นชอบตามวิสัยขี้ขลาดของพวกเขาเป็นอย่างยิ่ง และทำให้พวกเขาไม่ออกไปต่อสู้กับศัตรูซึ่ง ๆ หน้าอีกด้วย

การหลอกลวงโดยวิธีนี้มีอำนาจมาก ซึ่งแม้แต่ผู้ที่มีประสบการณ์ก็ไม่สามารถหยั่งรู้ถึงวิธีการอันปราศจากเหตุผลนี้ได้

พวกเสนาบดีทั้งหลายที่ปกครองประเทศ ซึ่งดูเหมือนเป็นผู้กล้าหาญได้จับอาวุธขึ้นประหัตประหารแต่เพียงเพื่อนร่วมชาติเท่านั้น พวกเขาปล้นเงินและอาหารของราษฎรโดยอ้างว่า จำเป็นต้องนำมาจุนเจือในกองทัพซึ่งพวกเขายอมสละของมีค่าแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่การใจบุญนี้เป็นการบังหน้าเพื่อการข่มขู่รีดไถของพวกเขา ขณะที่ประชาชนผู้มั่งคั่งกว่ากำลังถูกล้างผลาญอยู่นี้ ด้วยความไม่ประมาทพวกสอนศาสนาผู้เห็นการณ์ไกลถึงความอดอยากของพวกคริสตัง ได้แจกจ่ายเสบียงอาหารแก่ผู้เลื่อมใสทุกคนโดยปราศจากการยกเว้น พวกพม่าได้ยึดขบวนเรือสินค้าทั้งหมด พวกเขาตกอยู่ในสภาพของความอดอยากเนื่องมาจากการทำลายล้างจนเกินไป กองทัพที่ส่งมาต่อต้านพวกพม่าถูกตีแตกกระจัดกระจายไปเสมอ และบ่อยครั้งที่กลับมาโดยมิได้เข้าโจมตีรบพุ่งเลย

เจ้าชายแห่งสยามผู้ซึ่งถูกเนรเทศไปอยู่ลังกา (๑) รู้สึกเศร้าพระทัยเป็นอย่างยิ่งในชะตากรรมของบ้านเมืองของพระองค์ พระองค์ทรงลืมความจริงที่ว่าพระองค์ทรงเป็นนักโทษ พระองค์ทรงมีอำนาจเพียงพอที่จะยกกองทัพมาช่วยเหลือบุคคลซึ่งเคยขับไล่พระองค์แต่หนหลัง

ราชสำนักสยามหยิ่งเกินไปที่จะรับความช่วยเหลือจากผู้ที่ถูกเนรเทศนี้ ได้ปฏิเสธข้อเสนอของเจ้าชายด้วยการดูถูก และแทนที่จะคิดว่าพระองค์เป็นผู้ที่ป้องกันประเทศ พวกเขากลับส่งกองทหารไปโจมตีจนต้องถอยทัพกลับไป

ด้วยวิธีที่โง่เขลาอย่างที่สุดนี้ เป็นเหตุให้เกิดความแตกร้าวในกองทัพในขณะที่พวกพม่ากำลังแต่งตั้งยศศักดิ์ให้แก่พวกสยาม ที่ละทิ้งหน้าที่จำนวนมากเพิ่มขึ้น

ในเดือนมีนาคม กองทัพพม่าได้เคลื่อนเข้าใกล้ตัวเมืองในระยะ ๒ ลีกส์ กองทัพพม่าต้องหยุดชะงักการเคลื่อนทัพต่อไป เนื่องจากแม่ทัพถึงแก่กรรมด้วยโรคหลอดลมอักเสบ (quinsy) วิธีที่ดีที่สุดคือควรปกปิดเรื่องนี้ไว้มิให้ทหารรู้ แต่ข่าวก็รั่วออกมาได้เนื่องจากความแตกร้าวในหมู่ผู้มักใหญ่ใฝ่สูงที่จะเป็นผู้บังคับบัญชาทั้งกองทัพ

แต่ในไม่ช้าก็รวมกันได้ใหม่เพื่อหวังทรัพย์ที่ได้จากการปล้น พวกเขาเริ่มปล้นสะดมพวกเศรษฐีและวัดที่มั่งคั่งที่สุดใกล้ ๆ ตัวเมือง

---

(๑) กรมหมื่นเทพพิพิธ พระนามเดิมพระองค์เจ้าแขก พระโอรสในพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ถูกเนรเทศไปอยู่เกาะลังกาในแผ่นดินกรมขุนอนุรักษ์มนตรี–ผู้แปล

พวกพม่าหวังที่จะพบฐานพระพุทธรูปซึ่งทำด้วยทองคำ แต่พระเจ้าแผ่นดินสยามได้เตรียมการระมัดระวังไว้ล่วงหน้า ได้โปรดให้ย้ายพระพุทธรูปที่เคารพบชาของประชาชนไปไว้ในพระราชวัง

พวกพม่าโกรธที่พบว่าของที่หวังได้ถูกย้ายไปแล้ว จึงแก้แค้นโดยการทำลายวัดและจัดสร้างอาคารให้พวกฆราวาสเข้าอยู่อาศัย เจดีย์องค์อื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียงกับเมืองก็ไม่เหลืออยู่เลย สิ่งก่อสร้างเหล่านี้สร้างด้วยอิฐและล้อมรอบด้วยคูน้ำ ซึ่งดูเหมือนจะช่วยป้องกันต่อต้านการโจมตีของข้าศึกศัตรู โบสถ์ของศาสนาคริสต์ซึ่งสร้างขึ้นด้วยไม้และหมุดจึงเป็นเชื้อเพลิงได้เป็นอย่างดี แต่แทนที่จะปล่อยไปตามเรื่องตามราว พวกคริสตังกลับต่อต้านด้วยความรอบคอบและกล้าหาญ ข้าศึกจึงไม่สามารถเหยียบย่ำ พวกเขาได้จนกระทั่งภายหลังที่ชาวจีนและชาวสยามได้พ่ายแพ้หลายต่อหลายครั้ง

วันที่ ๗ กันยายน ค.ศ. ๑๗๖๖ ข้าศึกได้ยึดที่มั่นแห่งหนึ่งห่างจากตัวเมืองประมาณ $\frac{1}{4}$ ลีกส์ได้ และจากจุดนี้กองทหารบีนใหญ่ได้บังคับบัญชาอยู่บนผั่ง จึงทำให้พวกพม่าครอบครองอำนาจทางน้ำได้

อันตรายเริ่มคืบคลานใกล้เข้ามามากขึ้น และพวกคริสตังซึ่งมีความกล้าหาญเป็นที่ประจักษ์เมื่อเกิดกบฏครั้งก่อนกลายเป็นหนทางสุดท้ายที่เขาจะพึ่ง

พวกเขาได้รับความไว้วางใจให้รักษาป้อมปราการ และได้รับบีนใหญ่ ๓๐ กระบอกพร้อมด้วยกระสุน ชาวจีน ๖,๐๐๐ คนได้รับแต่งตั้งให้ป้องกันอาณาบริเวณหมู่บ้านของพวกฮอลันดาและวัดขนาดใหญ่ในบริเวณหมู่บ้าน และ

เนื่องจากเป็นที่โปรดปรานเป็นพิเศษ พวกเขาได้รับเงินรางวัลจำนวน ๑ หมื่นปอนด์

ในหมู่พวกคริสตังเป็นพวกทหารที่สามารถเสีย ๘๐ คน สำหรับใช้ป้องกันที่มั่นต่าง ๆ ในการโจมตีของข้าศึกศัตรู

พวกกล้าหาญเหล่านี้ไม่เคยได้รับการผึกหัดทางทหารใด ๆ เกี่ยวกับการใช้ปืนและดาบเลย พวกเขากลายเป็นตัวตลกของพวกทหารยุโรป

แต่แทนที่จะเคอะเขินงุ่มง่าม พวกเขาได้แต่งตั้งหัวหน้าขึ้นในกองทัพสยาม ๒–๓ วันแรกมีการต่อสู้กันเล็กน้อย หลังจากนั้นไม่นานศัตรูก็รวมกำลังกันยึดวัดใหญ่ ๕ วัด ซึ่งกลายเป็นที่กำบังเป็นอย่างดี พวกเขาระดมยิงออกมาข้างนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโบสถ์เซนต์โยเซฟ (Saint Joseph) หลังคาโบสถ์ถูกยิงจนปรุ แต่ก็ไม่มีใครบาดเจ็บล้มตาย

วันที่ ๘ ธันวาคม มีรายงานว่า พวกพม่ากำลังเตรียมการโจมตีครั้งใหม่ พวกคริสตังได้ตีผ่าวงล้อมออกจากโบสถ์ และด้วยเสียงกลองเสียงแตรทำให้พวกพม่ากระอักกระอ่วนในข้อที่ว่า พวกเขาพ่ายแพ้ด้วยความกลัวมากกว่าอาวุธ ชัยชนะตั้งแต่แรกทำให้พวกคริสตังมีกำลังใจที่จะบุกต่อไปพวกเขาเข้าโจมตีพวกพม่ายึดที่มั่นอยู่ในบริเวณเจดีย์ และได้ช้างกลับมาเชือกหนึ่งราวกับว่าเป็นรางวัลในชัยชนะของพวกเขา

พวกโปรตุเกสอยู่ห่างจากที่พักของท่านสังฆราชแห่งทาบราคาประมาณ ๒ ลีกส์ ได้แสดงตัวอย่างของความกล้าหาญของพวกเขา เขาใช้ดาบรบกับพวกพม่าผู้ซึ่งพยายามที่จะทำลายวิทยาลัย จนพวกพม่าถอยแตกกระจัดกระจายไป และสรรเสริญเยินยอฝีมือพวกคริสตัง ซึ่งพวกเขาเกรงกลัวมากกว่าทหารสยาม

สยาม ๕๐,๐๐๐ คน และไม่กล้าเข้าโจมตี ทั้งไม่กล้าติดตามตีเมื่อพวกโปรตุเกสล่าถอย

ทั้ง ๆ ที่พวกคริสตังได้แสดงความกล้าหาญส่วนตัวมากกว่าคนอื่น ๆ แต่การขาดการฝึกหัดทางทหาร เป็นเหตุทำให้เสียหมู่บ้านฝรั่งเศสไป ในขณะที่พวกทหารเวรกำลังม่อยจะหลับอยู่นั้น ก็ได้ยินเสียงพวกพม่ากำลังเผาบริเวณชั้นบนของตัวตึกซึ่งเป็นที่อยู่ของท่านสังฆราช พวกคริสตังมาชุมนุมกันในโบสถ์เพื่อหลบภัย เสียงหวีดร้องของผู้หญิงและเด็ก ๆ แสดงถึงอันตรายซึ่งน่ากลัวมากในความมืด

คริสตังคนหนึ่งซึ่งได้แยกไปจากพวกเพื่อน ๆ ถูกฆ่าตายในบริเวณนี้ คนอื่น ๆ ได้ทำการต่อต้านอย่างแข็งขัน ถึงกระนั้นพวกเขาก็รู้สึกประหลาดใจเป็นอย่างยิ่งที่ยังคงรอดชีวิตอยู่ได้ พวกศัตรูได้เข้าโจมตีบริเวณที่อยู่ของพวกฮอลันดาทุกหนทุกแห่ง ชื่อเสียงทางด้านความกล้าหาญที่พวกฮอลันดาได้แสดงให้เป็นที่ปรากฏได้ชักจูงพวกสยามและชาวจีนไปยังบริเวณที่อาศัยของพวกฮอลันดา โดยคิดว่าพวกเขาจะปลอดภัยเมื่ออยู่ที่นั่น ทุกคนช่วยกันต่อสู้ป้องกันโดยสร้างกำแพงจากซากเจดีย์ที่ถูกทำลาย ชาวจีนพบเงินจำนวนมากที่นั่น แต่พวกคริสตังได้รับเพียงเศษตะกั่วเป็นส่วนแบ่งของพวกเขา

ข้าราชสำนักสยามใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ผิด โดยริบข้าวเป็นจำนวนมากซึ่งที่ยึดมาก็เพื่อทำให้พวกเขาเองแน่ใจในการต่อสู้กับความอดอยากที่คุกคามและเนื่องจากคิดถึงความยากลำบากในอนาคต จึงตกเป็นเหยื่อของความชั่วร้ายในปัจจุบัน อาหารหาได้ยากแม้ในราคาใด ๆ ก็ตาม พวกคนจนก็ต้องรอ

คอยความตายด้วยความอดอยาก โรคระบาดที่ร้ายแรงทำให้เกิดผลเสียหายยิ่งขึ้น ถนนต่าง ๆ และตามสถานที่สาธารณะเต็มไปด้วยซากศพมากมาย ซึ่งกลายเป็นอาหารของพวกคนชั้นต่ำที่หิวโหยมาก เพราะกลัวเชื้อโรคติดต่อจึงไม่ได้ทำการฝัง ความหายนะเหล่านี้สิ้นสุดลงพร้อมกับความล่มจมของบ้านเมือง พวกทหารยามบีนกำแพงหนีลงมาด้วยเชือก พวกเขายินดีที่จะเสี่ยงต่อการตกอยู่ในมือของศัตรูมากกว่าที่จะรอคอยความตายอยู่ท่ามกลางความอดอยากทุกข์ยาก

พวกพม่าหันอาวุธไปยังบริเวณที่อยู่ของพวกฮอลันดา ซึ่งได้รับการป้องกันจากพวกโปรตุเกสและพวกจีน การต่อสู้เป็นไปอย่างดุเดือดและมีการป้องกันอย่างเข้มแข็ง แต่ในที่สุดที่อยู่ของพวกฮอลันดาถูกยึดและถูกเผาหลังจากล้อมอยู่ ๘ วันจึงทำให้มีคนบาดเจ็บและตายโดยอุบัติเหตุมากมาย โบสถ์เป็นสถานที่เคารพอยู่ได้อีก ๒–๓ วัน พวกสอนศาสนาจึงสามารถรวบรวมทรัพย์สินได้ทัน

การแสดงความผ่อนปรนนี้ เป็นแต่เพียงกลอุบายที่จะบังคับให้ท่านสังฆราชและคณะยอมแพ้ แม่ทัพพม่ารู้สึกไม่พอใจที่การนองเลือดไม่ได้ผลตามความมุ่งหมาย เขารับรองกับท่านสังฆราชว่า ถ้าท่านจะยอมแพ้ ทรัพย์สินทั้งหมดของท่านจะไม่ถูกยึดจะยึดแต่เพียงอาวุธเท่านั้น

การเจรจาได้เริ่มต้นขึ้น ท่านสังฆราชได้เข้าพบแม่ทัพพม่ายังที่พักของเขา ท่านได้รับการต้อนรับอย่างสมเกียรติทุกอย่าง และท่านแม่ทัพได้ให้สัญญามากมาย ซึ่งไม่มีการยืนยันโดยเอกสารใด ๆ เขาเสริมว่าเป็นความตั้งใจของเขาที่จะเผาย่านของพวกคริสต์ในตอนกลางคืน และเป็นการเตือนพวก

คริสตังเพื่อจะได้แสวงหาที่ลี้ภัยที่ใหม่ เขากำหนดเอาวัดเป็นที่พักของท่านสังฆราช พร้อมทั้งให้การดูแลรักษาความปลอดภัยแก่ท่านด้วย ไม่มีสิ่งใดที่จะทำไม่ได้ แต่การยอมรับตามข้อเสนอเหล่านี้ก็ไม่ทำให้เหตุการณ์ดีขึ้นเลย

โชคดีที่ข้อเสนอเหล่านี้เป็นที่ยอมรับ ท่านแม่ทัพทำตามคำขู่ของเขา ย่านที่พักอาศัยของพวกคริสต์ถูกทำลายเป็นเถ้าถ่านไปพร้อม ๆ กับโบสถ์

พวกทหารได้เข้ามาในสามเณราลัย และทำลายคำมั่นสัญญาของพวกเขา ปล้นทุกสิ่งที่เขาสัญญาว่าจะไม่แตะต้อง

พวกสอนศาสนาและพวกคริสตังเข้ารีตถูกจับกุมตัวไปยังค่ายพักของศัตรู พระราชโอรสของพระเจ้าอังวะเป็นผู้บังคับบัญชาค่ายซึ่งพวกเขาถูกกักกันตัวไว้และพระองค์ทรงมีความเมตตากรุณา ในการเลี้ยงดูพวกเขาด้วยการส่งอาหารให้ พวกหญิงคริสตังเป็นจำนวนมากถูกกันไว้ใกล้ ๆ กับพวกเขา เพื่อหลีกหนีการดูถูกเหยียดหยามจากพวกทหาร เป็นโอกาสผู้คุมครองที่จะจัดการแต่งงานเด็กสาวกับหนุ่มคริสตัง เมื่อจำเป็นที่จะต้องช่วยเหลือเด็กสาวเหล่านี้จากตัณหาของพวกทหารที่ใจคอโหดร้าย ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวไว้แต่แรกแล้วว่าเป็นพวกที่ยึดมั่นในการแต่งงาน ท่านสังฆราชถูกสงสัยเกี่ยวกับทรัพย์สินจำนวนมาก เมื่อท่านได้แจกทานด้วยความเต็มใจ ท่านถูกส่งไปยังหอคอยที่สูงตระหง่านซึ่งท่านแม่ทัพยึดไว้ โดยมีข้ออ้างว่าเป็นการให้เกียรติแก่ท่าน พวกเขาคิดว่าพวกเขาจะสามารถค้นพบสถานที่ซึ่งท่านสังฆราชได้ซ่อนทรัพย์สินไว้ พวกคริสตังคนอื่น ๆ ถูกทรมานและปล้นเงินทองทรัพย์สินอื่น ๆ ที่เป็นสมบัติของเขา ยิ่งไปกว่านั้นพวกคริสตังยังถูกสงสัยว่าแอบซ่อนทรัพย์สมบัติไว้อีก สภาพของความยากแค้นซึ่งทำให้พวกเขามีความ

เชื่อมั่นในศาสนายิ่งขึ้น ทุกคนมีชีวิตอยู่ด้วยความสิ้นหวังในทรัพย์สินบนโลก มีความหวังเพียงแต่รางวัลที่จะได้รับบนสวรรค์

บ้านเมืองซึ่งกำลังจะตกอยู่ในมือของพวกพม่า และถูกฝังภายใต้ซากปรักหักพัง โดยปราศจากการเจรจาหรือขัดแย้งใด ๆ ในการปฏิบัติของผู้บุกรุกพร้อมด้วยคบไฟในมือของพวกเขา พวกพม่าถือดีในอำนาจที่เบ็ดเตล็ดของพวกเขาได้ตอบว่า พวกเขาต้องการชัยชนะโดยไม่มีเงื่อนไข ซึ่งได้ตัดสินใจที่จะถือประโยชน์จากอำนาจของผู้ชนะ

เงื่อนไขที่รุนแรงนี้ถูกปฏิเสธและการสู้รบก็เริ่มต้นขึ้นอีก

วันที่ ๒๘ เมษายน ๑๗๖๗ บ้านเมืองถูกยึดโดยการโจมตี ทรัพย์สมบัติในพระราชวังและวัดต่าง ๆ ไม่เหลืออะไรเลยนอกจากซากปรักหักพังและเถ้าถ่าน พระพุทธรูปถูกนำมาหลอมและทำลายโดยผู้ชนะที่บ้าเถื่อนผู้มีแต่ความโลภเท่านั้น เพื่อเป็นการแก้แค้นในความเสียหายครั้งนี้ พวกพม่าได้ถ่ายเทความโกรธแก่เมืองเล็ก ๆ โดยรอบสยาม พวกพม่าได้ใช้ไฟลนฝ่าเท้าของพวกสยามเพื่อจะให้พวกสยามเปิดเผยที่ซ่อนทรัพย์สิน และทำการข่มขืนลูกสาวที่กำลังร่ำไห้ต่อหน้าต่อตาพวกเขา

พระสงฆ์ซึ่งถูกสงสัยว่าปิดบังทรัพย์สินจำนวนมาก ถูกธนูยิงจนพรุนและถูกหอก คนอื่น ๆ จำนวนมากก็ถูกตีจนตายด้วยกระบองหนัก ๆ

สภาพบ้านเมืองก็เช่นเดียวกับวัดวาอารามซึ่งเต็มไปด้วยซากศพ แม่น้ำต่าง ๆ ไหลไม่สะดวกเนื่องจากพวกซากศพกีดกั้นทางน้ำ กลิ่นเหม็นจากสิ่งเหล่านี้ชักจูงพวกแมลงวันมาตอมอันเป็นเหตุให้ยุ่งยากในการล่าถอยของกองทัพ พวกเสนาบดีและพวกคนสนิทถูกจับใส่โซ่ตรวน และถูกกล่าวหากลายเป็นทาส

อยู่ในเรือโบราณ พระเจ้าแผ่นดินผู้รู้เห็นในชะตากรรมของข้าราชสำนักของพระองค์ได้พยายามที่จะหลบหนี แต่พระองค์ทรงถูกจำได้และถูกปลงพระชนม์ที่ประตูพระราชวัง

ขุนหลวงหาวัดถูกพรากจากความสงบซึ่งพระองค์ปรารถนาเพื่อหลีกเลี่ยงเรื่องยุ่งยาก และถูกนำไปรวมกับพระราชวงศ์ทั้งหมด พวกที่ถูกจับกุมทั้งหมดกลัวถูกทรมาน ได้สารภาพว่าพวกเขามีทรัพย์สมบัติที่แอบซ่อนอยู่มากมาย เมื่อความโลภของพวกพม่าเป็นที่จุใจแล้ว และบ้านเมืองเต็มไปด้วยซากศพและคนที่กำลังจะตาย กองทัพที่มีชัยก็ถอนทัพกลับไปพะโค กษัตริย์แห่งสยามทรงถูกนำไปกับกองทัพด้วย ท่านสังฆราชแห่งทาบราคามีส่วนร่วมอยู่ในความหายนะของชาตินี้ด้วยและถูกนำตัวไปทางเรือ กลุ่มทหารซึ่งทำหน้าที่ดูแลท่านสังฆราชอยู่ใต้บังคับบัญชาของบุคคลหนึ่ง ผู้ซึ่งจะเป็นคนโหดร้ายก็หามิได้

ความกล้าหาญของเขาผู้นี้ได้เป็นประโยชน์สำหรับเขาเองทำให้ได้เป็นข้าหลวงแห่งเมืองทวาย ตำแหน่งซึ่งเป็นที่ไว้วางใจซึ่งแสดงถึงความรอบคอบเห็นการณ์ไกลของเจ้านาย

บทที่ ๑๐

ชะตากรรมของพวกยุโรปหลังสงคราม

เป็นที่ตระหนักกันดีว่า บ้านเมืองได้รับความเสียหายมาก บ้านเรือนปรักหักพัง พวกพระราชวงศ์ถูกนำไปคุมขัง และประชาชนก็แตกกระจัดกระจายไปตามที่ต่างๆ ผัวต้องจากเมีย พ่อแม่ต้องพลัดพรากจากลูก ด้วยความเคยชินกับการมีผู้ปกครองที่เป็นผู้คุ้มครองป้องกันอันตรายแก่พวกเขา พวกยุโรปจึงหวาดกลัวกับสภาพเหตุการณ์ในขณะนั้น

แต่พวกสยามผู้ซึ่งคงผึ่งใจกับช่วงเวลาที่ต้องอ่อนน้อมอยู่ใต้การปกครองที่กดขี่ และต้องทำงานหนักตามความต้องการของผู้บังคับข่มขู่ที่โหดร้าย ก็พอใจกับการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองใหม่ ซึ่งพวกเขาอาจจะได้พบกับผู้ปลดปล่อย

พวกสยามไม่รู้สึกเสียใจที่จะต้องจากดินแดน ซึ่งมีความผูกพันเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของพวกเขา ซึ่งพวกเขาไม่เคยรู้รสหวานของอิสรภาพในดินแดนแห่งนี้เลย จึงทำให้ไม่ค่อยรู้สึกอับอายเมื่อต้องตกเป็นทาส

บุคคลเหล่านี้เป็นพวกที่ไม่รักชาติ ภาพผู้กดขี่ที่โหดร้ายแต่ในอดีตขณะนี้กลับถูกลงโทษให้อยู่ในสภาพทาส ทำให้เป็นที่อับอายขายหน้า

อีกด้านหนึ่งพวกคริสตังถูกผึกให้เคยชินกับการอยู่ในบ้านเมือง ซึ่งมีกฎหมายคุ้มครอง ความโหดร้ายของสงครามไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ใน

โชคชะตาของพวกเขาเลย และความเก่งกล้าของผู้ชนะสามารถเพียงแต่ยึดมั่นในตัวเอง ซึ่งในขณะเดียวกันพวกเขาก็ยึดมั่นในกฎหมายของชาติด้วย เขาไม่สามารถกีดกั้นประชาชนในเรื่องอิสรภาพ และถ้าผู้ชนะบังคับเอาทรัพย์สมบัติส่วนตัวของราษฎร เขาก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นโจร

ท่านสังฆราชผู้ซึ่งได้รับการเอาใจใส่อย่างดีบนเรือ สามารถที่จะยืนหยัดด้วยคุณความดีของท่านเอง อำนาจซึ่งมีค่าทางศีลธรรมจะอยู่เหนือวิสัยของพวกทุจริตที่ชั่วร้ายเสมอ ท่านได้เห็นพวกคริสตัง ๖๓ คนซึ่งพม่าได้บังคับให้ทำงานผ่านหน้าท่านไป หลายคนในพวกเขาอ่อนเพลียสิ้นกำลังเนื่องจากงานหนักกับการเดินทาง และผู้รอดชีวิตถูกต้อนให้อยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ชนะ พวกเข้ารีตที่รอดชีวิตถูกมอบหมายให้อยู่ในความดูแลของ ม. กอร์บาทหลวงฝรั่งเศส พวกเขาถูกบังคับให้ออกเดินทางในวันที่ ๒๕ เมษายน โดยไม่สามารถที่จะรวบรวมสิ่งของจำเป็นในการเดินทางเป็นระยะเวลานานนี้เลย คนกลุ่มนี้ประกอบด้วยคนจำนวน ๓๐๐ คนรวมทั้งพวกเด็กๆ พวกผู้หญิงถูกพรากจากสามีอย่างไร้เมตตาผู้ซึ่งความทุกข์ยากของพวกเขานั้นพวกเธอมีส่วนร่วมอยู่ด้วย

พวกเขาได้รับแจกจ่ายอาหารไม่เพียงพอ ผู้ควบคุมที่ทารุณพอใจที่จะทิ้งอาหารเหล่านั้นมากกว่าที่จะบรรทุกไปในเรือของพวกทาสจนเกินอัตรา

พระจีนตกใจกับเหตุการณ์ทารุณซึ่งหญิงที่เพิ่งแต่งงานใหม่ๆ หลายคนถูกนำมาประจาน ท่านได้ขอแยกตัวจากคณะของ ม. กอร์ด้วยความหวังที่จะพบสำเภาจีน แต่เกือบจะไม่ทันได้ออกเดินทาง ท่านก็ถูกกลุ่มโจรพม่าเข้าปล้นคณะของ ม. กอร์คนที่พยายามต่อสู้ถูกฆ่าตายทันที ท่านพยายามหลบหนี

อยู่ในป่าลึกพร้อมด้วยสานุศิษย์ ๔ คน แต่ก็ยังถูกติดตามและถูกปล้นสิ่งของ ท่านจำต้องเดินทางไปในป่าซึ่งไม่ทราบทิศทางใดเลย และปราศจากอาหารด้วย จึงจำต้องกินหญ้าเช่นเดียวกับสัตว์ในทุ่ง ต่อมาภายหลังได้พบคริสตังคนหนึ่ง จึงได้ช่วยเหลือนำทางแก่ท่าน

แม่ทัพพม่าซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับพวกฝรั่งเศสได้ส่งล่ามพร้อมด้วยกองทัพเพื่อไปเกณฑ์พวกเขาให้มารวมกัน และนอกจากนั้นให้นำพวกหญิงสาวที่เพิ่งแต่งงานกลับมาด้วย พวกพม่าจัดการด้วยความรุนแรง ผู้รับคำสั่งหยาบคายเหมือนกับเจ้านายของเขา เขาทำเกินอำนาจของเขาในการปฏิบัติตามคำสั่งที่ได้รับ

พวกพม่าออกเดินทางมาเกือบจะ ๑ ลีกส์ เมื่อพวกปล้นชาวสยามปรากฏตัวบนฝั่งแม่น้ำ และยึดพวกเชลยที่เขาจับกุมมาได้

เมื่อหัวหน้ากลุ่มจำลูกสาวของเขาได้ เขาร้องไห้และเข้าสวมกอดเธอไต่ถามถึงความผันแปรของเคราะห์กรรมซึ่งทำให้เธอดูเศร้าโศกมากมาย บุตรสาวเล่าว่าเธอได้เข้ารีตเป็นคริสตัง และบอกเหตุผลในการแต่งงานของเธอ เรื่องราวที่น่าสมเพชทำให้พวกสยามเข้าต่อสู้กับพวกพม่าด้วยความแค้น พวกสยามตัดศีรษะพวกพม่าได้หลายคน

พวกสยามต้องการที่จะคุ้มครองพวกผู้หญิง แต่พวกเธอปฏิเสธความช่วยเหลือซึ่งอาจจะช่วยให้พวกเธอเป็นอิสระ และเธอยินดีที่จะร่วมทุกข์กับสามีมากกว่าที่จะทำลายความสัมพันธ์ในการแต่งงานที่ศักดิ์สิทธิ์ บิดาซึ่งไม่สามารถขัดความประสงค์ของบุตรสาวได้ จึงแจกจ่ายอาหารแก่เธอและพวกเพื่อน ๆ และทั้งหมดได้ไปรวมกับ ม. กอร์ ที่บริเวณตอนใต้ของแม่น้ำ

หลังจากการพบปะกับคณะสอนศาสนาที่กระตือรือร้น ด้วยความกลัวที่จะเห็นพวกเขาตกอยู่ในอันตรายเช่นนั้นอีก ทำให้พวกเขาเดินทางข้ามทะเลซึ่งใช้เวลานาน ๒—๓ วัน ในระยะนี้ คนกลุ่มนี้มีชีวิตขึ้นอยู่กับหอย ปู กุ้ง ผักและพืชพวกมีหัวทุกคนต่างคอยด้วยความหวังว่า อาจมีเรือซึ่งจะนำพวกเขาไปยังคันเคา (Kancao) บนฝั่งทะเลโคชินจีน

สำเภาจีนลำหนึ่งปรากฏอยู่ไกลลิบ ๆ แต่กัปตันผู้เห็นแก่ได้ เมื่อทราบว่าพวกเขาไม่มีเงิน จึงปฏิเสธที่จะให้พวกเขาเดินทางไปด้วย เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน พวกเขาได้เห็นเรือจีนเล็ก ๆ ซึ่งเป็นเรือจ้างลอยมาตามแม่น้ำ เมื่อกระแสน้ำไหลลงได้พาเรือออกสู่ทะเล แต่ในที่สุดมันก็ถึงฝั่งตรงจุดที่พวกคริสตังถูกนำมารวมกัน

ความช่วยเหลือโดยมิได้นึกฝันไม่เป็นประโยชน์ต่อพวกเขามากนัก พวกเขาไม่เคยแล่นเรือหรือเกี่ยวข้องกับเรื่องเรือหรือการจัดการใดๆเกี่ยวกับเรือเลย แต่ก็สามารถสนองความโลภของพวกชาวจีนผู้ซึ่งปฏิเสธที่จะให้พวกเขาโดย-สารไปตามความประสงค์ได้ เมื่อเห็นเรือซึ่งพวกคริสตังเพิ่งได้มา ชาวจีนได้แนะนำว่า พวกคริสตังควรจะมอบเรือลำนั้นให้เขาแล้วเขาจะได้แนะนำพวกคริสตังจนถึงจุดหมายปลายทาง ๕๓ คนยอมรับตามข้อเสนอนี้ ส่วนที่เหลือตัดสินใจที่จะคงอยู่และยังไม่ทันที่พวกเขาจะออกเรือไป ก็เกิดการแตกแยกขึ้นในระหว่างพวกเขา เป็นที่ทราบกันแต่เพียงว่า หลังจากนั้น ทั้งหมดก็เสียชีวิตด้วยความหิวและความขาดแคลน

หลังจากการเดินทางที่เสี่ยงต่ออันตรายแล้ว เรือก็ถึงคันเคาเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ต่อมาพวกคริสตังได้เดินทางต่อไปยังประเทศกัมพูชา ณ ที่นั้น พวกเขาได้รับการต้อนรับด้วยไมตรีจิตจากพวกโคชินจีน

ท่านสังฆราชซึ่งคงอยู่บนเรือไม่สามารถแยกตัวจากพรรคพวกของท่าน ผู้ซึ่งท่านไม่ทราบชะตากรรมของพวกเขา พวกโปรตุเกสซึ่งขึ้นบกในขณะนั้น คงอยู่กับท่านบาทหลวงได้รับคำสั่งให้เดินทางต่อไปกับกองทัพหน้า พวกเขาต้องลำบากมากกับการกระทำที่หยาบคายของพวกพม่า และเมื่อจนตรอกหมดความกลัวพวกโปรตุเกสก็คิดอ่านต่อสู้กับผู้กดขี่ พวกเขาได้จับอาวุธขึ้น และในความมืดนั้นได้ฆ่าพวกพม่าทุกคนที่สามารถฆ่าได้หลังจากการฆ่าหมู่ครั้งนี้พวกเขาได้ยึดช้าง แกะ ม้า แล้ว พวกเขาหวังว่าจะไปรวมกับพวกเพื่อน ๆ ของเขา แต่แม่น้ำลึกขวางหน้าอยู่ หลายคนสามารถข้ามไปยังฝั่งตรงข้ามได้ ส่วนอีกหลายคนจมน้ำตาย แต่ส่วนใหญ่รอดอยโชคชะตา ซึ่งพวกเขาหวังที่จะให้นำพวกเขาให้รอด

พวกพม่าหลายคนผู้ซึ่งได้หลบหนีจากชาวโปรตุเกส ได้นำข่าวการลอบสังหารหมู่ไปแจ้งยังค่ายพม่า

ท่านแม่ทัพโกรธมากได้สั่งว่า พวกโปรตุเกสทั้งหมดควรถูกจับกุม เมื่อเขาคิดว่า พวกคริสตังทั้งหมดมีส่วนในแผนการและสงสัยว่า อาจจะถูกติดตามมาแก้แก้น จังซีได้คอยพยายามไกล่เกลี่ยเหตุการณ์ให้สงบ เขาอธิบายแก่ท่านแม่ทัพว่า การที่เกิดการฆ่าฟันพวกพม่าล้มตายกันเป็นจำนวนมากนั้น เนื่องจากความหยาบคายของพวกทหารต่อพวกผู้หญิงผู้ซึ่งถูกบังคับให้เป็นเครื่องมือช่วยส่งอาวุธให้แก่พวกโปรตุเกส ซึ่งพวกคริสตังอื่น ๆ ทั้งหมด

คิดว่าเป็นผู้ปกป้องของพวกเขา และคิดว่าโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พวกฝรั่งเศส ต้องการที่จะเปิดสถานีการค้าภายใต้อำนาจของเขา ท่านแม่ทัพถูกปลอบด้วย คำอธิบายเหล่านี้ และเพื่อแสดงว่าหายโกรธ เขาได้ส่งสิ่งของจำเป็นไปให้ ท่านสังฆราช และส่งข้าว ๑๐ กระบุง (baskets) เพื่อเป็นการบริจาคแก่พวก ผู้หญิงโปรตุเกสผู้ซึ่งอ่อนแอเกินกว่าจะติดตามไปกับกองทัพ

วันที่ ๖ มิถุนายน เป็นวันกำหนดออกเดินทางจากไปของพวกที่เหลือ ในกองทัพ ก่อนที่จะลงเรือพวกพม่าได้ทำลายเมืองมิชอง (Michong) ซึ่ง พวกเขาได้สร้างขึ้นเมื่อเร็วๆ นี้

พวกเขาได้ขึ้นบกเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน และเดินทางต่อไปโดยทาง บกและขณะที่จำต้องรอคอยกองทหารบึนใหญ่ พวกเขาได้สร้างที่พักชั่วคราว ขึ้นจากวัสดุชิ้นส่วนของเรือซึ่งบัดนี้ไร้ประโยชน์แล้ว หลังจากที่หยุดพักอยู่ ๘ วัน ก็เริ่มต้นออกเดินทางอีกครั้ง

ท่านสังฆราชทั้งที่สุขภาพไม่ค่อยดีก็ต้องขี่ม้าตามไป การเดินทางผ่าน เมืองรกร้างปราศจากผู้คน เต็มไปด้วยความยากลำบากอย่างยิ่ง หนทางซึ่ง ผ่านป่าเต็มไปด้วยภูเขาและหุบเขา หลุมบ่อโคลนตมโดยตลอด มีสระน้ำและ ลำธาร เนื่องจากความคดเคี้ยวของเส้นทาง ต้องเดินทางข้ามลำธารหลายครั้ง โดยการลุยน้ำข้ามไปตอนบริเวณที่ตื้น แต่ในบริเวณน้ำลึก พวกเขาจำเป็น ต้องทำสะพานไม้ไผ่คู่ข้ามไป

พวกสัตว์ซึ่งขนสัมภาระตายระหว่างทางเป็นจำนวนมาก การเดินทาง ต่อไปจึงจำเป็นต้องล่าช้าลง เนื่องจากไม่มีพาหนะขนส่งที่จะหาได้สำหรับ บรรทุกเสบียงอาหารและสัมภาระ

ในที่สุดพวกเขาก็เดินทางมาถึงเมืองทวาย สถานที่ซึ่งความอดอยากเป็นเรื่องใหม่ที่เขาต้องได้รับความเดือดร้อน ข้าว ๑ กระบุงซึ่งตามปกติคน ๑ คน กินไปได้ ๑ เดือน มีราคา ๒๕–๓๐ เพียสต์ พวกคนจนกินทรากศพเป็นอาหาร ท่านสังฆราชได้ให้แหวนประจำตัวท่านแก่ชายอาเมเนียน ผู้ซึ่งกรุณาจัดหาอาหารสำหรับพวกคริสตัง

ทุกสิ่งดูเหมือนจะหมดหวัง ทุกชีวิตต่างก็รอคอยความตายที่โหดเหี้ยม เมื่อเรืออังกฤษซึ่งบรรทุกข้าวเต็มเรือเข้ามาในแม่น้ำทวาย และต่อมาอีก ๒–๓ วัน เรืออีก ๒ ลำซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าเดิมก็บรรทุกสินค้าชนิดเดียวกันเข้ามาอีก

ท่านสังฆราชได้ขึ้นไปบนเรือและได้รับการต้อนรับจากกัปตันอังกฤษด้วยความเต็มใจยิ่งตามอุปนิสัยประจำชาติของเขา กัปตันผู้มีนามว่าริเวอร์ส (Rivers) ได้เชื้อเชิญท่านให้อยู่บนเรือ และท่านบาทหลวงได้ตกลงตามนั้น โดยมีข้อแม้ว่า ผู้ที่ร่วมอยู่ในคณะกับท่านทุกคนจะต้องได้รับเชิญด้วย

ขณะที่เรือยังอยู่ในท่าเรือ พวกเขาไม่มีความทุกข์ใด ๆ เลย และชาวอังกฤษผู้ใจดีได้จัดหาสิ่งต่าง ๆ แก่พวกเขาทั้งหมด จนกระทั่งเขาออกเรือจากไปเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม

ท่านสังฆราชฝรั่งเศสรู้สึกอ่อนเพลียจากการถูกกักขังเป็นอย่างยิ่ง ยิ่งไปกว่านั้นยังประสบกับความล้มเหลวในความพยายามของท่าน ท่านได้ใช้ประโยชน์จากผู้เปลี่ยนศาสนาชาวมาลาบาร์ผู้ซึ่งเป็นคนโปรดของท่านเจ้าเมือง และโดยการปฏิบัติงานดี เขาจึงได้รับอนุญาตให้ลงเรือไปยังฝั่งโคโรมันเดล พร้อมด้วยลูกศิษย์ ๓ คน และคนใช้ชาวจีนบนเรือฝรั่งเศสที่มีชื่อว่าแฮคเตอร์ (Hector) เนื่องจากภูมิอากาศราบเรียบ การเดินทางจึงเป็นไปอย่างช้า ๆ แต่

ครั้นมาถึงยังปองดิเชอรี่ เขาได้ทราบว่าเจ้าเมืองมาเลย์ได้ตกอยู่ใต้อำนาจของกษัตริย์พม่า โดยหวังที่จะได้รับความช่วยเหลืออย่างเต็มที่เพื่อจะคงรักษาอาณาเขตให้รอดจากการถูกเผาผลาญและสงคราม

ท่านสังฆราชตัดสินใจที่จะกลับไปยังฝรั่งเศส เพื่อจะแสวงหายาสำหรับโรคภัยไข้เจ็บเหล่านั้น ม. ลอ (M. Lau) และสมาชิกของที่ประชุมผู้ซึ่งได้เผยแพร่ศาสนาออกไปอย่างกว้างขวางในแถบอินดีส ได้ให้ท่านโดยสารเรือมาถึงทางตะวันออกในวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๑๗๖๙

เมื่อท่านมาถึง ท่านได้ออกไปอยู่ในคณะของพวกต่างชาติ สถานที่ซึ่งสับสนยุ่งยากเนื่องจากความพ่ายแพ้ได้รับการค้ำจุนจากศาสนา ท่านขอความร่วมมือในการรวบรวมพวกพ้องของท่านที่กระจัดกระจายอีกครั้งหนึ่ง ความต้องการของท่านได้รับการสนับสนุนโดยศาสนาและการเมือง และเราคิดว่าความสำเร็จในงานของท่านจะเป็นที่เชื่อถือด้วยความชื่นชมสนับสนุนยิ่งขึ้น.

บทที่ ๓๑

หลังการเสียกรุง ค.ศ. ๑๗๖๗ (พ.ศ. ๒๓๑๐)

หลังจากกองทัพพม่าซึ่งมีชัยออกจากราชอาณาจักรสยามไปแล้ว พวกสยามซึ่งกระจัดกระจายและหนีเตลิดเข้าไปอยู่ในป่า ได้พากันกลับมายังเมืองหลวงอีกครั้งหนึ่ง

ด้วยความคิดที่จะแก้แค้นพวกพม่า ที่ทำให้พวกเขาต้องได้รับความลำบาก พวกสยามได้ปฏิบัติการอย่างรุนแรงทุกหนทุกแห่ง โดยฆ่าพวกพม่าทุกคนที่พบเห็น แต่เลือดของพวกโหดร้ายเหล่านี้ไม่มีประโยชน์อันใด ในการที่จะช่วยแก้ไขความอดอยากซึ่งบ้านเมืองกำลังประสบอยู่ได้เลย

ราคาข้าวขึ้นสูงจนกลายเป็นสินค้าที่หายากในตลาด หัวเผือกหัวมันและพวกหน่อไม้เป็นอาหารสำคัญในภาวะอดอยากนี้ และคนส่วนมากถูกคุกคามจากโรคที่แปลกๆ พวกคนป่วยความจำเสื่อมและพูดจาเลอะเลือนจนกลายเป็นคนเสียสติในระยะนี้อย่างง่ายดาย ซึ่งทำให้แผ่ขยายความร้ายแรงน่ากลัวของโรคได้ดีขึ้น ความจำเป็นซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า ไม่มีกฎหมายใดที่จะยอมให้พวกเขาละเมิดระเบียบแบบแผนได้

พวกสยามจับอาวุธขึ้นต่อต้านพระสงฆ์ ซึ่งพวกเขากล่าวหาว่าทรยศต่อพวกเขา พระเจดีย์ถูกปล้นและพระพุทธรูปถูกทำลายเพื่อเอาเงินซึ่งอยู่ภายในองค์พระ การกระทำที่ดูหมิ่นศาสนาทำให้พวกเขาถูกสาปแช่ง ซึ่ง

เขาไม่ได้รับประโยชน์อันใดเลย เมื่อเขาไม่สามารถซื้อสิ่งใดได้ด้วยเงินทองเหล่านั้น ตุ่มดิน ๕ ใบซึ่งบรรจุทองและเงินอยู่เต็มถูกขนไปจากวัด หลังคาโบสถ์ของวัดที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่ง ทำด้วยทองจำนวนมากจนบรรจุได้เต็ม ๓ ลำเรือ

ความเชื่อทางไสยศาสตร์ของพวกสยาม ทำให้เกิดการร้องเรียนในความชั่วร้ายของพวกทุจริตผู้ซึ่งทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินทอง ซึ่งพวกพม่าผู้ชนะได้นำเอาไปด้วย ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ทรัพย์สมบัติมหาศาลจะปรากฏขึ้น ในเมื่อประชาชนที่สุจริตทั้งหลายได้ฝังทรัพย์สมบัติของพวกเขาไว้ในพระพุทธรูป ด้วยความเชื่อมั่นว่าจะกลับมาเอาเมื่อเหตุการณ์สงบ

พวกสยามทั้ง ๆ ที่รวมกันด้วยความปรารถนาที่จะแก้แค้น ก็ยังแตกแยกออกเป็นก๊ก เป็นพวกตามผู้นำ

ประชาชนมุ่งมั่นไปที่พระยาตาก ขุนนางสยามซึ่งมารดาเป็นชาวจีน ท่านเป็นทั้งนักการเมืองและนักรบ ท่านปูทางที่จะไปสู่ความยิ่งใหญ่ของท่านด้วยการเรียกร้องความสงสารและความเห็นใจ ท่านได้รับเลือกเป็นหัวหน้าโดยเสียงส่วนใหญ่ของประชาชนทั้งหมด ครั้งแรกท่านได้ใช้นามแฝงว่า "ผู้กู้ชาติ" และแอบแฝงความสูงศักดิ์โดยการใช้เครื่องนุ่งห่มตามปรกติ ท่านปรารถนาที่จะทำตัวเป็นเพียงประชาชนคนหนึ่งเท่านั้น เพื่อที่จะเป็นผู้ปกครองประเทศที่แท้จริงต่อไป

เมื่อได้รับความสำเร็จในอำนาจสูงสุดแล้ว เป็นนโยบายของพระองค์ที่จะสร้างสัมพันธมิตร เมื่อพระองค์ทรงแน่พระทัยว่า จิตใจของประชาชนมักจะผันแปรได้อย่างรวดเร็วจากรักเป็นเกลียด พระองค์ทรงเข้าพระทัยโดย

ประสบการณ์ว่าการใช้อำนาจไปในทางที่ผิดกับพวกที่ไม่รู้จักหนังสือ พวกพระมักจะส่งเสริมปลุกปั่นให้ก่อการกบฏ และพยายามทำให้ตนเองเป็นที่เลื่อมใสของประชาชน พระองค์ไม่ทรงพอพระทัยอย่างยิ่งต่อพวกพระ และทรงไม่พยายามปิดบังไว้เลย ทรงคิดว่าความเคารพนับถือที่พวกพระได้รับเป็นเพียงส่วนน้อยเมื่อเทียบกับอำนาจของพระองค์ ดังนั้นจึงทรงปรารถนาทำลายล้างคนพวกนี้ ผู้ซึ่งคอยรับบริจาคผลแห่งแรงงานของคนอื่น ๆ โดยปราศจากการกระทำใด ๆ เป็นการตอบแทนให้ซึ่งเป็นที่น่าสมเพช

พระเถระผู้ใหญ่ผู้ซึ่งเป็นที่เคารพยำเกรงเป็นอย่างยิ่งถูกกล่าวหาในเรื่องเสื่อมเสีย พระยาตากได้นิมนต์ท่านเข้าพบต่อหน้าตุลาการ และทรงลงโทษท่านให้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ด้วยไฟ ฝ่าเท้าของท่านถูกเผาด้วยถ่านที่กำลังร้อนจัด และนั่นเป็นเครื่องพิสูจน์ความผิดของท่านเพียงพอแล้ว ท่านอาจจะถูกประหารชีวิตถ้าไม่มีผู้กราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษว่า ไม่สมควรกระทำให้ท่านมรณภาพ และว่าถ้าพวกสานุศิษย์ของพวกพระพากันหลบหนีไปพร้อมด้วยพระสงฆ์ก็จะเป็นการเสื่อมพระเกียรติของพระองค์

พระยาตากได้ยกย่องบุคคล ซึ่งเป็นพรรคพวกของพระองค์ทั้งหมดขึ้นอยู่ในตำแหน่งสูง ๆ ของประเทศ

การเป็นปฏิปักษ์กับพม่า พระองค์ทรงลงโทษบุคคลซึ่งเอาใจฝักใฝ่กับพม่าอย่างรุนแรง และบุคคลซึ่งก่อให้เกิดการจลาจลขึ้นในราชอาณาจักรด้วย

ค.ศ. ๑๗๖๙ พระองค์ได้ทรงแสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ต่อประชาชน ความเสียหายเป็นสาเหตุของความอดอยากอย่างมาก ซึ่งเป็นผล

ข้อหนึ่งที่เกิดจากสงคราม การงานหยุดชะงักลงชั่วคราว และพวกชาวนาก็สามารถทำนาได้เพียงเล็กน้อย

การทำลายพวกหนูซึ่งคอยกินข้าวในขณะที่ข้าวสุกเมล็ดข้าวได้ถูกทำลายร่วงลงดิน ประชาชนไม่สามารถที่จะแสวงหาสัตว์จำพวกเลื้อยคลานเห็ดโคน หรือหัวมันขนาดหัวเขื่อง ๆ ซึ่งหัวหนึ่งจะพอสำหรับคนหนึ่งคนกินได้ พวกแมลงพากันมารุมตอมทรากศพทำให้อากาศมืดครึ้ม และมนุษย์ต้องขับเคี่ยวกับแมลงพวกนี้ไม่สิ้นสุด

ภายใต้สถานการณ์ที่เลวร้ายเหล่านี้ พระยาตากได้แสดงความเมตตากรุณา ความขัดสนไม่เป็นเรื่องต้องอดอยากต่อไปอีก ทรงเบิดพระคลังหลวงเพื่อช่วยเหลือ ชาวต่างชาติได้ขายผลิตผลซึ่งไม่มีในประเทศสยามด้วยเงินสด ผู้ยึดครอง (พระยาตาก) ทรงพิจารณาคำร้องเรียนของเขาด้วยความเห็นอกเห็นใจ สิ่งชั่วร้ายหรือการคดโกงถูกแก้ไขใหม่ ความปลอดภัยของทรัพย์สินและของบุคคลได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น แต่โทษรุนแรงได้ถูกนำมาใช้กับพวกทุจริต พระราชบัญญัติซึ่งไม่มีผู้ใดขัดแย้งได้ ได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อการใช้อำนาจโดยเด็ดขาด ซึ่งต่อมาอีกไม่นานเป็นสาเหตุของการกบฏ โดยการรักษาความสงบสุขของประชาชนไว้ได้ พระองค์สามารถที่จะทำให้ฐานะของพระองค์มั่นคง และไม่มีบุคคลใดมีส่วนในสิทธิที่จะเรียกร้องขึ้นครองราชย์ได้เลย

ตอนปลายปี ๑๗๖๙ เจ้าชายซึ่งเคยมีความประพฤติไม่ดีและถูกเนรเทศไปอยู่ประเทศลังกา ได้รวบรวมพลพรรคและสร้างอำนาจของพระองค์ขึ้นตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศ พระยาตากได้ยกทัพไปต่อต้านพระองค์และได้รับ

ชัยชนะอย่างงดงาม เจ้าชายตกอยู่ในกำมือของพระยาตาก ๆ ได้ออกคำสั่งให้ประหารพระองค์ทันทีเพื่อเป็นตัวอย่างแก่พวกก๊กที่อ่อนแอกว่า

ในปีเดียวกันนั้นพระองค์ได้ยกทัพเข้าโจมตีเมืองพิษณุโลก(Porcelon) และเมืองนครศรีธรรมราช ทั้ง ๒ เมืองซึ่งไม่ตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของพม่า ผู้ปกครองเมืองทั้งสองนี้ถือโอกาสในขณะที่บ้านเมืองเกิดจลาจลทำการแข็งเมืองไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจสยาม ดังนั้นจึงเป็นอันว่าราชอาณาจักรซึ่งประกาศเอกราชจากต่างชาติต้องเดือดร้อนเพราะเจ้าเมืองขึ้น ผู้พยายามที่จะทำลายสิ่งต่าง ๆ ซึ่งศัตรูได้เหลือไว้ ตามความจริงแล้วราชอาณาจักรทั้งหมดของสยามกำลังตกอยู่ในภาวะยุ่งยากโดยทั่วไป

ไม่เป็นที่ทราบแน่ว่ากองทัพของพระยาตากได้ชัยชนะหรือไม่ มีแต่รายงาน ซึ่งไม่ยืนยันแน่นอนว่า เมืองทั้งสองถูกยึดได้

เมื่อได้ทรงทราบว่า พวกสยามแข็งเมืองเอาใจออกหาก กษัตริย์พม่าได้ทรงมีพระราชโองการไปยังเมืองทวายให้เข้าโจมตีเมืองนี้อีก และให้ปราบปรามประชาชนให้ยอมอยู่ในอำนาจอันเป็นเหตุให้เกิดผลเสียหายแก่ประเทศ

ประชาชนเหล่านี้โดยลักษณะภายนอกอยู่ใต้บังคับบัญชาดี แต่ได้ซ่อนความเกลียดชังของพวกเขาที่มีต่อผู้กดขี่รายใหม่ ท่านแม่ทัพได้นำชาวพม่าเพียง ๒–๓ คนไปกับเขา เพราะเขาไว้ใจพวกสยามผู้ซึ่งเขาคิดว่าไว้วางใจได้ ในไม่ช้าเขาได้พบความผิดพลาดของเขา เพราะว่าในการเข้าโจมตีเมือง Bean-cham ซึ่งพวกเขาเคยยึดได้ พวกชาวเมืองบีดประตูเมืองต่อต้านเขาและปฏิญาณว่า พวกเขาจะจับอาวุธขึ้นต่อต้านแต่เพียงผู้กดขี่พวกเขาเท่านั้น และพากันจุดไฟเผาผู้ที่เห็นพวกเขาเป็นศัตรู

ท่านแม่ทัพซึ่งถูกทรยศจากพรรคพวกที่ไว้ใจไม่ได้ และสมควรจะเรียกเช่นนั้นกับพวกที่เจ็บแค้นในการกระทำที่เลวร้ายต่อบ้านเมืองของเขาซึ่งถูกรอบล้อมไปด้วยศัตรู

ประเทศเพื่อนบ้านส่วนใหญ่กลับต่อต้านพระองค์และปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามพระประสงค์ของพระองค์ เพราะพวกพม่าได้ทำลายต้นไม้ผลลงหมด สัตว์พาหนะไม่สามารถหาหญ้าแห้งได้ในที่ราบ สัตว์ต่าง ๆ ได้แยกกันไปหากินตามทุ่งหญ้าในที่อื่น ๆ

จำนวนคนในกองทัพถูกตัดให้น้อยลงในระยะเพียง ๓ วัน จะเป็นการโง่มากกว่าจะเป็นความกล้าหาญที่จะคงเดินทัพต่อไป ท่านแม่ทัพคิดว่า หน้าที่ของเขาคือ การปกป้องค้ำครองชีวิตของบุคคล ซึ่งอยู่ในความดูแลของเขา ฉะนั้นจึงได้ถอยทัพ ซึ่งไม่หมายความถึงการพ่ายแพ้ใด ๆ แต่เพราะเกิดความจำเป็นเท่านั้น

เมื่อมาถึงเมืองทวาย เขาได้บอกแก่เจ้าเมืองว่า กองทัพของเขาพ่ายแพ้เนื่องจากพวกทหารละทิ้งหน้าที่

พระเจ้าอังวะทรงเจ็บแค้นเพราะความอับอายในการพ่ายแพ้ในดินแดนซึ่งพระองค์เคยรบชนะ ได้ทรงตัดสินพระทัยที่จะยกทัพไปแก้แค้นให้พินาศไปให้หมด แต่ขณะที่มีการตระเตรียมที่จะยกทัพซึ่งพระองค์ตั้งพระทัยที่จะเป็นผู้นำทัพไปเอง แผนการของพระองค์ได้เปลี่ยนแปลงเนื่องจากเกิดเรื่องยุ่งยากกับประเทศจีน ซึ่งมีเรื่องราวต่อไปนี้

หลังจากที่พวกพม่าได้สูญเสียราชอาณาจักรพะโค ประเทศสยามและยะไข่ไป พวกเขาได้เข้ารุกรานประเทศลาวและคัสเส (Cassaye) (คัสเสเป็น

ส่วนหนึ่งของเบงกอล) ถ้าจะพูดให้ถูกแล้วเป็นพวกปล้นสะดมมากกว่าผู้ชนะ พวกพม่าได้เปลี่ยนแปลงดินแดนที่มีแต่ความสุขและมีประชากรอยู่หนาแน่นให้กลายเป็นทะเลทรายที่แห้งแล้ง และเป็นที่เก็บทรัพย์สมบัติทั้งหมดที่ยึดหรือปล้นสะดมมาได้ ชัยชนะง่ายดายในครั้งแรกของพวกเขาเป็นผลทำให้พวกเขาเลิกความสนใจและหันอาวุธไปต่อต้านทางประเทศจีน ซึ่งเป็นเหยื่อที่ดีกว่าต่อความโลภของพวกเขา อย่างไรก็ตามเขาไม่เคยยอมแพ้ศัตรู แต่บุคคลพวกนี้ผู้ซึ่งมีความเชื่อว่า "อำนาจทำให้เกิดความยุติธรรม" จึงพร้อมที่จะลบล้างกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามความปรารถนาของเขา พวกพม่าประกาศสงครามกับพวกจีนโดยอ้างว่า เป็นการแก้แค้นต่อชนชาติเล็ก ๆ ซึ่งเขาเรียกว่าพวกป่าเถื่อนซึ่งมีอำนาจน้อยกว่าพวกเขา ชนชาติที่ไม่เจริญนี้ตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะดำรงชีวิตให้ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในป่าซึ่งอยู่ระหว่างอังวะกับจีน พวกกลุ่มชนป่าเถื่อนนี้มีอิสรภาพแต่เพียงอย่างเดียวที่เป็นสิ่งมีค่าที่สุดของพวกเขา แต่ดูเหมือนพวกเขาจะไม่เคยมีเลย เนื่องจากความยากจนที่จะต้องตกเป็นผลประโยชน์สำหรับความใฝ่สูงของผู้ชนะ

พระเจ้าแผ่นดินอังวะทรงยืนหยัดในฐานะผู้คุ้มครองพวกเขาเสมอ และบังคับเอาเครื่องบรรณาการเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นการตอบแทน แต่พวกคัสเซียนที่ยากจนและหยิ่ง เห็นว่าราชอาณาจักรใกล้เคียงต้องย่ำยากเนื่องจากการจลาจลภายในประเทศและสงครามกับต่างชาติ จึงปรารถนาที่จะเลิกถวายเครื่องบรรณาการอีกต่อไป เพราะเป็นเรื่องที่น่าอับอายมากและเป็นภาระหนักที่ได้รับซึ่งเป็นเครื่องแสดงว่าเป็นเมืองขึ้นของพวกพม่า ในค.ศ. ๑๗๔๙ พวกเขาได้ประกาศไม่ต้องการความคุ้มครองอีกต่อไป และว่าป่าที่เขาอาศัยอยู่เป็นเครื่อง

ป้องกันพวกเขาได้เป็นอย่างดี และความกล้าหาญของพวกเขาสอนให้พวกเขาไม่กลัวสิ่งใด ๆ อีกต่อไป ชั่วระยะเวลาหนึ่งที่พวกเขาได้ชื่นชมกับอิสรภาพและเมื่อราชอาณาจักรอังวะกลับมีอำนาจอีกครั้งหนึ่ง พวกเขาจึงพบว่าพวกพม่าได้เข้าโจมตีพวกเขาโดยไม่ว่างเว้น และดินแดนของพวกเขาซึ่งเกือบจะปราศจากสิ่งมีชีวิตเกิดความเสียหายเนื่องจากสงครามซ้ำขึ้นอีก เพื่อที่จะแยกตัวจากอาณานิคมของพม่า พวกเขาได้อ้อนวอนขอความช่วยเหลือจากประเทศเพื่อนบ้าน จักรพรรดิจีนเป็นพระองค์เดียวที่จะสามารถป้องกันพวกเขาได้ และการป้องกันนี้เท่ากับเป็นเพียงการสร้างเครื่องกำบังระหว่างอาณาเขตของพระองค์กับพวกป่าเถื่อน

ในขณะที่กองทัพใหญ่ของพม่ากำลังย่ำยีราชอาณาจักรสยามอยู่นั้น กองทัพพม่าอีกกองหนึ่งกำลังเข้าโจมตีอยู่ในอาณาเขตของจีน พวกเขายึดตำแหน่งที่สำคัญหลายแห่งโดยปราศจากการต่อต้านรุนแรง ประชาชนเป็นจำนวนมากถูกสังหารชีวิต ไม่เป็นเรื่องที่น่าแปลกใจที่ว่าชัยชนะของพวกเขาได้รับผลสำเร็จอย่างงดงาม พวกจีนมักจะมีชัยต่อพวกประเทศเพื่อนบ้านโดยชั้นเชิงทางการเมืองมากกว่าการใช้อาวุธ พวกเขาใช้ความชำนาญที่เหนือกว่าคอยปราบโดยการทำสัญญาอย่างมีเล่ห์เหลี่ยม ยุทธวิธีในการทำสงครามยังคงต้องยกให้พวกจีนผู้ซึ่งมีนโยบายฉลาดแกมโกง ส่วนพวกทหารนั้นขี้ขลาด พวกเขามีความชำนาญในศิลปการหล่อโลหะและมีปืนใหญ่จำนวนมาก แต่เขาไม่มีโอกาสที่จะทราบถึงคุณประโยชน์อันแท้จริงของมันที่จะใช้ในสงคราม อาวุธที่สำคัญนอกจากดาบแล้วยังมีแหลนและธนู และความรู้ในเรื่องยุทธวิธีของเขาก็ยังอ่อนนักซึ่งเป็นเรื่องน่าเศร้า

พวกพม่ายึดได้ทรัพย์สมบัติที่ได้จากการปล้นสะดมมากมาย และจัดการกับทรัพย์สมบัติของประเทศซึ่งประชาชนมีชื่อเสียงในด้านความสามารถในการเพาะปลูกและค้าขาย

งานหัตถกรรมและผลิตผลของพวกเขาเป็นที่ดึงดูดทางด้าน การค้าของทุกชาติ ความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติของผืนดินของประเทศยิ่งเพิ่มมากขึ้นโดยการไถของพวกกสิกร

เทือกเขาซึ่งในประเทศส่วนมากจะเป็นบริเวณที่แห้งแล้ง แต่ในดินแดนนี้ยิ่งเพิ่มผลผลิตอุดมสมบูรณ์มาก การรุกรานของพวกพม่าเป็นต้นเหตุของความยุ่งยากอื่น ๆ ชาวจีนจำนวนมากได้รับเอาวิธีการของพวกป่าเถื่อนและกลายเป็นพวกโจร ถนนหนทางเต็มไปด้วยพวกทุจริตและพวกโจรซึ่งมีทั้งประชาชนภายในประเทศและพวกต่างชาติผู้ซึ่งเข้าปล้นพวกเดินทาง ซึ่งไม่ระมัดระวังตัวอย่างอุกอาจปราศจากความกลัวใด ๆ

ตามเรื่องราวความหายนะเหล่านี้ เจ้าเมืองกวางตุ้ง (Canton) ได้รวบรวมกองทัพเพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากสงครามที่น่ากลัว แต่เมื่อได้รับข่าวการเดินทัพของเขา พวกพม่าก็ได้ยกทัพกลับบ้านเมืองเพื่อขนย้ายของที่ปล้นได้กลับไปและเพื่อแสวงหากำลังเพิ่มเติมด้วย

หลังจากนั้นไม่นาน พวกจีนก็ได้รับความสำเร็จบ้างทางแถบบริเวณใกล้แม่น้ำ แต่ชัยชนะถูกติดตามด้วยการพ่ายแพ้อย่างย่อยยับ กำลังทางบกของพวกเขาถูกแบ่งเป็นสวน ๆ และประชาชนถูกจับไปเป็นเชลย ๑๐๐,๐๐๐ คนไปยังกรุงอังวะ และถูกบังคับให้ทำงานหนักตามจังหวัดต่าง ๆ กองทัพจีนตกอยู่ในฐานะลำบากมาก ได้แตกกระจัดกระจายและหลบหนีไป เป็นที่น่าประ-

หลาดใจว่า ข้าหลวงเพียงภูมิภาคเดียวสามารถรวบรวมกองทัพใหญ่ได้แต่ไม่เป็นเรื่องที่น่าประหลาดใจต่อไปเมื่อเราจำได้ว่า บ้านเมืองมีอัตราการเกิดสูงกว่าประเทศอื่น ๆ และบางทีพวกจีนเป็นเพียงชนชาติเดียวซึ่งระบบการปกครองโดยสมบูรณาญาสิทธิราชไม่เป็นอุปสรรคที่จะเพิ่มจำนวนพลเมือง

ความพ่ายแพ้ของพวกจีนเป็นการง่ายที่จะกอบกู้ จักรพรรดิจีนทรงรวบรวมกองทัพจำนวน ๕๐๐,๐๐๐ คน ให้ไปย่ำยีประเทศศัตรูของพวกเขา พระเจ้าแผ่นดินอังวะอ่อนแอเกินกว่าที่จะทำการขัดขืนต่อต้านใด ๆ ได้ทรงรวบรวมกองทัพทั้งหมดเท่าที่จะหาได้จากทุก ๆ มณฑลมาสู่เมืองหลวง

ประชาชนของอาณาเขตที่ติดต่อกับอาณาจักรจีน ได้ละทิ้งทรัพย์สมบัติไป ประเทศจึงรกร้างว่างเปล่า ประชาชนของประเทศทำลายข้าวของเสียเนื่องจากต้องการให้ศัตรูหมดทางที่จะได้เสบียงอาหาร ในระยะแรกของปี ๑๗๖๙ เราไม่ได้ข่าวที่แน่นอนเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของกองทัพ ซึ่งไม่สามารถเดินทัพไปถึงอังวะได้ เนื่องจากความเหน็ดเหนื่อยและความขาดแคลน และเราได้ทราบเรื่องราวมาจนถึงเดือนตุลาคมของปี ๑๗๗๑ เท่านั้น.

บทที่ ๑๒

ผลประโยชน์ที่ได้รับจากความสัมพันธ์ทางด้านการค้ากับประเทศสยามและราชอาณาจักรใกล้เคียง

เป็นที่แน่นอนว่า เนื่องจากเหตุการณ์ร้ายที่เกิดขึ้นกับพวกฝรั่งเศสในประเทศสยามตอนปลายศตวรรษที่แล้ว ทำให้ไม่มีสถานีการค้าใหม่ ๆ เกิดขึ้นในประเทศนี้อีกเลย พวกขุนนางไม่สนใจต่อคำแนะนำของพวกสอนศาสนาอีกเลย และพากันคิดว่างานของพวกสอนศาสนาเป็นงานทางด้านจิตใจมากกว่าที่จะสนใจในเรื่องการค้าและการเมือง

แต่ถ้าเราได้ทราบถึงผลประโยชน์ซึ่งพวกยุโรปชาติอื่น ๆ ได้รับ เราต้องทราบว่า พวกฝรั่งเศสได้ปล่อยให้ตัวเองถูกตัดขาดเนื่องจากอุปสรรคในตอนแรก และพวกเขาไม่สนใจกับสาเหตุของความร่ำรวย ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับพวกเขา

พระเจ้าแผ่นดินสยามได้มีพระบรมราชานุญาตให้ชาวฝรั่งเศสเปิดสถานีการค้าได้ พวกพ่อค้าฝรั่งเศสถือเป็นการให้เกียรติอย่างสูงและเป็นที่โปรดปรานมากกว่าพ่อค้าของชาติอื่น ๆ เมืองสองเมืองถูกยกให้กับพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ด้วยความเต็มใจ เพื่อแลกเปลี่ยนกับกองทัพซึ่งส่งมาช่วยป้องกันราชอาณาจักรการจลาจลซึ่งเกิดขึ้นระหว่างสมัยการทำงานของฟอลคอน ทำให้พวกฝรั่งเศสจำต้องออกจากประเทศ ซึ่งพวกเขาได้รับหน้าที่เป็นผู้ปกป้องรักษา และตั้งแต่

ระยะเวลาดังกล่าวนั้นต่อมา ก็มีเรือฝรั่งเศส ๒–๓ ลำเท่านั้นเข้ามายังเมืองท่าของประเทศสยามอีก

แต่ก่อนข้าหลวงแห่งปองดิเชอรี่ จะส่งเรือหลายลำมายังประเทศสยามเป็นประจำทุกปี และเรือลำหนึ่งเดินทางมุ่งไปยังท่าเรือเมืองมะริดแต่ลำพังเสมอ พวกเขาได้รับการยกเว้นจากการเสียภาษีตามปรกติ และพวกสอนศาสนาฝรั่งเศสผู้ซึ่งได้รับความเชื่อถือในเรื่องความซื่อสัตย์ยุติธรรม จะเป็นผู้ตัดสินคดีต่าง ๆ ชาวต่างชาติแต่เพียงชาติเดียวเท่านั้น ซึ่งสามารถให้คำตัดสินในคดีระหว่างชาวยุโรปและชาวสยามได้ด้วย

พวกอังกฤษได้เข้ามาอยู่ในประเทศสยามมากกว่าหนึ่งศตวรรษ โดยไม่มีสถานีการค้าหรือตัวแทนใด ๆ ชาวอังกฤษบางคนได้ผลกำไรที่แน่นอนจำนวนมากจากการค้าด้วย

พวกฮอลันดาได้กำไรอย่างมหาศาลทางการค้า โรงงานของพวกเขาเป็นอาคารที่สวยงามและดีที่สุดในราชอาณาจักร พวกเขาได้รับสิทธิพิเศษมากมายซึ่งนับว่ามีค่ามหาศาล

พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงมีนโยบายอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผลประโยชน์ของพระองค์ลดน้อยลง แต่กลับเป็นประโยชน์ต่อประชาชน พระองค์ทรงผูกขาดการค้ากับต่างชาติไว้แต่เพียงผู้เดียว ดังนี้ธุรกิจการค้าจึงไม่อยู่ในสภาพที่เจริญรุ่งเรืองนัก เมื่อมีการบังคับกำหนดราคาสินค้าตามพระราชประสงค์

ตั้งแต่เกิดสงครามครั้งหลังสุด ระบบการปกครองได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง และทุกวันนี้ก็เป็นเรื่องง่ายมากสำหรับชาวฝรั่งเศสที่จะกลับมา

กอบโกยผลประโยชน์จากอำนาจทางด้านการค้าอีก โดยการสร้างสถานีการค้าขึ้นที่มะริดเช่นเดียวกับในสมัยก่อน และบางแห่งที่ใกล้กับเมืองหลวง สถานีนี้มีป้อมปราการไว้ป้องกัน เช่นเดียวกับเมืองบางกอกในสมัยก่อน สิ่งก่อสร้างและซากปรักหักพังของสถานที่ดังกล่าวยังคงเหลืออยู่จนทุกวันนี้

โดยอาศัยแม่น้ำซึ่งกว้าง และลึกเป็นเครื่องป้องกันการเข้ามาประชิดเมือง และแม่น้ำนี้อยู่ห่างจากทะเลเพียง ๑๒ ลีกส์เท่านั้น พวกฝรั่งเศสสามารถที่จะสร้างป้อมปราการเหล่านี้ใหม่ได้ตามเหตุผลต่อไปนี้

๑. ค่าชดใช้จากหนี้สินเนื่องจากความเสียหายที่ได้รับในปี ๑๖๘๐

๒. สถานที่ซึ่งได้รับพระราชทานแก่พวกเขาโดยปราศจากการกีดกั้น

๓. รัฐบาลสยามยังคงเป็นหนี้บริษัทอินเดีย และท้ายที่สุดเนื่องจากความจริงที่ว่าพวกสยามเป็นชนชาติที่มีจิตใจอ่อนแอ ผู้ซึ่งหวาดกลัวเมื่อเห็นทหารฝรั่งเศสซึ่งมีอาวุธครบจึงเป็นการง่ายที่จะถูกยึดครอง

เมื่อพวกพม่าได้ถอยทัพไปแล้ว ราชอาณาจักรสยามก็ถูกปกครองโดยหัวหน้าเล็ก ๆ หลายต่อหลายคนผู้ซึ่งแย่งชิงกันตลอดเวลา บางกอกและมะริดมีผู้ปกครองเอง ผู้แทนฝรั่งเศสอาจจะทำการตกลงกับคนหนึ่งในบรรดาผู้ปกครองทั้งสองนี้ ผู้ซึ่งอาจจะหลงเชื่อยอมอยู่ใต้การคุ้มครองป้องกันของฝรั่งเศส และฝรั่งเศสอาจจะได้รับดินแดนส่วนหนึ่งเป็นการตอบแทน ซึ่งบนผืนดินนี้จะสร้างป้อมปราการสำหรับคุ้มครองป้องกันการค้าของพวกเขาได้

สถานีการค้าที่มั่นคงจะอยู่ในยึดครองของท่าเรือที่สำคัญของเมืองปองดิเชอรี่ ในการติดต่อเกี่ยวข้องทางการค้ากับประเทศจีน

ประเทศนี้ผลิตวัสดุก่อสร้างทุกชนิด อิฐ ซีเมนต์ และหินปูน

ชนชาติเพื่อนบ้านทั้งหมดจะมาชุมนุมกันที่ศูนย์กลางการค้าใหม่ พวกครอบครัวคริสตังเร่ร่อนจำนวนมากมาย ไร้ที่อยู่อาศัยเมื่อครั้งพม่าเข้าโจมตี จะยึดเอาบริเวณนี้เป็นที่พักอาศัย และพวกจีนซึ่งจะจัดว่าจ้างเรือในราคาถูก แล้วส่งไปค้าขายอย่างน้อย ๔๐ ลำทุกปี พวกเขาจะรีบนำสินค้าไปด้วยความหวังว่าจะขายได้ราคาดี บริษัทอินเดียน่าจะได้รับเงินค่าใช้จ่ายสำรองไว้เพื่อใช้ในการที่จะแสวงหาตลาดการค้าต่อไป ซึ่งจะได้รับผลประโยชน์เป็นอันมาก

ผู้สืบสกุลศาสนาอิสลาม (Mahomedan) ของพวกอาหรับ โมกุลและเปอร์เซีย ได้มีความสัมพันธ์ทางด้านการค้ากับเมืองหลวงมาเป็นเวลาช้านาน และเพื่อฟื้นฟูกิจการค้าขึ้นใหม่ พวกเขาเพียงแต่คอยการก่อสร้างคลังสินค้า โดยคลังสินค้านี้อาจจะช่วยให้การค้าขายเร็วขึ้น เป็นการง่ายที่จะกำหนดสถานที่ตั้งโดยการก่อสร้างวิทยาลัยขึ้นใหม่ ซึ่งพวกสอนศาสนาฝรั่งเศสได้ตั้งไว้แล้วอยู่ในอาณาจักรแต่ดั้งเดม ซึ่งได้รับความเคารพนับถืออย่างสูงสุด ความสำเร็จในแผนงานครั้งก่อนทำให้เป็นที่แน่ใจได้ พระเจ้าแผ่นดินผู้ชราเมื่อทรงทราบว่า ศาสนาคริสต์สั่งสอนให้อ่อนน้อมต่อผู้ปกครองจึงทรงให้การต้อนรับพวกสอนศาสนาด้วยน้ำใสใจจริงเสมอ

คนเหล่านี้ไม่ได้ละทิ้งบ้านเมืองของเขา เพื่อไปแสวงหาโชคลาภเลย เขาไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัทซึ่งไว้วางใจในพวกเขา ซึ่งไม่เหมือนกับการจ่ายส่วนแบ่งในผลกำไรให้กับตัวแทนหรือไม่เหมือนกับอะไรทั้งสิ้นที่พวกเขาสามารถบังคับซื้อมัน จะเป็นผลประโยชน์อย่างยิ่งที่กลุ่มชนที่มีระเบียบอย่างดีจะถูกสร้างสรรค์ในดินแดนต่างชาตินี้ เพื่อที่จะทำให้เคยชินกับขนบธรรมเนียมประเพณี ความชั่วและความดีของสิ่งต่าง ๆ กับบุคคลซึ่งพวกเขาต้องพึ่งพา

อาศัย ความรู้ทางภาษาตะวันออกเป็นเรื่องสำคัญด้วยเหมือนกัน เพื่อว่าพ่อค้าฝรั่งเศสจะได้ไม่ต้องหวังพึ่งพวกล่ามที่ไม่ซื่อตรง ประวัติศาสตร์โดยทั่วไปของประเทศนี้บอกเราเกี่ยวกับผลผลิตว่า เป็นสิ่งมีค่าทางการค้า สินค้าเหล่านั้นได้แก่หินโมรา เพชร ไข่มุก น้ำหอม วัตถุที่ใช้เป็นสีสำหรับย้อมผ้าและไม้หอมซึ่งเป็นที่ทราบกันว่าพบอยู่ในประเทศนี้ ซึ่งพบในปริมาณไม่มาก ผลประโยชน์อันมหาศาลเหล่านี้ได้รับโดยการค้ากับชนชาติเพื่อนบ้าน ซึ่งพูดกันตามภูมิประเทศแล้วราชอาณาจักรนี้เป็นจุดศูนย์กลางของการค้าขาย

เรื่องราวอย่างคร่าว ๆ ที่กล่าวถึงประชาชนในแหลมอินโดจีนดังต่อไปนี้จะทำให้เข้าใจเรื่องดีขึ้นเกี่ยวกับผลประโยชน์ ซึ่งอาจเพิ่มมากขึ้นจากการสร้างสถานีการค้าตามที่กล่าวแล้วข้างต้น

ทางตอนเหนือของแหลมประกอบด้วย ๙ อาณาจักร คือ อัสสัม (Asem) ทิเบต (Tipra) ยะไข่ (Aracan) พะโค (Pegu) อังวะ (Ava) ลาว (Laos) สยาม กัมพูชา และโคชินจีน

อาณาจักรอัสสัมแทบจะไม่มีใครรู้จัก เนื่องจากตั้งอยู่ห่างไกลจากเส้นทางที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปถึง เพื่อความสะดวกในการเดินทางไปยังดินแดนนี้ จึงจำเป็นต้องมีทางอ้อมไป

อาณาจักรนี้เป็นประเทศที่มั่งคั่งประเทศหนึ่งในเอเชีย และไม่ต้องการสิ่งผลิตของเพื่อนบ้าน ซึ่งประเทศนี้ต้องส่งโลหะจำนวนมากให้ ประเทศนี้มีเหมืองทอง เงิน ตะกั่ว และเหล็ก

เนื่องจากประชาชนได้รับการยกเว้นจากภาษีอากร พระเจ้าแผ่นดินจึงทรงผูกขาดผลิตผลในเมืองไว้แต่พระองค์เดียว และทรงสนพระทัยในความ

เป็นอยู่ของประชาชนของพระองค์ ทรงจ้างพวกทาสกรรมกรแต่เพียงในเมืองเท่านั้น ดินแดนนี้เป็นเพียงประเทศเดียวในเอเชียเท่านั้น ซึ่งมนุษย์ไม่ถูกบดขยี้ด้วยน้ำหนักของผู้ถืออำนาจกดขี่

สัตว์ชนิดหนึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากตัวไหมธรรมดาได้ให้ไหม ตัวไหมนี้ให้รังไหมที่เป็นมันเงาซึ่งคุณภาพไม่ค่อยดีนัก ครั่งเป็นสินค้าที่สำคัญของประเทศและมีคุณภาพดีที่สุดที่ผลิตกันทางตะวันออก มีอยู่ ๒ ชนิด สีแดงใช้เป็นสีย้อมผ้า เป็นน้ำมันชักเงาภาชนะ เฟอร์นิเจอร์ และใช้เป็นขี้ผึ้ง เงินเป็นที่นิยมใช้โดยทั่วไปในประเทศนี้

ประชาชนมีร่างกายแข็งแรงบึกบึน แต่พวกผู้หญิงมีจมูกเชิด ทั้งชายและหญิงปกติเปลือยกาย ปกปิดเฉพาะของลับเท่านั้น พวกเขาสวมหมวกสีน้ำเงินประดับด้วยฟันหมูสวมกำไลมือซึ่งแสดงถึงความนิยมที่แท้จริง ทำด้วยหินปะการัง อำพันสีเหลือง และบางทีก็ทำด้วยกระหรือพวกหอยทะเล พวกเขาไม่เคยรู้จักความยากจน ผู้ปกครองที่เข้มงวดและการกดขี่ ทุกคนมีสิทธิ์ในทรัพย์สินของตนและมีภรรยาหลายคน แต่ละคนมีหน้าที่ประจำในบ้านทั้งๆ ที่สัตว์ ๔ เท้าก็มีหลายชนิด เนื้อสุนัขก็ยังเป็นอาหารโปรดของพวกเขา พวกเขาปลูกต้นองุ่นมากมาย และผลองุ่นก็ใช้เพียงแต่ทำเหล้าเท่านั้น พวกเขาผลิตเกลือจากฝาสีเขียวที่ลอยอยู่บนผิวน้ำนึงๆ และได้ผลิตเกลือจากใบไม้ที่เรียกกันว่าต้นมะเดื่อ (Adam's fig) เช่นกัน ใบไม้จะถูกเผาจนกลายเป็นขี้เถ้าซึ่งเค็มจัดเหมือนเกลือ พวกเขามีวิธีกลั่นที่ลึกลับโดยการต้มและกรองหัวของเหลวให้ผ่านลงไปในผ้าใยลินิน พวกเขาทำดินปืนที่มีคุณภาพดีที่สุดซึ่งชาวตะวันออกได้เห็นผล และยอมรับในความสามารถในการประดิษฐ์ของ

ผู้สร้างสรรค์แก่พวกเขา แต่สิ่งที่น่ายินดียิ่งกว่านั้นคือ ประเทศนี้ว่างสงครามมา ๕๐๐ ปี ความลับเรื่องการสร้างสรรค์ได้ล่วงรู้ไปถึงพวกมอญ แล้วตกไปอยู่ในมือพวกจีนซึ่งตบตาว่าเป็นผู้คิดประดิษฐ์ เพราะเป็นที่ทราบกันแน่นอนว่า พวกจีนเป็นชนชาติแรกที่ใช้ดินปืนในสงคราม

ราชอาณาจักรทิเบต (Tipra) ไม่ได้ผลิตสิ่งใดที่เป็นของแปลกสำหรับนักท่องเที่ยวหรือเป็นความต้องการของพ่อค้า เหมืองทองตั้งอยู่ในเมือง แต่ทองคำคุณภาพไม่ค่อยดี และถูกแลกเปลี่ยนกับเงินในประเทศจีน มีไหมจำนวนมากมายแต่คุณภาพไม่ค่อยดีและมักใช้โดยทั่ว ๆ ไปเท่านั้น ประชาชนติดของมึนเมา พวกเขานับด้วยเบี้ยซึ่งมีรูปร่างเป็นหินเล็ก ๆ แทนตัวเลข ประชาชนของอาณาจักรนี้แทบจะไม่ออกเดินทางไปไหนเลย และไม่มีการติดต่อค้าขายกับชนชาติอื่น ๆ ซึ่งรู้จักเขาแต่เพียงชื่อเท่านั้น

ราชอาณาจักรยะไข่แผ่ออกไปกว้างขวางมากตามฝั่งทะเล ซึ่งดูเหมือนกับเชิญชวนให้ชนชาติค้าขายมาติดต่อค้าขายด้วย ภูมิอากาศดี กาฬโรค และโรคติดต่ออื่น ๆ ไม่เป็นที่รู้จัก ที่ราบที่อุดมสมบูรณ์ได้ผลิตสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับชีวิต ชนหลายเผ่าอาศัยอยู่ในหุบเขาที่อุดมสมบูรณ์ซึ่งทำให้มีทุ่งหญ้าสำหรับสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยงทุกชนิด แทบจะไม่พบเห็นม้าเลย ควายถูกนำมาใช้ในงานกสิกรรม ความโกรธของพวกมันสังเกตได้จากดวงตาสีแดง พวกมันจะปล่อยให้บุคคลซึ่งมันปรารถนาจะเข้าทำร้ายผ่านไปอย่างเงียบ ๆ และแล้วจะลอบแทงจากด้านหลังด้วยเขาที่แหลมคม สัตว์เหล่านี้ปกติดุร้าย จะเชื่อฟังแต่เพียงคนเลี้ยงเท่านั้น และจะห้อมล้อมเขาเมื่อได้ยินเสียงคนเลี้ยงเป่าเขาเรียกพวกมัน

ฤดูหนาวเป็นเรื่องพูดยากเพราะว่าเป็นทั้งฤดูฝนและพายุ เริ่มตั้งแต่เดือนเมษายนและสิ้นสุดลงในเดือนตุลาคม ไม่มีฤดูอื่นนอกจากฤดูร้อน ซึ่งในระหว่างนั้นต้นถั่วจำนวนมากมายจะเจริญงอกงามและออกผัก แต่ไม่สามารถปลูกข้าวสาลีหรือข้าวไรน์ได้เลย เมืองหลวงสถานที่ซึ่งมีทำเลดีนั้นมีอาณาเขตขยายออกไปหลายลีกส์ ประชาชนมีจำนวนพอกันกับเมืองใหญ่ที่สุดในยุโรป และมีวัดถึง ๖๐๐ แห่ง ความสวยงามของพระราชวังของพระเจ้าแผ่นดินแสดงว่าทองคำมีมากในประเทศนี้ ท้องพระโรงทองคำมีชื่อตามนั้นเหมือนมันถูกปกคลุมไปด้วยโลหะมีค่าจากหลังคาถึงพื้น ทองแท่งจำนวนร้อย ๆ แท่ง ซึ่งแต่ละแท่งหนักถึง ๔๐ ปอนด์ถูกผึ่งลงบนบัลลังก์ ซึ่งตัวบัลลังก์เป็นทองแท่งหนา นอกจากนั้นมีรูปปั้นขนาดเท่าคนจริงทำด้วยทองอีก ๗ รูป รูปปั้นพวกนี้ข้างในกลวง แต่เนื้อทองหนา ๒ นิ้ว รูปปั้นพวกนี้มีค่ามหาศาล เนื่องจากมีมรกต ทับทิม นิล และเพชร ประดับไว้บนหน้าผาก แขน และเข็มขัดของรูปปั้นที่หาประโยชน์มิได้เหล่านี้ ในห้องนี้อาจจะได้เห็นแท่นสี่เหลี่ยมล้วนทำด้วยทองทั้งสิ้น เหนือแท่นนี้มีโต๊ะ ซึ่งประดับด้วยหินมีค่าตั้งอยู่ พระเจ้าแผ่นดินทรงมีทับทิมเป็นของพระองค์เอง ๒ เม็ด แต่ละเม็ดยาวขนาดนิ้วก้อย และที่ปลายข้างหนึ่งมีขนาดเท่ากับไข่ไก่ ทับทิมนี้เป็นต้นเหตุของการแย่งชิงกันอย่างนองเลือดระหว่างพระเจ้าแผ่นดินอาณาจักรใกล้เคียงทั้งหลาย เนื่องจากความเชื่อที่ผิด ๆ เกี่ยวกับหินเหล่านี้ ที่ว่าผู้เป็นเจ้าของจะสามารถกำหนดดวงชะตาของคนอื่นได้ พระเจ้าแผ่นดินทรงประดับสิ่งเหล่านี้ในวันราชาภิเษกเท่านั้น ประชาชนซึ่งชื่นชมกับของมีค่าประจำประเทศของเขาไม่เข้าใจว่า เหตุใดคนถึงเสี่ยงชีวิตในการแสวงหาสิ่งเหล่านี้

พวกเขาจับอาวุธเพื่อทำสงครามเท่านั้น และไม่เคยค้าขายเลย ทำให้อำนาจทางการค้าตกอยู่ในมือของชาวต่างชาติจากส่วนต่าง ๆ ของโลกเท่านั้น

โดยเฉพาะพวกอิสลาม (Mahomedans) เข้าควบคุมกิจการค้าช้างอย่างกว้างขวาง ซึ่งพวกเขาส่งออกไปขายยังฝั่งโคโรมันเดล โกลคอนดา และเปอร์เซีย ซึ่งพวกเขาได้ซื้อผ้าไหมและเครื่องเทศจากที่นั่นเป็นสินค้าเข้า

สินค้าที่มีมากที่สุดของประเทศนี้ได้แก่ไม้ ตะกั่ว ดีบุก และงาช้าง เป็นสิ่งมีค่าในขณะที่ทำรายได้ให้เพียงเล็กน้อย ตามขนบธรรมเนียมของชนชาตินี้ความสัมพันธ์ทางการค้าถูกสร้างขึ้นเป็นอย่างดี พวกยะไข่มีหน้าผากแบนกว้าง ซึ่งเป็นผลมาจากความนิยมแปลก ๆ มากกว่าที่มันเป็นเองตามธรรมชาติ ลักษณะตามธรรมชาติถูกทำให้เปลี่ยนไปโดยเอาแผ่นแบนวางไปบนหน้าผากของเด็ก ๆ

รูจมูกของพวกเขาใหญ่และกว้าง ติ่งหูยาวมากจนเกือบถึงบ่า เครื่องนุ่งห่มทำด้วยเสื้อผ้าผ่าย ซึ่งคลุมแขนหน้าอกและท้อง การประดับตกแต่งพวกเขาสวมเครื่องประดับมีลักษณะเป็นสายยาว ๆ และสิ่งอื่น ๆ ที่ใช้ประดับเสื้อผ้าซึ่งเมื่อแต่งเต็มที่แล้ว พวกเขามีลักษณะคล้ายก้อนวัตถุมากกว่าคน ผมถูกมัดไปรวมกันอยู่ด้านหลังตามแบบของหญิงชาวฮอลันดา พวกผู้หญิงไม่สวมหมวก มีแต่ผมซึ่งรวบไว้เรียบร้อยด้วยกิ๊บ และแบบการแต่งผมอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง อาหารของพวกเขาไม่น่ารับประทานตามความคิดของพวกยุโรป พวกเขารับประทานหนูและสัตว์เลื้อยคลานทุกชนิด ชอบรับประทานปลาด้วยเหมือนกัน ยิ่งหมักไว้นานจนเหม็นอับยิ่งดี เครื่องดื่มส่วนใหญ่คือน้ำเปล่า หรือของเหลวซึ่งบีบมาจากลำต้นของพืชจำพวกต้นปาล์ม

พวกหญิงสาวบริสุทธิ์จะไม่ได้รับความเคารพนับถือใด ๆ สามีชอบเสี่ยงที่จะเป็นพ่อของเด็กอื่น ๆ มากกว่าที่จะมีภรรยาที่บริสุทธิ์ เป็นกฎของพวกกลาสีเรือชาวฮอลันดาที่จะต้องจ่ายให้ราคาดี ๆ สำหรับบริการของพวกเขาในเรื่องนี้

พระเจ้าแผ่นดินทรงเก็บพระองค์อยู่แต่ในพระราชวัง ทรงใช้ชีวิตที่เกียจคร้านกับพระราชินีและพวกสนมของพระองค์

ทุก ๆ ปีเจ้าเมืองในแต่ละมณฑลทั้ง ๑๒ มณฑล จะเลือกหญิงสาวซึ่งอายุรุ่นเดียวกันในเขตของเขาจำนวน ๑๒ คน และส่งไปตากแดดซึ่งร้อนจัดเพื่อที่จะทำให้เหงื่อออก แล้วพวกหญิงสาวเหล่านั้นจะถูกเช็ดตัวให้แห้งด้วยผ้าลินินอย่างดี ซึ่งส่งมาจากราชสำนักด้วยกลิ่นหอมอาจจะแสดงว่าหญิงสาวเหล่านั้นมีค่าควรที่จะเข้าไปอยู่ในราชสำนัก หญิงสาวที่ถูกปฏิเสธจากพระเจ้าแผ่นดินจะกลายเป็นภรรยาน้อยของพวกข้าราชสำนัก ผู้ซึ่งรับพวกเธอไว้เหมือนเป็นของพระราชทาน อาจจะกล่าวได้ว่า ผู้รักษาความปลอดภัยของพระเจ้าแผ่นดินประกอบด้วยพวกสนมผู้ซึ่งรับการฝึกทางด้านทหารมาเป็นอย่างดี

พระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามที่หรูหราดังต่อไปนี้ “สมเด็จพระจักรพรรดิ แห่งยะไข่ เจ้าแห่งช้างเผือก และทับทิมคู่ รัชทายาทแห่งราชอาณาจักรมอญและพม่า เจ้าเมืองทง ๑๒ แห่งเบงกอล ผู้มีอานาจเหนือกษัตริย์ทั้งหลายผู้น้อมพระเศียรไว้ใต้เบื้องพระบาทของพระองค์”

ศิลปศาสตร์แทบจะไม่เป็นที่รู้จักกันเลย จะเห็นว่าขาดความเจริญในด้านนี้โดยเฉพาะในทางการแพทย์เป็นแต่เพียงการหลอกลวงในทางไสยศาสตร์เท่านั้น ผู้ทำพิธีทางศาสนานี้เป็นที่รู้จักกันว่าเป็นหมอผี (Raulins) ถูกเชิญให้

มาอยู่ข้าง ๆ คนเจ็บ ท่านจะหายใจไปบนตัวคนเจ็บและท่องคาถาที่ลึกลับในลำคอ มีการบูชาด้วยสัตว์ปีก หมู หรือสัตว์ป่าอ้วน ๆ แด่เทพเจ้าทั้ง ๔ ทิศ การบูชานี้ต้องทำซ้ำกันถึง ๔ ครั้ง เพื่อช่วยชีวิตคนเจ็บไว้ แล้วหมอผีจะกินเครื่องบูชาแทนเทพเจ้า

โรคภัยไข้เจ็บที่น่ากลัว การหลอกลวงอย่างยิ่งของพวกเขาคือ การสั่งยาแปลก ๆ โดยยานี้หมอผี ได้รับประโยชน์อย่างใหญ่หลวง ภรรยาลูก ๆ หรือบรรดาญาติพี่น้องของคนเจ็บจะตกแต่งที่บูชาซึ่งบนนั้นเป็นที่วางพระพุทธรูป และวางแท่นนั้นไว้ในห้องซึ่งตกแต่งอย่างดี ภายในห้องนั้นเป็นที่ชุมนุมของพวกพระสงฆ์ และพวกญาติเหมือนกับเป็นการเลี้ยงใหญ่ พวกร่ายรำและเต้นบวงสรวงจะประกอบพิธีกรรมจนหมดกำลัง แล้วผูกเชือกติดกับเพดานแน่น ผู้แสดงก็จะขึ้นไปอยู่บนเชือก และกระโดดให้สูงขึ้นและสูงขึ้นจนกว่าเขาจะเป็นลมสลบไป ซึ่งจะถือว่าเป็นการทรงเจ้า ทุกคนแกล้งอิจฉาในความโชคดีของเขา เมื่อพวกเขาแน่ใจว่า คนทรงกำลังสนุกสนานอย่างใกล้ชิดกับพระเจ้า ผู้ทำพิธีผู้ซึ่งกล่าวอย่างขึงขังในพิธีที่ไร้สาระ จะเจิมคนเจ็บด้วยน้ำมันและน้ำหอม ถ้าปรากฏว่าคนเจ็บตาย พวกเขาจะไม่ยอมรับผิดเลย แต่จะพูดว่า ความตายของคนเจ็บเป็นโองการจากพระผู้เป็นเจ้าซึ่งได้ช่วยคนเจ็บจากความทุกข์ทรมานไปสู่ความสุขบนสวรรค์

ความเข้าใจผิดอย่างใหญ่หลวง ถูกเห็นเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ในประเพณีเกี่ยวกับงานศพ ในขณะที่พวกพระกำลังสวด และศพกำลังถูกเผาเพื่อนและญาติของผู้ตายจะทุบภาชนะทองแดงเพื่อที่จะขับไล่แมวดำ เพราะถ้าโชคไม่ดีมีแมวดำไปถูกร่างของผู้ตาย วิญญาณของผู้ตายจะถูกขับไล่จากที่อยู่

บนสวรรค์ สถานที่ซึ่งเต็มไปด้วยความสุขในทุกสิ่งและจะได้เกิดใหม่ในร่างที่เป็นอมตะ

พระสงฆ์นิกายหนึ่งผู้ซึ่งเชื่อว่าพวกเขามีส่วนร่วมในอำนาจของพระเจ้าจะถูกนิมนต์มาฉันอาหารโดยพวกญาติของผู้ตาย และถ้าปฏิเสธการนิมนต์แสดงว่าวิญญาณของผู้ตายจะถูกโยนไปสู่ขุมนรกที่ลึกที่สุด พวกร้องไห้ถูกจ้างให้มาร้องไห้เสียงดัง ๆ ส่วนผู้ตายซึ่งญาติไม่สามารถที่จะจัดพิธีศพด้วยการเผาได้ จะถูกนำไปที่ริมน้ำและปล่อยให้ล่องลอยไปตามกระแสน้ำ บางครั้งก็กลายเป็นเหยื่อของพวกนกกินปลา ซึ่งทำให้พวกนกเหล่านั้นมีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องอาหารเพิ่มขึ้น และมีมากเป็นทวีคูณจนมีกำลังโจมตีพวกวัควายได้

บางครั้งพวกเขาจะเร่งความตายของเพื่อนและพวกญาติให้เร็วขึ้น เมื่อพวกเขารู้สึกว่าคนเจ็บต้องทรมานด้วยความเจ็บปวดเนื่องจากความชรา หรือโรคภัยไข้เจ็บ การกระทำเช่นนี้ในชนชาติที่เจริญแล้วถือเป็นการฆาตกรรม แต่พวกเขาคิดว่า เป็นการแสดงความสงสาร และมักจะกล่าวว่า เป็นความโหดร้ายที่จะปล่อยให้คนเจ็บเหล่านั้น ได้รับการทรมานอยู่เช่นนั้น ในขณะที่ความสุขของคนเจ็บกำลังคอยอยู่บนสวรรค์ บุคคลเหล่านี้มีความยึดมั่นอย่างยิ่งในการบูชารูปปั้น วัดของพวกเขาสร้างในลักษณะรูปสามเหลี่ยม และเป็นที่ประดิษฐานรูปปั้นชนิดต่าง ๆ พวกเขามีเทพเจ้าประจำบ้านซึ่งรูปปั้นของพระองค์พวกเขาสักลงบนแขน และบ่าด้วยเหล็กเผาไฟ เสียงเห่าของสุนัข เสียงร้องของวัว เสียงหอนของสัตว์ป่า เสียงร้องของนก เป็นที่เชื่อถือว่าเป็นลางบอกเหตุ ซึ่งพระสงฆ์แปลความหมายเพื่อผลประโยชน์ของ

พวกพระสงฆ์ พวกเขาจะจัดงานเลี้ยงฉลองให้แก่ผู้ตายซึ่งความเชื่อของถูกผลักดันให้อยู่ในขอบเขตที่เลวร้ายที่สุด หนึ่งในรูปบูชาจะถูกลากขึ้นรถบรรทุกและมีพระซึ่งอยู่ในชุดขาวมาด้วย ผู้มีศรัทธาแรงกล้าจะทอดตัวเองลงใต้ล้อ และเลือดของพวกเขาจะถูกถือว่าเป็นของบูชาที่น่าพอใจมากที่สุดที่บูชาแด่พระเจ้า คนอื่น ๆ ถูกตรึงแน่นอยู่กับรถด้วยตะขอเหล็กและเต็มไปด้วยเลือด รูปปั้นถูกนำไปวางในวัดสถานที่ซึ่งพวกรูปปั้นกลายเป็นวัตถุบูชาของคนทั่วไป เป็นเรื่องความพอใจของทุกคนซึ่งบนเสื้อผ้าของเขามีหยดเลือดเต็มไปหมด พวกคนบ้าเหล่านี้ ได้รับการสรรเสริญเหมือนเป็นผู้เสียสละ พระสงฆ์มี ๓ ชั้น พระสังฆราชผู้ซึ่งจำวัดอยู่บนเกาะแห่ง Munay มีอำนาจและเป็นที่เคารพบูชาของทุกคน คำสั่งของท่านแทบจะไม่มีใครละเมิดเลย ความเคารพนับถือซึ่งเขาดึงดูดให้ทุกคนเพิ่มความเคารพบูชา พระเจ้าแผ่นดินซึ่งมีอำนาจสูงสุดไม่เคยคัดค้านพระผู้ใหญ่ที่สูงกว่าในงานราชพิธีต่าง ๆ และไม่เคยใช้อำนาจต่อหน้าท่านด้วย พระทั้งหมดถูกปฏิญาณจะรักษาพรหมจรรย์ไปตลอดกาล และถ้าบุคคลใดในพวกท่านทำลายคำสัญญาของความบริสุทธิ์เขาจะถูกเหยียดหยามและขับไล่จากสมณเพศทันที ทั้ง ๆ ที่พวกเขาทั้งหมดเชื่อฟังพระสังฆราชคนเดียวกัน พวกเขาก็ไม่ดำเนินชีวิตในแบบเดียวกันทุกคน บางคนอาศัยอยู่ในบ้านของตัวเอง ซึ่งออกค่าใช้จ่ายเองและไม่เป็นภาระแก่สังคม ห่างจากความวุ่นวายเหนื่อยยากของโลก และความสนุกสนานที่มีโลกียวิสัยที่เลวร้าย พวกเขาไม่ได้รับการเอาใจใส่จากประชาชนและได้สร้างที่อยู่อาศัยอยู่ระหว่างภูเขาหรือไม่ก็อยู่ในทะเลทราย เมื่อพวกเขาจำเป็นต้องปรากฏตัวในที่สาธารณะ เขาจะแสดงความอ่อนโยนด้วยดวงตามอง

ต่ำ แต่การแสดงความอ่อนน้อมเป็นวิธีการฉลาดที่จะดึงดูดความสนใจจากคนอื่น ๆ และพระรูปอื่น ๆ ซึ่งได้รับความสุข และไมตรีจิตมากกว่าได้อาศัยอยู่ในพระราชวังที่สวยงาม ด้วยความเพลิดเพลินอันหาประโยชน์มิได้ด้วยของถวายมากมาย ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินและเจ้าชายได้ถวายแก่พวกเขาอย่างสุรุ่ยสุร่ายเพื่อที่จะได้รับพรจากสวรรค์

การศึกษาของเด็ก ๆ ถูกมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของพวกพระเหล่านี้ ราวกับว่าคนซึ่งมีหน้าที่เพียงอย่างเดียวคือการเป็นนักบวชและถือสันโดษ จะมีความสามารถพิเศษสำหรับให้การศึกษาอบรมแก่นักปกครอง นักรบ ศิลปิน หรือรัฐบุรุษ

มีพวกฤาษีด้วยเหมือนกัน มีความแตกต่างไปจากคนบ้า ซึ่งความน่าเคารพสักการะเป็นเหมือนความขลังอย่างแปลกประหลาดของพวกเขา พระฤาษีมีหลายพวกหลายชั้นเหมือนกับพระสงฆ์ และทั้งหมดตัดขาดจากชีวิตที่แสนสนุกสนานสะดวกสบาย

ทั้ง ๆ ที่ชาวยุโรปมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับราชอาณาจักรอังวะ แต่ก็เป็นความจริงที่ตามชนบทไม่ค่อยเป็นที่รู้จัก ส่วนใหญ่ของพวกที่รู้จักได้อธิบายถึงดินแดนนั้นเป็นทหารหรือไม่ก็เป็นพ่อค้า ซึ่งจุดประสงค์ของเขาเป็นความโลภในทรัพย์สิน มากกว่าความปรารถนา ที่จะให้ข้อสังเกตที่เที่ยง-ธรรมละเอียดลออ นักเดินทางทั้งหลายเห็นด้วยว่าดินที่อุดมสมบูรณ์จะผลิตข้าวและผลไม้ได้มากมาย และมีเหมืองตะกั่ว ทองแดง และเงิน แต่คนพื้นเมืองไม่มีความรู้ความชำนาญเพียงพอที่จะทำงานนี้ ในอังวะเมืองหลวงของราชอาณาจักร มีการค้าขายพวกชะมด ทับทิม และหินมีค่าที่มีคุณภาพดีที่สุด

อย่างมากมาย พวกพื้นเมืองได้รับความสำเร็จเป็นอย่างยิ่งในงานเหมืองเหล่านี้ การค้าขายจะเจริญรุ่งเรืองถ้าบ้านเมืองร่มเย็น การไม่ถูกรบกวนบ่อย ๆ จากสงครามต่าง ๆ นับเป็นสิ่งสำคัญมากในการประกอบการอุตสาหกรรม

ลักษณะของการปกครองประเทศ เป็นแบบทรงไว้ซึ่งอำนาจเด็ดขาดพระเจ้าแผ่นดินผู้ซึ่งเป็นแต่เพียงผู้ดำเนินการในเรื่องกฎหมายในการปกครองได้ถือสิทธิ์ในการออกกฎหมาย และละเมิดกฎหมายตามความพอพระทัยของพระองค์

แต่ละแว่นแคว้นมีผู้แทนที่ราชสำนักซึ่งแว่นแคว้นเหล่านั้นต้องอยู่ภายใต้การคุ้มครองของเขา ผู้แทนนี้มีสิทธิ์แสดงความต้องการของประชาชนพรรคพวกเพื่อนฝูงของเขา และเนื่องจากพระเจ้าแผ่นดินทรงบริหารกิจการบ้านเมืองดี ผู้กดขี่จะถูกนำไปพิพากษาและลงโทษทันที ต่อไปนี้เป็นพระนามเต็มของพระเจ้าแผ่นดิน

สมเด็จพระราชาธิบดีผู้อยู่เหนือมนุษย์ทั้งปวง ผู้เป็นเพื่อนและญาติของเทพเจ้าแห่งพื้นพิภพและสรวงสวรรค์ ผู้ปกป้องรักษาสัตว์ทั้งหลายและจัดระบบต่าง ๆ ของธรรมชาติ ทรงเป็นเชษฐาของพระอาทิตย์ ทรงเป็นพระญาติเรียงพี่เรียงน้องกับพระจันทร์และดวงดาว ทรงเป็นเจ้าแห่งสายน้ำ พระเจ้าช้างเผือกและมหาเศวตฉัตร ๒๔ ชั้น ทรงมีขัตติยมานะสงส่ง พระองค์ทรงรับสั่งให้ป่าวประกาศไปยังกษัตริย์บนพื้นพิภพองค์อื่นๆว่า พระองค์ทรงอำนวยผลาหารให้แก่กษัตริย์เหล่านั้น ราชทูตต่างประเทศต้องนอบน้อมหมอบกราบต่อพระพักตร์เช่นเดียวกับประชาชน และแม้แต่ช้างก็ถูกผึกให้ย่อตัวลงเมื่อพระองค์เสด็จผ่าน

กองทหารไม่ได้ใช้จ่ายจากพระคลังหลวง ผู้ปกครองแต่ละมณฑลมีที่ดินที่แน่นอนในมณฑลของตน ผลผลิตจากที่ดินเหล่านี้นำไปอุทิศเพื่อช่วยเหลือพวกทหารในยามสงบ และในเวลาที่เกิดสงครามผู้ปกครองจะส่งอาวุธ อาหาร และเครื่องนุ่งห่มแก่พวกทหาร พวกนายทหารจะผิดแปลกกว่าคนอื่น ๆ ในแถว คือมีกล้องยาสูบที่หรูหราซึ่งมีลักษณะเป็นข้อต่อที่บอกถึงตำแหน่ง

ราชอาณาจักรเชียงใหม่ (Jangoma) ตั้งอยู่ทางเหนือของประเทศสยาม ไม่เป็นการง่ายที่จะกำหนดขอบเขตของอาณาจักรนี้ให้แน่นอนลงไป เพราะอาณาเขตจะเปลี่ยนแปลงตามสงครามและเหตุการณ์ทางการเมือง

ประเทศถูกปกครองโดยพวกพระซึ่งอำนาจของเขาจะถูกกำหนดขอบเขตโดยกฎหมาย เมื่อประชาชนขนานนามพวกตนว่าคนเสรี "free man" ชื่อซึ่งเชื่อชาติที่ต่ำต้อยอย่างทาสจะไม่มีขึ้นในประเทศนี้เลย มีรายละเอียดเพียงเล็กน้อยที่กล่าวถึงประเทศและประชาชนของประเทศนี้ และเราสามารถทราบเรื่องราวได้จากจดหมายเหตุของจีน และขนบประเพณีของชาวสยามที่สืบต่อกันมา ต่อไปนี้ทั้งหมดเป็นเรื่องที่เราทราบเกี่ยวกับเรื่องนี้ในปัจจุบัน

ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีและเป็นชนชาติที่เข้มแข็ง เนื่องจากความร้อนของแสงแดด พวกเขาแทบจะไม่สวมเครื่องแต่งตัวที่ประกอบด้วยเส้นด้ายบาง ๆ พวกเขาไปไหนมาไหนโดยไม่ใส่หมวกและไม่เคยสวมรองเท้า พวกผู้หญิงมัวเมาอยู่ในกามารมณ์พอ ๆ กับพวกมอญ แต่สวยกว่าและเป็นที่ต้องการอย่างยิ่งสำหรับไปเป็นบาทบริจาริกาของพระเจ้าแผ่นดิน ทั้ง ๆ ที่ผืนดินได้ผลิตสิ่งจำเป็นทุก ๆ สิ่งและแม้แต่ของที่หายากบางอย่าง แต่ก็ไม่สามารถปลูกข้าวโพดให้เป็นผลได้ ก้อนข้าวเป็นอาหารสำคัญของเขาแทนขนมปัง นอกจาก

นี้ความจำเป็นของชีวิตในเมืองได้ผลิตชะมด พริกไทย ผ้าไหม ทอง เงิน ทองแดง และยางไม้ เป็นความจริงตามที่นักท่องเที่ยวส่วนมากกล่าวว่า ส่วนใหญ่ของสินค้าเหล่านี้มาจากจีน แต่จะใช้ต้นทุนน้อยกว่าสำหรับบริษัทที่ตั้งในประเทศสยามซึ่งได้สินค้าเหล่านี้จากเชียงใหม่มากกว่าจากภาคตะวันออกไกล และยิ่งกว่านั้นเพราะชนชาตินี้ไม่เคยสนใจทางการค้าเลย จึงไม่มีความรู้ถึงคุณประโยชน์ของตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

เราทราบเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศนี้น้อยมาก แต่เป็นที่ทราบกันว่า ผีปีศาจมีส่วนสำคัญในเรื่องความเชื่อของประชาชน คนเจ็บจะบนบานกับผีที่จะเซ่นไหว้เครื่องสังเวยมากมาย และถ้ามันยอมรับจะรักษาคนเจ็บให้หาย พวกคนเจ็บจะจัดการฉลองการหายจากโรคภัยด้วยงานเลี้ยงใหญ่ ซึ่งงานนั้นเพื่อนทุกคนและญาติจะนำของขวัญพวกผลไม้มาลุแก่โทษวิญญาณที่ชั่วร้ายซึ่งพวกคนเจ็บถือว่าเป็นผู้สร้างเชื้อโรคทั้งหลาย

พวกเขาเชื่อมากว่าผีปีศาจไม่ชอบฟังดนตรี ดังนั้นพวกเขาจึงพยายามใช้มันเป็นสื่อที่จะขับไล่ผีปีศาจออกจากบ้าน ด้วยสาเหตุนี้ทำให้พวกเขานิมนต์พระมาสวดรอบเตียงของคนเจ็บผู้ซึ่งได้รับการบำรุงน้ำใจ โดยเสียงที่นุ่มนวลของพระสงฆ์ ด้วยความหวังว่าจะหายจากความเจ็บปวดอย่างรวดเร็ว ความตายซึ่งเป็นเหตุแห่งความเศร้าโศกของประชาชนทุกเชื้อชาติสำหรับชนชาตินี้กลายเป็นเหตุการณ์ที่น่ายินดีน่าเฉลิมฉลอง ที่บริเวณงานดูเหมือนว่าจะเป็นที่รวมของความเศร้าโศกสำหรับการจากไปหรืออย่างน้อยที่สุดพวกเขาก็สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงความรู้สึกของพวกเขาในเรื่องนี้ ซากศพถูกหามไปบนแคร่ไม้ไผ่ด้วยคน ๑๖ คน ไปสู่ยังที่เผา พวกเพื่อนและญาติและวงดนตรีติดตาม

มาเป็นขบวน สิ่งของถวายจำนวนมากถูกถวายแก่พระสงฆ์ที่น่าเคารพบูชา ซึ่งเหมือนนกแร้งมีชีวิตอยู่ด้วยซากศพ เมื่อซากศพถูกเผาแล้ว พวกขบวนที่ไปกับศพก็กลับมาบ้าน อีก ๒ วันจะมีงานฉลองใหญ่และเต้นรำ หลังจากนี้แม่หม้ายจะประดับกายด้วยเครื่องประดับที่ได้จากความเศร้าเนื่องในพิธีเผาศพ ทั้งหมดจะคร่ำครวญร้องไห้ดัง ๆ ขณะที่พวกเขาเก็บกระดูกที่เหลือจากเปลวไฟ เพื่อเป็นเครื่องแสดงความเศร้าโศกพวกเขาเพียงแต่ตัดผมเท่านั้น

ลาวซึ่งเป็นประเทศที่มีชื่อว่า ล้านช้างนั้น ที่มาของชื่อเนื่องมาจากสัตว์ชนิดนี้อาศัยอยู่ในป่าของประเทศนั้นมีจำนวนมาก

ภูมิอากาศดีมาก อากาศบริสุทธิ์ ซึ่งเราได้รับฟังจากคำบอกเล่าว่าคนอายุ ๑๐๐ หรือแม้แต่อายุ ๑๒๐ ปี ก็ยังมีสุขภาพแข็งแรง ความเอื้ออำนวยของธรรมชาติเห็นได้ชัดเจนในบริเวณที่ราบ หุบเขาและแม้แต่บริเวณเนินเขา ทางน้ำ ซึ่งไหลมาจากภูเขาได้แจกจ่ายน้ำออกไปเหนือดินแดนในระดับเดียวกัน ไม่มีบึงหรือสระน้ำเน่าเลย ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเป็นเนื้อที่อุดมสมบูรณ์กว่า พวกสัตว์ที่อยู่บนฝั่งนี้ใหญ่และสวยงามกว่า พวกต้นไม้ก็สูงและใหญ่โตมากกว่า ที่นี่ปลูกข้าวได้ดีที่สุดทางตะวันออก ผืนดินซึ่งเป็นนาข้าวจะกลายเป็นที่กักน้ำที่เป็นฟองชนิดหนึ่งหลังฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว และความร้อนจากดวงอาทิตย์จะเปลี่ยนแปลงน้ำนั้นให้เป็นเม็ดเกลือแข็ง ๆ

กำยานและน้ำมันครั่งที่คุณภาพดีที่สุดมีในประเทศนี้ และน้ำมันขัดพื้น (Spainish wax) ทำมาจากน้ำมันครั่งนี้

ทั้ง ๆ ที่งาช้างซึ่งมีคุณภาพดีที่สุดมีเป็นจำนวนมาก พวกเขายังเห็นว่านอแรดเป็นสิ่งมีค่ามากกว่า เพราะมันถูกสมมติให้มีคุณสมบัติให้โชคแก่ผู้เป็นเจ้าของ พวกมีเงินถ้าเกิดร่ำรวยมากขึ้นก็จะทิ้งนอซึ่งมีอยู่เดิม เพื่อที่จะซื้ออันใหม่ซึ่งเป็นที่ร่ำลือว่าขลังมากยิ่งขึ้น และไม่มีสิ่งใดที่มีค่าควรแก่การระวังรักษามากไปกว่าของสิ่งนี้

พวกผึ้งจำนวนมากมายดูดน้ำหวานจากดอกไม้ซึ่งเรียงรายอยู่บนที่ราบผึ้งเหล่านี้ให้น้ำหวานและขี้ผึ้ง เหมืองดีบุก ตะกั่วและเหล็กเป็นทรัพย์สมบัติที่สำคัญยิ่งของประเทศ ทองและเงินมีอยู่ในแม่น้ำซึ่งจะถูกกรองด้วยตาข่ายเหล็ก

ชะมดเป็นสินค้าสำคัญอย่างหนึ่ง แต่ไม่ใช่ของที่เกิดในประเทศนี้ ส่วนประกอบของขี้ปลาวาฬ และน้ำปัสสาวะของสัตว์จำพวกแมว ซึ่งให้กลิ่นหอมที่น่าพอใจได้ถูกนำมาใช้แทน ในบ่าเต็มไปด้วยสัตว์ป่า แต่การกสิกรรมต้องอาศัยควายและวัว แม่น้ำต่าง ๆ เต็มไปด้วยปลา บางตัวใหญ่มากขนาด ๒ คนแทบยกไม่ไหว พวกคนจนมีชีวิตอยู่ด้วยปลาเค็มและข้าว ทั้ง ๆ ที่ไม่มีน้ำเค็มในประเทศ พวกเขาก็ค้นพบทับทิมที่วิเศษยิ่ง อย่างไม่ต้องสงสัยฟองซึ่งแผ่คลุมอยู่เต็มในทุ่งนาหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวไปแล้ว ช่วยขจัดความขาดแคลนเกลือเพื่อที่จะสร้างหินที่มีค่านี้ในส่วนลึกของพื้นดิน

พวกจีนดำเนินการค้าอย่างกว้างขวางกับลาวก่อนที่พวกตาดรุกราน พวกเขาซื้อกำมะหยี่ ไหม สิ่งของต่าง ๆ พรม ขนม้า ผ้าย ทอง เงิน และเครื่องถ้วยชามซึ่งพวกเขานำไปแลกกับงาช้าง ฝ้นและเครื่องยา

ในมณฑลของลาวซึ่งใช้ชื่อเดียวกับราชอาณาจักร มีเหมืองลึกซึ่งทับทิมและมรกตถูกขุดขึ้นมา พระเจ้าแผ่นดินทรงมีมรกตเม็ดใหญ่เท่าผลส้มขนาดธรรมดา

ความสัมพันธ์ทางการค้า ถ้าสร้างขึ้นในประเทศนี้จะเป็นที่เชื่อได้ว่าต้องเป็นผลอย่างแน่นอนด้วยเหตุผลที่ว่า พวกลาวเป็นพวกที่ยุติธรรมและซื่อสัตย์ที่สุดในแหลมอินโดจีน มิใช่ว่าพวกเขามีความต้องการที่จะได้สิ่งแปลก ๆ ที่เกิดในต่างชาติที่พวกเขาสามารถพบเห็นเท่านั้น แต่พวกเขาชอบที่จะถูกรบเร้าอยากได้สำหรับสิ่งเหล่านั้นมากกว่าที่จะพยายามเป็นเจ้าของโดยการนองเลือด พวกเขาควรได้รับคำสรรเสริญอย่างยิ่งในเรื่องความซื่อสัตย์ต่อคำสาบานของพวกเขา การลักขโมยและการฆาตกรรมแทบจะไม่ได้ยินบนถนนสายสำคัญ ๆ ในขณะที่หัวเมืองและหมู่บ้านหลายแห่งต้องรับผิดชอบในเรื่องเหล่านี้โดยพวกนักเดินทางในตำบลใกล้เคียงได้กล่าวหา

คุณความดีของพวกเขามีความชั่วปะปนอยู่ด้วย โดยธรรมชาติพวกเขาขี้เกียจอย่างแก้ไขไม่ได้ พวกเขาทำงานแต่เมื่อถูกบังคับให้ทำอย่างเต็มที่ พวกเขาไม่ชอบงานหนักและไม่มีความเพียรพยายาม พวกเขาไม่มีความตั้งใจแน่วแน่เป็นระยะเวลานานต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และไม่เคยพิถีพิถันสิ่งใด ๆ มากไปกว่าอย่างผิวเผิน พูดคลองตามความต้องการกับเพศตรงข้าม พวกเขาดูเหมือนจะมีชีวิตอยู่แต่เพียงเพื่อการสืบพันธุ์เท่านั้น

เสน่ห์และเวทย์มนต์เป็นต้นเหตุแห่งอาชญากรรมและความเชื่อในเรื่องผีปีศาจ แต่เป็นความอ่อนแอของจิตใจของพวกทางตะวันออก ที่ไม่เคยอาสาในงานสำคัญ ๆ ก่อนที่จะมีการปรึกษาและใช้จ่ายด้วยเงินจำนวนมาก เพื่อการ

ดำเนินงานที่มีแต่ความหลอกลวงเหลวไหลของพวกเขา ความบริสุทธิ์ของอากาศมักจะช่วยทำให้ประชาชนมีชีวิตยืนยาว และทั้งที่ประเทศก็ไม่กว้างใหญ่มากนัก กองทัพซึ่งมีนักรบจำนวน ๕ แสนคน สามารถที่จะรวบรวมได้โดยง่ายและไม่เป็นการยากที่จะรวบรวมกองทัพใหญ่จากคนที่มีอายุยืนยาว ทุกคนสุขภาพดีและแข็งแรง ประชาชนรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบาน้อยมากกว่าประเทศทางตะวันออกอื่นๆ พวกเขารับประทานอาหารวันละ ๔ มื้อ ข้าวปลาและเนื้อควายเป็นอาหารหลักของพวกเขา พวกเขาไม่ค่อยรับประทานเนื้อลูกวัวเนื้อวัวหรือไก่ นกถูกย่างทั้งยังไม่ได้ถอนขนซึ่งทำให้เนื้อไม่น่ารับประทาน

ตามกฎแล้วพระเจ้าแผ่นดินและเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่มีมเหสีและภรรยาได้เพียง ๑ คน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากเหตุผลในการประหยัดทางเศรษฐกิจ พวกเขาปรารถนาที่จะแสดงให้เห็นว่า พวกเขามีงานยุ่งเกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองจนไม่มีเวลาเป็นของตัวเองเลย

อย่างไรก็ตามพวกเขาก็ยังมีพวกสนมจำนวนมากซึ่งมีไว้สำหรับคอยรับใช้พระมเหสี การแต่งงานเป็นหลักของชีวิต แต่การหย่าร้างเป็นเรื่องธรรมดามากซึ่งทำให้การแต่งงานเป็นเพียงเรื่องคิดฝันที่ผ่านไป เมื่อพวกผู้หญิงถูกลงโทษในการผิดประเวณี สามีสามารถที่จะลงโทษอย่างไรก็ได้ตามที่เขาคิดว่าเหมาะสม

งานศพเป็นโอกาสของการฉลองมากกว่าความเศร้าโศก พวกพระได้รับบริจาคมากและได้รับของถวายดีๆ พวกที่ไปในงานพากันร้องไห้แสดงความเศร้าโศก และเดินสวดตามศพเมื่อเวลานำไปฝัง เพื่อชี้ทางไปสู่สวรรค์แก่วิญญาณของผู้ตาย ในหลุมฝังศพมีเงินถูกจัดวางไว้ สันนิษฐานว่า พวกพระในฐานะเป็นเจ้าของหลุมศพได้ฝังทรัพย์สมบัติไว้โดยไม่ทราบว่าจะมีการหมุนเวียน

มาอีกครั้งหนึ่งหรือไม่ เป็นที่น่าสังเกตว่า การค้าของประเทศนี้ต้องได้รับความยุ่งยากจากสงครามต่าง ๆ ในสมัยโบราณ ผลิตผลของประเทศถูกส่งไปยังประเทศสยามแต่เมื่อมีการรุกรานจากพวกพม่า ผลิตผลจึงถูกกันไปยังพะโค ความเกลียดชังอันเนื่องมาจากสภาพของการเป็นศัตรูกันโดยตลอด ระหว่างชนชาติทั้งสองทำให้เปลี่ยนเส้นทางการค้าไปยังประเทศกัมพูชา ซึ่งพวกลาวพบตลาดที่เหมาะสำหรับยาง แลคเกอร์ และสินค้าสำคัญอื่น ๆ

ชนชาติที่โง่เขลานี้อวดว่าเป็นผู้สอนพวกสยามให้เขียนหนังสือบนใบลาน ภาษาและตัวอักษรคล้ายคลึงกัน แต่พวกลาวไม่สามารถออกเสียงตัวอักษร ร และ ล เป็นที่กล่าวกันว่าเป็นเรื่องที่เป็นมาแต่โบราณ ความนิยมในเรื่องความเคารพนับถือไม่ถูกรวมกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ พวกเขาไม่มีวัดแต่นับถือพระผู้สร้างผู้ซึ่งปกครองโลก และพระองค์ทรงพอพระทัยในการกระทำความดี และไม่ทรงนิยมการบูชาบวงสรวง การประกอบพิธีต่าง ๆ พวกเขาเชื่อว่าหลังจากเวลาที่ล่วงเลยไปหลายศตวรรษแล้ว โลกจะถูกสร้างขึ้นใหม่ การกำหนดระยะเวลาของปีถูกนำมาใช้โดยเกือบทุกชาติในสมัยโบราณ

ความสัมพันธ์ทางการค้ากับพวกจีน ได้เปลี่ยนแปลงความเชื่อแบบดั้งเดิมนี้

พวกเขามีพระสงฆ์ผู้ซึ่งกลายเป็นผู้แทนของประชาชน และเป็นผู้ซึ่งพยายามที่จะหลีกเลี่ยงต่อการขัดแย้งใด ๆ จึงได้ประดิษฐ์หนังสือเขียนด้วยตัวอักษรต่างชาติขึ้น เมื่อการสอนของพวกเขาไม่เป็นที่เข้าใจ พวกเขาก็จะถือเป็นเรื่องลึกลับอย่างยิ่งและเป็นที่เคารพอย่างสูง และไม่เป็นเรื่องยากสำหรับพวกหลอกลวงที่ฉลาดแกมโกงเหล่านี้ ที่จะให้เหตุผลถึงต้นกำเนิดของสวรรค์

ต่อสมมติฐานตามหลักศาสนานักปราชญ์ของพวกเขาแบ่งออกเป็น ๓ ชั้นด้วยกัน บางพวกสั่งสอนถึงกำเนิดของโลกและพระเจ้า แต่พวกเขายึดหลักในเรื่องนิยายและเรื่องหลอกลวงอื่น ๆ ส่วนพวกซึ่งเป็นผู้ศึกษาสำเร็จแล้วจะช่วยให้รอดพ้นอุปสรรคทั้งหมดและสภาพการณ์ขัดแย้งต่าง ๆ ด้วย

ลัทธิใหม่ประกาศความเป็นอมตะของสวรรค์และอีก ๑๖ โลก ซึ่งในชั้นสูงสุดของสวรรค์ผู้ที่โชคดีจะได้รับความสุขตลอดกาล ไม่มีความทุกข์เลย โลกเหล่านี้ย่อมจะถูกทำลายไป และพวกเขาได้คำนวณเวลา การล้างโลกใหม่ต้องใช้เวลา ๑๘,๐๐๐ ปีของโลกที่เป็นอยู่ในเวลานี้ พวกเขายอมรับว่ามีนรก แต่พวกพระสงฆ์ไม่เคยอ้างถึงการทรมานที่เตรียมไว้สำหรับพวกคนชั่ว อย่างน้อยที่สุดพวกเขาควรจะขู่พวกที่จิตใจอ่อน พวกที่ชอบมีชู้ต้องถูกลงโทษต่อการกระทำผิดในโลกหน้าโดยความเป็นธรรม แต่เมื่อลัทธินี้ไม่ค่อยเป็นที่นิยมของพวกผู้หญิง พวกเธอถูกบอกว่าผู้ที่เลื่อมใสในพระศาสนาจะถูกเปลี่ยนเป็นชายรางวัลอย่างเดียวกับที่สัญญาว่าจะให้แก่คนทั้งปวง ผู้บริจาคทรัพย์สมบัติตามจุดมุ่งหมายทางศาสนา โดยรับรองว่าผู้บริจาคจะมีผู้หญิงได้มากมายเท่ากับจำนวนทรัพย์สมบัติที่พวกเขาได้นำติดตัวไปในสวรรค์จะสามารถซื้อเอาได้

พวกพระสงฆ์ได้สาบานที่จะยึดถือพรหมจรรย์ ได้ปลอบใจพวกเขาด้วยความเชื่อที่ว่า หลังจากที่สิ้นชีวิตไปแล้ว พวกเขาจะมีอำนาจสร้างผู้หญิงจำนวนมาก ด้วยผู้หญิงเหล่านี้พวกเขาอาจจะทำอะไรก็ได้ตามความต้องการ พวกเขายึดมั่นในพรหมจรรย์ตลอดชีวิต ด้วยความคิดของคนโลภที่ไม่รู้จักอิ่ม สนับสนุนความปรารถนาที่ชั่วร้ายในโลกหน้า ซึ่งถูกเห็นเป็นคุณความดีในสวรรค์และถูกคิดว่าเป็นความชั่วบนโลกมนุษย์ วัดของพวกเขาเป็น

โรงเรียนของพวกเสพสุรามึนเมา หรือเป็นที่อยู่อาศัยของพวกชนชั้นต่ำที่สุด อวดคุณความดีด้วยความสง่าผ่าเผยของที่ทำงาน พวกเขาบังคับให้ทุกคนเคารพนับถือตาม ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้นที่จะทรงสามารถปฏิเสธการยอมรับโดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวเพื่อหลีกเลี่ยงอันตราย

ห้องของพวกเขาแยกออกเป็นห้องๆ ซึ่งห้องของเจ้าอาวาสถูกจัดไว้เป็นพิเศษโดยเฉพาะ ทอง ไหม และสิ่งสวยงามหรูหราทั้งหลายปรากฏอยู่โดยทั่วไป เจ้าอาวาสที่นั่งอยู่บนบัลลังก์ที่แวววาวได้รับการบูชาจากพวกลูก-ศิษย์ของท่านและจากประชาชนทั่วไปที่เลื่อมใส

ข้าพเจ้าจะไม่เล่าถึงการดำเนินชีวิตของพวกเขาโดยละเอียด เพราะข้าพเจ้าจะถูกบังคับให้เล่าซ้ำถึงสิ่งที่ข้าพเจ้าได้พบเห็นเกี่ยวกับพวกพระสงฆ์ แต่ข้าพเจ้าควรจะกล่าวถึงขนบธรรมเนียมที่สำคัญ ซึ่งดูเหมือนจะเป็นเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็นของบุคคลผู้ซึ่งยังคงยืนยันว่า ศาสนาคริสต์นิกายดั้งเดิมถูกสร้างขึ้นมาท่ามกลางประชาชนเหล่านี้

ในวันที่ ๑๔ ของทุกๆ เดือน พวกเขาถูกบังคับให้มารวมกันเพื่อสารภาพบาปต่างๆ ของพวกเขา คำสาบานอย่างอ่อนน้อมก็เป็นการเพียงพอที่จะได้รับการให้อภัย และเนื่องด้วยการทรมานตนเองเพื่อล้างความผิดไม่รู้สึกเจ็บปวด จึงมีคนทำผิดกันบ่อย พวกเขามักใช้น้ำศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเก็บไว้เสมอ พวกเขาคิดว่าเป็นของขลังที่สุด วิเศษที่สุดที่สามารถขจัดโรคที่ร้ายแรงที่สุดได้

พวกพระคิดว่ามันเป็นสินค้า ได้แลกเปลี่ยนน้ำศักดิ์สิทธิ์นี้กับสุราชั้นดีที่บูชาถูกประดับประดาด้วยดอกไม้และแวววาวไปด้วยคบไฟ พวกเขาใช้วิธีสวดมนต์ชักลูกประคำเหมือนกัน ลูกปัดของสายประคำมักจะทำด้วยเพชรหรือ

พลอยต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนช่วยความโง่ของบุคคลผู้ซึ่งไม่สามารถที่จะอ่านบทสวดและเพลงสวดของพวกเขาได้ พวกเขายังคงจัดงานฉลองครบรอบ ๕๐ ปี (an Easter and a Jubilee) ระหว่างโอกาสที่สำคัญนี้งานทุกอย่างหยุดหมดและในช่วงระยะเวลาแห่งการพักผ่อนจะเลิกเสพของมึนเมาด้วย

พระนักเทศน์ขึ้นไปบนธรรมาสน์ เพื่อจะประกาศหลักที่นำไปสู่ความบริสุทธิ์และกฎของธรรมชาติ ซึ่งอย่างไรก็ตามมักจะถูกทำลายโดยคนส่วนมาก ผู้ที่ร่ำรวยยอมสละ แต่พวกพระสงฆ์ที่โลภยอมให้พวกเขาเพียงระยะที่กำหนด และเมื่อสิ้นอายุขัยก็มีความต้องการอย่างยิ่งที่จะบรรลุถึงความมั่งคั่งไปตลอดกาล สมบัติถูกใช้จ่ายไปจำนวนมากมายแก่ผู้หลอกลวงเหล่านี้ ผู้ซึ่งยินยอมรับกรรมต่อความผิดที่ได้กระทำไปแล้วของพวกเขา

พระอรัญวาสีจำวัดอยู่ตามถ้ำมืด ๆ ในป่าลึก ในสถานที่แห่งนั้น การสละไปโดยลำพังจากกลุ่มชนใหญ่ซึ่งอยู่ล้อมรอบพวกเขาเพื่อขจัดอุปนิสัยที่เต็มไปด้วยตัณหา อย่างไรก็ตามเป็นการแสดงว่าไม่มีผู้โศกเศร้าซึ่งท้อถอยกับชีวิตในการที่ต้องฝังตัวเองอยู่ในที่อาศัยที่ลึกลับเช่นนี้ และสละตัวเองแก่คำสวดมนต์และการเข้าญาณ การมีชีวิตอยู่ด้วยการบำเพ็ญทุกกิริยาเป็นเรื่องง่ายมากในภูมิภาคแถบร้อนสถานที่ซึ่งความเกียจคร้านถูกมองเท่ากับเป็นเครื่องทำลายสิ่งต่าง ๆ ความลึกลับของพวกเขามีการค้นคว้าได้ผลอย่างยิ่งในการค้นพบเล่ห์กลต่าง ๆ โดยเล่ห์กลนี้พวกเขาบังคับให้ประชาชนเชื่ออย่างงมงายได้ พิธีกรรมที่ลึกลับทั้งหมด ดูเหมือนนำแบบอย่าง หรือมีกำเนิดมาจากลัทธิ พีธาโกรัส (Pythagoras) หรือพวกพระของอียิปต์ (Priests of Egypt) อันมีเวท-มนต์เป็นรากฐานของลัทธิเหล่านี้ และการดำเนินตามวิธีเหล่านั้นจะเห็นได้

ในอักษรของอพูเลียส์ แลมบลิคัส (Apuliers lamblichus) และพอเพอรี่ (Porphery)

ราชอาณาจักรกัมพูชาเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเพียงไม่กี่คน ซึ่งแวะไปยังประเทศนี้ชั่วระยะเวลาไม่นาน จึงให้รายละเอียดน้อยมากแก่เรา เป็นที่หวังกันว่าพวกสอนศาสนาผู้ซึ่งได้ก่อสร้างอาณานิคมที่นั่นจะให้เรื่องราวแก่เราเท่าที่จะเป็นประโยชน์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความระมัดระวังในเรื่องศีลธรรมของพวกเขาดึงดูดความสนใจมาก ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อเรามากกว่าที่จะเป็นแต่เพียงการประดับหรือเสริมแต่ง

เป็นที่ทราบกันว่าประเทศนี้มีเทือกเขาเป็นปราการ มีน้ำอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำสายใหญ่ไหลผ่านประเทศ เนื่องจากที่ตั้งอยู่ในแถบร้อน จึงทำให้อากาศร้อนและเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความร้อนอันแรงกล้า ประชาชนจึงอาศัยอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำหรือบริเวณทะเลสาบเท่านั้น พวกนักเดินทางต้องได้รับความรำคาญเป็นอันมากจากการคุกคามของพวกแมลง

ประเทศนี้ เป็นประเทศหนึ่งที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดทางแถบอินดีส มีนาข้าวอุดมสมบูรณ์และเก็บเกี่ยวได้ผลดี พืชผักมีคุณภาพดี และน้ำมันมีราคาสูง ชาวเรือของทุก ๆ ชาติขึ้นบกที่นี่เพื่อตุนเสบียงไว้ นอกจากสินค้าที่สำคัญเหล่านี้ ยังผลิตน้ำตาลและครามซึ่งมีคุณภาพดี ซึ่งเป็นแบบอย่างของอุตสาหกรรมพื้นบ้าน ประเทศเต็มไปด้วยป่าไม้และสวนผลไม้อุดมสมบูรณ์ ไม้ฝาง ไม้จันทน์ และไม้อื่น ๆ ขึ้นอยู่ในป่า เครื่องยาทุกชนิด ฝิ่น และการบูร ผลิตขึ้นมากมาย ผลึกที่แปลกตาและสุกใสจำนวนมากมายในหิน ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์นี้มีหินเขียวหนุมาน พลอยต่าง ๆ บุษราคัม หิน

โมรา หินชนิดหนึ่งสีเขียวแก่มีจุดแดง ๆ และหินมีค่าอื่น ๆ ไหมดิบ และงาช้างราคาถูกมาก วัวหนึ่งตัวหนัก ๕๐๐ ปอนด์ ราคาเพียง ๑ ดราวน์เท่านั้น และข้าว ๑๕๐ ปอนด์จะซื้อได้ในราคา ๘ โซล (sols) ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะล่าช้างได้ เสือและสิงโตพบมากที่สุดในป่ามากพอกับสัตว์ป่าทั้งหลาย ซึ่งปรากฏว่ามีชุกชุมอยู่แต่เพียงในป่าอัฟริกาเท่านั้น

ฝั่งทะเลซึ่งยาว ๑๔๐ ลีกส์ มีที่ที่สามารถทอดสมอเรืออย่างปลอดภัยเพียง ๕–๖ แห่งเท่านั้น ท่าเรือที่ควรรู้จักมากที่สุดอยู่ตรงข้ามกับฝั่งทะเลของสยาม และมีการติดต่อค้าขายครั่ง ยางไม้ และงาช้างกันแพร่หลาย ท่าเรือบันทายมาศ (Pontameas) จะดึงดูดเรือต่างชาติจำนวนมาก แต่การค้าตกต่ำลงมากตั้งแต่ถูกพวกสยามทำลายลงเมื่อปี ค.ศ. ๑๗๑๗ ส่วนท่าเรืออื่น ๆ ก็เป็นที่รู้จักกันบ้างเล็กน้อย ในทะเลที่อยู่ระหว่างอาณาจักรนี้กับราชอาณาจักรสยาม มีเกาะต่าง ๆ อยู่เรียงรายเต็มไปหมดซึ่งเป็นอันตรายต่อการเดินเรือ เกาะใหญ่ที่สุด ๒ เกาะทั้ง ๆ ที่อุดมสมบูรณ์ แต่ไม่มีประโยชน์อันใดเพราะพวกโจรสลัดซึ่งมีอยู่โดยทั่วไปในท้องทะเลแถบนี้ได้เข้ายึดครองผลิตผลและอุตสาหกรรมของพลเมือง เป็นการง่ายที่จะก่อตั้งสถานีการค้าที่สำคัญในเกาะควาดรอล (Quadrol island) ซึ่งมีท่าเรือที่เป็นทรายตามธรรมชาติหลายแห่ง มีหมู่เกาะ ๘ เกาะที่มีชื่อเสียงว่ามีที่จอดเรือดี ๆ เกาะคอนดอร์ (Pulo condor) เป็นเพียงหนึ่งในหมู่เกาะเหล่านี้ที่มีคนอยู่ เกาะนี้พวกฝรั่งเศสให้สมญาว่าเกาะแห่งออร์ลีนส์ (Island of Orleans) มีความยาวประมาณ ๓ ลีกส์ กว้าง ๑½ ลีกส์

ท่าเรือกว้างขวางและสะดวกในการจอดเรือ ทะเลเต็มไปด้วยปลาและเต่านานาชนิด พวกหอยและน้ำมันหอยเป็นสินค้าสำคัญ เป็นดินแดนแห่งลิงและจิ้งจกซึ่งเป็นสัตว์ที่น่าเกลียดและมีผิวหนังเป็นเกล็ดปุปะ ถ้ามันกัดมีอันตรายถึงตาย สัตว์อื่นๆ มีอุ้งเท้าและหางซึ่งยาว ๗–๘ ฟุต เป็นรูปสามเหลี่ยม เนื้อสัตว์พวกนี้รับประทานอร่อย กระรอกบินได้และหนูมีหูลักษณะเหมือนคนมีอยู่ในดินแดนแถบนี้ ต้นไม้ส่วนใหญ่เป็นพวกที่มียาง ต้นไม้จำพวกหนึ่งที่ให้ยางมีเปลือกไม้และใบเหมือนกับต้นเกาลัด เขาดูดยางโดยการกรีดที่ลำต้นและใช้ความร้อนลน มีต้นผลไม้ป่ามากมายซึ่งออกผลเต็มต้นน่ารับประทาน แต่ไม่มีรสชาดและมักจะเป็นพิษ นักพฤกษศาสตร์สามารถรวบรวมพวกพืชและดอกไม้ที่ไม่เป็นที่รู้จักในภูมิอากาศอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

มีเพียงหมู่บ้านเดียวซึ่งมีคนอาศัยอยู่ประมาณ ๔๐๐ คน บ่อยครั้งที่มันถูกทิ้งรกร้างเมื่อประชาชนพากันอพยพจากที่พักอาศัยไปยังแห่งอื่นซึ่งพวกเขาพึงพอใจ พวกโคชินจีนได้ส่งพวกคริสตังมายังเกาะนี้ ซึ่งยึดครองโดยชาวอังกฤษผู้ได้สร้างสถานีการค้าขึ้นในปี ๑๗๐๒ ผู้สำเร็จราชการได้ว่าจ้างทหารรับจ้างชาวมักกะสันและได้ทำสัญญาที่จะสิ้นสุดการจ้างพวกเขาหลังจาก ๓ ปี เขาไม่รักษาข้อตกลงและได้กักทหารรับจ้างไว้เป็นกำลังที่จะสร้างอาณานิคมต่อไป ความแตกร้าวและความไม่ไว้ใจกันควรจะทำให้เขาเบื่อหน่าย แต่เขาลืมว่าการกระทำของเขาอาจจะเป็นต้นเหตุในเรื่องการหลอกลวงครั้งนี้ ด้วยผลของการหลอกลวงเหล่านี้ทหารรับจ้างที่เป็นผู้ที่รักษาสัญญาอย่างเคร่งครัดจึงคิดว่า พวกเขามีสิทธิ์ที่จะแก้แค้น ดังนั้นพวกอังกฤษทั้งหมดจึงถูกฆ่าในคืนเดียวกันนั้น

ราชอาณาจักรกัมพูชา มีพวกโปรตุเกส ญี่ปุ่น ชวา โคชินจีน และพวกมาเลย์อาศัยอยู่ พวกเขาบางคนผ่านมาเพื่อค้าขาย แต่บางคนได้กลายมาเป็นพลเมือง พวกโปรตุเกสไม่มีพระ ศาสนาของพวกเขาเป็นการผสมระหว่างลัทธิบูชารูปเคารพและศาสนาคริสต์ พวกเขาอยู่ได้ด้วยเงินพระราชทานจำนวนเล็กน้อยจากพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งรวมทั้งการหารายได้และการแสวงหาลักษณะการดำเนินชีวิตของพวกเขา พวกผู้ชายทำการก่อสร้างดี พวกผู้หญิงหมดจดสวยงามมาก และไม่รู้จักการถ่อมตัวซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง อาจจะเนื่องมาจากความงามของลักษณะภายนอกส่วนตัวของพวกเธอ ประชาชนเหล่านี้ไม่เคยเสี่ยงกับอันตรายในท้องทะเลเพื่อที่จะกอบโกยทรัพย์สมบัติ แต่พวกเขาได้เห็นเรือของทุกชาติเข้ามาในท่าเรือเพื่อซื้อสินค้าพื้นเมือง ซึ่งมีอยู่อุดมสมบูรณ์ พวกเขาขุดทองได้จำนวนมากและมีการผลิตผ้าที่มีคุณภาพดีเท่ากับของพวกฮอลันดา ความชำนาญของพวกเขาในเรื่องการเย็บปักถักร้อยเป็นที่ทราบกันเป็นอย่างดี พวกฮอลันดาเคยมีสถานีการค้าและพวกเขาได้คาดคะเนว่าสินค้าออกจำพวกครั่ง ถั่ว หนังกวาง วัวและควาย ซึ่งส่งไปยังประเทศญี่ปุ่นจะได้รับผลกำไรตั้งแต่ ๔๐–๗๐% แต่พวกโปรตุเกสซึ่งอิจฉาในอำนาจของพวกฮอลันดาจะขัดขวาง เรื่องยุ่งยากต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดจลาจลขึ้นในบ้านเมือง เป็นผลให้พวกเขาต้องเสียผลประโยชน์ทั้งหมด ซึ่งพวกเขาหวังที่จะได้รับ ด้วยเหตุผลเหล่านี้ชาวยุโรปชาติอื่นจึงไม่ต้องการที่จะก่อตั้งสถานีการค้าขึ้นในแถบนี้

ศาสนามีลักษณะคล้ายคลึงกับศาสนาของประเทศสยาม พวกเขายอมรับนับถือว่ามีที่พักอันสุขสำราญสำหรับวิญญาณของผู้ตาย ในสวรรค์บางชั้น

พวกเขาจะได้รับการปรนเปรอด้วยอาหารอันโอชะเครื่องดื่มที่ดีที่สุด และเนื้อที่นุ่มและอร่อยที่สุด และด้วยความรู้สึกซึ่งถูกทำให้รื่นเริงเบิกบาน พวกผู้หญิงจะสาวและสวยเสมอ บำเรอความรักใคร่กันอย่างที่พวกเขาพอใจ

มีสวรรค์โดยเฉพาะอีกแห่งหนึ่งที่เก็บไว้สำหรับพวกพระที่ถือสันโดษซึ่งปลีกตัวไปจากทางโลก ความสุขของพวกเขาเกิดขึ้นจากการไม่มีสิ่งใดผูกพันเป็นเรื่องเสียหายซึ่งพวกเกียจคร้านเห็นว่าเป็นความสุขที่สุด เทพเจ้าทั้งหลายสถิตย์อยู่ในสวรรค์ชั้นสูงสุด บุคคลที่มีสิทธิพิเศษผู้ซึ่งดำเนินชีวิตตามคุณความดีมีส่วนในความสุขของพวกเขา พวกเขายอมรับให้มีขุมนรก ๑๓ ขุม สำหรับคนชั่วจะได้ถกพิจารณาโทษตามความร้ายแรงในการกระทำผิด

พระสงฆ์มีจำนวนมากมายและแบ่งออกเป็นหลายชั้นด้วยกัน ชั้นที่หนึ่งอยู่ในฐานะสูงเทียบเท่าพระเจ้าแผ่นดิน ชั้นที่สองถือตัวเองตามฐานะและตามความเชื่อโดยทั่ว ๆ ไปมีว่า พวกเขามีส่วนร่วมในความดีของพระเป็นเจ้า พวกนี้จะได้รับความเคารพนับถืออย่างลึกซึ้ง แม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นพวกที่มีชาติกำเหนิดต่ำที่สุดก็ตาม หัวหน้าของพวกเขาเป็นที่รู้กันในฐานะพระสังฆราช และในแถบที่บางแห่งเขามีอำนาจสงสุด

มีตำแหน่งขุนนางสำคัญอยู่ ๒ ตำแหน่งคือ ผู้ปกครองเมืองและมณฑล เสนาบดีและตุลาการมาจากตำแหน่งชั้นที่หนึ่ง และได้รับการแต่งตั้งด้วยการพระราชทานหีบหมากพลูทองคำ พวกขุนนางตำแหน่งชั้นที่สองได้รับพระราช-ทานหีบเงิน

พระเจ้าแผ่นดินทรงมีอำนาจสิทธิ์ขาด พระองค์ทรงสามารถแบ่งปันสินค้าของประชาชน หรือแม้ว่าของพวกทาสตามพระราชประสงค์ พวกลูกหลานไม่มีสิทธิ์ที่จะรับมรดก สิ่งใดก็ตามที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานถือว่าเป็นการโปรดปรานเป็นส่วนตัว ทั้งที่ราชอาณาจักรนี้ใหญ่โตมากแต่กองทัพมีทหารไม่ถึง ๓๐,๐๐๐ คนในสนามรบ พระเจ้าแผ่นดินผู้น่าสงสารผู้นี้มีความหยิ่งและความหรูหรามากเท่าๆ กับผู้ปกครองที่ยิ่งใหญ่ที่สุดทั้งหลายในเอเชีย และด้วยความคิดของความยิ่งใหญ่ที่เพ้อฝันนี้ ทำให้พระองค์อวดดีกับพวกต่างชาติบ่อยครั้ง

ประเทศจามปามีฝั่งทะเลสั้นมีอ่าวและท่าเรือที่กว้างขวางหลายแห่ง พวกนักเดินทางไม่เคยผ่านเข้าไปภายในประเทศ ไม่มีเมืองใดเป็นที่รู้จักนอกจากเมืองเฟอเนอรี่ (Feneri) ซึ่งเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน ก่อนที่ประเทศจะตกอยู่ภายใต้การปกครองของพวกโคชินจีน ผู้ซึ่งแยกตัวออกมาจากความกดขี่ของพวกตาด และได้รับการต้อนรับโดยประชาชนซึ่งกลายเป็นผู้ปกครองพวกเขา อาวุธของพวกเขาได้แก่บีนคาบศิลา ทวนและดาบ พวกเขาใช้อาวุธเหล่านี้ด้วยความชำนาญอย่างมาก พวกเขาเป็นคนสุภาพอ่อนโยนและน่ารักเป็นพิเศษกับชาวต่างชาติ เคารพกฎหมายเป็นอย่างยิ่ง นับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงประชาชนชั้นต่ำสุด กฎเกณฑ์ของพวกเขาเคร่งครัดจริงจังและความผิดเพียงเล็กน้อยที่สุดก็จะถูกลงโทษ ประชาชนไม่ได้รับอนุญาตให้เป็นเจ้าของเงิน และถ้าใครละเมิดจะถูกลงโทษอย่างหนัก ทองนับเป็นสินค้ามีค่า เหรียญทองแดงเป็นแต่เพียงเงินตราที่ใช้แลกเปลี่ยนกันในการซื้อ ทุกคนมีเสรีภาพในการค้าขาย ใครก็ตามที่โชคร้ายในการซื้อขายกับสำนัก

งานหนึ่ง ในไม่ช้าจะสามารถได้กลับคืนมาได้โดยการบังคับซึ่งไม่มีการลงโทษใดๆ เป็นการกู้ฐานะ ยิ่งไปกว่านั้นต้องไม่ขู่บุคคลที่เป็นเจ้าพนักงานควบคุมคลังสินค้า กฎหมายให้อิสรภาพในการเคารพศาสนา แต่คนส่วนมากนับถืออิสลามหรือไม่ก็นับถือลัทธิขงฟูจื้อ มีการนับถือเทวรูปด้วยเหมือนกัน บางพวกบูชาสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์ชั้นต่ำที่สุด ในขณะที่คนอื่นๆ บูชาพระอาทิตย์และพระจันทร์ว่าเป็นผู้สร้างอำนาจต่างๆ

ศาสนาอิสลามของประเทศนี้ ไม่ปฏิบัติตามคัมภีร์กุรอ่านอย่างเคร่งครัดนัก พวกเขารับประทานเนื้อหมูและเป็นเจ้าของบ้านที่ดีมาก ซึ่งพวกเขาไม่มีความละอายในการที่จะขายภรรยาของเขาให้แก่พวกแขก อย่างไรก็ตามมีข้อยกเว้น ในกรณีภรรยาหลวงผู้ซึ่งพวกเขาไม่สามารถปฏิเสธได้เว้นแต่เธอจะถูกลงโทษว่ากระทำผิดประเวณี

ชาวจีนมาค้าขายอย่างสม่ำเสมอ สินค้าได้แก่ใบชา เครื่องถ้วยชาม ไหม และสินค้าต่างๆ ซึ่งนำมาแลกเปลี่ยนกับไม้หอมและทองซึ่งมีคุณภาพดีกว่าของที่พบในประเทศจีน ไม่มีประเทศไหนมีการติดต่อค้าขายกับประเทศสยามมากมายเกินกว่าโคชินจีน ชื่อนี้หมายถึงพวกจีนตะวันตกซึ่งชาวโปรตุเกสเป็นผู้ตั้งชื่อ เพื่อให้แตกต่างไปจากประเทศจีนใหญ่ ประเทศนี้สะดวกในการติดต่อ ท่าเรือมีจำนวนมากมายและกว้างขวาง และตามปกติอ่าวลึกบระมาณ ๘๐ ฟาธอม ประเทศนี้มีประชากรอยู่หนาแน่น และมีเมืองเล็กเมืองใหญ่มากมาย ความอุดมสมบูรณ์ของประเทศขึ้นอยู่กับอุทกภัยบางครั้งบางคราวซึ่งทิ้งปุ๋ยไว้มากมายบนผิวดินเมื่อน้ำลดลง ความร้อนจาก

ดวงอาทิตย์ช่วยทำให้พืชผักเจริญงอกงาม สุกเร็วขึ้นและมีรสดีด้วย มีต้นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งที่นี่ซึ่งเรียกกันว่า "ไม่อาจจะทำลายได้"(indetructible) เหมือนไม้หลักที่ไม่ผุง่ายทั้งในน้ำหรือบนดิน เขาใช้สำหรับเป็นเสาหลักสำหรับโยงเรือ เทือกเขาทั้งหลายซึ่งต้นไม้เหล่านี้ขึ้นเจริญงอกงาม มีไม้หอมนานาชนิด และดอกไม้หอมทั้งปวง ในประเทศนี้มีหินอ่อนและเหมืองทองมากมาย ประชาชนได้เรียนรู้ถึงวิธีหลอมโลหะจากชาวจีน แต่จีนไม่เปิดเผยความลับในการหล่อลูกบืนสำหรับบืนใหญ่ บืนครก ตามเทือกเขามีพวกแรดจำนวนมากซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าในประเทศอื่น ๆ ทางแถบอินดีส การค้าขายกันภายในประเทศเป็นสิ่งสำคัญมาก พวกพ่อค้าใช้ตลาดนัดเป็นสถานที่จำหน่ายสินค้าทุกชนิด ไหมที่ผลิตในประเทศนี้มีมาก แต่ไม่มีคุณภาพดีเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งใช้สำหรับทำเชือกและใบเรือ เต่าบกได้ให้น้ำมัน การค้าขายที่สำคัญขึ้นอยู่กับพริกไทย น้ำตาล น้ำผึ้ง และขี้ผึ้ง ชาวจีนและชาวญี่ปุ่นมีอิทธิพลทางการค้าสูงสุด ชาวต่างชาติเหล่านี้ไม่อยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศ พวกเขาเป็นผู้ปกครองผู้ซึ่งพิจารณาเรื่องขัดแย้งเกี่ยวกับการค้าทั้งหมด ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างพวกพ่อค้าชาติเดียวกับพวกเขา พวกนักเดินทางบอกให้เราทราบถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับพวกโคชินจีน ซึ่งบางส่วนก็จริงและบางส่วนก็ไม่เป็นความจริง พวกฮอลันดาผู้ซึ่งได้ทนทุกข์กับประเพณีที่ล้าสมัย ตามความคิดของเขาได้กล่าวโทษในเรื่องความไม่ซื่อสัตย์ต่อคำมั่นสัญญา ความอวดดีในลักษณะท่าทาง และการทรยศขายชาติของคนเหล่านั้น คนอื่น ๆ ผู้ซึ่งได้รับการต้อนรับอย่างดีจากพวกเขาได้กล่าวสรรเสริญชื่นชมในความเมตตากรุณาที่มีต่อพวกต่างชาติ ความซื่อสัตย์ทางการค้าของพวกเขาและให้ความเคารพนับถือ

ทำหน้าที่ของเจ้าของบ้านแทนความคิดที่เป็นศัตรูกันเหล่านี้ พวกนักเดินทางสมัยใหม่ได้เห็นพ้องกันในความคิดที่ว่า ขนบธรรมเนียมของพวกเขาเป็นไปอย่างง่าย ๆ เหมือนกับความสุภาพของพวกเขา และอุปนิสัยที่ดีช่วยให้เขาไม่กระทำการที่รุนแรง ซึ่งได้ทำลายความรู้สึกดั้งเดิมที่สืบต่อกันมาหลายชั่วคน

อาหารของพวกเขาเป็นแบบง่าย ๆ สิ่งสำคัญคือข้าว ปลาและผัก เครื่องดื่มตามปกติได้แก่น้ำชาซึ่งแตกต่างไปจากชาจีนมาก พวกเขาผสมน้ำตาลซึ่งได้มาจากต้นไม้ยืนต้นกับน้ำดื่มซึ่งคนที่ดื่มจะพอใจในรสและกลิ่น พวกเขามีเหล้า ๒–๓ ชนิด แต่มีชนิดหนึ่งที่แรงกว่าเหล้าไวน์แต่กระนั้นก็ใช้เฉพาะในงานแต่งงานและงานเลี้ยงฉลองอื่น ๆ พอประมาณ ซึ่งเป็นโอกาสพิเศษเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่อยู่ใต้อำนาจของชนชาติเพื่อนบ้าน พวกเขาไว้ผมยาวเพื่อแสดงถึงอิสรภาพ พวกเจ้านายอาศัยอยู่ในสถานที่หรูหรา สวยงาม และสวมเสื้อผ้าทอประดับด้วยไข่มุกซึ่งพวกเขานิยมมากกว่าเพชร พวกผู้หญิงจะคลุมหน้าด้วยผ้า แต่จะเปิดผ้าเมื่อแสดงคารวะทักทาย พวกแพทย์แต่งกายด้วยสีดำและโพกผ้าซึ่งมีลักษณะเหมือนหมวกเครื่องประดับศีรษะ ไม่ตกแต่งทั้งเคราและเล็บเพื่อแสดงว่าไม่ปรารถนาสิ่งใดมากไปกว่าการอบรมสั่งสอน พวกเขาทราบว่า ความเคารพนับถือจะมีมากขึ้นด้วยการทำตัวให้เป็นที่นิยมของประชาชน

บ้านเรือนไม่มีเครื่องประดับอื่น ๆ มากไปกว่าภาพวาดและรูปปั้นที่บิดทอง ประเพณีการแต่งงาน พิธีเผาศพและงานเลี้ยงฉลองต่าง ๆ เหมือนกับพวกจีนซึ่งได้สืบเชื้อสายมา แต่ในประเทศใหม่ของพวกเขา พวกเขาไม่สนใจ

กับเรื่องศิลปศาสตร์ซึ่งรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนดั้งเดิม ไม่ใช่ว่าเขาจะไม่มีสถานที่ศึกษา พวกเขามีโรงเรียนซึ่งสอนเกี่ยวกับเรื่องไร้สาระต่าง ๆ รวมทั้งการศึกษาทางดาราศาสตร์ พวกเขาอุทิศตัวเองให้กับความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ทั้งหมด เพื่อต้องการทราบถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พวกเขาทำนายคราสโดยปราศจากความรู้ความสามารถในการคำนวณระยะเวลาที่แน่นอน และขนาด และพวกเขาคิดว่าเป็นเครื่องแสดงถึงลางไม่ดีอย่างมาก เขาใช้วิธีประหลาดต่าง ๆ นับพัน ๆ วิธีที่จะแก้ไขลางร้ายตามความคิดของพวกเขา

พระเจ้าแผ่นดินและขุนนางทั้งหลายรวมทั้งพวกนักปราชญ์ด้วย ได้ดำเนินตามลัทธิขงฟูจื๊อซึ่งได้รับต่อจากบรรพบุรุษ ลัทธินี้ไม่มีทั้งวัดและพระสงฆ์ แต่ทุกคนมีความนับถือเป็นอย่างยิ่งต่อเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ เทียน (Tien) ประชาชนทั่วไปหลงใหลอยู่ด้วยการบูชารูปปั้นรูปเขียนโดยอุทิศตัวเองให้กับการเชื่อผีเชื่อลางที่เลวร้ายที่สุด พวกเขามีพระสงฆ์ซึ่งแบ่งออกเป็นหลายชั้นด้วยกัน บางคนมีชีวิตอยู่ด้วยผลิตผลจากที่ดินและน้ำซึ่งจัดแบ่งให้แก่พวกเขา ส่วนคนอื่น ๆ อยู่ใต้บังคับบัญชาของสังฆราชดำรงชีวิตอยู่ด้วยการรับบริจาคทานจากประชาชนมากกว่าที่จะดำรงชีวิตด้วยความยากลำบากในการเอาชนะพืชผลที่ได้จากพื้นดิน ถ้าเราพิจารณาจากสภาพวัดที่สกปรกของพวกเขา ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่ปรักหักพังจะดูเหมือนว่า พวกพระสงฆ์และสาวกของท่านเป็นเพียงบุคคลซึ่งถูกบังคับไว้กับศาสนาเท่านั้น พวกสอนศาสนาต่างชาติได้รับชัยชนะอย่างใหญ่หลวงในเรื่องศาสนาในแถบนี้ และเป็นเรื่องจำเป็นที่คนงานส่วนมากจะมารวมกันในงานเก็บเกี่ยวที่ใหญ่ ๆ

บุคคลเหล่านั้นมีความเชื่อใน metempsychosis คือไม่ปรารถนาที่จะฆ่าซึ่งกันและกันหรืออย่างน้อยที่สุดที่จะทำอันตรายแก่สัตว์หรือแมลงที่ไร้ประโยชน์ที่สุด แต่มีข้อแย้ง แปลก ๆ เหมือนที่มักมีอยู่ในลัทธิที่เหลวไหลทั่ว ๆ ไป พวกเขาสังเวยหมูแด่เทพเจ้าและพวกวิญญาณที่จากไป พวกเขาเชื่อว่าวิญญาณ ซึ่งไม่ผ่านไปในร่างกายของสิ่งมีชีวิตจะถูกเปลี่ยนเป็นปีศาจเทวดาหรือผีที่น่าเกลียดน่ากลัว ดังนั้นเป็นที่ทราบกันว่า ความกลัวที่ถูกดลใจด้วยสัตว์ที่ร้ายกาจเหล่านี้ เกิดความเชื่อว่าเทพนิยายหลายพันเรื่องนั้นเป็นเรื่องจริง

ประชาชนไม่เคารพกฎหมาย พระเจ้าแผ่นดินผู้เข้มแข็งและมีอำนาจสิทธิ์ขาด ได้ทรงใช้อำนาจเหล่านี้ต่อผู้กระทำผิด ผู้แทนพระองค์ในส่วนภูมิภาคยังยอมผ่อนผันให้บ้างเมื่อมีการให้สินบน พวกผู้หญิงที่ทำผิดประเวณีถูกตัดสินลงโทษด้วยการให้ช้างเหยียบ โทษขั้นแรกในการลักขโมยคือตัดนิ้ว ขั้นที่สองตัดหู และขั้นที่สามประหารชีวิต บทลงโทษเหล่านี้ควรเป็นบทเรียนแก่ชนชาติเหล่านั้นโดยทั่วไป ซึ่งกฎหมายกำหนดการลงโทษเช่นเดียวกันต่อบุคคลซึ่งกระทำความผิดใด ๆ ขึ้นเนื่องจากความอ่อนแอ หรือต่อบุคคลผู้ซึ่งมีส่วนร่วมในการก่ออาชญากรรม พยานเท็จจะถูกลงโทษตามที่ตนรับหน้าที่มา เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงประกาศพระบรมราชโองการนี้ พระองค์ทรงช้างที่สง่างาม และผู้ที่ถวายฎีกาอาจเข้าใกล้พระองค์ไม่เกิน ๘๐ ก้าวต่อหน้าพระพักตร์

เจ้าชายพระองค์นี้ ทรงมั่งคั่ง ด้วยเหตุว่าประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศจ่ายค่าคุ้มครองป้องกันแก่พระองค์ด้วยราคาสูง พระองค์ทรงได้ภาษี

ส่วนใหญ่จากช้าง ขี้ผึ้ง และงาช้าง อันเป็นผลิตผลในประเทศของพระองค์ ส่วนเครื่องบรรณาการนั้น พวกเมืองขึ้นจ่ายเป็นไม้หอม และผงทอง ซึ่งเป็นรายได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้พวกบรรณาการยังได้จากพวกรัฐที่อยู่ในยึดครอง ตามปรกติมีรัชชูปการ และชายฉกรรจ์ทุกคนอายุตั้งแต่ ๑๘–๖๐ ปีบริบูรณ์ จะต้องจ่ายภาษีประมาณ ๑๕ ปอนด์ ภาษีนี้มีค่าน้อยกว่าการถูกบังคับให้ทำงานถึง ๘ เดือน ซึ่งเป็นหน้าที่ของทาสหรือพลเมืองทุกคน พวกขุนนางชั้นสูงถูกบังคับให้ถวายของขวัญมีค่าในวันสำคัญในรอบปีของพระเจ้าแผ่นดิน และสิ่งเหล่านี้จะทำให้ทรัพย์สมบัติของพวกเขาหมด ถ้าเขาไม่สามารถเรียกคืนโดยการบังคับจากพวกที่อยู่ใต้บังคับบัญชา เพื่อทดแทนที่ต้องสูญเสียไปเนื่องจากอวดมั่งมี

เมื่อเจ้าของที่ดินแต่ละคนถึงแก่ความตาย พระเจ้าแผ่นดินจะยึดที่ดินนั้นไว้เป็นของพระองค์ เหลือไว้แต่เพียงเงินและทรัพย์สินส่วนตัวที่จะตกทอดแก่ทายาท การกำหนดภาษีสินค้าเข้ายังคงเป็นการเก็บภาษีอีกอย่างหนึ่งด้วย

การปกครองของราชอาณาจักร โคชินจีนเป็นการปกครองแบบทหารที่แท้จริง อาวุธที่ใช้อยู่ในประเทศคือ บืนคาบศิลา ธนูและกริช การผึกหัดถูกจัดขึ้นอย่างเงียบ ๆ ผู้เป็นหัวหน้าผึกสั่งงานทั้งหมดโดยการยกไม้ และถ้าทำผิดพลาดเขาจะถูกถอดจากตำแหน่ง ราชสำนักเป็นตัวอย่างของความหรูหราตามแบบเอเชีย ตำแหน่งเกียรติยศของประเทศถูกให้แก่พวกขันที เพราะสันนิษฐานเอาว่าพวกนี้ไม่สามารถให้กำเหนิดเด็ก ๆ ได้ จึงทำให้พวกนี้ปราศจากความโลภใด ๆ

นโยบายนี้ใช้ไม่เป็นผลในยุโรป ซึ่งปรากฏว่าพวกขุนนางที่เป็นโสดยิ่งเพิ่มพูนความมั่งคั่งเป็นอย่างยิ่ง รัชทายาทที่จะขึ้นครองบัลลังก์มีอำนาจบังคับบัญชากองทัพเรือและทหารรักษาพระองค์อีก ๕,๐๐๐ คน พระราชโอรสองค์ที่ทรงพระเยาว์กว่าทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพ ทรงมีทหารรักษาพระองค์จำนวน ๒,๐๐๐ คนด้วย กองทัพที่มีอยู่นั้นเพื่อป้องกันและต่อต้านการกบฏ

ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์มีโทษรุนแรงมาก พวกที่กระทำผิดจะถูกผูกติดกับหลัก และแต่ละคนจะถูกแล่เนื้อออกเป็นชิ้น ๆ จนกระทั่งเหลือแต่กระดูก การเคร่งครัดต่อกฎเกณฑ์ในกองทัพแสดงว่า ประชาชนมีจิตเอนเอียงไปทางอาชญากรรม กฎหมายพยายามที่จะขัดขวางการกระทำผิดโดยการขู่ด้วยบทลงโทษที่รุนแรง พวกทหารแต่งตัวด้วยแพรเลี่ยน และเครื่องแบบของนายทหารเป็นผ้ากำมะหยี่และเงิน

มีโรงเรียนทหารซึ่งเป็นที่ผึกเด็ก ๆ ด้วยค่าใช้จ่ายของหลวง มีรางวัลให้เป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้จิตใจกล้าแข็งยิ่งขึ้น พวกเขาได้รับเสื้อผ้าไหมและเครื่องตกแต่งอื่น ๆ ซึ่งทำให้เกิดความชื่นชมในสิ่งไร้สาระเหล่านี้ ส่วนพวกที่ไม่ได้รับรางวัลจะแต่งตัวด้วยผ้าลินิน

ศาสนาคริสต์มีความก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่งในดินแดนนี้ แต่ก็ถูกต่อต้านมาก ความโง่เขลาของพวกพระสงฆ์ที่หลงใหลในการบูชารูปเคารพและลักษณะอันโง่เขลาของลัทธิศาสนาได้อำนวยความเจริญก้าวหน้าในกิจการของคณะสอนศาสนา.

บทที่ ๑๓

ตังเกี๋ย

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสยามและตังเกี๋ยจำเป็นต้องพิจารณาเป็นพิเศษ อาณาเขตที่แน่นอนของตังเกี๋ยไม่เป็นที่ทราบกันอย่างละเอียดนัก แต่นักเดินทางทั้งหลายเห็นพ้องกันว่า เป็นประเทศที่มีประชากรหนาแน่นกว่าประเทศฝรั่งเศส และบางคนก็คิดว่ามีอาณาเขตพอ ๆ กัน

ทั้งที่ตั้งอยู่ในเขตร้อน ภูมิอากาศก็เป็นฤดูใบไม้ผลิโดยตลอด และอากาศซึ่งควรจะร้อนด้วยแดดกล้ากลับเย็นสบายด้วยลมจากทิศใต้และเหนือซึ่งพัดสลับกันคนละ ๖ เดือน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนเมษายนจนกระทั่งปลายเดือนสิงหาคม ในฤดูนี้ต้นไม้จะมีกิ่งก้านย้อยต่ำลงมาด้วยความหนักของผลซึ่งดกเต็มต้น แถบชานเมืองเป็นที่น่าอยู่ด้วยพวกพืชผัก และดูอุดมสมบูรณ์ไปด้วยการเก็บเกี่ยวข้าว ไม่มีทั้งข้าวโพดและผลอุ่น แต่ธรรมชาติได้ชดเชยการขาดไปด้วยผลิตผลชนิดอื่น ๆ เป็นความจริงที่ว่าบางครั้งดินแดนบางแห่งก็ใช้ประโยชน์ไม่ได้ น้ำท่วมทำลายพืชไร่เล็ก ๆ และฤดูแล้งได้เปลี่ยนแปลงพื้นดินที่อุดมสมบูรณ์ให้เป็นฝุ่นที่แห้งแล้ง ทำให้ใช้ประโยชน์ไม่ได้

ทิวเขา ซึ่งพวกเขาไม่สามารถเข้าไปถึง ดูเหมือนเป็นแนวป้องกันการโจมตีของต่างชาติ ภูเขาเหล่านี้ปกคลุมด้วยป่าซึ่งประกอบด้วยผลไม้มากมาย และเป็นที่อาศัยของเสือ กวาง และช้าง ภายในประเทศปกคลุมไปด้วยที่ราบ

อันอุดมสมบูรณ์ มีน้ำจากแม่น้ำต่าง ๆ และลำคลองทำให้การคมนาคมสะดวกและง่ายมาก ทั้ง ๆ ที่ประเทศนี้มีสินค้าที่มีค่าในทางการค้าจำนวนมากมาย ประชาชนก็ยังทุ่มเทให้ความสนใจในการจับปลา

คันเคา (KanKao) เป็นเมืองสำคัญ และนักเดินทางทั้งหลายได้กล่าวเปรียบไว้ว่า เป็นเมืองที่มีชื่อเสียงที่สุดในเอเชีย ไม่มีการสร้างตึก นอกจากพระราชวัง และคลังแสงสรรพาวุธ สิ่งก่อสร้างอื่น ๆ นั้นเป็นกระท่อมไม้ สถานีการค้าของต่างชาติเป็นแต่เพียงสิ่งก่อสร้างด้วยอิฐ สิ่งปรักหักพังของพระราชวังโบราณที่ถูกทำลายระหว่างสงครามกลางเมือง ยังคงมีให้เห็น โบราณสถานโบราณวัตถุเหล่านี้ เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศตั้งแต่สมัยโบราณ คลังแสงสรรพาวุธเป็นตึกซึ่งทำตามแบบยุโรป ประกอบด้วยกองบืนใหญ่ กระสุนและยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในสงคราม ที่นี่ผู้ชำนาญทางวิชาพีสิกส์ต้องสนใจในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอันเกี่ยวกับกระแสน้ำ เพราะทะเลมีน้ำลงและน้ำขึ้นเพียงครั้งเดียวใน ๒๔ ชั่วโมง และสังเกตเห็นได้ที่ช่วงแรกและช่วงหลังของเดือนเท่านั้น

ผลิตผลทั้งหลายเหมือนกับผลิตผลของประเทศอื่น ๆ ในแถบอินดีส แต่ผลไม้ดีกว่าและอร่อยกว่าของประเทศอื่น ๆ ในแถบเอเชีย ส้มมีผลใหญ่และหวานฉ่ำ แต่มะนาวใช้ไม่ได้ผล เช่นเดียวกับพวกกรดที่ใช้ในการย้อมผ้าย

การเพาะปลูกผลไม้รวมถึงมันเทศ กล้วย มะม่วง มะนาว มะพร้าว และสับปะรด ช้างเป็นสัตว์ใหญ่ที่สุดและว่องไวที่สุดเท่าที่พบในแถบเอเชีย การละเว้นจากของมึนเมาเป็นคุณธรรมประจำชาติ และอาหารหลักของพวกเขามีเพียงแต่ข้าว ผัก พืชที่กินหัวและปลาเค็มเท่านั้น พวกเขาจัดงานใหญ่ซึ่ง

นับได้ว่าเป็นเรื่องของการรับประทานทุกชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานแต่งงานและงานเผาศพ พวกเขาปล่อยตัวไปกับสิ่งรื่นเริงต่าง ๆ พวกเขารับประทานเนื้อม้า ควาย และเนื้อแพะ สุนัข กระต่าย หนู กบ หอย และปลาทุกชนิด สำหรับของหวาน มีผลไม้ที่อร่อยที่สุด กลิ่นหอม สีและรสเป็นที่น่ารับประทาน ความสะอาดเห็นได้ชัดจากพวกถ้วยชาม โต๊ะอาหาร และเครื่องถ้วยชามเหมาะสมกับอาหารที่หอมหวลน่ารับประทาน ในงานเลี้ยงตามปรกติ แขกจะรับประทานอย่างสงบ การกล่าวปราศรัยก่อนรับประทานอาหารเสร็จถือว่าไม่สุภาพ การสงบเสงี่ยมในระหว่างเวลารับประทานอาหารนั้น อาจจะมีเหตุผลอันเนื่องจากความโลภในการรับประทานของพวกเขาก็ได้ เครื่องดื่มตามปรกติคือน้ำชา ซึ่งในงานเลี้ยงพวกเขาจะผสมน้ำตาลเมาลงไปด้วย เขาทำเครื่องดื่มที่ผสมแอลกอฮอล์จากข้าวและพืชผักอื่น ๆ

ชาวตังเกี๋ยมีใบหน้ารูปไข่แบน ผิวของเขาตามธรรมชาติเป็นสีขาวถูกเคลือบให้เป็นสีดำเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงคำตำหนิที่ว่า เหมือนผิวของสุนัขหรือช้าง ทั้ง ๆ ที่ผิวหน้าเป็นสีคล้ำ พวกเขาก็ยังดูสวยกว่าพวกอื่น ๆ ที่อยู่ทางแถบอินดีส เขามีผมสีดำยาวและหนา ว่องไวและเฉลียวฉลาดปรับตัวเองตามธรรมชาติ ดูจะเป็นชนชาติที่มีแต่ความเกียจคร้าน ข้อเสียของภูมิอากาศเหนี่ยวรั้งความเจริญทางด้านอุตสาหกรรมและเป็นผลให้พวกเขาได้รับความยากจนอย่างยิ่ง การชอบเล่นการพนันได้ทำลายความมั่งคั่งให้กลายเป็นความยากจน เมื่อสูญเสียเงินทองเพชรพลอยและของอื่น ๆ ไปหมดแล้วพวกเขาจะพนันเอาภรรยาและลูกและแม้แต่ม้าซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งผูกพันที่สำคัญอย่างยิ่งของเขา

เครื่องนุ่งห่มของพวกตังเกี๋ยเป็นเสื้อยาวลงมาจรดส้นเท้า พวกผู้ดีแต่งตัวด้วยผ้าไหมหรือผ้าของอังกฤษ ประชาชนและพวกทหารสวมเสื้อผ้าฝ้ายยาวลงมาจรดหัวเข่า ชาวประมงและคนงานซึ่งต้องไปทำงานกลางแจ้งสวมหมวกซึ่งทำด้วยฟางหรือใบไม้ พระเจ้าแผ่นดินเป็นเพียงผู้เดียวที่กฎหมายยอมให้สวมรองพระบาทได้ ประชาชนโดยทั่วไปไปไหนมาไหนด้วยเท้าเปล่าแต่ไม่เป็นการยากลำบากสำหรับดินแดนนี้ซึ่งมีดินปนทราย ประเพณีนี้เป็นที่นิยมของพวกอบิสิเนียและประเทศในเขตอบอุ่นทั้งหมด มีเพียงพวกต่างชาติเท่านั้นที่ไม่พอใจ อย่างไรก็ตามพวกเขาสวมรองเท้าเปิดข้างบนเช่นเดียวกับพวกขุนนางและผู้ทรงความรู้นิยมใช้กัน มีประเพณีไว้เล็บยาวเพื่อเป็นเครื่องแสดงถึงตำแหน่ง ชายและหญิงถูกบังคับจนเคยชินให้รวบผมเพื่อเป็นเครื่องหมายของความเป็นเมืองขึ้น ตลอดระยะเวลาที่อาณาจักรนี้เป็นเมืองขึ้นของประเทศจีน แต่ในปัจจุบันพวกเขาปล่อยผมยาวประบ่า ชนชาตินี้ได้รับอิทธิพลทางด้านศิลป วิทยาศาสตร์และขนบธรรมเนียมที่ดีจากชาวจีน ภาษาของพวกเขาเป็นคำพูดแบบพยางค์เดียวซึ่งเหมือนกับภาษาจีนมาก ความแตกต่างกันสังเกตได้จากการออกเสียงทีละพยางค์ ชาวตังเกี๋ยมีพยัญชนะที่มีเสียงจากลำคอและฟันหลายตัว ซึ่งแตกต่างไปมากจากการออกเสียงของชาวต่างชาติ การเขียนของเขาอยู่ในรูปตั้งตรง อุปกรณ์การเขียนเหมือนของจีน และใช้ไหมหรือเปลือกไม้แทนกระดาษ พวกเขาไม่มีรสนิยมทั้งทางด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ เป็นความจริงที่ว่าพวกเขามีนักประพันธ์และนักดนตรีผู้ซึ่งประสบความสำเร็จในงานทางด้านคิดฝันนี้ พวกเขามีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่งทางด้านศีลธรรมซึ่งได้ปรับปรุงแก้ไขหลัก

ธรรมคำสั่งสอนในหนังสือของขงฟูจื้อ เขามีครูสอนผู้ทรงความรู้สำหรับความรู้ทุกสาขา แต่ไม่มีโรงเรียนสำหรับความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ และมีความรู้เกี่ยวกับการคำนวณเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ความรู้ในเรื่องการรักษาพยาบาล ไม่เป็นที่รู้จักกันเลยในพวกตังเกี๋ย ความสามารถเพียงแต่เป็นแนวทางเท่านั้น พวกหมอประกอบอาชีพร่วมกับพวกศัลยแพทย์และเภสัชกร ตำราในการปรุงยาของเขาเป็นเรื่องแปลกที่สุดในเรื่องตัวยา อ่างแก้วและด่างจะใช้ในกรณีที่จำเป็นเท่านั้น ตัวยาตามปรกติทำจากรากไม้และสมุนไพร ยางไม้ พวกเขารักษาไข้ พุพอง โรคดีซ่าน ผีดาษ โดยการรับประทานและฉีด เชื้อโรคที่สำคัญกระจายอยู่ในหมอกฟุ้งและหายใจเข้าไป หลักทางโหราศาสตร์เป็นอุปสรรคของความก้าวหน้าทางแพทย์ มีการกำหนดบางวันเป็นวันอัปมงคล และในวันนี้คนป่วยจะได้รับทุกข์ทรมานมากเกินกว่าที่ยาจะช่วยบำบัดได้ ความสามารถในทางศิลปเห็นได้จากสิ่งของจำพวกเครื่องเขิน เครื่องถ้วยชามและในการหลอมโลหะ

แม่น้ำและลำคลองซึ่งทำให้ประเทศกลายเป็นทางผ่าน เป็นที่ชุมนุมทางการค้ากับนานาประเทศ แต่ละเมืองมีตลาดซึ่งเป็นที่ดึงดูดชาวต่างชาติ แต่มีการค้าทางทะเลน้อยมาก ด้วยเหตุผลว่า เรือของเขาเล็กเกินกว่าที่จะกล้าเสี่ยงกับอันตรายผ่าคลื่นในทะเลไปได้ สินค้าเข้าได้แก่ดินประสิว กำมะถัน ผ้า สินค้าประเภทขนสัตว์ทุกชนิด เครื่องเทศ ตะกั่วและบีน เงินตราต่างประเทศเท่านั้นที่ถูกนำมาใช้ และไม่มีชนชาติไหนที่จะมีความสามารถในทางศิลปะการแลกเปลี่ยนเงินมากไปกว่า เพราะพวกเขาสามารถที่จะเข้าใจหรือลดค่าเงินในการแลกเปลี่ยนตามความพอใจ

การค้าขายจะเจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองถ้าชาวตังเกี๋ยจะตื่นตัวเหมือนกับที่เป็นนักอุตสาหกรรม แต่พวกเขากลับจมอยู่ในความเกียจคร้าน เขาแบ่งเวลาระหว่างการนอนและการรับประทาน เมื่อพวกเขาไม่รับประทานอาหาร ตามปรกติจะสูบบุหรี่เต้นรำหรือร้องเพลง ด้วยนโยบายที่ไม่ฉลาดรัฐบาลจึงกีดกั้นทางด้านการอุตสาหกรรม บรรดารัฐเมืองขึ้นของราชอาณาจักรถูกกีดกันออกไปจากการมีส่วนร่วมในแหล่งที่มาของทรัพย์สมบัติต่าง ๆ

ความโลภในการเรียกเก็บภาษีเป็นเครื่องกีดขวางได้เพียงพอในการแข่งขันเมื่อประชาชนไม่กระตือรือร้นที่จะใช้แรงงานของเขาในการทำงาน ชาวต่างชาติจึงกอบโกยผลประโยชน์ได้มาก อุปนิสัยของพวกตังเกี๋ยขี้สงสัย และเป็นชนชาติที่ไม่ไว้วางใจใครหรือสิ่งใด ระมัดระวังที่จะเกี่ยวข้องกับชาวต่างชาติและกลัวอันตรายมากเกินไปจนไม่สามารถที่จะได้รับผลประโยชน์ใด ๆ ลักษณะกฎหมายของพวกตังเกี๋ยได้รับมาจากประเทศจีน และการรักษากฎหมายอยู่ในอำนาจของบุคคลทุจริตผู้ซึ่งหนีจากความจนแบบสุจริตไปสู่ความมั่งคั่งแบบคดโกง–ทุจริต ข้าหลวงแต่ละคนเป็นตุลาการในมณฑลของตน ลัทธิมีเมียน้อยเป็นกฎโดยทั่วไปในตังเกี๋ย และไม่มีผู้หญิงคนใดสามารถอวดอ้างด้วยคำว่า “ภรรยา” ได้ ข้อผูกมัดต่าง ๆ หรือการมีภรรยาหลาย ๆ คนของชนกลุ่มนี้ลบล้างลงได้ง่ายมาก โดยฝ่ายชายให้หนังสือหย่าร้างแก่ฝ่ายหญิงซึ่งหนังสือจะคืนสิทธิทั้งหมดให้แก่ฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงไม่สามารถฟ้องหย่าได้ไม่ว่ากรณีใดๆ ที่เธอจะมีหลักฐานหรือไม่ และถ้าเธอถูกตัดสินลงโทษเรื่องผิดประเวณี เธอจะถูกลงโทษโดยให้ช้างเหยียบจนตาย ส่วนชู้รักของเธอตายโดยการทรมานวิธีอื่น ลูกชายคนโตหลังจากพ่อตายแล้วจะได้รับมรดกทั้งหมดและอำนาจของ

บิดาโดยมีข้อแม้ว่าเขาจะต้องเลี้ยงดูน้องชายจนกว่าน้องเหล่านั้นจะแต่งงานไปหมด บุตรสาวจะไม่มีส่วนในมรดก กฎหมายอื่น ๆ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันในการใช้บังคับในแถบประเทศอื่น ๆ ของแหลมอินโดจีน การแสดงความรักสังเกตได้จากงานเลี้ยงฉลองแต่งงาน ผู้แสดงทั้งสองเพศจะเต้นรำตามจังหวะกลองใหญ่และตามด้วยดนตรีวงใหญ่ซึ่งแสดงโดยนักดนตรี มีพิธี ๒–๓ พิธีที่ทำโดยไม่มีการชนไก่ซึ่งผู้ท้าพนันจะต้องวางเดิมพันจำนวนมาก เด็กสาวจะแต่งงานเมื่ออายุประมาณ ๑๖–๑๗ ปี การยินยอมของพ่อแม่ถูกบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย เจ้าสาวจะเห็นสามีของเธอในวันแต่งงานเป็นครั้งแรกและพวกพระสงฆ์จะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีและการเลี้ยงฉลองเลย

ประเพณีเผาศพ เป็นงานของความเชื่อที่ผิด ๆ โหรได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ที่จะชี้สถานที่ฝังศพ และซากศพจะถูกเก็บไว้หลายเดือนจนกว่าจะถึงฤกษ์ดีอันถึงกำหนดที่เหมาะสม ระหว่างระยะเวลานี้พวกญาติของผู้ตายยังคงนำอาหารไปให้ผู้ตายอยู่เสมอเหมือนยังมีชีวิตอยู่ ซากศพจะถูกเก็บอยู่ในห้องซึ่งสว่างไสวไปด้วยแสงไฟ เครื่องหอมและแผ่นทองคำเปลวซึ่งถูกเขียนเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ จะถูกนำมาเผาเพื่อเป็นเกียรติ และพวกญาติทำเช่นนั้นทุกวันที่ไปเยี่ยมศพและหมอบกราบด้วยลักษณะอันแสดงถึงความเศร้าโศก

บุคคลที่ร่วมอยู่ในพิธีศพแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าเนื้อหยาบ และเดินไปโดยไม่สวมรองเท้า พวกเขาพยุงตัวเองด้วยไม้เท้าและก้าวไปอย่างช้า ๆ ซึ่งแสดงถึงความเศร้าโศก

ญาติที่ใกล้ชิดที่สุดนอนไปกับพื้นระหว่างทาง พวกที่หามศพก็เดินย่ำไปบนตัวบุคคลเหล่านี้ ศพแต่งกายเต็มยศและเพื่อจะให้พ้นจากความยากจน

ในโลกหน้า เขาจึงนิยมใส่เหรียญทองและไข่มุกไว้ในปากศพ ในวันสำคัญของบีจะมีการเซ่นด้วยอาหาร และเครื่องหอมที่หลุมฝังศพซึ่งผู้ตายจะไม่อดอยากเลย ทั้ง ๆ ที่งานเลี้ยงฉลองทั้งหลายถูกจัดขึ้น ดูเหมือนว่าพวกเขาขึ้นอยู่กับอิทธิพลของศาสนา ที่ควรจดจำที่สุดคือการเลี้ยงในงานศพ เมื่อครบรอบการตายของบุคคลที่เกี่ยวข้องผูกพัน จะมีการเลี้ยงในระหว่างพวกเขา พระเจ้าแผ่นดินและพวกขุนนางจัดงานฉลองในวันพระราชสมภพและวันเกิดอย่างหรูหราใหญ่โต และในวันแต่งงานจะมีงานรื่นเริงด้วยการเต้นรำ มีดนตรีและมีการแสดงละคร ในการเลี้ยงฉลองที่สำคัญครั้งหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินจะเสด็จออกพร้อมด้วยข้าราชสำนัก ทรงอวยพรให้ได้รับผลิตผลจากผืนแผ่นดิน พระองค์จะทรงไถและทำเป็นร่องหลายๆร่องเพื่อบำรุงขวัญแก่การกสิกรรม มีพิธีอื่น ๆ อีกซึ่งมีการไล่ผี จัดขึ้นเพื่อกำจัดวิญญาณที่ชั่วร้าย วันขึ้นปีใหม่เป็นโอกาสที่มีความสนุกรื่นเริงกันมาก เวทีถูกสร้างขึ้นมากมายเป็นสถานที่ซึ่งชายและหญิงต่างแสดงลีลา และร้องเพลงร่วมกันในวงดนตรี ทุกคนสนุกสนานอย่างเต็มที่และลืมการงานต่าง ๆ หมด การงานทุกอย่างหยุดนิ่ง ศาลยุติธรรมปิด และไม่มีใครสนใจกับกฎหมาย ด้วยเหตุนี้การก่ออาชญากรรมจึงไม่มีการเกรงกลัวการลงโทษใด ๆ การผิดศีลธรรมจะมีมากในระยะเวลานี้ พวกผู้หญิงจึงได้รับการดูแลป้องกันรักษาความปลอดภัยเป็นอย่างดี

พระเจ้าแผ่นดินดูเหมือนจะไม่ทรงมีอำนาจที่แท้จริง แม่ทัพคือผู้ปกครองที่แท้จริง และบุคคลหลังเป็นบุคคลที่ชาวยุโรปเห็นว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เขามีทหารรักษาความปลอดภัยที่แข็งแรงพร้อมด้วยช้างจำนวน ๓๐๐

เชือก ด้วยเหตุนี้พระเจ้าแผ่นดินที่แท้จริงจึงทรงเก็บพระองค์อยู่ในความมืดมนของพระราชวัง พร้อมด้วยพระมเหสี พระราชโอรสและพระธิดา ทรงได้รับการปรนนิบัติจากพวกข้าทาสผู้ซึ่งทำตัวเป็นผู้สอดแนมความเคลื่อนไหวของพระองค์ เป็นที่น่าประหลาดใจที่แม่ทัพยอมให้มีพระประมุขแต่ในนามนี้ แต่ชาวตังเกี๋ยมีความเคารพเจ้านายเช่นนี้โดยตลอด ซึ่งจะเป็นเรื่องอันตรายที่เขาพยายามที่จะเข้ามาแทนที่พระองค์

ตามปรกติแม่ทัพมีทหารราบเป็นกำลัง ๑๕๐,๐๐๐ คน และ ๑๐,๐๐๐–๒๐,๐๐๐ คน เป็นทหารม้าอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของเขา พวกทหารเกณฑ์มีความประสงค์อย่างยิ่งที่จะเข้ารวมกับพวกทหารเหล่าทัพต่างๆ แต่ตามสายตาของศัตรูนั้นเห็นว่าพวกเขาเป็นพวกที่ขี้ขลาด เขาพร้อมที่จะขดสนามเพลาะเพื่อตั้งมั่นมากกว่าที่จะเข้าโจมตี แม่ทัพไม่มีความมั่นใจในคนของตน อย่างน้อยที่สุดเราอาจจะได้ความคิดเห็นนี้ จากจดหมายฉบับหนึ่งซึ่งเขียนถึงแม่ทัพของกองทัพฮอลันดาที่คุมอำนาจอยู่ในหมู่เกาะอินดีส

เขาเน้นว่า “ข้าพเจ้ามีทหารราบ ๓๐๐,๐๐๐ คน ทหารม้า ๑๐,๐๐๐ คน ช้าง ๒,๐๐๐ เชือก ทหารบีน ๓๐,๐๐๐ คน และบีนใหญ่จำนวน ๑๐,๐๐๐ กระบอก ซึ่งอยู่ในอำนาจของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอให้ท่านกรุณาส่งคน ๒๐๐ คน และเรือ ๓ ลำ มาช่วยข้าพเจ้าด้วย” หลังจากที่ได้อวดอ้างคนจำนวนจากที่อยู่ใต้บังคับบัญชาเช่นนั้นแล้ว ทุกคนก็สามารถจะสรุปเอาตามเหตุผลนี้ได้

ส่วนใหญ่ของกองทัพที่ซื่อสัตย์ถูกมอบความไว้วางใจแก่พวกขันที และความหรูหราในการดำเนินชีวิตในราชสำนัก ทำให้กลายเป็นคนอ่อนแอ

ความสามารถมิใช่เป็นทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ทั้ง ๆ ที่ตำแหน่งไม่สามารถได้มาโดยการให้สินบน ทุกคนก็ยังถูกตั้งราคาขึ้นเพื่อขายแก่ผู้ที่ให้ราคาสูงที่สุด เพราะว่าในราชอาณาจักรที่มีอาณาเขตกว้างขวางเช่นนี้ ในสายตาของผู้ปกครองไม่สามารถที่จะดูแลไปถึงส่วนต่าง ๆ ที่ไกลที่สุดได้ ผู้ที่มั่งคั่งจะเป็นผู้ร่วมในเล่ห์เหลี่ยมและไม่รู้คุณค่าซึ่งซ่อนอยู่ในตัวของมันในเงามืด

กองทัพเรือของพวกเขาจะไม่สามารถช่วยตัวเองในการต่อต้านแม้เพียงเรือรบของเราลำหนึ่งเท่านั้น

เรือรบของพวกเขาเป็นเรือยาวประมาณ ๗๐ ฟุต และกว้าง ๑๐ ฟุต และสามารถที่จะใช้บ้องกันผึ่งได้เท่านั้น พวกทหารซึ่งเป็นผีพายจะพายไปตามเสียงและจังหวะกลอง

กองทหารกระจัดกระจายอยู่ทั่วอาณาจักรได้รับคำสั่งให้รักษาความปลอดภัยตามเส้นทางแต่บ่อยครั้งที่มีการโจมตี พวกนักเดินทางถูกกระทำทารุณด้วยความวางใจของผู้ปกครองในเรื่องรักษาความปลอดภัย ในยามสงบพวกทหารมีไม้ตระบองเป็นอาวุธที่น่าเกรงขามอยู่ในมือของพวกเขา เขาจะหักขาหรือขาอ่อนของบุคคลซึ่งต่อต้านหรือพยายามวิ่งหนี

ข้อขัดแย้งของพลเมืองทุกเรื่องเป็นหน้าที่ของฝ่ายผู้ปกครองบ้านเมือง ผู้กระทำความผิดถูกบังคับให้แจกจ่ายอาหารและเครื่องดื่มแก่อีกฝ่ายหนึ่งตามคำเรียกร้องเพื่อว่าความผิดใจกันอาจจะถูกลืมเมื่อตอนเลี้ยงกัน เจ้าหนี้เป็นเจ้านายอย่างสมบูรณ์ของลูกหนี้ที่ล้มละลาย ผู้ซึ่งเขาสามารถที่จะกดขี่ด้วยการดูถูกหมิ่นประมาทได้ทุก ๆ ทาง พวกกระทำผิดจะถูกลงโทษในการกระทำของเขา พวกโจรผู้ร้ายจะไม่ถูกลงโทษถึงตาย แต่อาจจะมีการตัด

แขนขาหรือบางส่วนของร่างกาย พวกฆาตกรถูกลงโทษให้ถึงตายโดยการตัดศีรษะ พวกเขาถูกนำตัวให้ไปอยู่ในบริเวณสถานที่ประกอบอาชญากรรมหรือบ้านของเขาซึ่งมีลักษณะคล้ายกับสถานที่ประหาร ถ้ามีอาชญากรหลายรายก็จะต้องมีเพชฌฆาตหลายคน ซึ่งจะทำหน้าที่ตัดศีรษะนักโทษเหล่านี้พร้อมกัน ชาวตังเกี๋ยเป็นพวกที่มีความโหดร้ายน้อยที่สุดของหมู่เกาะอินดีส ในการลงโทษบุคคลที่กระทำผิด ตามกฎหมายอาจจะมีการซื้อชีวิตได้และคนจนเท่านั้นที่จะต้องได้รับโทษที่โหดร้ายรุนแรงที่สุด

ทั้ง ๆ ที่พวกขันทีเป็นที่ดูหมิ่นเหยียดหยามของประชาชน พวกเขาก็มีอำนาจอย่างยิ่งเปรียบเหมือนกับเป็นทางสะดวกที่เขาจะเดินไปสู่เกียรติยศ มีอยู่บ่อย ๆ ที่คนที่มีความมักใหญ่ใฝ่สูงได้ทำให้ตนเองพิการโดยปราศจากความกลัวการเจ็บปวดและผลสืบเนื่องของการผ่าตัด พวกศัลยแพทย์ทำการผ่าตัดด้วยความชำนาญพวกเขามีวิธีแก้ไขซึ่งทำให้หลีกเลี่ยงเหตุการณ์อุบัติเหตุหลายอย่างได้ คนไข้หลับสนิทซึ่งอย่างน้อยที่สุดอาจเกิดจากการตกใจกับการผ่าตัด ความสามารถที่ทำให้เกิดการมึนชาได้นำมาใช้เพื่อเป็นการป้องกันต่อต้านการเป็นไข้และการอักเสบซึ่งเกิดขึ้นได้บ่อย ๆ หลังการผ่าตัด

เมื่ออายุครบ ๑๘ ปี ชายทุกคนต้องเสียภาษีในส่วนที่เป็นทรัพย์สินของเขา อย่างไรก็ตามพวกนักปกครอง ทหาร และนักปราชญ์ ได้รับยกเว้นและเฉพาะพวกคนยากจนเท่านั้นที่ต้องทนต่อการเก็บภาษีอย่างรุนแรงเหมือนที่เป็นอยู่อย่างธรรมดา ๆ ในประเทศส่วนมาก ภาษีนั้นถูกเก็บรวบรวมหลังจากการเก็บเกี่ยว และประชาชนจากถิ่นที่ไกลจากราชอาณาจักรจะถูกบังคับให้นำฟางหรือหญ้าแห้งคุณภาพดีมาเก็บไว้สำหรับช้างและม้าของพระเจ้าแผ่นดิน

ในยุ้งฉางหลวง ชายทุกคนจะยินยอมทำงานเพิ่มขึ้นใน ๖ เดือน เพื่อประเทศชาติ ซึ่งจะได้รับแต่อาหารไม่มีค่าจ้าง มีการดูถูกเหยียดหยามธรรมชาติของมนุษย์ในภูมิภาคแบบนี้มาก ว่าประชาชนทำประโยชน์ให้น้อยกว่าสัตว์ดูเหมือนจะคงเพียงแต่อยู่บนโลกนี้ เพื่อจุดประสงค์ที่จะขับน้ำออกเป็นเหงื่อที่หน้าผากเท่านั้น

พวกผู้ดีและพวกนักปราชญ์ปฏิบัติตามลัทธิขงฟูจื้อ แต่คำสั่งสอนของลัทธินี้ง่ายมากในการปฏิบัติสำหรับคนทั่วไปผู้ซึ่งสามารถเพียงแต่ยึดมั่นในการกระทำอันมหัศจรรย์ของเทพเจ้า ความเชื่อที่สำคัญคือการยึดมั่นในเทพเจ้าที่ทรงพระนามว่า "ฟู" เล่าจื้อซึ่งถูกแบ่งแยกเป็นนิกายต่าง ๆ ที่กว้างขวางที่สุดที่เกิดขึ้นโดยชาวจีนที่มีนามว่า "Lauro" ผู้ซึ่งได้รับนับถือว่าเป็นหนึ่งของพวกสาวกที่ยิ่งใหญ่ที่สุดทางตะวันออก พวกสานุศิษย์ประกาศว่าแม่ของเขาได้อุ้มเขาไว้ในครรภ์ถึง ๗๐ ปี โดยไม่ต้องสูญเสียความบริสุทธิ์ เขาคุยอวดถึงความใกล้ชิดของเขากับพวกวิญญาณผู้ซึ่งสามารถบอกเรื่องเกี่ยวกับอนาคตได้ พระสงฆ์ได้รับการเลี้ยงดูแบบโง่ ๆ และการเชื่อเรื่องผีเรื่องเจ้าดึงดูดจิตใจของประชาชนด้วยนิยายและเรื่องแปลกของพวกเขา พวกเขามีชีวิตอยู่ในความยากจนอย่างยิ่งและไม่มีความสำรวยมั่งคั่งเพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับพวกศิษย์และพวกที่นับถือเขา ความใจบุญของคนทั่วไปเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้พวกเขามีรายได้ พระสงฆ์จำนวนมากคุยอวดว่าสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่หายยากโดยใช้เครื่องราง เมื่อถูกขอร้องให้ไปรักษาไข้ พวกเขาจะแต่งกายด้วยชุดพิเศษที่สุด เพื่อที่จะแสดงการหลอกลวงให้แนบเนียนพวกเขาทำการไล่ผีพร้อมด้วยเสียงกลองและแตร พวกเขาจะกระโดดไปรอบ ๆ ในห้องของผู้ป่วยจน

กว่าชะตากรรมของผู้ป่วยจะถูกตัดสินให้ว่าจะตายหรือรอด และเมื่อใดก็ตามที่ผลปรากฏออกมาว่า การกระทำของพวกเขาไม่เกิดประโยชน์อันใด พวกเขาจะมีข้อแก้ตัวอย่างล้นเหลือพร้อมอยู่แล้วสำหรับความล้มเหลวที่เกิดขึ้น

ในตังเกี๋ยการเผยแพร่คริสตศาสนานับว่าได้ผลมากกว่าในดินแดนใด ๆ ของประเทศทางแถบอินดีส การดูถูกเหยียดหยามพวกพระสงฆ์ที่บูชาอย่างบ้าคลั่งมีส่วนช่วยให้เกิดความสำเร็จแก่พวกสอนศาสนา พวกเข้ารีตมีถึง ๒๐๐,๐๐๐ คน มากกว่า ๑๕,๐๐๐ คน อยู่ภายใต้อารักขาของบาทหลวงฝรั่งเศสผู้หนึ่งซึ่งได้รับการเลื่อนตำแหน่งขึ้นใหม่ ในตำแหน่งสังฆราชแห่งอกาโทโปลีส (Agathopolis) และได้รับความช่วยเหลือในการทำงานโดยพระฝรั่งเศส ๓ คน และผู้เข้ารีตชาวจีน ๔ คน

ข้าพเจ้าต้องย้ำถึงเหตุผลว่า ควรจะยินดีในความสำเร็จของการทำงานจุดประสงค์ของพวกต่างชาติคือการสร้างบทบัญญัติอย่างพระในทุกประเทศทั่วโลก ประวัติศาสตร์ที่เชื่อถือได้บอกเราว่า พวกเผยแพร่ศาสนาและพวกสาวกได้บวชพระรวมในระหว่างชนชาติต่าง ๆ ซึ่งเปลี่ยนศาสนา ประชาชนพร้อมที่จะให้ความเชื่อถืออย่างจริงใจแก่พวกพระซึ่งเป็นเพื่อนร่วมชาติที่รู้จักดีมากกว่าชาวต่างชาติ ซึ่งการทำงานบ่อยครั้งเกิดปัญหายุ่งยากแก่พวกเขา พวกพระพื้นเมืองรู้ภาษาดีกว่า เป็นนักเทศน์ได้ดีกว่าทำให้เข้าใจและพร้อมที่จะพึ่งคำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องลึกลับของศาสนา รู้จักขนบธรรมเนียมและประเพณีของประเทศซึ่งพวกเขาคุ้นเคยกับวิธีการสู้กับอารมณ์อ่อนไหวตามธรรมชาติของบรรดาประชาชนและรู้ถึงวิธีที่จะได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ความเชื่อแบบท้องถิ่นทั้งหมดอันเป็นที่ทราบดีสำหรับพวกเขา และเป็นเรื่องง่ายสำหรับเขา

ที่จะชี้ถึงความเหลวไหลและความเข้าใจผิดเหล่านั้น ด้วยผลประโยชน์ทั้งหมดเหล่านี้ พวกเขาจะสามารถต่อต้านกับความผิดพลาดและมีชัยชนะเหนือความร้ายกาจ กฎหมายเกี่ยวกับการปกครองคณะบาทหลวง ซึ่งถูกบัญญัติขึ้นโดยสามเณราลัย สามารถพร่ำสอนวิธีที่สมบูรณ์ของศาสนาคริสต์ซึ่งจะไม่มีความต้องการมากไปกว่าการเข้าแทรกแซงต่างชาติเพื่อผลประโยชน์

นอกจากเหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้ มีเหตุผลนอกเหนือไปอีกสำหรับทางหมู่เกาะอินดีส งานหนักและอันตรายที่เกิดขึ้นในการบุกเข้าไปในดินแดนไกลเหล่านั้น การศึกษาภาษาอินเดียเป็นเรื่องยากมากที่จะเรียนรู้และอ่านออก ภูมิอากาศมักจะเป็นอุปสรรคสำคัญแก่ชาวต่างชาติ และการใช้จ่ายในการเดินทางทำให้พวกอินดีสเข้าไม่ถึง พวกพระส่วนใหญ่และพวกสมาชิกของศาสนาซึ่งกระตือรือร้นที่จะเอาชัยชนะถวายแด่พระเยซูคริสต์ เนื่องจากเกิดสงครามซึ่งไม่เคยว่างเว้น ทำความเสียหายให้แก่ทุกประเทศทางแถบอินดีส ทำให้พวกสอนศาสนาไม่สามารถเดินทางจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งได้สะดวกเมื่อทางวัดมีความต้องการ พระเจ้าแผ่นดินและประชาชนไม่สามารถเข้าใจหลักธรรมที่เลื่อนลอยและการบูชาของพวกเขา พวกพระที่หลงใหลบูชารูปเคารพไม่สามารถจะเห็นเทพเจ้าของพวกเขาถูกเหยียบย่ำไว้ใต้เท้า โดยปราศจากการต่อต้านบุคคลซึ่งเขาคิดว่าอกตัญญูและถือว่าเป็นการลบหลู่อย่างร้ายกาจในขณะที่ประชาชนมีความต้องการพวกพระเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ในแถบอินดีสพวกพระต่างชาติไม่สามารถที่จะรับใช้แก่บุคคลซึ่งร้องครวญครางอยู่ใต้ดาบของเพชฌฆาตได้ ทันทีที่พวกเขาถูกนำไปยังที่ประหารพวกเขามีลักษณะท่าทางและสีหน้าอันแสดงถึงความหวาดกลัวเมื่อเขาระลึกได้ว่า เขาถูกกักขังไว้อย่างแน่นหนา

ดินแดนทางตะวันออกเหล่านี้มีอาณาเขตกว้างขวางมาก และมีประชากรหนาแน่นมากซึ่งพระทั้งหมดและสมาชิกของศาสนาคริสต์อาจจะไม่เพียงพอที่จะแนะนำสั่งสอนบุคคลจำนวนมากมายในเนื้อที่อันกว้างใหญ่ไพศาลได้หมด

สำหรับเหตุผลเหล่านี้ สมเด็จพระสันตปาปาได้ตัดสินใจแต่งตั้งวิคาร์-อพอสโทลิคเพื่อจัดตั้งคณะบาทหลวงแห่งชาติ ซึ่งทำให้ผลประโยชน์ทางศาสนาและการเมืองยิ่งเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นในที่สุด.

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สหประชาพาณิชย์
๒๕๕/๑-๒-๓ ถนนลาดหญ้า ธนบุรี กท. ๖ โทร. ๔๖๕-๐๑๗๓, ๔๖๖-๘๖๕๔
นายบุญเห็น เล่าสกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๒๒